IOANNIS IVELLI ANGLI,

Episcopi Sarisburiensis vita & mors, eiusq; veræ doctrinæ defensio, *cum refutatione quorundam* obiectorum,

Thomæ Hardingi,
Nicol. Sanderi,
Alani Copi,
Hieronymi Osorij Lusitani,
Pontaci Burdegalensis.

Laurentio Humfredo S. Theologiæ apud Oxonienses professore Regio, *Autore.*

PSAL. 112.
In memoria æterna erit iustus.

LONDINI
Apud Iohannem Dayum Typographum. An. 1573.
¶ *Cum Gratia & Priuilegio Regiæ Maiestatis.*

Loci communes & præcipui in hoc opere.

Reuerendiſſimis in Chriſto Patribus, *D. Matthæo Parkero, Archiepiſcopo* Cantuarienſi, & D. Edwino Sando Epiſcopo *Londinenſi, Laurentius Humfredus.* S. D. P.

I*Vſtus* perit, ait diuinus propheta, & nemo aduertit: Iuellus certe obiit, & nõ ita multi attendunt. Siquidẽ magna eſt iactura, amiſſio Iuellorum, & in terra clariſſimorum virorũ occaſus eſt quaſi maximorum in cœlo luminum extinctio aut obumbratio, perinde ac ſi ex anno ver, aut è mundo tollas luc idiſſima ſydera. Nõ quòd illis obſcuratis & obumbratis, *Chriſtus* verus Sol, aut Eccleſia Luna amplius non maneant, aut quòd illis ſanctiſſimis hominibus defunctis malè ſit, qui meliore iam & amœniore cõditione fruuntur, ſed quòd ex illo luctuoſo ſanctorum hominum interitu Reſpub. graue detrimentum, & Eccleſia peſtiferum vul-

nus accipit. Ego vero in hoc tempore non conſtitui Iuelli mortem deplorare, quia ille poſt obitũ & funus eſt & dici debet beatus: & vlcus refricare ſerum eſt, maximè cùm dolor ille quem omnes in recenti plaga ſenſimus, iam diu in animis multorum reſederit. Quatuor autem potiſſimum, obſeruandiſſimi Patres, agenda mihi & tractanda eſſe in hoc primo orationis meę ingreſſu animaduerto: Primum cur de Iuello omninò ſcribendum videatur: Deinde cur ſero cœperim & paulò tardius abſoluerim: tum cur veſtro nomini inprimis hũc qualemcunq; librum inſcribendum exiſtimarim: Poſtremò, vt quid nos in hoc mortui hominis ſpeculo contemplari, & quid vtilitatis inde capere oporteat, aperiatur.

1. De Iuello quæ cauſa ſcribendi.

Non hominibus placeo, & vt omnibus non dormio, ita neq; ſeruio: nec cuiuſquã mortalis Apotheoſin compono, nec ſanctos canonizo: hæc enim vel palponũ vel Paparum ſunt priuilegia. Me verò ad ſcribendum non nullæ nec leues cauſæ impulerunt. Non minimum calcar eſt veſtra, ornatiſſimi præſules adhortatio, qui Iuellum

viuum,

viuum, vt germanum in Christo fratrem amplexi estis, & mortuum vt præclarũ cœlorum ciuem honoratis. Ita nec vestrum in illum officium non laudari, nec meum in eius virtute concelebranda studium vituperari rectè potest. Sapientissimè monuit sacrorum Prouerbiorum author, Memoria iusti benedicetur, sed nomen impiorum sordebit. Altera causa est Iuelli propria & priuata, quoniam nefas videri possit, vt qui omnibus suis diurno & nocturno labore prodesse studuerat, tam citò ex animis omnium elabatur: & planè iniquum, vt cuius vita & monuméta hominibus nostris magnum adiumentum attulerant, is totus vt ignobilis & inglorius sepeliatur. Cur enim homo tantus ceu canis, aut vt è multis vnus, aut vt planè nullus obscurè morietur? Cum Homerus suum Achillẽ & Vlyssem prædicarit, Hesiodus Deorum suorum genealogias descripserit, Balæus noster illustrium scriptorum in Britannia Centurias ediderit, aliiq; alios summis laudibus extulerint, cur nomen Iuelli nostra culpa in hoc albo non recensebitur, cuius scripta

causæ

causæ communi plurimũ ponderis et splẽdoris addiderunt, & qui Ecclesiæ nostræ decus & ornamentum extitit? Quamuis autem suis ipse scriptis viuet, eiusq; fama toto hoc orbe Britãnico diù & latissimè et longissimè vagabitur, hoc tamẽ ipsius meritum est, non nostrum beneficium. Est & alia causa & pręcipua & publica, vt doctrina, quam verbi diuini inductu & spiritus sancti instinctu, & Regiæ Maiestatis iussu & auspiciis, Ecclesia Anglicana profitetur, & quam omniũ Anglorum nomine Iuellus amplissimis voluminib' acerrimè propugnauit, etiam hac memoria teste & viua & vera suffragatrice comprobetur: & quoniam doctrina illa digito Dei animis piorum impressa, Doctorum voce continuata, in hoc etiam opusculo nostro defenditur, non obfuerit, credo, posteritati hunc rerum Iuellicarum commentariolũ legere.

2. Causa moræ

Hæ sunt causæ scriptionis: & cessationis non pauciores nec minus iustæ reddi possunt. Si in occupationes priuatas & publicas, quibus sanè districtissimus fui, culpam conferrem, peruulgata fortassis & putida non-

nonnullis cauſatio, ſed his qui me et res rationeſq; meas propius aſpexerunt, honeſta & neceſſaria videretur excuſatio. Quid enim commẽtari animus in mille curas diſtractus, aut quid ſcriptis mandare poteſt is, cui iam diù vix aliquam partem cogitationum aut temporis licuerit ad huius operis & muneris perfunctionem ſeuocare? Qui meum otium tanquam ſegne & iners damnabunt, & hanc cunctationem crimini dabunt, næ illi, ſi ad ea quæ foris ſunt, & quæ longo interiecto interuallo vidẽt eminùs, aliquantulum conniuerent, & domi ſeueriòres & paulò vigilãtiores oculos circumferrent: & hîc minus eſſet quod agerent, & amantiùs facerent, & illîc operam ſuam collocarent meliùs. Illud, credo, nemo non confitebitur, antequam de genere, patria, vita, obitu, moribus, et aliis eiuſmodi, maximè in locis diſiunctis, & in rebus à cognitione noſtra remotiſſimis aliquid certum et exploratũ haberi poſſet, maximã anni partem præteruolare, & tempus ipſum velox eſſe & fugax, & nos homines lentè feſtinare: et niſi vos operam veſtram

interposuissetis, nisi D. Parkhurstus Episcopus Noruicensis, nisi Ægid. Laurentius, Ioan. Iuellus frater, & I. Garbrandus & alii me de quibusdam certiorem fecissent, non tam facilè nec tam fœliciter, quamuis in vtroq; nonnihil claudicatum est, inchoato operi extremã manũ imposuissem. Quinimo præterquam quòd literæ ad me vestræ aliquantò tardius correptarũt, pestis etiam Oxoniæ longè & latè populata nos dispersit: itaq; cum Musæ rusticari & peregrinari imò & feriari cogerentur, non potui soluto & vacuo animo in eam cogitationem incumbere, libraria præsertim supellectile destitutus: & conuenientius esse ducebã, aliquam viuentium λοιμῷ καὶ λιμῷ periclitantium curam habere, quàm commendare mortuos: quibus temporibus exulceratissimis multorum beneficentiam experti sumus: & tuorum imprimis Londinẽsium, ornatissime Sande, tùm ardentissimæ charitatis viscera, cõdolendo, tum etiam officia, largiendo sensimus. Statueram etiam alia longiore via rem aggredi, & vnà cum hac historiola Scholasticæ vitæ Speculum

coniun-

coniungere, quòd eius tota vita & ſtudioſorum calcar, & ſtudiorum norma, & indefeſſæ cuiuſdam diligentiæ ſingulare ſpecimen eſſe potuiſſet. Sed dum in ea re aliquid temporis inſumptũ eſt, mutaui ſententiam, gratius Lectori futurum arbitratus ſi continuam & ſimplicem hanc Narrationem vno intuitu videret, quàm ſi Iuellum per partes & per interualla deſcriptum aut potius diſcerptum cerneret. Cogitabam præterea exorituros quoſdam qui defuncto inſultarent, quæ coniectura me non fefellit, quorũ ego cauillis hac eadem opera aliquo modo occurrendum iudicaui. Hii ſunt mores & morſus Sycophantarũ, qui cum caput petere & vitam adimere non poſſunt, exiſtimationi tamen noſtrorum in aſſerenda Religione Principũ obtrectare non deſinunt. Sed bene ab illo dictum eſt, mendax infamia non polluit virum integrum.

Bernardus.

Vt autem Iuellum vobis dedicarem, optimis & maximis rationibus ſũ adductus. Quò enim rediuiuus iam ſe conferret, niſi ad vos? quorum beneficio & opera quo-

3. Cauſę Dedicationis.

dammodo in vitam ac lucem reuocatus est? à quibus scriptionis huiusce meæ causa. & occasio profecta est? qui testes locupletissimi, intimi, & propè domestici estis, quam ille operam, fidem, studium, patriæ, Ecclesiæ, Reip. nauauerit? Cùm etiam non ignorarem Momorum & Criticorum plena esse omnia, & hunc meum laborem in varias multorum reprehensiones incursurum, in vestrum præsidium quasi in portū me recipere volui, vt vos qui propter prudentiam & authoritatem potestis, & propter officii & dignitatis rationem debetis, me, imò Iuellum, imò Iuelli doctrinam, imò Christi causam multis vndiq; procellis iactatam vestro patrocinio tegatis & ab omni maledicarum linguarum petulantia vindicetis. Ego si onus quod imposuistis non pertulero, si succubuero, vos culpam et pœnam pręstabitis, quòd artificem delegeritis & parum scientem et minus otiosum, qui nec ausus fuisset suscipere propter quarundam rerum in tali opere necessariarum ignorationem, nec satis dignè aut ornatè conficere potuit per negotia. Historiam

Scriptor.

am scribere vt pulchrum, sic difficile & periculosum, quòd rarissimus sit qui alicubi non offendat: et Iouius à Sledano, & Sledanus à Surio, et Surius à multis, et nuper Polydorus Virgilius à Ioanne Priseo in historia Britannica reprehenditur. Sic et mea censores aliqui notabũt, et alius aliud carpet, vel morosus, cui nihil placet, vel curiosus, qui nodum in scirpo quærit, vel inuidus, qui Themistoclem perperàm æmulãs nullum præconium aut acroama, nullius vocem libenter audit, nisi eius, à quo suas laudes prædicari intelligit, vel cæcus, qui de coloribus non iudicat, vel fortassis etiam perspicax, qui meam in aliquibus conniuentiam, vel me absente nonnullam operarũ dormitationem aut oscitantiam deprehẽdet. A quo, itemq; à vobis illud enixè peto, vt aut candidè iudicetis, aut amicè indicetis. Etenim cùm scribẽdo graue temeritatis vitiũ, silendo grauissimã ignominiæ labẽ subiturũ me prouiderẽ, vt qui fidẽ vobis datã non liberarem, et cùm ex duobus malis minimum semper eligere sapientes moneant: malui loquax quàm mutus, in-

eptus quàm ingratus, temerarius et audax quàm omninò leuis & perfidioſus videri.

Iuellus.

Iuellus quoq; veſtræ defenſionis vmbrá implorat, quem mortuũ et immeritum nõ ſolum vocis conuitio, ſed etiam ſcriptorũ aculeo quidam concidere non erubuerũt. Non dicam omnia quę diſſeminarũt, quoniam ipſi authores et ſuo et aliorum iudicio reuincuntur, et multas vanitates tempus ipſum iamdiu refutauit, et nos quædá in Hiſtoria attigimus. Nuper autem famoſi libri quaſi ſturni aut infauſtæ aues horrẽdo ſtridore, magno agmine prouolarũt, contra hunc ſingularem veritatis aſſertorem garrientes. Euolauit N. Sanderus Louanienſis ſcholæ nimium diligens auditor, obſtridens, hunc noſtrum eſſe pſeudoepiſcopum Sariſburienſem, in ſuggeſtu iuueniliter exultaſſe, quòd affirmarit nullũ locum è Sacra ſcriptura, in quo Pontifex Romanus vniuerſalis Eccleſiæ caput diceretur, proferri potuiſſe, Tho. Hardingũ eum viriliter repreſſiſſe, et ea protuliſſe quæ Iuellum eò tandem redegerunt, vt per edictũ Regium curaret, huiuſmodi libros interdi-

cendos

cendos & abdicandos, adiecta etiam mulcta, et minis terrore plenis, si quis eos tenere apud se deprehenderetur. Euolarunt etiam et alii transmarini cuculi eandem raucam Sanderi vocem imitantes et vanissimã cantilenam occinentes, et inprimis ille graculus Burdegalensis Pontacus, declarans et denuncians, Iuellum esse Hæresiarcham, Superintendentem, Pseudoepiscopũ, hunc magna volumina mẽdaciis refertissima bis scripsisse, huius calumnias Hardingũ, Sanderum, Heskinum, Alenum, Rastallum, Dormerum (Dormannum dicere voluit) Martialem & alios ita detexisse, vt hactenus ipse & assectæ siluerint, et iam prorsus obmutescere videantur.

Religionis defensio contra aduersariorũ calumnias.

Cæterum istorum obiectionibus in libro respondimus: quem nostrum conatũ et studium, vestræ, Patres, censuræ, & Iuellũ, eiusq; Catholicas assertiones vestræ approbationi et protectioni commendo, nec illum solum, sed vniuersam religionis nostræ causam, eoq; magis quòd huic quoq; obstrepunt: contra hanc, contra doctores nostros, contra Episcopos, contra Princi-

pem, imò contra Christum omnia probra promiscuè & procaciter congerunt: quibus satis est cum Pilato dicere, Quod scripsi, scripsi, aut cum malis Rhetorculis pessimè concludētibus, dixi. Olim istuc, olim dixit Zoilus, se ideò malè dicere, quia nescit aliter malè facere. Olim istuc dixit sceleratus Parasitus, Alexandri Medicus, Quoduis crimen in quemuis sine fronte intendendũ, vt licet vulnus eius qui delatus est sanetur, cicatrix tamen maneat. Euolauit & alia Pica Lusitana Hieronymus Osorius, qui sibi musica luscinia videtur, dum aduersus nostra Sacramenta, nostram Ecclesiam, nostram fidem, nostros proceres, ferales & funestas voces emittit: dum cantillat nostros Episcopos homines infimos ex triuiis & tabernis arreptos esse, non vitæ castitate, non sacrarum literarum eruditione, non eloquentiæ gloria commendabiles, indignè in ista dignitate constitutos, Buceri aut Martyris tantum discipulos, & à Caluino institutos, sine vlla ceremonia consecratos, Pontifices obscuros & tenues, Theologos prorsus ignaros, ideò electos,

vt vectigalium parte contenti,reliqua omnia magnatibus & aulicis,fisci nomine diripienda cócederent. Has crocitationes isti homines nostri status imperitissimi, & audacissimi contra nos demurmurant: vnde non solum professores nostros in odiũ & contemptum vocant, verumetiam ipsi rei Ecclesiasticæ et religioni quasi securim iniiciunt.Exauditi sunt & alii garritus istarũ auicularum contra *Henricum* 8. *Edouardum* 6. & *Elizabetham* serenissimam Reginam, multosq; præterea nostræ relligionis excellentes patronos & columina. Vidit quoq; prudentia vestra et magno cum dolore vestro, et malo nostro vidit, quomodo iamdiu papismus extrema quæq; tẽtarit,libris, suggestionibus, coniurationibus, armis, Bullis,& vt verbo vno scelera omnia complectar,omni Satanæ artificio & tormẽtis: Vidit quomodo Maiestatem Regiam lędere, et nuperrimè prudentissimos & fidelissimos quosdam eius Consiliarios virulẽto scripto iniustissimè proscindere nõ exhorruerit: vt iam ipsa pericula vos expergefaciant & extimulent, laborantem causam

Papismi ars & mars.

omnibus manibus & humeris ſuppoſitis fortiter erigere et ſubleuare: ne ſi puriſſima Chriſti religio melius ac melius, veſtra opē ac arte conſtituta & fundata non ſit, ventis aduerſis flantibus, & inundatione erumpente concutiatur & labefiat.

Equidem dum ſingularia erga nos Dei beneficia, vineæ culturam, torcularis fœcũditatem, turris amplitudinem, ſpeculatorũ quorundam vigilantiam, ſepimenti ſecuritatem, omnium colonorum pacem & beatum otium animo & cogitatione verſo: vberem vindemiam & ſuauiſſimas vuas & ſpero et Angliæ ominor, et Dominum loquentem audire videor, Quid erat faciundum Vineæ Britannicæ, quod ei non fecerim? Rurſus cum Apri ſylueſtris callidiſſimas & creberrimas incurſationes, operariorum multorum et imperitiam et deſidiã, et acerbas noſtrorum hominum labruſcas et ſẽtes ratione & mẽte perluſtro : alia rerũ facies ſe oculis obiicit, alię prædictiones ſe auribus ingerunt, ex Eſaia, Feſtinabũt ędificatores tui qui te euertũt: ex eodem, Speculatores eius cæci ſunt : et ex Eſdra, Re-

hum

hum & Simſai Scribæ properè Hieroſoly-
mam iuerũt, vt Iudæos opus Dei facientes
brachio & vi impedirent: et apud eundem
alii dicunt, Ædificabimus vobiſcum. Scili-
cet hii ſunt ab omni temporis æternitate
diuini Templi oppugnatores, aut inſidioſi
hypocritæ, qui clanculũ ſurrepunt et quod
dextera extruxerunt ſiniſtra deſtruunt: aut
manifeſti hoſtes nõ aurum non gemmas,
vt Iuellus, ſed fænũ et ſtipulas, vt pſeudoa-
poſtoli, inædificantes, aut otioſi & imperi-
ti architecti ſeu ſpectatores potius qui nec
promouent nec mouent pedem, nec mate-
riam ad domũ Dei manibus comportant,
nec ſaxa incidunt, nec ligna dolant, nec
quicquam opis Eccleſię extruendæ afferũt:
ſed eorũ omnes nerui in hoc intenti ſem-
per fuerunt, vt religionem noſtram vel naſ-
centem reſecarent, vel adoleſcẽtem peruel-
lerent, vel etiam iam matureſcentem extin-
guerent. Hos omnes Romanæ Curiæ aſſe-
ctatores & hîc et infrà et ſæpè et ſẽper hor-
tor et hortabor, ſiue hic lateant domi, ſiue
degant peregrè, vt vocationis ſuæ & talenti
cõcrediti memores ſint, nec velint amplius

populo imponere, non amplius contra Esaiæ vaticinium pro auro æs, pro ære ligna, pro argento ferrum, pro ferro lapidem offerre, non Gibionitarum more fingere, nō putridis vtribus, detritis pannis, mucido pane, id est, antiquitatis suæ prætextu et fucis ac fabulis Ecclesiæ Dei se insinuare: sed potius relicta Moabitide cum Rutha conuersa in agro dominico spicas legāt, & nobiscū huius terræ sanctæ bona comedant, & Petri Romani ficta & fragili nauicula & humanis retibus abiectis, Christū cum vero Petro sequantur. Vos autem Reuerendissimi Præsules, his Pseudoapostolis sub iugum missis, Iuellos aut istis certe meliores præficite, qui vt Vates scripsit, terras instaurent, tribus Iacob erigant, vastitates Israelis reducant, qui dicant vinctis, Exite, & his qui in tenebris sunt, Reuelemini. Esa.49.

Exemplar ministrorum Iuellus est à nobis hoc loco propositus, sed ille animo optimè constitutus, secunda fama fœlix, ingenio præstans, literarum opibus cumulatus, maximis optimorum ciuium suorum studiis et gratia beatus, decessit. Sint sint si

non

non pares, at non multò peióres qui ſuccedant, qui legitimè fœnerentur, vt quamuis Ariſtotelicè nummus nummum non gignat, tamen chriſtianè Gemma gemmã, & Euangelici patres etiam alios atq; alios Eccleſiæ patres ſemper pariant. Cur enim hómo natus et editus eſt, niſi vt Deo imperante & verbo ſubſeruiente alius populus ex ipſo renaſcatur? niſi vt fratri demortuo ſemen ſanctum ſuſcitet? niſi vt ſui patris cœleſtis nomen ab interitu, memoriam ab obliuione, gloriam à calumnia, Eccleſiam ab incantatrice hæreticorum fiſtula vindicet? niſi vt filios Euangelicos verbo per ſpiritũ generet? Sat vixit, quiſquis naturę benè ad ſaturitatem, ſibi beatè ad ſalutem, aliis vtiliter ad ſolatium, Deo gratè ad gloriam vixerit. Non vixit qui nullam ex ſe reliquit ſobolem, qui arbores alteri non ſerit ſæculo, qui populo futuro ſermonem non annunciat. Eccleſiæ propagatio quædam & quidem ſingularis eſt perpetua veræ doctrinæ ex cathedra Chriſti ſucceſſio. Etenim vt nos hodiè propterea in fide confirmatiores & magis fundati ſumus, quòd

tam à Chriſto, ab Apoſtolis, à patribus, & ab ipſa prima & nouiſſima hac Eccleſia quæ ſynceritatis & veritatis diſcipula fuit, imbibimus: ita diſcent poſteri ab hoc noſtro ſæculo & à maioribus ſuis, noſtramq; in religione conſenſionem, & mutuam fidei confirmationẽ libenter audient. Quanquam Oſorii reprehenſio quàm friuola ſit, & pòſt dicemus, & D. Haddonus oſtendit, et omnes qui omnem pudorem non abiecerunt, nobiſcum teſtari poſſunt: & ipſa res loquitur, Angliam non ita eſſe infœcũdam quin Zephyro diuinę bonitatis afflãte poſſit non modo flores, ſed etiam gẽmas & Iuellos producere: quæ etiam nunc doctiſſimis miniſtris & Epiſcopis aliiſq; clariſſimis viris abũdat, qui & diſſerendo domi & ſcribendo publicè valeant, non modo cuniculos domeſticorum hoſtium perſpicere, verumetiam externorum hominũ conſilia & Enthymemata euertere, & quid monſtri Tridentina Synodus alat, quid ſtruat, maturè cognoſcere, & prudenter declinare: qui Romano Baali genua nõ curuabunt, qui Arcam Dei Palæſtinis inuitis

tis reuerenter portabũt, & fortiter ſuſtinebunt, & ſtercora ſolennitatum & ceremoniarum Tridẽtinarum, in quibus circumſcripti illi patres ſeu ſcarabæi ſe et ſuos quotidiè volutant, proiicient, & rurſus in facies ipſorum ſpargent.

Atenim ô patres, quò plures Iuelli ſimiles hæc terra noſtra protulerit, eò magis veſtra in gubernanda naue ars et fœlicitas deprædicabuntur, & Euangelii fulgur Chriſtiq; gloria fuſius propagabuntur, et Romanæ Hydræ capita magis ac magis amputabuntur. Atq; ô terq; quaterq; beatos Epiſcopos, ſi fideles in domo domini famuli, ſi docti in Chriſti Gazophylacio trapezitæ, ſi in grege paſtores vigilantes, & in agro excubantes, & ſecundum aduentum Seruatoris expectantes, et Angelicum & Euãgelicum carmen audientes & annunciantes, ipſorum ſedulitate, dexteritate, & ſapientia conſtituantur. Ibi enim breui nõ ſolum Dagon ille vt truncus iacebit, ſed & manuum palmę, & pedes ſi qui reliqui ſint abſcindentur; et religio non modo defæcata reddetur, ſed ſtabilis & inconcuſſa perſiſtet.

 ſiſtet.

ſiſtet. Aureum eſt dictum illud Solomonis, Argento ſcoria et rubigo ſi auferantur, vas puriſſimum euadet. Ibi cæca hęc Papiſticarum viperarum progenies Ioannis Baptiſtę prædicatione & doctorum ſermonibus rectius informata reſipiſcet: ibi ſimplex popellus illum magnum Archiſynagogũ Romanum admirari deſinet. Quamuis enim ad intuitũ Cameli inuſitato colore & magnitudine, & ad aſpectum monſtroſi hominis bicoloris, corpore partim nigro, partim candido, æquabiliter diſtincto, quas duas res nouas Ptolomæus in Theatrũ ad captandam beneuolentiam aduexerat, Ægyptii primum quidem attoniti obſtupuiſſent: pòſt tamen non ſolum non admirationi ſed riſui fuerunt & contemptui ſpectantibus. Ita futurum valde confido, Domino plures Iuellos & prophetas in vineã ſuam extrudente, vt bicolor, imò tricolor hic et triceps Papa omnium ſannis è theatro Eccleſiaſtico eiiciatur, omneſq; ei' Cameli et merces, quas huc ſecum importauit, ſummoueantur et vileſcãt. Scilicet vehementer illi quidem hallucinantur, qui

Euangelicam margaritam ſine æneis Romaniſtarū calculis non poſſe ſatis exſplendeſcere arbitrantur: et ſi Pontifex ipſe credit ſe Anglicanæ Eccleſiæ Atlantem eſſe, et illam hac ludicra negotiatione ſua vel ditari vel conſeruari: nę ille Phrenetico cuidam videtur ſimillimus, qui, vt proditum eſt, continuè erectas in cœlū manus tenebat, nec ad horulam comedendi quidem cauſa demittere volebat, ne cœlum rueret: cum tamen curatorum ipſius prudentia, illo inſano abducto, & columna ſuppoſita, cœlum non minus quàm prius ſtetiſſet. Enimvero ſtolidè imaginatur ſine ſe & ſua mercatura nec Eccleſiam noſtrā poſſe conſtitui rectè, nec Deū coli purè, nec hoc cœlum Anglicanum diu conſiſtere. Deus opt. max. concedat, vt ſicuti ex ſilice nō viua aut creſcente ſed in puluerem redacta vitrum conficitur, ſic ex Iuelli cineribus noui Phœnices, & diuina inſpiratione, & veſtra diligentia, fide, monitis continua doctorū ſeges exoriatur.

Quartus locus eſt, huius Hiſtorię vtilitas. Primo, ſpeculum eſſe poteſt ſtudioſorū &

4. Vtilitas triplex.

Academicorum, vt cum viderint à quibus initiis Iuellus exorsus sit, quam viam inierit, quam studiorum methodũ & rationem obseruarit, quàm gnauiter et acriter institerit & omnia persequutus fuerit, quàm fœliciter et sine vlla penè offensione & scopulo ipsum scopum attigerit: eodem modo, iisdem velis et remis sibi contendendũ & connitendũ putent, qui ad eandem excellentiam et ad eundem portum aspirare cupiunt. Non illum ab instituto voluptatum illecebræ auocarunt, & ab illa sua studiorũ contentione vix aliquid temporis ad vires redintegrandas seiũxit, ita vt licet mors citato gressu in nos omnes insiliat, ille se laboribus macerando pedibus eius quasi alas addidisse, & eam propemodum accersiuisse videretur. Et quid mirum est, eum hominem citò mori, qui nouos subinde ingenii fœtus edit? quippe cum perspicuũ & compertum sit, homines qui nihil pariunt succulentiore & vegetiore esse corpore, quàm qui se studiis et curis conficiunt, & arbores quoq; infœcundas his quę fœcundæ sunt esse firmiores?

Secun-

Secundò, Speculum est Theologorum, vt non malè labores & cogitationes suas ponant, nec in res inutiles, nugatorias aut impias, operam conferant, nec animos infirmos et ęgrotos in deteriorem partem applicent, sed vt in solidæ cognitionis indagatione versentur, et veritatem Iuelli exemplo fortiter contra omnia inimicorum iacula defendant, et Britanni cum sint, illum clarissimum Scythicarum Ecclesiarumq́ gubernatorem Britannionem imitentur, qui dogmatum impietatem et Valentis Imperatoris furorem in Christianos coarguit, diuinissimi Dauidis vocem vsurpans, *Loquebar in testimonijs tuis coram Regibus & non confundebar*. Etenim nisi veritas continuata docentium successione propagetur, nisi errorum indies gliscentium multitudo diuini verbi acie, tam voce quàm scriptis retūdatur, illa ab eloquentibus patronis deserta et derelicta, vix aliquem locum, in quo requiescat, inueniet, & hii in dies singulos, in hac decrepita et delira mūdi ætate augescent & magis inualescent. Tertio, Speculum est omnium mortaliū,

in quo pallidæ mortis imaginem intueantur, quæ pauperum tabernas, diuitumq́; turres pulsat ęquo pede, scilicet communis & eadem senibus iuuenibus, doctis indoctis, singulis vniuersis. Nam & ipse Papa qui nec homo est, nec Deus, tamē non immortalis in hoc sæculo, sed mortalis est, illi generali et capitali sentētiæ subiacens, Terra es & in terram reuerteris. Quod ceremonia quædam Romana suggerere ipsi & in mentem reuocare poterit, dum Papa Ecclesiam ad solennem Missam celebrādam intrante, stupa accensa, Minister clamat, *Sic transit gloria mundi.* Vt enim flamma ascendit & consumitur, ita sæculi huius scena abit, omnisq́; Pontificalis pompa euanescit. Non est igitur contemnendum pii cuiusdam consilium quod studioso Bononiensi dedisse fertur, vt in molli lecto iacēs, de illo duro Esaiæ lecto cogitet, *Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermiculi.* Vt enim in naue existens siue comedat, siue bibat, siue ludat, siue laboret, siue gaudeat, siue doleat, ad portum semper fertur: sic mors omnis nostri cursus

Esa. 14.

meta est, & omnium rerum humanarum extrema linea.

Sed vt garrulæ epistolæ finis aliquando imponatur, et argumentum infinitum aliquo tandem fine terminetur, oro vos, Colendissimi Patres, vt Iuellum hunc meum excipiatis, erranti mihi veniam detis, Iuellum nō meo sed suo pede metiamini, Deo omnium donorum inexhausto fonti gloriam tribuatis, qui nostros gressus in hac peregrinatione dirigat, vobis præluceat, sāctos conatus semper secundet, Ecclesiæ vniuersæ opimam benedictionem impertiat, vt cœlestis patriæ hæreditatē cernamus, ductore & sospitatore vero Iehosua nostro Iesu Christo, cui cum patre & spiritu sancto sit omnis laus, honor, maiestas in omnem omnium seculorum perpetuitatem. Amen.

Oxoniæ, Anno. 1573. Septembris. 23.

Pro Regno Angliæ, R. Maiestate, Consiliarijs, Ministerio, Laurentij Humfredi Precatio.

O Deus *altitonans Mundi Cœliq; Monarcha,*
Qui mare, qui terras, infera quiq; regis:
Prospice de cœlo, Regnũ spectato Brytannũ
En nunc confligunt spesq; metusq; simul.
Quid non speremus, quid non timeamus amantes?
Spes metus, huc illuc, hæc vocat, ille trahit.
Anglia cincta mari est, circumfluit vndiq; pontus,
Est spes nonnullo concomitata metu.
Hactenus afflauit Zephyrus, fuit aura secunda,
Spes est: mox portum, qui bene soluit, habet.
At mare fluctisonũ est, Syrtes, Pirata, Charybdis,
Saxa latent, scopulos nolle timere, furor.
Hęc, hęc vita mare est peramarũ, nauigat omnis,
Qui viuit, sperat plurima, multa timet.
Nũc mare sulcamus, mare nũc ingressa Carina est,
Flatibus aspires, ô bone Joua, bonis.
Sis prora & puppis, nostræ sis ancora nauis,
Et peregrinantis dirige vela ratis.
Ecce pius rector cecidit, ceciditq; Juellus,
Ecce alij multi iam cecidere duces.
Suffice nunc alios, qui clauum rite gubernent,
Ne ruat in tumidas naufraga puppis aquas.
Præfice ductores populo, verbiq; ministros,
Ne desint ouibus pabula sana tuis.

Tales

ales falce secas: tamen vt noua plantula surgat,
Annue, succrescant germina sancta precor.
Ampla tua est bonitas, granis at maledictio nostra
Culpæ pœna comes, sic meruêre mala.
Consilium Regale foue, sacrumq; Senatum,
Qui semper Christi flagret amore tui.
Quòd clemens pater es speramus: deinde timemus,
Quòd iustus iudex atque seuerus eris.
Serua Reginam Pater, ô mitissime serua,
Vt tua sit semper, sit quoq; nostra diu.
Fœmineamq; manum dextra fulcito potente,
Ne quasset teneram Scylla maligna ratem.
Auspice Reginâ Diuinum Manna dedisti,
Spes est, at causa est nausea nostra metus.
Floret Relligio, spes est: sed marcet in horas,
Est metus: hanc solum labra libriq; sonant.
Spes est, quãdoquidem regnat lectissima princeps,
At quia mortalis, iam subit ecce metus.
Regnat iam prudẽs Princeps, sed fœmina regnat:
Viribus haud orba est, spes: metus, orba viro est.
O virgo ELIZABETH, Phœnix et gẽma regentũ
O flos, ô patrij stella decusq; soli.
Heu cur non liceat semper producere filum?
Heu cur non semper viuere fata sinunt?
Heu fera Parca rapit proceres, nõ parcere cuiquã,
Nouit, præda huius Crassus & Irus erunt.
En fuit, en non est Babylon, nec persica pompa,
Nec Græcum imperium, nec Latialis honos.
Spes

Spes est quod fuerint, sed nunc non esse, timendũ:
Spes est, esse quidem, porro fuisse malum.
Quòd valet & viuit, tua magna potentia sola est:
Si moritur, nostrum est promeritum atq; scelus.
Quòd populo præsit, quod sit, iam spero, sed oro
Vt semper iubeas esse, vel esse diu.
O vtinam viuat, viuat, serò vt moriatur,
Mortua pòst viuat, ne moriatur, Amen.

Cœlum & terra præteribũt, verbum autem Domini manet in æternum. *Dictum Christi*, & Symbolum Ducum *Saxoniæ & Georgij Marchionis Branderburgensis*, carmine redditum per Laur. Humf.

Omnia transibunt, tellusq; polúsq; liquescent,
Mundi pompa, decor, gloria, πάντα σκιαί.
Omnia transibunt, reges & regna peribunt,
Vires, castra, viri, fœmina, πάντα σποδός.
Omnia transibunt, hominum sapientia, linguæ,
Scripta patrum, Canones, iuráq; πάντα λογοί.
Sermo Dei viuax, omni florescit ab æuo,
Hic erat, est & erit, cætera πάντα πόνος.
Sermo Dei viuax, flammas furiasq; retundit,
Infringit Stygij tela cruenta Dei.
Dux patriæ, comes est vita, post sæcula iudex,
Lex morum, fidei lux, via, norma, salus.
Hoc cape, semper ama, sic te redamabit Iesus,
Hinc disces rectè viuere, rite mori.
Hoc cape, sit cordi, sit curæ, sitquè voluptas,
Hoc cape, crede, time, perlege, viue, vale.

IOANNI IVELLO ANGLO, DEVONIENSI, EX ANTIQVA IVELLORVM FAMILIA BVDENÆ ORIVNDO, ACADEMIÆ OXONIENSIS LAVDATISSIMO ALVMNO: MARIANA TEMPESTATE PER GERMANIAM EXVLI: PRÆSVLI REGNANTE *ELIZABETHA* REGINA, SARISBVRIENSIS DIOECESEOS, (CVI PER ANNOS XI. MENSES IX. SVMMA FIDE ET INTEGRITATE PRÆFVIT,) RELIGIOSISSIMO, VIRO SINGVLARI ERVDITIONE, INGENIO ACVTISSIMO, IVDICIO GRAVISSIMO: PIETATE, HVMANITATE EGREGIE PRÆDITO, THEOLOGIÆ CVMPRIMIS COGNITIONE INSTRVCTISSIMO: GEMMÆ GEMMARVM: IMMATVRO FATO MONKTONFARLEÆ PRÆREPTO, SARISBVRIÆ SEPVLTO: COELORVM CIVI, *LAVRENTIVS HVMFREDVS*, HOC MONVMENTVM, OBSERVANTIÆ ET BENEVOLENTIÆ ERGO CONSECRAVIT. ANNO SALVTIS HVMANÆ CHRISTO MERITO RESTITVTÆ. CIↃ.IↃ. LXXIII. IX. KAL. OCTOB.

VIXIT ANNOS XLIX. MENSES. IIII.

Psalm. 112.

In memoria æterna erit iustus.

¶ *Post æditionem visum est authori quædam emendare*, quæ, rogo lector, priusquam lectionem aggrediaris calamo in hunc modum restituas.

Prior numerus paginam, alter lineam indicat.

2.31, lege, in vita. 10.17. immortalium, 11. 30. strategemate 27. 26. fæce. 33.13. prestent. 38.26. reciderunt. 42.21. & quid. Die sabbati. 48.12. Apellis, 50.6. dele autem. 69.31. interregno & iustitio. 79. 3. Tolletur nequam tempore Missa suo. 81. 8. Pericle 83.23. dele non, 87.29. Academia. in margine, Fräcofordiæ. 88.21. fidam, & lin. 22. Basilienses. 90.3. Cocraftus, & li. 25. vergerium. 93.30. perductum. 99.7. supellectile. 100. 21. cõuinci. 104.28. arcere. 106.4. indice & iudice, & li. 25. pro Ad quæ, lege Atq;. 107.2. Maiestatis. 108.15. pro 1549 lege 1559. 110.15. vbi corpus? & li. 20. extrema. 105.13 domû, 17. domi. 118.27. neoterici, 121.11. Iustini. 123,8. cõmunicét, qui noluerint Ecclesiasticis Calecut. 136.30. Origines. 139.1. insonare, & li. 25. enthusiasmo, 127.3. 150. in margine, instigat. 153.12. solâ, & lin. 17. cæpit, 155. 27. pro infirmitaté? lege infirmitaté: 157.10. ad pro ac. 160.4. Origenes, & 17. Xenophontem. 166.30. Pontificiam, 171.20. pecora, & li. 21. subijciantur. 172,5. infernales. 175.24. pro Domino lege Christo. 184.30. dispersit, 185.27. respondet: Venerût, 186.29, Endymiones, & li. 30. somnum. 187.17. Babylonicum. 190.9. Marsilium, petrarcham. 191.16. discessisse? Recessimus quia. 192.3. dele nûc, li. 15. pro Cumq;, lege, Adde quòd, & li. 23. Arausicani. 193 in margine, Antepologia. 195.24. immortalitate. 197.21. vnaquæq;. 199.17. iudicem, li. 26. dum Harpago, li. 37. Quamlibet. 203.5. Pædag. li. 7. Dionysius, li. 8. Hier. li. 27. mysterijs. 206.15. Originé. 208.31. prescindit. 210.5. de rebus, li. 30. communicare. 215.1. origine. 216 18, colligemur. li. 20. maceria, li. 23. Augustinus. 229.23 fœnerari. 230.6. pro Idé, Eadé. 231.25. semissarias. 233.14. Enchiridió. 235,10. ostentarit, li. 29. Shepræus. 236.2. Alphabetico. 237. 23. cæpit. 240.21. sed de ea re, 247.20. discerneres. 248.27. offenderét. 249.6 peregrinationis, 252.15. siue. li 28. imposuisse, 254. 26, diutius, 262. 8. a Festo.

In carminibus Ægid. Laurentij, lin. 3. lege ἐπισήμων. In carminibus A. Squieri, li. 4. ποιμανέων. li. 6. ἀνήρ. lin. 9. νεκρός. In carminibus Io. Foxi, lin. 4. lege κυδνόν.

✠

Ad Historiam, de vita & morte Iohãnis Iuelli, studio Laurentii Humfredi, Doctoris Theologi, ex mortuis in viuorum numerum reuocati, Epigramma.

PErgameus sileat Graijs Asclepius oris:
Orpheus Bistonijs conticeatq; plagis:
Ille, quòd Hippolytum post fata reduxit in auras,
Hic, Stygiâ Eurydicen, quòd reuocarit aquâ.
Maior apud claros nunc est Asclepius Anglos:
Maior & en Orpheus rura Britanna beat.
Nil opus externis, cùm lumina propria dentur:
Exemplis careant sæcla nec ista suis.
Cernis vt Humfredi redijt rediuiuus ab arte,
Ille ille, ô Angli gemma Iuellus agri.
Vt primæ narret memor incunabula lucis,
Ingenium referens, cum genioq; genus.
Cernis, vt & nomen, rudiumq; elementa dierum,
Temporaq; in studijs explicet acta pijs.
Singula percurrens vitæ momenta peractæ,
Regna nouat famæ penè subacta suæ.
Salue magne, redux superum de valle, Iuelle:
Tanti (Humfrede) viri, tuq; reductor, aue.
Te minor est Orpheus, minor est Asclepius: ille
Hippolyto quanto est maior & Eurydice.

Daniel Rogerius.

Præfatio.

QVi ex corporis huiuſce vinculis & ergaſtulo liberati hinc deceſſerunt, non eodem modo omnes ab his qui ſuperſtites ſunt accipiuntur. Etenim vel immodici & immeriti honores adhibentur, vel iniuſtæ pœnæ infliguntur, vel digna præmia laudis & gloriæ tribuuntur. Primum eſt hominum ſuperſtitioſorum & Idololatrarũ,quales fuerunt gentes olim & Pontificij ethnizantes hodiè, qui vitâ functos religioſo cultu & veneratione proſequũtur,eos in ſanctorum numerum aſcribunt,eorum nomen opemq; quos ipſi crearunt implorant, his delubra condunt, aras conſtruunt,imagines ſtatuunt, anathemata ſuſpendunt,ſuffitũ faciunt,ſacrificia offerunt,vota nuncupant,genua flectunt, horum anniuerſaria & feſta celebrant, loca & ſepulchra inuiſunt, reliquias colunt & magni æſtimant.Quod eorum facinus eò deteſtabilius pijs omnibus videri debet, quòd relicto viuo fonte, ciſternas contritas & putidas ſibi fodiũt, honorem à creatore ad creaturam tranſferunt, cùm id nec cum fidei Chriſtianæ articulis, nec cum forma dominicæ precationis,nec cum ſacroſancto Decalogo conueniat.

Fides est,vt in Deum solum credamus,in beatam scilicet Trinitatem,non in Ecclesiam siuè militantem siuè triumphantem,nō in homines vel sanctissimos: & fidei præstantissimus Doctor Paulus affirmat, fidem & inuocationem ita inter se iugata & copulata esse,vt ad se mutuò referantur. Quomodo (inquit) inuocabunt in quem non crediderunt? vt in quo nostra fides conquiescit & recumbit,ad eum solum hoc priuilegium inuocationis pertinere concludat.

Forma orationis quam Christus omnium precum nostrarum quasi idæam & effigiem perfectissimam reliquit, iubet nos orantes non Matrem sed Patrem nostrum cœlestem adire,ipsum appellare,rogare,vt ipsius nomen,non aliorum hominum sanctè colatur, ipsius regnum veniat, ipsius voluntas fiat, quoniam ipsius est regnum,& potentia,& gloria, in omne æuum.

Decalogus habet:Ego sum Deus tuus qui eduxi te è terra Ægypti,è domo seruorum:Non erunt tibi Dij alij coram me,non facies tibi sculptile, neq; vllam similitudinem eorum quæ sunt in cœlo sursum, neq; eorum quæ sunt in terra deorsum, neq; eorum quæ in aquis subter terram: nō incuruabis te ijs, neque coles ea,Ego enim Iehoua Deus tuus,Deus zelotes, visitans iniquitatē patris super filios &c.

Quamuis autē nonnulli suū commentum de Polytheia antiquitatis colore fucare soleāt,tamē Augustinū,Lactantium , aliosq; sanioris iudicij priscos huic nostrę opinioni de vnius Dei inuocatione suffragari certū est,& in aliquot Patribus spurij non pauci nonnulla affinxerunt : quale est illud, quod in vita Cypriani

priani à quodam neoterico & notho successore inepté adiectum est: Nos ergo fratres oremus Omnipotentem Deum pro serenissimo Imperatore Carolo, quatenus qui per beatum Cornelium Papam & martyrem de Romanis partibus ob munimen sui cunctorumq; fidelium sibi proximare fecit, ac nos de tam magno patrono honorauit, per suffragia huius inclyti martyris, beatitudine perennis vitæ sibi concessa, sanctorum omnium quos venerabiliter excoluit consortia adipisci mereamur.

Existunt etiam alij nimium crudeles & phrenetici, qui vel huius superstitionis suæ velut œstro perciti, vel zeli & cholerae suæ facibus inflammati, vel odio quodam bonorum hominũ incitati, mortuis non modo benè non precãtur, sed omni conuitiorum & contumeliarum immanitate cõfigunt, nomen calumniæ morsibus, bona prędæ & fisco, cadauer tormentis, animam orco addicunt. Quod sanè hominibus clarissimis splendidissimoq; ingenio prædítis, & quadam inter cæteros præstantia eminentibus accidere solet, vt quemadmodum viui infinitis ærumnis & calamitatibus iactabantur, ita etiam mortui quietis portum vix inueniãt, illius fœlicitatis quæ est apud poetam minus compotes, vt saltẽ, Molliter ossa cubent. Idq; inter tragicas diras & execrationes numeratur, vt est apud Euripedem, vt funus lachrymis non decoretur, imò vt omni sepulturæ honore careant. Origenes iam vita defunctus, ab ingratissimis quibusdam, vt creditur, adeò malignè exagitatus est, vt qui in vita maximas calamitates hauserat, idem

etiam pòst libris genuinis abolitis, adulterinis suppositis, existimatione miris & fœdissimis modis commaculata, pessimè tractaretur. Vt etiã Augustinus à Donatistis, Athanasius ab Arianis, Chrysost. ab alijs, Hieronymus à multis cùm in viuis esset notati sunt, & adhuc etiam momos suos & censores vel æquos vel iniquos habent: ita Phœnice rarior est, qui sycophantici dentis morsum effugerit. Leuia ista: alia sunt & maiora & crudeliora, quæ Pontifex Maximus martyrum malleus non semel factitauit. Papa fuit, qui Formosum etiam antecessorem suum effodit, effossum habitu põtificio spoliauit & deformauit, deformatum veste seculari induit, induto digitos quibus consecrare solebat abscidit & in Tyberim proiecit. Papa fuit, qui sanctissimi viri Iohannis Wicliffi Oxoniensis Academiæ quondam alumni ossa exhumanda decreuit. Papæ authoritate & auspicijs nobilis ille Gulielmus Thracæus Glocestrẽsis iam sepultus exturbatus est & combustus, quòd in vltimo Testamento suo doctrinam Iesu Christi in nouo Testamento consignatam professus fuerat, & se fide sola in illum crucifixum saluum fore scripserat. Papæ fuerũt, qui Mart. Lutheri, & Tho. Cranmeri Archiepiscopi Cantuariẽsis picturas incẽdio Romę adiudicarũt. Horũ Paparũ phalarismo factum est, vt lectissima fœmina Catharina Petri Martyris vxor Oxoniæ, vt doctissimi & innocentissimi patres Bucerus & Phagius Cantabrigiæ è tumulo, è terra extraherentur, qui placidè in domino obdormiuerunt: citarentur, qui non audiuerunt, publicè accusarentur qui nihil responderunt: damnarentur & rogum subirent, qui

Necromãchia papistica.

nihil

nihil mali commiſerunt: ipſa deniq; templa vbi paulò prius honorificè humati ſunt,contra ius & fas omnibus ſacris interdicerentur: ad quam ridiculam fabulam peragendam Nicolaus Ormanetus Datarius aliiq; Papæ legati ſacris veſtibus amicti confluxerunt, ſancta cruce,aqua luſtrali,ſolēnibus miſſis, occurſationibus,ouationibus,declamationibus, carminibus, concionibus,viſcerationibus,ab illa Academia magnificè accepti: quos tamen poſtea regnante Elizabetha,vtraq; Vniuerſitas (vt par eſt) & exiſtimationi & ſepulchro reſtituit. Hoc Papale ſpectaculum nō modo Anglia noſtra olim dedit,ſed & Gallia ac quidem multo iniuſtius & truculentius nuper exhibuit, quādo ſanguinarij quidam homines non modo Aug. Marloratum & P.Ramum doctiſſimos viros, cui hominum generi ipſius humanitatis & literarum cauſa ab Ethnicis ſemper parſum eſt,ſuſtulerunt,verum etiam Admiralium & bellicis laudibus domi & foris abundantem,& in toga prudentiſſimum ſenatorem,& Regiæ Maieſtatis iam fidiſſimum Conſiliariū indicta cauſa, præter æquū & bonū, contra edictum,in pace, in nuptijs,in lecto,inermem & nudum,multis ictibus tranſfigere,etiam enectum trāſuerberare, diſtrahere, ſuſpendere,omnia viſcera & membra raptare,omnes vitæ quaſi reliquias dilacerare & diſcerpere non dubitarunt. Ad cuius facti defenſionem, nuper ſubornatus eſt quidam nouus & perſonatus hiſtrio, Catholicos illos ſicarios excuſans,Proteſtantes oppreſſos Euāngelij cauſa, notans & Cauſarios nominans. Quo genere crudelitatis,quam omnes papiſtæ communiter exercent,nec barbara Scythia aut Sarmatia

Carpentarius.

nec monſtrorum altrix Aphrica, nec ſyluestris Hibernia aut Hircania, nec ſol ipſe quicquam aſpexit prodigioſius, fœdius, tetrius. Si factum reſpicimus, nihil atrocius, ſi conſilium & cauſam ſpectamus, nihil odioſius, ſi euentum & ſucceſſum conſideramus, nihil ſtultius. Nam ſæuire in mortuos, & cõmuni omnium ſermone contritum prouerbium ſtultitię & vecordiæ coarguit, & omnes leges grauiſſimè prohibuerunt, & ipſis ſemper authoribus ceſſit peſſimè. Quid illæ vulgi voces ſonant, cum vmbris dimicare, cum laruis luctari, Manibus bellum indicere, mordere mortuos? Nimirum eſſe nihil ab inuicta rationis authoritate magis abhorrens, quàm vt homines malè feriati & efferati, ſtimulis inuidentiæ & furijs agitati maledicant aut malefaciant mortuis, aut belluino more in corpora omnis ſenſus expertia perbacchentur, quæ iam & latratus canũ, & coruorum morſus, & animalium omnium lanienas, & hominum ictus, & tyrannorum omnium diritatem & carnificinam quaſi pulicis aut culicis inſultum contemnunt. Iam vero vt omnia ſacræ ſcripturæ dicta præclariſſima, exempla luculentiſſima prætermittam, quibus docemur non modo non turbare, ſed piè & officioſè honeſtare mortuos, illiſq; quaſi iuſta perſoluere: Attica lege cautum eſt ſapienter etiam contra hanc maledicentiam, vt ſcilicet capitale crimen haberetur. Plato in Rep. ſua ſcripſit: illiberale quiddam & anguſti & ieiuni pectoris eſſe mortuos vexare & expoliare, ideoq; ab eiuſmodi rapinis & ſpolijs temperandum. Rectè Ageſilaus, qui Ephori cuiuſdam ſenis conſilio obtemperans, Lyſandrum ſepultum refodere

dere

dere noluit. Quò magis Romaniſtarum noſtrorum miranda eſt ſtupida immanitas, cùm Romæ ne vmbris quidem parcatur, quod illorum non modo crudelitatem, ſed etiam fatuitatem atq; ignauiam arguit. Licuit homunculo in ipſum Achillem peremptum irruere. Et quiuis Therſytes Hectori iacenti inſultare, & Ciceroni iugulato vel Antonij vxor muliebriter obgannire potuit. Scilicet quercu proſtrata quilibet lignum colligere audet, vt habet Græcorum Adagium. Præterea qui Dei ſeruos & ſanctos ita tractant malè, illis eſſe benè non poterit. In quos enim illorum gladius ſtringitur? quorum latera mucrones petunt, niſi eorum qui profeſſione Chriſtiani, creatione homines, literatura humani, excellentibus factis ſępè benè meriti, natione ciues, quandoq; etiam communione ſanguinis coniuncti? quos vbi vel lædunt vel tollunt, ſuum Deum offendunt, ſuam patriam vaſtant, ſe & vires ſuas imminuunt & atterunt. Vtinam moderationem & prudentiam vel ab Ethnico Imperatore vellēt diſcere, qui cum accepiſſet ſuorum Spartanorum paucos occidiſſe, Corinthiorum verò & Athenienſium aliorumq; Græcorum & ſociorum complures in bello perijſſe: O infœlicem (inquit) Græciam, quæ tot viros inteſtinis diſſidijs amiſit, quot vniuerſis Barbaris domandis ſufficere potuiſſent. Quin & ipſe Dominus armipotens tela in capita ipſorum retorquebit, & ſuo fine quem imaginationis ſuæ errore ſibi proponunt fruſtrabuntur. Si enim Photionis Athenienſis proditores, Si Iulij Cęſaris percuſſores, Si Antonius Ciceronis interfector Diuinæ iræ iuſtā ſeueritatē euadere non potuerunt:

 quid

quid fiat de illis qui Christianis fratribus non modo violentas & cruentas manus afferunt, & subitò post lætos Hymenęos quasi in conuiuio Lapitharum opprimunt, sed etiam fidem hominibus & Deo datam violant,& insontes non vna morte, at sexcentis tormentis conficiunt? Aberrant etiam à scopo quem sibi præfixerunt, nec sacrosanctam religionem quam illi homines profitentur & defendunt, vlla vnquam vis aut fraus humana aut Satanica delebit. Cœlum & terra præteribunt,verbum Domini manebit in æternum,& eius cultores & confessores instar montis Sionij non commouebuntur: quando illa arenosa Romanorum petra, aut tempestatibus quassata, aut fulminibus de cœlo contacta deijcietur. Martyres hanc futilem & fragilem Romanæ sedis causam è cineribus oppugnabũt fortius, & Christi gloriam sanguine suo illustrabunt efficacius, & in auribus Domini Zebaoth iam mortui sub altari clamabunt vehementius quàm cùm apud nos viuerent,tantum nõ vociferantes & obtestantes,vt tãdem aliquando vindicem suam dextram exerat, & Ecclesiam suam sub crucis vexillo militantem asserat. Viderint illi parricidæ patriæ cœlestis,sanctorum & domesticorũ Dei, ne in manus viuẽtis incidãt. Quid? nullæ ne animis cœlestibus iræ?nullus sensus, nullus motus aut affectus?nulli clamores,nulla communio aut sympathia mortuorũ?Nihilne Iohãnis Baptistę obtrũcati recordatio animum Herodis perfodit? nihilne Petri aut Pauli vmbræ Neronem turbarunt? Nihil Boetij & Symmachi manes Theodoricum Gotthorum regem commouerunt? cùm piscis capite allato, horrenda

Procop.

facies

facies,quasi toruis oculis obtuens & nihil non mi-
nitans cœnanti appareret? Nihil Ziscæ Bohemorum
Ducis fortissimi excoriatum cadauer,hostes Pontifi-
cios exanimauit? cùm ex pelle ipsius tympanum cō-
flatum truculento aspectu , terribili sono, eos in pe-
des ac fugam conijceret, vt non potuerint cōsistere?
Scilicet,vt hæc exempla communi experientia teste
confirmentur,tympanum etiam ex Ericij marini pel-
le confectum omnia reptilia procul fugabit,vbicunq;
locorum sonitus eius exauditus fuerit. Et pellis leo-
nina omnes alias pelles consumet,& pennæ Aquila-
rum pennas aliarum auium corrodent. Ita sancti in
morte vincent ac triumphabunt,et quantumuis dis-
iecti aut dissecti,aduersarios suos quasi deuorabunt,
& virtus virescet vulnere, nec statim causa vnà cum
corpore occidet. Est & erit sanguis martyrum semen
Euangelij,et seges Ecclesiæ. Crudelitas vestra gloria
nostra est, nec vnquam deficiet hæc secta, quæ tunc
magis ædificatur,cum magis cæditur,vt pulchrè ante
nos si non ijsdem verbis, at eodem sensu dixit Ter-
tullianus.Et Augustini tempore Christiani cædebā-
tur,et tamen multiplicabātur: vt olim sub iugo Pha-
raonico,et in fornace Ægyptiaca Israelitę crescebant.
Quare nisi frustra furere, nisi cum ratione insanire,
nisi cum stulto catulo lapidem non hominem arro-
dere,nisi contra stimulū calcitrare velint,nobis & or-
dini credentium parcant,immo sibi,ne ipsi verberan-
do magis quàm nos vapulando delassentur.

Cornel. Agrip. de occult. Phil.

Etsi vero vt illi superiores non debemus
esse superstitiosi,nec vt isti posteriores furiosi,tamen

esse possimus officiosi, vt media quædam via et regia & diuina et æquabilis teneatur, quòd defunctis honores debiti non denegentur Nam celebres et vsitatæ sunt panegyres atq; Epitaphia, quibus heroes meritis encomijs exornãtur. Hinc consequimur vt grati videamur erga mortuos, dein quoad nos ipsos cautiores simus, præterea etiam viri meliores. Est enim planè ingrata posteritas quæ res bene gestas obliuioni non eripit, quæ homines optimè meritos silentio contegit, vt vnà cum corporibus præclara dicta & facta sepeliantur. Cùm Athenienses Hippocratem ob pestem profligatam, Euagoram ob ciuitatem libertati restitutam, Theseum ob taurum Marathonium interemptũ statuis decorarint, cùm omnes Ethnici mortuos suos inter deos retulerint, cùm Papistæ sanctulos suos Calendario inserant, et cum diuorum mortalium laude coniungant, cùm exteri homines suos qui inter ipsos vixerunt, claruerunt, obierunt, laudibus in cælum efferant: cur nos morosi nostrorũ hominum clarissimorum virtutem vel incolumem odio habeamus, vel ex oculis sublatã dignis laudibus nũquam vestiamus? Est ergo grati animi meminisse mortuorum, & cum officio coniunctũ posteritati commendare, vt tales aliquando fuisse et profuisse intelligatur, iuxta dictum Sapientis: Laudemus viros illustres, et vt Herodotus ait, Ne res gestæ ex hominum memoria vllo tempore exolescant. Reddimur hinc etiã cauti & prudẽtiores. Cùm enim dominus lumina reip. extinguit, nobis minitatur tenebras et caliginem temporum, peccata nostra flagellans, et ipse apud Esaiam, Fulcimẽta nostra, O-

rato-

tatores,diuinos,prophetas,Consiliarios, duces,Senes ablaturum se denuntiat. Percussit Israelem,cùm patrem eius et currum et equitatum Eliam, Italiam cùm Ambrosium, Hipponem cùm Augustinũ, nos omnes cùm Zuinglium,Lutherum, Melãchthonem, Bucerum, Phagium, Martyrem, Musculum, Caluinum,Hiperium,Crãmerum, Latimerum,Ridlæum, aliosq; Ecclesiasticos Politicosq; viros nostræ ætatis Principes tolleret. Etenim non solum per eluuiones, Eclipsim solis et lunæ, Cometas,Ostenta aliaq; signa mortalibus irasci se testatur dominus,sed etiam multò magis cùm sanctos authoritate,doctrina,nobilitate conspicuos è terris ad se reuocat: vbi nos infinitæ plagæ,vastitas,ruina omnium rerum manent, illi nõ interitum sed transitum,non mortem sed vitam suauissimam et ferendã consequentur. Quæ dum fiunt, non decet nos esse in illo luctuoso occasu stupidos aut incogitantes,sed oculos et animos aduertere, vt vnusquisq; tacitus apud se cogitet, *Manus Domini tetigit me:* ex eoq; discamus mores deprauatos emendare,ad nos redire, ad Dominum conuerti et resipiscere. Profuerit quoq; nobis hæc historica commemoratio, cùm inde exempla ad viuẽdum et moriendum sumimus. Vt enim Sampsonus ex mortui Leonis cadauere mel exuxit: ita nos è monumentis et narrationibus huiusmodi quod nobis ex vsu sit colligere póssumus: vt et hic quoq; locum habeat illud in eodẽ capite Iudicũ, De comedẽte exiuit cibus,et de forti egressa est dulcedo. Nã si bellatoribus vtile est,stratagemata,acta, victorias fortissimorũ regum et ducum intueri: cur non etiam è re nostra futurum

iudicabimus, hanc doctorum hominum imaginem expressam & eminentem in libris cōtēplari? Xenophon Cyrum, Plato Socratē, Cicero Crassum, Curtius Alexandrum magnum, Isocrates Nicoclem, alius Alexandrum Seuerum, alij alios Imperatores, et literatos homines depinxerunt, vt studia hominum proposita effigie incēderent. Puta Achillem Homericum Alexander & Scipio imitari voluerunt, Irenæus Polycarpum, Polycarpus Ioannem Euāgelistam, vt & hic verum esse possit illud Hesiodium, Vicinus vicinum æmulatur. Hisce ego rebus adductus, statui aliquid de vita & obitu *Ioannis Iuelli* scribere, ne vnà cum humato corpore, sancti viri obruatur memoria, vt nos hoc siuè pietatis siuè amoris officium defuncto præstemus, alij formā & faciem hominis præstantissimi, quasi in tabula descriptam propius aspicere & admirari possint. Vtq; olim Chrysostomus optauit aliquem fuisse qui nobis Apostolorū historiam diligentissimè traderet, non tantum quid scripserint, quiduè dixerint, sed vt sese per omnem vitam habuerint, quid & quando comederint, quò ierint, quid diebus singulis gesserint, & in quibus partibus vixerint, quam introierint domum, quò nauigauerint, vbinam applicuerint, vbi vincti fuerint, quòd omnia illorum eximia quadam vtilitate referta esse cognouit: ita vtinam mihi cōtigisset, omnia etiā intima, etiam infima huius viri facta, Apothegmata, totius vitæ cursum peruidere, vt possem eū omnibus membris & numeris particulatim expingere. Tum enim & Academicum hominem, & elegantem ora-

to-

torem, & venuſtum ſcriptorem, & pium Eccleſiaſtem & venerandum præſulem omnes facile cernerent. Venio autem ad hanc hiſtoriam pertexendam, non ſpe aſſequendi quod cupio, aut fiducia exequendi quod nequeo, ſed animo narrandi quantum ſcio, & voluntate efficiendi quantum valeo. Grandes materias ingenia parua non ſuſtinent, vt perſcitè Hieronymus. Hoc ſolum polliceor me et in exquirendo diligentiã, & in percenſendo fidẽ præſtiturũ, & nihil in illius gratiam ex meo cerebro affictũrum, quod non multorum memoria teſte innoteſcat, nec maiora quàm ſunt reipſa verbis factũrũ: vt omnibus appareat, me dum virtutes prædico, hominem celebrare, non Deum conſecrare voluiſſe.

Erunt autem huius Tragicocomœdiæ (ſic enim vita humana rectè dici poteſt) quinq; Actus pręcipui, & primus quaſi rudimenta & initia pueritiæ, ſecundus Academiæ ſtudia, Tertius exilium, Quartus reditum et Epiſcopatum, Quintus mortem & vltimam vitæ cataſtrophen, vbi omnes mundi ciues iuſſit valere & plaudere, continebit. Diuiſio.

Prima Pars & Pueritia.

VT ab ipſis incunabulis proficiſcatur narratio, & ita curſum prouehente Domino perducatur ad vltimum: nomen, patria, genus

educationisq; tyrocinium, vt alijs persæpè, ita huic nostro commendationis & splendoris nonnihil afferunt. Est enim Nomen omen, et commonefactio non inutilis. *Iohannes* dictus est à gratia Dei vt admoneatur, gratiam solam per Christum Iesum in se & in alijs agnoscendam et prædicandam: & vtendum esse illa voce & Pauli & omnium sanctorum, qui à Ioanne Baptista fuerunt, vt Augustinus nō malè adnotauit ad Bonifacium, Gratia Dei sum quod sum: quod nomen ei erat cum Proauo, Auo, Patre & fratre commúne. *Iuel* idem est nostra lingua, quod gemma latinè, & Græcè Keimelion: verè siquidem appellari possit Gemma rara & pretiosa, qualem terra nostra non sæpè progignit. Quid ergo incommodi fuerit, si is posthac vt Latinè, planè, verè loquamur, *Joannes Gemma* nominetur, sicuti nuper quidam eruditus scriptor Gemma Phrysius? Celebre est et fuit semper, nomina patria in peregrinam linguam siuè Græcam siuè Latinam concinnius transfundere propter maiorem compositionis elegantiam atque adeò significantiam, tum etiam quia ingentes addunt stimulos non modo cæteris, sed & ipsis, ad eas linguas imbibendas, à quibus sua nomina mutuantur: vt sunt hodiè multa, Bibliander, Hosiander, Xylander, Neander, Dryander, à viro aptè deducta, Reuchlinus Græcè Capnio à fumo nomen habet, homo fumorum & fucorum omnium hostis acerrimus, idq; Hermolaus Barbarus in Italia sic mutauit, quemadmodum Capnio ipse Melancthonem à nigro

Nomen.

gro solo Tubingæ quantum memini primus vocauit. Idē factitarunt Ioannes Herbstus diligens quōdam & doctus Typographus Basiliensis, & Robertus Winterus, eius in typographica negotiatione socius: quorum ille Oporinus appellatus est, alter Chimerinus, fortasse occasione ex Poeta arrepta,

Si daret autumnus mihi nomen, Oporinus essem,
Horrida si Brumæ sydera, Chimerinus.

Patria & Deuoniæ laus.

Deuoniam habuit patriam, regionem ingenijs, opibus, optimis & nobilissimis hominibus affluentem, satis amplam, benè cultam & sanè fructuosam. Hic natus est Budenæ in Parochia Berinerberensi, anno Domini. 1522. Maij 24. in prædio patrio & auito, quod maiores ipsius, annos ferè ducentos (vt dicitur) tenuerunt. Cùm Athenæ Platone suo alumno, Sicilia Empedocle ciue suo non immeritò lætentur, cùm Homerum hominem cæcum & Poetam permulti vēdicarint, Colophonij suum esse dixerint, Chij suum confirmarint, Smyrnæi suum affirmarint, Salaminij repetiuerint, alijq́; inter se hac de re pugnarint acriter & contenderint, cùm Appion Grammaticus eum ab inferis excitatum, de patria solum interrogare voluerit: & patriam viro, et virum patriæ decus atque ornamentum conciliare credendum est, & Deuonia nostra Iuello suo non abs re gloriari poterit, cuius eximia virtute, pietate, doctrina magis inclarescit. Quanquam quod in Martyribus laudat Basilius, id ego in nostro hoc Confessore iudicandum censeo: non eum vsq; adeo solidam &

 integram

integram laudem ex patria vbi in lucem editus est petijsse, sed ex ea quam omnes pij habent, Ecclesia Dei, quæ verissima est patria sanctorum, cuius ciuem eum iam esse non dubito.

Genus.

Ortus est honesta sanè, perantiqua & haud ignobili familia Iuellorum, Patre Io. Iuello, Matre ex stirpe Bellamiorum, seu Bellamicorũ, in cuius amorem & memoriam, priuatum quoddam sigillum sibi confecit, apposito in medio amantissimæ matris Bellamiæ Bellissimo nomine. Hi ambo cùm ad venerandam senectutem peruenissent, & annos plus minus 50. in coniugio placidè & laudabiliter transegissent, decem liberis maribus & fœminis relictis, sub festum Georgij ex hac vita ad cœlitum contubernium sanctamq; societatem migrarunt. Benè nasci præclarum est, & Aristoteles εὐγένειαν quasi fœlicitatis partẽ haud infimam commemorauit, & filius sæpè gerit similitudinem patris, & habet domesticum exemplum sibi propositum quod intueatur, & ad quod vitæ suæ rationes componat. Est enim in iumentis patrum virtus, nec imbellem feroces progenerant aquilæ columbam, & equis dignitatem affert parentum generositas, & in maximas arbores excrescunt, quæ ex præstantissimis seminibus coalescunt. Quanquam non sic generis splendorem & claritatem extollimus vt cum Iudæis deliremus, qui Abrahamum patrem iactarunt, sed operibus non expresserunt: nec vt Græcorum amentiæ affines, qui Cecropidæ, Pelopidæ, Alcmeones, Æacidæ, Heroes, Heraclidæ, semidei, Dij, Iouis, Solis & Lunæ filij dici voluerunt: nec vt vani ac falsò nominati nobiles qui genus in ore habent,

bent,ipsi nec generosi nec ingenui: sed vt Christiani qui scimus nec ex semine nec ex voluntate viri, nec ex carne procreari Dei filios: qui confitemur cum Gregorio Naziãzeno longè turpissimum esse, equos non aliundè quàm ex seipsis, nos ornatum ac pulchritudinem extrinsecus quærere,& aliunde mutuari: qui tamen cum eodem dicimus naturaliter sæpe Deo sic volente contingere, vt ex bonis bonus fructus edatur: sicuti ex Basilio patre & sacerdote, & Emmelia matre sanctissima Basilius magnus & sacerdos & sanctissimus procreatus est,ita ex Iuello & Bellamia hic Iuellus & bellus Episcopus ortum traxit.Omissa autem prosapia & cunis ac crepũdijs quasi primæ ætatis breuiter sic percursis, de prima educatione & studijs pauca delibemus.

Puer admodum septem annorum à parentibus cùm essent re satis lauta, ad disciplinas capessendas adhibetur,& auunculo Ioanni Bellamio Hãtonensi pastori commẽdatur, vt statim principia bonarum artium disceret: Hinc Brantonæ apud Thomam Stotæum, dein Southmoltonæ apud Antoniũ Simonium, adhæc Barnestapulæ apud Gualterum Bowinum tyrocinium posuit. Hunc Bowinum vita functum,ita amore & honore prosequutus est, vt alijs ad eum iam designatum Episcopum, qui eodem nomine erant,accedentibus, & de magistro suo peramicè & libenter confabularetur, & omnes Bowinos illius Bowini causa beneficijs quibus posset per se & per alios affectos dimitteret. O rarum grãtitudinis exẽplum in discipulo. Puer hic variolis siue ex-

Pueritiæ tyrocinium.

anthematis laborauit, alioqui nullo vnquam grauiore morbo conflictatus, nisi quem postea ingrauescẽtibus annis, immodico & intempestiuo studio accersiuit. In hac tenellæ ætatis cultura & parentes ipsi suo functi sunt officio, & præceptores sequacem & optimam nacti materiam, bonam nauarunt operam, & ille eam de se iam tum spem excitauit, vt non modo amicorum votis responderit, sed omnium animos sui expectatione impleuerit. Nam Deus præstantissimũ ingenium largitus est, ad quam excellentem naturã, cùm educatio & doctrinę confirmatio accederet, ita se gessit, vt in eo præceptores nõ morum licentiam, non audaciam, non leuitatem, non voluptatum illecebras, non vllum insolentiæ aut contumaciæ vestigium in animo impressum cernerent. Adeò statim in ipsa herba vbertatem quandam futuræ messis, bona hæc indoles promiserat.

Secunda pars, Academica.

IAm vero annum decimumtertium egressus, nõ rus olens (quod aiunt) sed ad maiora aspirans, sub festũ diui Iacobi Oxoniã amandatur, quò ingenium illud ad literas natum & factũ, in florentissima Vniuersitate omnium musarũ sede & arce magis excoleretur. Comitatus itaq; altero socio ac commilitone suo Deuoniensi, ad Petrum Burræum hominem mediocri literatura præditum, Vicariũ postea Croydonensem ablegatus, Diuina tamẽ prouidentiâ, voluntates hominum & vices rerum moderante,

rante, rogante etiam hoc Burræo quòd ambos habere non posset, in tutelã & disciplinam Iohãnis Parckhursti, veræ sanctimoniæ ac liberalis doctrinę commendatione spectatissimi, est receptus. Vterq; magister artium & Collegij Mertonensis socius fuit, quod apud nos peruetustũ est, à Gualtero de Merton, non à Guilielmo Martono, vt Polydorus Virgilius lib. 17 historiæ Anglicæ scripsit, institutum, Edouardi primi temporibus, cuius ille Consiliarius, regniq; Cancellarius extitit. Annus erat 1 2 7 4 cùm operi huic suo extremam manum imposuit, sic enim manuscriptus liber testatur, licet scriptores paulò aliter annum assignent: ex quo Gymnasio postea tanquam ex equo Troiano complures proseminati, reipub. & Ecclesiæ plurimũ emolumenti & ornamenti attulerunt. Quid enim ego Wallingfordum, Baldocum Episcopũ Lõdinensem, Gattisdenum aliàs Ioannẽ Anglicum, aut Strodum, quem Chaucerus noster sub finem Troili sui, poetã Anglicum appellat, aut Mablessildum, aut Redingum, aliosue nec inelegantes nec indiligentes scriptores commemorẽ? Quid Sheltonũ, aut Rhœdum insignem Mathematicum, quorum ille Vniuersitati cistã cẽtum marcarum, hic centum librarum dedisse fertur, referã? à quo etiam Mertonensis Bibliotheca cõstructa est. Quid Peccamũ, Winchelsęũ, Islepũ, Mephamũ, Ioannẽ Kempũ, omnes Archiepiscopos, aut alios illustres Episcopos, Doctores, Theologos, Iurisperitos, Medicos recenseã? Quid Rogerũ Baconũ multis voluminibus Theologicis & Philosophicis celeberrimũ? quid Gualterũ Burlæũ qui doctor planus? quid Thomã Brodwardinũ qui profundus?

Mertonense Collegium.

dus: quid illos Nominaliũ & Realiũ autores, Ioannẽ Duns aliàs Scotum, qui subtilis, & Guilielmum Occamũ, qui Inuincibilis à Papa declaratus est, aut quid Nicolaum Gorramum nominem? Nam de Ioanne Wicleuo aliàs erit fortasse dicendi locus. Huius collegij alumnus & pensionarius, ab hoc quem dixi Parckhursto factus est Iuellus, vulgò Postministrũ aut Postmagistrum aut Portionistã vocãt, cuius beneficij autor & inchoator Ioannes Walliotus Theologiæ Doctor & Cancellarius Oxoniensis, Wicleuo adhuc viuente perhibetur, qui etiam nonnulla alia sub Edouardo tertio Collegio donauit. Sub Parckhursti ferula primum studiorum cursum alacriter ingressus, & à metis progressus est, vt æquales suos facilè præcurreret. Nam elegãter nouit Epistolas & latinas exercitationes componere, & scienter potuit varia carminum genera contexere, & diligenter voluit Oratores, Historicos, Poetas euoluere, & in arena Dialectica subindè virium suarum periculum facere, ingenio ita acuto, memoria adeò præclara, industria tã indefessa, vt quicquid magister prælegeret fideliter, id ille perdisceret fœliciter: Ita auidus vt omnia cuperet, ita solicitus vt nihil negligeret, ita docilis vt mox caperet, ita per omnia gnauus & officiosus, vt nunquam ei pœnas, sicuti ipse retulit, nisi semel dederit, idq; non quòd à libris, sed quòd à templo abesset. Mores probi & modesti, vultus non toruus sed hilaris, gestus non inconcinnus sed compositus, bonis charus & iucundus, exosus nemini, ita vt in hoc primo pueritiæ limine, odor quidam nascentis virtutis statim fragraret. Parckhurstus etiam tunc cœpit

Papisti-

Papisticum fermentum & feces subodorari, prius in Collegio Magdalenensi educatus, & optimorum virorum saluberrima institutione edoctus. Vt ergo Iuelli præceptor, sic Christi discipulus & germanus Wicleui successor, omnib⁹ modis studuit pietatis semina in tenello animo instillare, sæpè cū Burræo de religione disputat, superstitionem, cui ille fuit addicti or, oppugnat, & peste tum Oxonię desæuiente, Cuxamam migrans, translationes Anglicanas noui Testamenti confert, Iuello Guilielmi Tindalli clarissimi martyris versionem legente, ipso interim Milonis Couerdali sanctissimi senis interpretationem inspiciente, quo diuersitatem examinaret & obseruaret. Cùm autem ad finem tertij capitis Apocalypseos peruenisset puer, & ad illa verba: Quia tepidus es euomam, nescio quid apud se cogitans subrideret, atque id alias subindè factitaret, & in hac tenera ætate in latino sermone Barbarismos, in Romana Religione errores quamprimum deprehenderet: re sic animaduersa Parckhurstus quasi prophetans, Næ hic puer (inquit) aliquando ad Diui Pauli crucem concionabitur.

Quadriennio pene integro hîc confecto aliam diætam sortitus est: ab hac enim tenui portiuncula Mertonensium ad aliam mensam paulò lautiorem vocatur. Siquidem anno Domini, 1539. Henrici Octaui 31. Augusti 19. circiter festum Simonis & Iudæ, ipse iam annum agens decimum septimum, hinc velut optimæ spei nouella & generosa plantula desumptus, Collegio quod à Corpore Christi nomen

ollegiū cor-
oris Christi.

habet inseritur,Slatero,Burræo, & Parckhursto id e-nixè petentibus, quò adhuc indolis & naturæ præstantiam magis ornaret, & ampliorem ingenij cultum capesseret Quippe,

Debile principium melior fortuna sequuta est.

Nam statim in prima seniorum Dialecticorum classe plātatus,licet esset natu minor, tamen scribendi, declamandi,disputandi in libera & pedestri oratione se exercēdi assiduitate,eam facultatem est consequutus, vt breui tempore & multa & fœlicissime exararet,& socios suos multū superaret,& eū ipsum seniorē à quo prius didicerat,gradu pręcedēs doceret.Cùm in prādio nōnulla,vt fit,memoriter recitaret, splēdidè oraret,seu vt ipsi vocāt narraret, omniaq; sua accuratissimè elucubraret,ea omnia Præsidi alijsq; magistris vehemētissimè placuerūt.Poetis dies et noctes interdū impēdit,& vt Erasmus puer Terentiū nō secus tenuit quàm digitos suos, ita noster Horatiū iterū ac sæpius relegēdo ad vnguē calluit.Præfuit isti Collegio tum Robertus Moruētus,qui paulò antè socius Magdalenēsis, propter fidem & prudētiam in rebus gerendis ad huius domus gubernacula ascitus est:Homo non tam ipse doctrinę laudibus abundans, quàm doctorum fautor et mœcenas. Hic cùm insignem canem haberet, quo valdè se oblectabat senex, Iuellus in laudem eius scripsit versus nouo anno ineunte,ita vt omnes et carminis venustatem,et ordinis concinnitatē,et in re tantilla ingenij vbertatem, rerum et verborum gratiam et copiam admirarentur.Hæ virtutes vt amicos parauerunt, sic odium quorundam pepe-

rerunt.

rerunt.Non enim vt ille fœlix Pamphilus Terentianus, ſic noſter ſine inuidia laudem inuenit: vtq; inuidia ſeu fumus virtutis comes eſt, ita ille apud cōdiſcipulos et æmulos cœpit odio et inuidia grauiter laborare, ſic vt eius ſcripta non propalā lecta ſed non rarò ſuppreſſa fuerint. Pupugit hoc illius animū nōnihil, ſed nō ita fregit, vt de gradu (quod aiūt) deijceretur.

Libris et literis indè vſq; à pueritia deditus, vt iam oſtendimus, et aſsiduè certo quodam annorum curriculo, in logicis et humanioribus ſtudijs contritus, tandem anno Domini 1540. Octobris die vigeſimo laboris velut pręmium, Baccalaureatus gradum adeptus eſt, ſummo cum applauſu et aſſenſu totius Academiæ. Non eum nouus honor à labore, non otium à negotio reuocauit, non libertas ad licentiam, ad luſum, ad luxum rapuit: ad quæ vitia procliues ſunt adoleſcentes, maximè cùm ex ephebis exceſſerunt, nec eos vllus metus aut magiſter in officio continent. Noſtro huic poſtquam liberius viuendi poteſtas data eſt, quò magis licuit, eò minus libuit otioſè tempus tranſmittere: ſed quò erat impunitas maior, & feneſtra ad peccandum apertior, eò inerat ardor diſcendi vehementior. Conſueuit enim manè hora quarta ſurgere, & ſerò ſub decimā cubare, totos verò dies in bibliothecam ſe abdere. Cato aliquis aut Eraſmus quiſpiam habitus eſt, quorum ille librorum helluo nominabatur, hic in libris indefatigabili ſtudio verſatus dicebatur. Si authores quos legit, ſi ſtudij genus quod eſt ſecutus commemorarem, illis percenſendis neq; mea neque cuiuſquam ſatis eſſe poſſit oratio. Rhetoricæ ſtudium & eloquen-

Baccalaureatus.

Cic.lib.3. de Finib.

Studium.

loquentiam hoc tempore diligentissimè coluit: Erasmi quidem opera triuit, Chiliadas Adagiorum inprimis,& volumen Epistolarum,Deinde postea omnes Tomos, cuius dictio quia non solum verborum & figurarum quasi stellis insignita, sed & argumentorum neruis et rerum varietate conuestita, et fabularum iucunda accommodatione commendata est, lectores valdè allicit & inescat. Ciceronem verò familiarissimum habuit, quem ipse imitari, & alijs imitandum proponere maluit. Fertur æstate in Syluam Shotouerianam Oxoniæ proximam,aut in alium aliquem secessum proficisci consueuisse, ibiq; in solitudine quasi in Theatro declamitasse,auditores candidissimos oratione Græca,latina,sua,aliena,Ciceroniana, Demosthenica compellasse:gestum, pronunciationem,vocem,vultum,omnia ad grauitatem & decorum attemperasse: vt non Iuellum sed alterū Demosthenem in antro Rhetoricantem,& literam caninam sonare conantem fuisse affirmares.Curiosam et affectatam eloquentiam in concionatoribus semper damnauit,et ipse deuitauit.Rhetor esse quàm haberi maluit, tantumq; temporis & operæ in eo studio consumpsit, vt ex tempore commodis verbis sensus animi exprimere,subsidio autem diligentiæ et alicuius temporis adhibito,copiosè,aptè,Ciceronianè dicere potuisset.Quid de historicis,Suetonio,Polybio Sabellico,Liuio, in quem etiam scripserat Indicem, Quid de studio dialecticæ, Philosophiæ ac Mathematicæ dicam? Adhuc Baccalaureus sacra attigit, & Augustini quædam delibauit, vt Bucherus regnante serenissima principe Elizabetha,eius Collegij quondam

dam Præſes referebat. Linguæ Græcæ quàm ſtudioſus & peritus fuerit, alio loco fortaſſis commodius dicetur, itidem de incredibili vi memoriæ qua certè maximè polluit. Mores ſuauiſſimos et amabiles non eſt opus hic iterū laudare, quos ipſa calumnia nūquā potuit iuſte reprehendere, imo quos hoſtes ipſi nunquā deſierunt prędicare, adeò ſemper Amoris magnes eſt modeſtia, et candida et manſueta ingenia etiam inimicos conciliant & amicos faciunt. Ioannes Morenus ibidem ſocius et morum cenſor moroſus, et teſtis domeſticus, homo Græcè doctus, ſed idem Græcorum more leuiculus & bibaculus ſæpè hæc & ſimilia in ore habuit, Amarem te Iuelle, ſi non eſſes Zwinglianus: Et, Hæreticus fide, vita certè videris Angelus: Et, Honeſtus es, at Lutheranus. O mores, ô candorem, ô vitam, quam ne Momus quidem ipſe poſſit carpere. Hoc imitentur ſtudioſi, vt ſic ſtudeant et ſic viuant, vt eos eſſe verè ſtudioſos, vitæ honeſtas et morum elegantia declarent. Qua re nihil ad laudem præclarius, nihil ad decus elegantius, nihil ad iucunditatem ſuauius, nihil ad ſtudia hominum colligenda validius, nihil ad inimicorum ora obturanda fortius, nihil ex omni parte firmius aut munitius.

Mores.

Sed enim non erat ſatis huic apiculæ (ita namq; Richardus Foxus Wintonienſis Epiſcopus & huius Gymnaſij fundator ſuos et nominauit et eſſe voluit) per omnes dulciſsimos floſculos, per omnia librorū viridaria volitare, niſi etiam in aluearium congereret ac conueheret, niſi mel conficeret et fauos fingeret. Vt ergo legit cupidiſſimè, ita ſcripſit laborioſiſsimè, calamo ſubindè arrepto, ad id penſum quotidiè vnā

Richardus Foxus.

Stilus.

aut alteram horam præfiniuit, memor illius, Nulla ſine linea prætereat dies, dictitans non multa legendo ſed ſtylum exercendo doctos fieri, & grauiter accuſans magiſtrorum in hac parte deſidiam & oſcitantiam, qui & ipſi manum à tabula abſtinuerunt, & ſuos exercere, & ad hanc ſcriptionem aſſuefacere noluerunt. Laboris enim magnitudinem fructus amplitudo compenſat. Hunc admodum noſter in vmbra, domi & priuatim, in muſæo ſe geſſit, legendo, ſtudendo, ſcribendo, vigilando, vt valetudinem ſuam nō ſatis curarit. Etenim victus nimis ſcholaſticus & ſimplex fuit, corpus macilētum & perimbecillum, vt mireris tot laboribus exhauriendis potuiſſe ſufficere. Iuraſſes aut Chryſippum aliquē fuiſſe, cui opus eſſet Meliſſa quapiam, quæ cibum meditanti in os ingereret, aut Carolum illum Pragēſium diſputationum auditorem, qui illa Academicorum exercitia ſuam eſſe cœnulam purpuratis ſuis diceret. Solent hij Somatochriſtiani (liceat enim quæſo ſic huius Collegij ſtudioſos appellare) ſi quādò peſtis Oxoniæ graſſatur, Witnæam ſe recipere, vbi illis ſi non optimè, vt domi, at nō peſſimè, vt ruri eſt, proſpectum, quo diuertens cum alijs, nō otioſè ruſticatus, ſed libris immodicè immoratus, & cubiculi fortaſſis commoditate deſtitutus, frigore contracto, altero pede laborauit & ſubclaudicauit, quæ debilitas cum ætate nō decreuit, ſed eum, licet alioqui ſatis firmum, ad mortē vſq; proſequuta eſt.

Diſcendi labor.

Oſtendi quid & quanta auiditate didicerit: nunc quomodo docuerit alios, intelligendum. Non enim talentum in terra defodit, non in ſudario repoſuit vt

Docendi cura & diſcipuli.

igna-

ignauus & piger seruus, sed exposuit vt fœneraretur & lucrifaceret. Prælegebat domi suæ quibusdam discipulis priuatim et alijs demum in Collegio publicè. Cōfluxerunt vndiq; ad eum multi nobilium Generosorū et Mercatorum filij, Gilfordus, Phetiplacius, Tounsendus, Cursonus, Morus, Dolmannus, Dentonus, Hicfordus, Walbæus, Prinnus, Annus et alij, multos enim non admisit sed alijs commisit, vt suis studijs vacaret. Antonius quidem Parckhurstus à Ioanne Parckhursto, de quo viro suprà paucis et infra pluribus dicendum est, ei in disciplinam fuerat traditus, à quo optimè et in literis et in religione institui posse non nesciebat, tamē pòst à Roberto Sersso eum adire prohibitus est, quē alij eius amici Tutorem puero, lupum scilicet agno assignarunt. Hic cùm sancti Petri Oxoniæ vicarius esset et Romanista, sed prorsus illiteratus, non alijs, non Musis, nō sibi canens, veritus est homo linguarum rudis, ne Græcam linguam disceret, quam tum hæreseos causam esse autumabat, et ne fortè noua hæresi, (*sic illis noua et salutaris doctrina Iesu Christi sonat*) à Iuello protestante inficeretur. O Petrj vicarium, ô Petri domus Pastorem: Discipulos vt pater vnicè amabat, vt præceptor sedulò docebat, vt speculator assiduè obseruabat, ne tempus nugando tererent, ne vspiam à libris feriarentur, ne à vulgo et fece scholasticorum vitia contraherent, ne præsentes otiarentur, ne absentes Deum aut quēquam dicto aut facto offenderent. Præter publicas lectiones, in cubiculo audiuerunt Ouidij Metamorphosin et alios Poetas, quos soluta oratiōne reddiderunt, Titum Liuium et eius

notæ classicos authores,quos suo more enarrabãt et exponebant, Partitiones Oratorias sibi et suis vt opus exquisitissimum proponebat, Dialogum etiã ipse componebat,quo summam artis Rhetoricæ complexus est.Noctu omnia repetebãt quę interdiu prę-lecta sunt: singulis septimanis in laudem vel in vituperium declamabãt,semper aliquid prosaicè aut metricè scribebant vel pronuntiabant. Ad pœnam iratus rarò aut nunquam accedebat, sed cum Philosopho minitans,Cæderem te si nõ essem commotior: Vacuus ira & liber affectibus, lenius aut asperius, leuius aut duri⁹ pro delicti ratione quos dilexit castigabat.Nunquam verò se magnoperè recreabat, nisi ambulando,sed et tum vel secum meditans,vel pueros docens,vel cum alijs Aristotelicè disputans.

Publica lectio.

In hac domestica & vmbratili puerorum institutione magna cum laude & bona fide aliquandiù versatus,aliam Spartã publicam, nimirum pręlectionem Humanitatis & Rhetorices in eo gymnasio nactus est, consensu Præsidis & Electorum omnibus alijs prælatus: quam ille non sine labore suo & fructu suorum egregiè integrum ferè septennium ornauit, librũ de Inuẽtione, Orationes pro M.Marcello, Cn. Plancio,& Ciceronis alia opera explicans.Lectionẽ autem auspicatus,prima sua oratione ita suos inflammauit,ita se suis probauit ac commendauit, vt et alios Academicos ad audiendum euocarit. Prælegit diligenter sed et suauiter,iuxta illud,

Omne tulit punctum qui miscuit vtile dulci.

Sic enim legit vt doceret,sic docuit vt delectaret,

sic

ſic delectauit vt optarint ſui ipſum legentem audire, potius quàm ſe ludere. Non hîc illos auditores (de quibus Cicero,) cerneres, qui diſcum maluerunt quàm Philoſophum audire.

In his Oratorum ſpatijs multum & diu ſe ſuoſq; exercens, ad Poetarum lectionem animum adiecit, Virgilium & Horatium interpretãs: quem Scholijs ab eo illuſtratũ fuiſſe, oculatus teſtis eſſe poſſum: in quibus ex intimis Ethicorum, Poetarum, Hiſtoricorum monumẽtis depromit, quæcunq; ad eum authorem explanandum quoquo modo facere poſſe viderẽtur. Præfationis in hanc prælectionem exemplum aliàs fortaſſis apponã, quò ex vnguibus leo, ex hoc vno pręludio Iuellus aliquo modo conſpiciatur. Sic enim eloquentiã exagitauit, vt ipſa ſe eloquentia ſua ui & impetu expugnaſſe, et ſuo ſe telo iugulaſſe videretur.

Cùm multi ad eum audiendum accurrerunt, tum inter alios Ioannes Parckhurſtus, digniſſimus tum paſtor Eccleſiæ Cleuenſis, hanc ob cauſam venit Oxonium: qui lectione finita, & officio ſalutationis mutuæ humaniſſimè facto in hoc diſtichon ſubito erupit,

Olim diſcipulus mihi, chare Iuelle, fuiſti,
Nunc ero diſcipulus, te renuente, tuus.

Hic vt puerilia eius ſtudia docẽdo adiuuit & promouit, ſic pòſt dando fouit & prouexit: Cleuenſi enim ſacerdotio opimo ſanè & opulento in Glocestrenſi diœceſi donatus, non deſijt ſuum Iuellum

Iuelli Mæcenates. D. Parckhurſtus.

beneficijs prosequi, ad se singulis annis semel atq; iterum domum inuitare, muneribus affectũ dimittere, pecuniam & alia ad vsus Scholasticos necessaria suppeditare. Huc & alij non pauci comites Iuelli confluxerunt, Simundus Mertonensis Collegij medicus, Doctor Wilsonus, nunc serenissimæ Reginæ supplicum libellorum magister: qui huc cum Iuello profectus, non solum opiparè tractatus est, sed iam illis discessionem parantibus, Parckhurstus in cubiculum eorum ingressus, inspectis crumenis, Ecquid nummorum, inquit, habent isti misselli & mendicissimi Oxonienses? quas cùm inanes & penè vacuas inuenisset, pecunia largiter ingesta & iniecta, eas paulò turgidiores reddidit. Hermanno etiã pauperculo bibliopolæ Germano, alijsq; multis pijs beneuolum ac beneficum se præstitit: qui quo die nihil erogasset, eum se perdidisse cum illo Vespasiano exclamauit. Huius opera & liberalitate inauguratus est Iuellus magister artiũ, plenis & publicis Comitijs, quæ tum circa festum Purificationis diuæ Virginis habebãtur nono Februarij anno Domini 1544. cùm Henricus octauus regnum suum triginta sex annos iam fortiter & fœliciter administrasset.

Iuellus Artiũ Magister.

Defuncto Hẽrico patri successit EDOVARDVS filius, sui seculi phœnix: qui ad tẽpli collapsi sartatecta instauranda, præstantissimos architectos ex Germania amplissimis prẽmijs accersiuit: inter alios Martinum Bucerum, et Petrum Martyrem, vt ille Cantabrigiæ, hic Oxoniæ Theologiã Regio stipendio profiteretur: cuius animus in Iuellum qui fuerit mox apparebit. Vtrumq; Parckhurstus semper fecit maxi-

imi,

imi,Petrum Martyrem vt patrem ſuum coluit, Iuellum vt filium dilexit, vtrũq; ad ſe multis literis Cleuam pertrahere & pellicere voluit: ſed Martyr varijs negotijs diſtractus non potuit: Qua de re Iuellus ad eum ſcripſit pluribus & ſæpius,viceſimo autem octauo Februarij in hanc ferè ſententiam : Heſterna nocte chartam defuiſſe, nunc etiam ad ſcribendum argumentum deeſſe,quoniam tamen nuncius oblatus erat,nihil ſcribere,& planè tacere non poſſe, hoc ergo ſcripturum ſe,nihil eſſe cur ſcribat. Nam pyream Domino Martyri non dubitat quin ſua ſponte ſumma ſit diligentiâ curaturus : ſic enim potum ex pyris confectum Gloceſtrenſes et Vigornienſes vocant: quem Martyr valdè tum febricitans expetebat. Habuit in amicis,& alium quendam huius Collegij Somatochriſtiani ſocium Curtoppum,qui Canonicus poſteà in æde Chriſti factus,& alijs dignitatibus Eccleſiaſticis auctus, ei in ſingulos ferè annos quadraginta ſolidos dedit.Hic regnante Edouardo lectiſſimo principe, & ſtante apud nos religione, inſignis fautor Euangelij,attentus auditor Petri Martyris,facundus verbi Domini præco & propagator, dignus profectò omni laude & prædicatione fuiſſet,ſi in eodem conſtantiæ gradu conſtitiſſet, ſi religione inclinata & mutatis temporibus, mentem ac ſententiam non immutaſſet.Iuellus Tiguri fortè ſomniauit dentem molarem ſibi excidiſſe: quod poſtridie cùm Petro Martyri aperuiſſet,Breui,inquit ille,de morte alicuius amici tui nuncium audies. Cùm autem Iuellus diem & horam in libello notaſſet,ex literis proximis comperit, hunc amiciſſimum ſuum patronum Curtoppum

D.Curtopus.

toppum in Anglia decessisse eodem omnino, quo ille somniauit, tépore. Vltimus sed nó infimus Mecænas huic nostro extitit Richardus Chamberus: Deus bone, qualis vir, quàm Dei timens, quanta fide & authoritate apud suos, quàm munific⁹ erga alios, quantus vindex oppressorum, quantus fautor literatorum: qui hoc tempore nostram Oxoniā & Cantabrigiam sæpè iterumq; inuisit: à quo Iuellus sex libras nostrates quotannis ferè accepit, vt libros Theologicos coemeret, & seriò in id studium incumberet. Etenim grandi pecuniæ summa à nobilibus & Londinensibus collecta, sic prouidit, vt studijs Sanctorum & Academicorum optimè consuleretur: & nemo quicquā acciperet, nisi qui sana dogmata manus subscriptione approbaret: inter quos Thomam Hardingum fuisse arbitror. Articulos quantum memini huiusmodi proposuit, quorum aliquot ascribam.

D. Chamberus.

Articuli veræ Religionis.

Primum se, Deo animi sui & cōscientiæ teste inuocato, syncera & integra fide, & casta religione credere & firmiter tenere, neq; Papam neq; quenquam alium sub Christo totius Ecclesiæ caput vniuersale vel esse, vel dici debere: eūq; doctrinæ Christi cōtradicere, qui se generalé vel vniuersalem Episcopum nuncupauerit, vel nuncupari se passus fuerit.

Secundo loco, totam illam Transubstantiationis opinioné à Scholasticis defensam, impiā esse & diabolicā, itemq; crassam illam ac realé corporis Christi in Sacramento præsentiam.

Tertiò Missam non esse sacrificium propitiatoriū pro viuis & mortuis, vt Papistæ somniarunt, sed merum

rum

rum humanum inuentum, horrendis blaſphemijs plenum ac refertum.

Quartò miſericordiam Dei, promiſſioneſq; diuinas, Chriſtiq; iuſticiam fide ſola apprehenſam, & per eandem nobis applicatam, iuſtificare nos, nobiſq; vitam & ſalutem æternam conferre : quam quidem fidem viuam & efficacem, ſequi bona opera, non quæ ſalutem mereantur aut iuſticiā, quippè quæ iam ſint collata per fidem in Chriſtum, id eſt, operāte in animis fidelium ſancto ſpiritu, ſed quæ non aliter quàm veri & genuini fructus, nos veræ vitis veros ac germanos eſſe palmites teſtificentur: quæ obedientiam Deo & Chriſto debitā et gratam preſtent : quæ etiā bonitatis et ſanctitatis ſuæ ſplēdore hominibus prælucēāt: quæ cùm videant, glorificent patrem noſtrum cœleſtem.

5 Opinionem illam de igne Purgatorio eſſe ridiculam et ſuperſtitioſam, quæſtus cauſa, & ad homines ſimpliciores pecunia emungendos doloſè à Papiſtis confictam.

6 Sanctis Dei hominibus, qui ex hac vita ad beatas ſedes emigrarunt, non eſſe ſupplicandum, ſed preces omnes ſolummodo Deo per Chriſtum mediatorem effundendas, qui & poteſt & vult cum fide petentibus ſubuenire.

7 Imagines & ſimulachra non eſſe in templis habenda : eoſq; gloriam Dei imminuere, qui vel fuderint, vel fabricati fuerint, vel finxerint, vel pinxerint, vel fabricanda & fingenda locarint, ſi eis iam factis aliquid honoris & diuini cultus prębuerint.

8 Publicas preces patrio ſermone & vulgari lingua

habendas: eos vero qui contrauenerint, à Paulo & scripturis Dei plurimum dissentire.

9 Integram cœnam Domini Laicis ac imperitæ multitudini concedendã, eosq; præceptũ Domini turpiter violare, qui poculũ vel alteram partem ademerint. &c.

Fuerunt & alij articuli, qui iam ad manus nõ sunt, & hos idcirco libuit inserere, vt quam doctrinam sequutus sit Thomas Hardingus hoc tempore, omnibus pateat, & vt Chamberum pretio imperitos adolescentes, in nullum errorem induxisse, quod tum Papistæ fabulabantur, appareat. In hoc pio opere nõ solum Thomas Sampsonus multos iam annos eruditissimus Ecclesiastes, Chamberi intimus Achates & indiuiduus comes laborauit, verumetiam Thomas Hortonus, verè Apostolicus Diaconus, hîc operam suam nauauit, nullis parcens laboribus, nulla fugiens pericula, nullas vitans insidias, quę vndiq; collocabantur: quo afflicta Ecclesiæ membra iuuare, tenuioribus opem afferre, studiosis subuenire, & Chamberi in cõportando fideliter, in distribuendo prudenter, voluntatem exequi possit: quorum vterq; munere suo perfunctus, alter Sanctis subministrando, alter etiam suos Parochianos pro concione docendo, & peste laborãtes consolando, suauiter in Domino obdormiuit. Solebat autem Chamberus non solum pecuniam, sed & doctrinam dispergere & dispensare, adhibito concionatore, qui populum institueret, quiq; studiosos, quibus aliquid datum est, officij sui admoneret. Quã prouinciam licet sæpius Petrus Martyr, pro sua in Deum pietate, & in nos amore libentissimè subiuerit, semel

tamen

tamen, (illo absente) Iuello demandata est, qui tum hoc ferè modo auditores affatur:

Exhortatio ad Oxonienses.

SCire se nec ingenij esse, nec ætatis suæ, sententiam tantis de rebus pro concione dicere: se enim sibi conscium esse, quàm longè absit, non solum à maturitate, verumetiam à mediocritate literarum. Verum cùm alij, quos audiri ex eo loco par fuit, vel verecundia nimia, vel socordia dicendi laborem fugerent, onus quod volenti nolenti est impositum, omninò ferre decreuisse: laturum autem facilius, si auditores eos nūc esse, qui sēper fuerūt intellexerit. Eā enim sperat causā oblatā esse, in qua oratio ne muto quidē deesse possit. Quid enim est facilius, quàm de literarū studio apud homines literatissimos, apud religiosissimos de religione dicere? Et de literis quidem in hoc ingeniorum atque artium præsidio, vbi Plato, Cicero, Demosthenes, luculentissimi scriptores atq; optimi audiuntur, cur multa dicat haud se videre. Non enim dubitat, eorum esse neminem ita prorsus oblitum sui, vt non meminerit se Oxonij viuere: qua voce vna semper maiores nostri satis officij sui admonebantur, & diuinum illud lumen ingeniorum, non voluptatum, sed disciplinarum causa in nobis, à Deo optimo maximo accensum esse: Neminem esse ex hoc numero, quin id secum assiduè cogitet, in Academia se florentissima, in luce reip. in ore, in sermone, in oculis omnium versari: Dignitatem & splendorem Academiæ nō in substructionum & ædificiorum magnitudine, sed in hominum studiosorum multitudine situm esse, nos postremò Collegia, nos scholas, nos Gymnasium to-

tum esse. Quapropter cùm ista secum quisq; meditetur, quid opus est oratione, cùm res ipsa potius moneat? Ipsosmet videre, studiorum suorum cursum, summo Dei optimi Max. beneficio concitari, videre insignem commeatum Londino vsq; ad se aduectum esse, & bonos viros de ipsis dormientibus solicitos atq; anxios cogitare. Nam de his duobus cœlesti spiritu afflatis viris, etsi non satis verecũdè multa in os dici possunt, tamen hoc facile omnes intelligere, quàm difficile sit his iniquissimis temporibus pecunias disciplinarum causa comparare: hos tamen duos non tantum laborem cupidissimè suscepisse, sed etiam hyeme durissima & difficillimo anni tempore, tam procul huc profectos esse, vt ipsis domi manere & otiosos esse liceat, & ne quid ipsis curæ sit, illos se solicitudine & curis enecuisse. Non illos mollities, non remissio animi, non conuiuia, non ludi reuocare ab instituto, nõ labor, non cura, non rerum ipsarum difficultas & magnitudo frangere ac deterrere potuit. Hæc tanta erga ipsos Dei opt. Max. beneficia, & hominum bonorum benignitatem si diligenter & attentè, vt par est, considerabunt: & ad pietatem vehementer excitabuntur, & alacrius atq; ardentius ad studia literarũ ingredientur.

Iam verò de religione nec quid dicat, nec quid taceat, satis compertum habuit, ita ea partim ab apertis hostibus, partim à perniciosis fautoribus miserè laceratur. Alij enim hominum leuissimas nugas & meras ineptias admirantur, æterni numinis stabile certumq; iudicium & veritatem contemnunt, & quasi falli homines non possent, ita id tuentur vnum quod à proauis & maioribus didicerunt. Ita errorem pro religio-

ne

ne,consuetudinem pro veritate,opinionem pro pietate colunt.Eorum autem,à quibus in viam reuocantur,aditum congressumq; fugiunt : illis,qui salutem & vitam afferunt, pestem & perniciem machinantur : eos qui omnia bona precantur, diris & execrationibus defigunt,quosq; parentum loco venerari, & quorum innocentiam tueri & tegere debebant, in eos omnia crudelitatis exempla excogitant. At sunt alij longè his infestiores hostes Euangelij,qui veritatem ore quidem profitentur,factis autem negant, & perditis moribus & flagitiosa vita alios à religione deterrent . Ex hoc numero multi sæpè sunt, quod sine graui suspirio & gemitu dici non potest, qui Christi nomen,& Euangelium,& pietatem prædicant,& aliorum cęcitatem atq; ignorationem exagitant: Sed nimis otiosè,nimis solutè, nimis securè viuitur. Religio, quam Deus opt. Max. commendauit, quæq; in omnem æternitatem fixa & constituta videbatur,heu licentia,impunitate, omni flagitiorum genere & vitæ turpitudine labefactatur.Itanè,inquit imperita multitudo,pietas ab impijs,religio à ganeonibus,æterna vita ab hominibus deploratis & mortuis, Deus à Diaboli mancipijs denuntiatur? Ita pietas despicitur, religio contemnitur, Ecclesia Dei laceratur, Deus ipse grauissima contumelia afficitur,Dei immortalis nomē & religio, nostra causâ ridetur & exponitur ludibrio. Hæc diligenter animaduertenda & seriò curanda, in hanc curam omni ope incumbendum,& vocem omni contentione seu tubam excitandam, vt hostes Euangelij,aliquando perfidiæ & contumaciæ suæ pudeat. Huc nos parare,huc omni impetu ferri,huc studia,co-

 natus,

natus, industrias referre oportere. O quanta messis, & quàm matura vbiq; est? Messores quàm pauci? quot oues, quàm miserè in rupibus vagæ ac dissipatæ? pastores quàm pauci? quàm læta & fœcunda vinea, quàm pauci vinitores? ne pudeat Euangelij, ne pudeat seruatoris Iesu Christi. Hæc nostra est religio, hoc nostrũ est munus, hoc suscipimus & profitemur: hac via diaboli vires minuentur, hac via Christi gloria in orbem terrarum vniuersum propagabitur. Quòd si cessatur & ad tantam scelerum licentiam conniuetur, Dei omnipotentis vindicta & manus grauissima sentietur. Hac in causa nisi fidem & industriam præstiterimus, Deum ipsum immortalem infestũ & vindicem experiemur. At quid experiemur inquit? iamdudum experimur, iamdudum esse numen, esse Deum immortalem, & nos ignauos esse ac desides experimur. Nam quæ maior calamitas nostris rebus accidere vnquam potest, quàm vt nobis bonarum artium cognitio & doctrina, ex hominum frequentia tolleretur? Fuit fuit olim Oxonium doctrinarum omnium domicilium, vbi se colere iuuentus & erudire posset. Hæ olim sedes erant, hæc sacraria literarum: à nobis cultus numinis purissimus, à nobis pietas, à nobis religio petebatur. Sed olim ista, olim ista viguêre. Nunc enim nostro vitio & ignauia, ornamenta illa & lumina in tenebras & solitudinem ceciderunt: nostro hæc omnia vitio & ignauia ceciderunt.

Quæ quamuis nobis videri debeant, vt sunt, acerbissima, toto tamen corpore atq; animo cohorrescere se dicebat, cùm cogitaret, quãto Academiæ & omnium fortunis impendere videantur acerbiora: videre

se

se quodammodo naufragium & funus literarũ, cùm omnium bonarum artium genera & studia destituẽtur, cùm omnis hæc spes melioris auræ quæcũq; est, cùm hoc decus Britãniæ ac lumẽ extinguetur, cùm hæc disciplinarũ omniũ penetralia, plena inscitiæ, plena squaloris, plena barbariei, horrida, inculta, muta, deserta collabẽtur & ruẽt. Sed quid hęc futura dicũtur? Nũc ea plaga accipitur, nũc illud vuln⁹ infligitur, nũc barbaries studiorũ omniũ nostrorũ spatia populatur. Nã quid verbis op⁹ est, cùm ipsa id res apertè clamet?

At nunc, ô Deus bone, quæ nobis spes, quæ lux, quàm repentè affulsit? Videmus pietatem & literas, et Deo immortali & hominibus esse curæ, Deum opt. max. ad miserias nostras oculos postremò adiecisse: homines inopes ac tenues, qui antè ne viuere quidem satis commodè posse videbãtur, ingenti salario in Academia retineri. Quæ cùm tantum singulis profuerint, facile videre est, quantum profuerint vniuersis.

Ita conuersa ad nos oratione, vehementer & grauiter hortatus est, vt agamus Deo opt. max. gratias, quòd nostri misertus sit, & inopiam nostrã tot beneficijs cumularit: vt exardescamus ad studia literarum, & veram pietatem, quantum in nobis est, promoueamus, religioni quam profitemur, summa vitæ integritate atq; innocentia respondeamus. Monere pudorem, monere religionis orbitatem, monere vindĩctam Dei. Hortatus est vt meminerimus nos non delicijs, non otio, non conuiuijs, non licentię, non impunitati, sed studijs, literis, vigilijs, laudi, seueritati natos esse. Postremò vt mores & vitam omnem sic instituamus, vt videant homines bona nostra opera, & lau-

 dent

dent patrem nostrum cœlestem &c.

Quinam hi duo fuerint quorum mentio facta est, non satis cõmemini, cùm nunc Hortonus, nunc Thomas Sampsonus, nunc alij atq; alij Chambero se comites adiunxerint.

His ita peractis, cœpit eius laus & fama, non priuatis Collegij parietibus contineri, sed in vulgus emanare. Iam ex latebris in lucem, in agmen, in pulpita, in Scholá protractus est, iam & alios audiuit diligenter, & ipse suas partes egit gnauiter. Cùm Petr⁹ Mart. aduentu suo multorum studia commouisset, & prælectionibus publicis & aures & animos conciliasset, vt frequentes interessent: hic noster etiã adfuit. Quis enim abesse poterat, qui virtutem, qui doctrinam, qui prudentiam, grauitatem, humanitatem, pietatem, mirificam docendi & eloquendi facultatem amaret & admiraretur? Adfuit ergo ille, non vt nouarum rerũ cupidus, quomodo curiosi ad spectandum & audiendum exteros concursant, non vt oscitans spectator, vt illi quorum aures dicta statim præterfluunt, sed attẽtus & arrectus, calamo & atramẽto armatus, ne quid effugeret. Memini enim quàm celeres haberet articulos, quàm dextrè characteres & notas quasdã suas formaret, sic vt annotationes, imò iustos ferè Commentarios in Epistolam ad Corinthios priorem, & multo absolutius in Epistolam ad Romanos scripserit. Erat semper ταχύγραφος & πολύγραφος, vt multa citò & scitè pingeret: integras lectiones ad verbum ferè exciperet: vnde cum Martyre summa ei familiaritas intercessit, quę pòst dulcissima consuetudine aucta, & domestica coniunctione alita, nunquam fuit intermortua

Iuellus Pet. Martyris auditor.

mortua: vt ſequens narratio indicabit. Hic in epiſtola quadam ad Iuellum, integram eius & incorruptã vitam, amęnum ingenium, eloquẽtiam, labores, certamina religionis ergò, modeſtiam atq; temperantiam, ſynceram fidem, honeſtiſſimos mores, animũ ſimplicem, cãdidiſſimum pectus, ſanum iudicium ſe Oxoniæ expertum eſſe & egregiè cognouiſſe, non diſſimulauit.

Concio Pet. Martyris.

Habuit hoc ferè tempore hic Pet. Martyr orationem ſeu cõcionem in Templo Beatæ Mariæ, coram Lincolnienſi Epiſcopo & D. Coxo & alijs Regiæ Maieſtatis inquiſitoribus, ſicuti tum Iuuenis annotaui. Argumentum depromptum eſt, ex D. Ioannis capite decimo ſexto, ***Amen Amen dico vobis, quæcunq; petieritis à patre nomine meo dabit vobis. &c.*** Vbi ſummam contextus explicauit, primum petitionem, pòſt Chriſti à diſcipulis abſentiam, Deinde ad reuerendiſſimos auditores cõuerſa oratione, temporum calamitates declarauit, quæ ſemper ab initio mundi in deterius prolapſa ſunt: reformationem verò tandem à pijs hominibus expetitã, & à Deo ſemper adhibitam, nunquam Deum ſuam Eccleſiam ſe inuocãtem deſerere, aliqua ſemper organa electiſſima ab eo excitari qui diſciplinam adminiſtrent, Eccleſiam & Scholas erudiant, & populum Dei in officio contineant: huc vocatos diuinitus Moſen, Ioſuam, Ezechiam, Prophetas, Apoſtolos, noſtrum sereniſsimũ Principem Edouardum ſextum, à quo ad nos hi pręſtantes viri miſſi ſunt. Duo autem potiſſimum curanda dixit, vt magiſtratus bonas leges conſerant, & in primis Scholas & Academias repurgent. Academiã

ſiquidem eſſe radicem & partem Eccleſiæ,ibi aciem, ibi cuneum,ibi exercitum domini: Hoc à Deo enixè petēdum,hoc Viſitatorum eſſe , hoc iterum atq; iterum faciēdum & perficiendum, alioqui Religionem in puluere, in cœno iacere. Quod idem , quantum memini , tractauit cum ex Haggæo Propheta copioſè & ornatè de Templi diuini ſtructura & architectatione diſſereret.

Buceri aduentus & Concio ad Oxonienſes.

Anno.1550. ſub feſtū Magdalenę, quod tū erat apud nos receptū & celebratū, Oxoniā viſendi Petrū Martyrē & Academiā cauſa , venit clariſſim' Sāctæ Theologiæ apud Cātabrigiēſes profeſſor Mart. Bucerus,præter cęteros Ioanne Bradfordo, optimo viro & conſtātiſſimo Martyre,qui ei ex intimis maximeq; familiaribus erat, comitatus. Is in Collegio Chriſti concionatus eſt, ſeu vt ipſe vocabat , prælegit,materia accepta ex Euāgelio D.Ioānis capite decimo ſeptimo: *Sanctifica nos ô pater in veritate*, & quæ ſequūtur. Quod totum ſic diuiſit, vt tres potiſsimū partes ea lectio amplecteretur : Pro quibus orabat Chriſtus, Quibus de cauſis, & quid die ſabbati ſequente ex Math.ſeptimo docebat nos cauere nobis, & attendere à Pſeudoprophetis . Præcipuæ partes erant de pręcepto & propoſitione:vbi duo notauit, Quis & Quid moneret: tum de lupis rapacibus & ouium ſimplicitate : Dein de regula & canone, vndè Prophetæ veri à falſis ex doctrinæ & morum fructibus diſcernantur: poſtremò de proprietatibus quibuſdam ſeu conſequentibus, de vuarum ex ſpinis collectione,& de arborum inutilium exciſione. De Scrip-

turis

turis autem & prophetia, illud vtilissimè obseruauit, ad eam quatuor valdè cōferre, Lectionem assiduam, precationem ardentissimam, conuentus publicos, & priuata colloquia. In Epilogo hortatus est vt veri prophetæ, pastores, reges, ministri, miseris animabus prospiciant, nec eas fame vel siti perire sinant.

Iuellus Theologiæ Baccalaureus.

Ab hoc P. Martyre, sacræ Theologiæ regio prælectore, in cœtu magistrorum, & in domo, vt appellant, Congregationis, Iuellus tanquam à patre filius, & tanquā à Magistro & Doctore scholaris, vt vocāt, Theologiæ candidatus sistebatur, anno Edouardi sexti ferè quinto, vt in numerum Baccalaureorum sacræ paginæ admitteretur. Quod vt ab omnibus candidè est concessum, ita eorum omnium expectationi & suæ nouę professioni disputādo, concionādo, tam Anglicè quàm Latinè, abundè satisfactum est. Cancellarius summus tū merito suo Richardus Coxus, Theologiæ Doctor, nunc Eliensis Episcopus, rexit Academiam, Scholasticas exercitationes, & disputationes solennes regia autoritate instituit, moderante in Schola Theologica P. Martyre, quibus semper Iuellus vt spectator & actor se admiscuit. Qua diligentia effectum est, vt locos communes excerperet, in ordinem digereret, & multos indè libros chartaceos conficeret: ex quibus aliquot quęstiones, vt de ciborum delectu & alijs controuersijs aptè selectas, pulchrè descriptas, Parckhursto veteri præceptori & nouo Mecœnati dono miserat. Subintrauit nonnunquam in Scholam Richardus Smithus antecessor & ęmulus Martyris, Sophista magis quàm Theologus, homo omnium partium & horarum, animi tamen sui

inductione,&opinione aliorum, Romanæ curiæ clientulus : non vt Christiana apis salutare mel exugeret, sed vt Papisticus araneus perniciosum venenum hauriret . Quoniam Martyr de cælibatu Sacerdotũ, & de votis ex septimo capite ad Corinth.& rursus ex vndecimo de Eucharistia tractaturus erat, subingressus est,vt quidnam de his potissimũ sentiret,& quam tueretur opinionem subauscultaret. Exeunt ex Smithina officina paulò pòst libelli non satis affabrè compositi, imo impoliti & mendis referti , de traditionibus & veritatibus non scriptis, de sacrificio Missæ, quos iamdiu parturierat: Petro Martyri hęreseos dica scribitur : tandem subitò prosiliens, cum iam in Schola Theologica prẹlecturum,ad disputandum tumultuosè & seditiosè prouocat, vt sua quæ asserebat ilico defenderet. Quàm verò prudẽter,modestè, fortiter Petrus se gesserit, quàm memoriter & promptè superioris lectionis suæ capita in illa turbulenta concione repetiuerit, quàm fœliciter imminens periculum,quod furiosa multitudo ab hoc fabro seu flabello seditionis concitata,intentare videbatur, declinarit, hinc Papistis conspirantibus, illinc Protestantibus conglobantibus & præceptoris sui defendendi causa succenturiatis, omnibus ex omni parte submurmurãtibus, indè Magistratu velut è cœlo in hac tanta confusione interueniente, & Petrum è faucibus aduersariorum eripiente, non attinet commemorare.Sed animosus iste Achilles,die ad disputandum constituto,cùm non compareret,sed ad Diuum Andream in Scotiam profugeret, ratus eum qui in hoc articulo benè lateret,benè viuere : pro hoc trãsfuga

Rich. Smythus.

transfuga, Threshamus, Chedsæus Theologiæ Doctores, & Morganus Sophista, & alij, nimirum pro vno multi successerunt, ne omninò causa cecidisse viderentur. Quæ disputatio de Sacramento Eucharistiæ, anno Domini 1549. ædita est: in qua Iuellus electus est pro Pet. Martyre Notarius, vt litera scripta maneret, & vt verba vltro citroq; iactata, literis consignata in fumum aut in nihilū non abirent. Ita semper Iuellus & Pet. Martyri & veritati adfuit, ita nunquam in publicis huiusmodi congressibus officio suo defuit.

Disputatio Oxoniensis.

Iuellus notarius.

Sunningwellę deinde minister, (quod oppidulum ab Oxonia non procul distat) non magno salario inuitatus, sed cura pascendi gregis Dominici tactus; alternis septimanis ad minimū, pedibus licet ægris, eò iter fecit, vt Catechisten simul & Ecclesiastē ageret. Hoc concionandi munere & priuatim functus est in suo Collegio, & publicè in Academia. Priuatim habita est ab eo iussu Præsidis, exhortatio Anglicè, Anno 1552. Decembris vicesimo tertio, Themate ex Psalmo. 112. sumpto, quo dicitur, memoriam iusti æternam fore & duraturam. Tractationem verò totam, quia perpolire non possum, saltem membra eius aliquot potiora, & quasi puncta quædam insigniora, breuissimè percurram.

Iuellus concionator.

Exhortatio in Collegio corporis Christi: *In memoria æterna erit iustus.*

IN *primo* orationis suæ introitu proponit, omnes glorię studio duci: omnes etiam senio & ætate con-

Cōcio in fundatoris Foxi commemorationem.

confectos, velle & vitam suam propagare, & nominis sui memoriam perpetuare: ac indè Philosophos immortalitatis nostræ argumentũ colligere: omnes hoc vnum spectare, sed non vno omnes modo expetere: Alios maria ponte cõstrauisse, & Neptunũ quasi captiuum suę potestati subiecisse, Alios ęditissimos mõtes solo æquasse, Alios ingentes Pyramides, Arcus Triumphales, Obeliscos, Colossos, Arces, Castra extruxisse, Alia atq; alia æternæ glorię monumēta, ac trophęa sibi erexisse: Non defuisse qui malis id artibus affectarunt, vt Pausanias, vt etiam Erostratus, qui celeberrimum Dianę templum incendit, quò nominis claritatem aucuparetur: Cęterum hoc nomen in obliuionem venire, hanc famam extingui: Iusti autē memoriam ęternitati consecratā semper durare, nulla sęculorum diuturnitate interire, fructum eius nũquam excidere. Iustum non in arena, sed in Petra, nõ in seipso, sed in Christo ędificare: fundamentum nõ in terra, sed in cœlo iacere.

Erostratus.

Ex omnibus vnum Richardum Foxum prędarissimum Fundatorem, cuius eo die cõmemoratio agitabatur, exemplum optimum esse posse, tempori cõsentaneum, loco conuenientissimum, ipsis auditoribus aptissimum. De Foxi beneficijs non esse opus quicquam apud eos dicere, qui beneficijs iam fruerentur, qui illa in dies, in horas, viderent, sentirent, agnoscerent: illud tantum dicturum, eius honorem, nomen, memoriam, laudesq;, quàm diu Vniuersitas, Collegium, literæ florebunt, semper mansura: nõ se amplificaturum, quod nullo modo extenuari deberet, non commemoraturum, quod nulla obliuione

deleri

deleri oporteret: De officio autem ipſorum, cuius nõ ſemper erant memores, de ſtudio literarum & diligẽtia duo aut tria verba facturum. Pertinax Imperator Romanos otio iam & pigritia langueſcentes, hoc Symbolo excitare voluit, Laboremus: ita illis ſic agendum & peragendum, ſic conſpirandum et ſimili ſigno vtendum, *Studeamus:* quod qui non intelligeret, non vſurparet, non præ ſe gereret, tanquam inutilis miles, imo tanquam proditor, aut explorator, aut exul haberetur. Muſæ, vt Platoni viſum eſt, ἀπὸ τοῦ μῶσθαι, à ſcrutando & ſtudẽdo nomen obtinent. Muſarum princeps Melete, à ſtudio, cura, & diligentia, Vniuerſitas Gymnaſium dicitur, non deſidiæ locus, ſed exercitij palęſtra. Priſci illi Romani Stimulam & Hortam tantum nõ diuinis honoribus cumularunt, Otium autem ſeu Quietem inter diuas quidem recenſuerunt, tamen in ciuitatem non receperunt, ſed extra Collinam portam illi ignauo Numini templum dedicarunt, ne quis Romę natus & liberaliter educatus, Quietem & Otium vllo honore dignaretur. Nihil agendo inquit Cato ille, homines diſcunt malè agere: Ideoq; quotquot literati fuerũt, et literarum gloria claruerunt, nõ otio, non ſomno, ſed labore, ſed ſtudio ad illud literarum culmen peruenerunt. Putà Cicero, qui in dies ſingulos lineas aliquot duxit, Græcè vel Latinè aliquid demum commentatus: Putà Ariſt. qui pilam ferream cubiturus manu tenebat, quę profundo ſomno opprimente, et neruis ſolutis, delapſa in peluim aqua plenam, ſonitum ederet, et ſomnum diſcuteret: qui etiam inter-

rogatus vbinam Musę habitarēt, respondit, ἐν ψυχαῖς τῶν φιλοπόνων, in animis studiosorum. Demosthenes deformauit se capitis & barbę capillitio abraso, vt pudore prohibitus in publicum non prodiret, sed domi se continens libris operam daret, & interrogatus quomodo tantam eloquentiæ laudem adeptus fuisset, Vigilando, inquit, & elucubrando, plus olei quàm vini insumendo. Plinius siuè domi, siuè foris, siuè in balneo sedens, siuè inambulans, siuè cœnans aliquid semper lectitabat: Omne tempus perire dictitans, quod studijs non impartiretur. Exemplum quoq; Appellis diligentissimi pictoris sequendum, vt non somnolentiæ, sed studijs se dederent: Cogitandum quorsum illud Collegium conditum, quorsum ille cœtus celebratus, quorsum illi tot sumptus facti sint: quocunq; se verterent, quocunq; oculos versarent, omnes reip. partes, omnes Collegij anguli, ipsa aula, ipsa bibliotheca, parietes domus, ipsa cubicula, ipsæ columnæ & lapides clamant, loquuntur, officiū inculcant.

Olim eam domum, ait, nutricē literatorum & ornamētum Oxoniæ: olim illud corporis Christi Collegiū, præstans mēbrum Academię fuisse: Laudē eā, hęreditatem, ius non amittendū, Fundatoris nomē non obscurandum, non in eum finem eos ab illo ibi collocatos, nō illum sic de illis malè meritū esse, maculā quę ipsorum nomini, ipsorum culpa inusta erat, ipsorum solo studio, industria, sedulitate posse elui.

Excutiendum ergo veternum & soporem, antiquam dignitatem recuperādā, commune illud Symbolum, quo se mutuò norunt milites, & vigiles in

ex-

excubijs, recipiendum, *studeamus.*

Quam autem in tẽplo Diuæ Mariæ concionẽ habuerit, quàm latinè, quàm cõptè, quàm Theologicè, me silente ipsa loquetur Oratio, cuius exemplum mutilũ, vt potui, aliquantulum recognitum & correctius exhibere malui, quàm omninò supprimere, quę & Concionatores multa vtiliter cõmonefacit, & pro gradu Baccalaureatus suscepto recitata videtur, verbis ex.1.Pet.4.desumptis, dominica intra Octau. Ascensionis:

Si quis loquitur, tanquam sermones Dei, &c.

Concio Iuelli Latina in Tẽplo. D.Mariæ.

DIlectiss. in Christo fratres, *ex ea Epistola D.Petri quæ hodiernò die ad populum legi solet, hac verba potißimum delegi, quòd cùm pro huius loci ac temporis consuetudine Latinè eßet perorãdum, ea mihi ad hunc cœtum propriè pertinere viderẽtur. Quæ vt à vobis omnibus propius & melius intelligantur, pauca mihi à principio totius epistolæ sunt repetenda. Quapropter meminiße debemus, cùm primis illis temporibus Christiana religio, vt pernicies animorum & rerumpub. pestis vbiq; gentium exploderetur, & pietas erga Deum summa eße videretur, religionis nouatores extinguere, ne homines Christiani & pij ea tempestate frangerentur & spem omnem abijcerent, ita eos hac epistola D. Petrum instituere, vt meminerint nihil nouum aut inusitatũ accidiße, Christum ipsum longè acerbiora indignioraq; pertuliße, ne quid animo conciderent, per afflictiones & cruces aditum*

postremò esse ad gloriam: Eoq; et populū monet seorsim, & Episcopos, docetq; quid vtrisq; curæ esse debeat. Quod ad populum attinet, ait, satis antè datum esse nequitiæ, nunc cum religione vitam quoq; mutari oportere. Pietatem autem non in fuco & titulis, sed in vitæ integritate ac morū innocentia sitam esse. Iniquum autem esse ore tantum & lingua Deum colere, mentem autem atquè animum Diabolo addicere, & ab Idololatris non vita & moribus, sed verbis & professione discrepare. Quoniam autem à Maiorum suorum antiquißimis institutis & legibus discesserant, & pauci hominum omne genus in se commouerant, monet vt ipsi saltem omnibus officijs mutuam inter se charitatem colant, ne vlla vnquam animorum aut studiorum dissensione distrahantur. Hanc enim solam tesseram esse Iesu Christi, qua Diaboli mancipia internosci poßint à filijs Dei. Ita futurum breui vt orbis vniuersus Euangeliū & cœlestem doctrinā amplectatur, & hostes atquè inimici crucis Christi, quos mouere pietas non potuit, pudore ac verecundia vincantur & resipiscant. Episcopos autem monet, vt difficillimis temporibus munus suum omni industria studioq; tueantur, & diligenter prospiciant ne quid Ecclesia detrimenti capiat. Non enim ludicrā esse rem, sed onus grauißimum quod susceperint. Proindè si quando ad populum verba faciant, loquantur vt Sermones Dei, itaq; se gerant, vt alij non homines sibi audire videantur, sed nuncios & interpretes diuinæ vocis. Hanc ego sententiam huic tempori locóq; accommodatißimā esse iudicaui. Quoniam enim partim, in sacrum ministerium ingreßi iam sumus, partim vti spero, studiorum nostrorū cursum iampridem eò direximus, docebimur hoc loco, quemadmodum cœleste munus ornandum sit, vt opera nostra Ecclesiæ Dei

ali-

aliquandò vtilißima eſſe poßit, & ſacroſanctum Euangelium quàm longißimè promouere.

Verum vt agatur diſtributius, nec vagetur aut erret oratio, hæc mihi tria viſum eſt paucis attingere: primum, Concionatori dicendum eſſe: Dein quid: Tum quo pacto dicendum ſit: Vt intelligi poßit primum, vix ſatis probum Cōcionatorem eſſe, qui pro concione nihil vnquam dicat, dein non fabulas aniles, ſed verbum Domini populo eſſe proponendum, poſtremóq; illud ipſum verbum reuerenter & magnificè pro rei dignitate tractandum. Verum vt Deus opt. Max. & vobis omnibus animos ſacro afflatu, et mihi vocem accendat, fructuſq; aliquis ex hac re ad omnes redeat, peto à vobis vt imbecillitati meæ veſtra pietate ſuffragemini.

Partes concionis.

In primis autem commendo pietati veſtræ vniuerſam Chriſti Eccleſiam per omnem terrarum orbem diſſipatam, & vt nunc quidem eſt, multis in locis miſerè habitam. Seorſim vero hanc noſtram Anglicam & Hibernicam, in eáq; Clariſſ. Regis noſtri Edouardi maieſtatem, Regis illuſtriſſ. ſorores Mariam & Elizabetham, Sacroſanctum ſenatum, magiſtratus Eccleſiaſticos & politicos, omnemq; populum Britannicum, vtramq; Academiam, & hanc in primis Oxonienſ. Cancellariū, Vicecancellariū, Procuratores, Robertum Moruentum præſidem Collegij Corporis Chriſti, Doct. Rainaldum præfectum Collegij Mertonēſis, & omnem in vtroq; Collegio ſtudioſam iuuentutem. Agetis Deo opt. Max. gratias de Hērico ſeptimo Octauóq;, Regibus clariſſ. memoriæ, Humfredo Duce Gloceſtrenſi, &c. quòd ad alendas bonas literas & propagandam Religionē, ea lumina pro ſua infinita bonitate voluerit accendere: Orabitiſq; vt & alios deinceps horum ſimiles uelit excitare,

Preces vſitatæ & ſolennes.

& nos omnes ad illorum societatem in Abrahami sinum aggregare.

1. Qui loquitur, loquatur vt sermones Dei. *Vt horum verborum sententia melius intelligeretur, quoniam & de Pastoribus, & apud Pastores agẽdum erat, hac vsus sum distributione, vt dicerem, Pastori primùm sæpè, dein è sacris literis, postremò grauiter & modestè pro rei dignitate dicendum esse. Et de officio quidem Pastorum, equidem adhuc nec quid dicam satis video, nec quid taceam. Nam dicere quod iam ante toties dictum sit, & odiosum et importunum est. tacere autem tantam socordiam & ignauiam nostrorum temporum, non nihil vereor, ne hominis & socordis videri possit & ignaui. Certè si in hac causa Dei vox immortalis audiri posset, hoc tempore voce opus non esset mea. Nam ne quid dicam præterea, omnes nos Scripturæ satis officij nostri commonent, Deus ipse nihil vnquam vel sæpius, vel grauioribus verbis imperauit, quàm vt populus ad sui cognitionem & pietatem institueretur. Fili hominis, inquit Dominus apud Esaiam, clama, ne cesses, vociferare, excita tanquam tubam vocem tuam, & denuntia populo meo scelera sua. Quotiès clamat Christus, Ite, docete, prædicate Euangelium omni creaturæ? Væ mihi, ait Propheta, quia tacui. Væ mihi, ait Paulus, si non docuero Euangeliũ. Verùm tanta nostra est vel securitas, vel mollities, & aures ad omne sanum consilium occlusimus, vt contumeliæ loco nunc ducamus, si quis nos officij nostri commonefaciat. Verum quicquid nobis videtur, hoc certè Deo semper visum est præsidium ad constituendam Ecclesiam, & firmissimum & maximum. Sic enim nos Deus è tenebris eduxit in lucem, sic mortuos vitæ reddidit, sic vinctos & captiuos ex inferis in cœlum intulit, sic*

Officium pastoris, docere.

vires

vires diaboli comminuit, sic mundum vniuersum in potestatem & ditionem suam redegit, sic nominis sui famã in omnes terras propagauit. Nam si Christus, si Apostoli, si Prophetæ tacuissent, quæ nunc esset nostra conditio? quæ vsquam esset religio? quis cultus numinis? Quòd lucem aspicimus, quòd fugimus è vinculis, quòd filij Dei numeramur & sumus, id omne debemus prædicationi verbi Dei. Ne ludamus fratres, ne ludamus ipsi nos. Non sunt ita constabilitæ res nostræ, vt non possint ruere. Nisi cauemus, nisi circumspicimus, nisi studium & diligentiam adhibemus, facilè omnia in pristinum locum labentur & ruent. Lucerna, nisi addatur oleũ, facilè extinguitur. Victoria eadem via retinetur qua paratur. Nam quos nunc arietes non admouet Diabolus, quas artes non experitur, qua via non grassatur ad euertendam Ecclesiam Dei? Semper agit excubias, nunquam defatigatur, tantum vitiorum, ignorationis, cæcitatis importauit, vt nihil vsquã loci sit, vbi Cõcionator otiosus esse debeat. Quemadmodum autẽ, si Sol de mundo sublatus esset, omnia obscura, dissipata, confusa relinquerentur, ita sublata ex Ecclesia Pastoris voce, religio temeraria, cæca, turbata relinquitur, omnia errore, superstitione, Idololatria permiscẽtur. Tãti est, Procuratorem esse Domus Dei. Euangelium, religio, pietas, salus Ecclesiæ à nobis pendet solis. Hoc nostrum est officium, hoc suscipimus & profitemur. Hoc nisi facimus, nihil facimus, nullus est nostri vsus. Non enim satis est nescio quas nouisse literas. Dæmones norunt plura fortasse, quàm quisquam nostrum. Pastoris est, non tam multa didicisse, quàm multum docuisse. Pudeat autem vilissimum genus hominum, Cerdones & Baiulos officium suum facere, nos autem, quos alijs omnibus prælucere oportuit, otio-

sos esse & nihil agere. Non enim nos Deus ventres otiosos, sed suæ mentis interpretes, ministros Iesu Christi, populi sequestros apud Dominũ Sabaoth, Lucem mundi, Salem, Angelos & filios Dei & appellari & esse voluit: Præficimur autem non mutis pecudibus, non feris animantibus, sed gregi Domini, sed filijs Dei, sed fratribus Christi. Si quis horum nostro vitio perierit, sanguis eius è nostris manibus repetetur. Hæc si nobis sola in oculis atque animis versarentur, non ita fratrum nostrorum, non ita nostram salutem, non ita Sanguinem Christi securè & temerè projjceremus. Nihil enim est quòd quisquam dicat: Surdis canimus, populus non audit, laboramus ingratis, nihil promouemus, rem sanctã obijcimus canibus, margaritas damus porcis. Scimus ista interdum verè dici, & vehementer dolet tam verè in homines Christianos dici posse. Neq; tamen nos idcirco reticere oportuit, sed tanto frequentius, tantoq; acrius & incensius dicere. Quãto enim periculosior est morbus, tanto magis opus est medico. Nec satis iustè de populi cõtumacia queri possumus, si nos interim ipsi nihil agimus. Præstemus nos operã nostrã, successũ Domino relinquamus. Tum illi, si animo ita erũt obfirmato vt audire nolint, in peccato suo morientur. Sed nihil est causæ quamobrem populi salutem desperemus. Deus ipse coluit vitem, quæ pro vuis peperit labruscas. Deus ipse totos dies protendit manus ad populum rebellem & contradicẽtem. Christus ipse quoties dixit: Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos, cùm illi aures auertissent & audire noluissent? Hic morbus facilè tolletur si adhibebitur medicina. Proferamus nos lucem, Dominus aperiet oculos: pulsemus aures, Dominus dabit cor carneum: demus nos

verbum

verbum, Dominus dabit ſpiritum: plantemus, rigemus, Dominus ſuo tempore dabit incrementum. Nam vt noſtrū eſt, populum verbis inſtituere, ita Dei eſt, fidem dictis ſuis & robur adiungere. Ea autem eſt vis verbi Dei, vt nihil efficere & nulli prodeſſe non poſſit. Multa in vepres, in viam, in ſaxa cadent, et aliquid cadet in terrā bonam & feret fructum. Quemadmodum enim imber deſcendit de cœlo, & illuc non reuertitur, ſed irrigat & perfundit terram, & eam facit germinare, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti: Sic verbum meum dicit Dominus, quod egreditur ex ore meo, non reuertetur ad me vacuum, ſed conficiet quæcunque volui.

Eſa. 55.

Sed quoniam non ſatis eſt dicere, videamus nunc id, quod ſecundo loco polliciti ſumus, quid ſit dicendum. Alij enim interdum dicunt quos præſtiterat tacuiſſe, alij cùm magna contentione vociferantur & clamant, nihil dicūt. Quapropter videndum eſt, neúe otioſè, neúe pernitioſè dicatur. Non enim omnia promiſcuè pro concione ad populū dicenda ſunt. Habenda eſt ratio, quid populi religioſum ſilentium, quid loci reuerentia, quid muneris noſtri magnitudo poſtulet. Vera dicenda ſunt, non mendacia, ſcripturæ, non fabulæ, Dei opt. max. præcepta, non hominum ſomnia: Non enim noſtro iudicio inſtituenda eſt religio, ſed è verbo Dei. Qua quidem in re ſi vel Moſen, vel Prophetas, vel Apoſtolos, vel Chriſtum, vel patrem ipſum audiemus, haud ſanè multum aberrabimus. Moſes enim cùm per incultam & deſertā regionem, populum exulem & vagum traduceret, in tāta ſolitudine, quicquid vel dicendum vel agendum eſſet, ſemper conſuluit dominum, nihil vnquam attulit de ſuo. Prophetæ ſemper aiunt, verbum domini, viſio domini, vox domini, hæc dicit Dominus, audite Do-

2.

Docendū Dei verbum.

minum. Ego, inquit Paulus, Euãgelium meum non accepi ab homine neq; per hominẽ: & nihil noui nisi Iesum Christum, & illum quidẽ crucifixum. Et si Angelus è cœlo docuerit aliud Euãgeliũ quàm quod didicistis, anathema sit. Christus, omnia, inquit, quæ audiui à patre meo, tradidi vobis: & prædicate inquit, non quicquid inciderit, sed euãgelium omni creaturæ: & cùm quæstiones Pharisæi & Sadducæi de diuortio & mortuorum reditu ad vitam cõmouissent, nunquam ad Rabinos recurrit, semper ad verbum Domini. Deus pater clamãs è cœlo, hic, inquit, est filius meus dilectus: Ipsum, nõ patres, non auos aut proauos, sed ipsum, inquit, audite. Suum enim filium cœlestis pater, & verbum suũ omnibus locis doceri & inculcari voluit. Neq; certè cuiquam dubium esse potest, quin quod & optimus, & Sapientissimus, & amãtissimus pater nostra causa nobis dedit, & optimum sit, & sapientissimum, & nostris rationibus vtilissimum. Hoc illud est flumen aquæ scaturientis in vitam æternam. Hæc illa est caro, hic ille sãguis Iesu Christi, hic vnicus est & suauissimus, & saluberrimus pastus animorum. Hoc solo gladio Diabolus superatur, hoc solo lapide Goliah sternitur, hoc solo malleo animorum rigor & durities emollitur & vincitur. Hoc nisi esset, neq; Religio vigere, neq; Fides confirmari, neq; Ecclesia in officio contineri posset. Reuocate enim ad memoriam, per Deum Immortalem, quoties verbum Domini elanguerit, quotiès & quàm graues in errores, & quantum in præcipitium populus vniuersus inciderit, quotiès Deũ opt. max. conseruatorẽ & patrem suum contempserit, quotiès Astaroth, Belial, Solem, Lunam, vitulos, pecudes coluerit, seq; ab omni religione & pietate auerterit, & in rebus inanissimis & fœdissimis spem omnẽ & fiduciã collo-

loca-

*locarit. Cùm enim suam sibi quisq; religionem & sancti-
moniam ex animo suo peperisset, ita repentè increbuit su-
perstitio, & tanta nouorum Deorum multitudo, vt Pro-
pheta coactus sit exclamare, Pro numero Ciuitatum sunt
dij tui. Nam cùm veritatem, cùm vitam, cùm religionem
deseruissent, quid relinquebatur, nisi vt in mēdacia, in ex-
itium, in impios cultus præcipites ruerent? Hæc enim ve-
tera commemorare malo, quàm exemplis vti viuis & re-
centibus. Nemo enim nostrum vnquam fuit, vel tam cæ-
cus vt non videret, vel tam stupidus vt non intelligeret
superiorum temporum calamitatem. Omnē enim nō modo
Iudæorum, sed etiā Ægyptiorum & Græcorum superſti-
tionem & vanitatem multis partibus superauimus. Nam
cùm Conciliorum autoritas, & aliquot Episcoporum &
Monachorum conspiratio supra Scripturas Dei locare-
tur, cùm Romanus Pōtifex homo né an Deus esset, & pec-
care né posset ambigeretur, cum omnia ad hominum con-
stitutiones, nihil autem ad Christi cognitionem reijcere-
tur, cùm Indulgentiarum, Votorum, Missarū auctiones
publicè & sine pudore ac fronte venderentur, cùm Sacra-
menta miserè discerperētur, cùm verbū Dei pro fraude &
Hæresi damnaretur, cùm nihil à superstitione integrum
& purū relinqueretur, cùm error omnia possideret, veri-
tas audiri nō posset, vbi tum, aut quæ vsquā fuit Ecclesia
Dei? Hæresis tū erat, nō quod à scripturis, sed quod ab ali-
quot Episcoporum libidine discrepasset. Nā Euāgelium in
angulos abstrudebatur, nihil Christi iudicio relinqueba-
tur. Nō enim tū pro ciuitatū, sed pro vicorū atq; etiā pe-
nè pro domorum numero dij numerabātur nostri. Ita om-
nia prorsus peruertebātur, cùm religio non verbo Dei sed
hominum arbitrio niteretur. Hi nos horrēdi casus fratres*

monere possũt, ne vnquã temerè discedamus à verbo Dei: Eáq; de causa omnes Scripturæ nos toties & tam diligẽter monẽt, vt neúe addamus aliquid ad verbũ dei, neúe minu amus, neúe ad dextrã vel sinistrã deflectamus. Neq; enim Dominus nos Aristarchos & Criticos esse voluit, sed nuntios et ministros vocis suæ. Nam quicquid ad salutẽ nostrã & ad pietatẽ facit, id omne iam olim deus ipse suis legibus occupauit. Sacra enim scriptura, vt ait Paulus, diuinitus inspirata, vtilis est ad doctrinã, ad redargutionẽ, ad correctionẽ, ad institutionẽ, vt integer sit homo Dei ad omne opus bonum instructus: vt perfectus, inquit, & integer sit homo Dei, & quod vel ad pietatẽ vel ad mores faciat, omnibus numeris et partibus absolutus. Iam verò Dei Legato apud populum Dei, quid potius proferendum est, quàm verbum Dei? In Ciuili negotio Legatus, si extra mandata quippiam fortè dixerit, accusatur παραπρεσβείας & malè obitæ legationis, vocatur in ius, iubetur capitis causam dicere. Cur non eadem fide tractamus verbum Dei? Sed nimis, ô Deus bone, nimis animo securo, fratres mei, nimis animo securò sumus. Quasi falli homines soli non poßint, ita id tenemus vnum, id tuemur, id defendimus quod à maioribus nostris profectum sit. Multi erant apud Iudæos sicarij, latrones, adulteri, in nullum tamẽ genus hominũ Christus vel sæpius vel acerbius inuehebatur, quàm in Pharisæos & Scribas. Violatis enim, inquit, præceptũ Dei propter traditiones vestras. Frustra me colitis, docentes doctrinas et præcepta hominum. Cæci sunt duces cæcorum: Meretrices & peccatores anteuertunt vos in regno Dei. Id quotiès & quibus verbis conqueritur Dominus apud Prophetas? Obstupescite, inquit, cœli: Duo mala fecit populus meus, me reliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt

runt sibi cisternas dissipatas, quæ aquas continere nõ possunt. Quid enim paleæ ad triticum? quid hominum temeritas ad æternam voluntatem Dei? Nam Basilius hominem, vel parum Christianum ait esse, vel insigniter arrogantem, qui Scripturis Dei vel addere aliquid audeat, vel detrahere. Hominum enim inuenta ad verbum Dei ascribere, quid aliud videri potest, quàm mustum, non veteri cum vino, sed cum vappa feceq; miscere? & lucẽ cum tenebris, feram cum homine, hominem cum Deo coniungere? Non sunt cogitationes meæ cogitationes vestræ, neq; viæ meæ viæ vestræ, dicit Dominus: Quantum enim abest cœlum à terra, tantum absunt viæ meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Imò quantũ abest homo à Deo, tantum abest sensus humanus à verbo Dei.

Nam quamuis patribus plurimum sit omnium iudicio tribuendum, tamen & homines erant, & errare potuerũt. Certè, ne quid dicã præterea, maximis sæpè & grauissimis de rebus, parum inter sese conuenerunt. Dei autẽ verbum & fixum, & firmum, & certum est, & in omne tempus constitutum. Hoc doctrinæ genus Petrus populo pro Concione tradi voluit. Oportet enim eum qui cum populo acturus sit, prius ipsum instructũ esse verbo Dei, vt tanquam ab afflatu numinis cœlestis proferat oraculum. O si Petrus nunc viueret. Quid ille diceret, vel quid potius nõ diceret, postquam religio, pietas, Scripturæ, omnia in hominum inuenta & somnia transierunt? Id enim solum hodiè ambigitur, hominum ne potius consuetudines retinẽdæ sint, an leges Dei. Id solum has turbas ædidit, id omnem terrarum orbem commouit, homini ne maior fides habẽda sit, an Deo. Scio ego, ista plærisq; vestrũ noua videri

& incredibilia. Sed ponite, quæso, affectiones, fratres mei, & præiudicatã de rebus opinionẽ, et me nihil tẽporis causa fingere, sed rem ipsam dicere sẽtietis. Christus sacrã Communionẽ in sui recordationẽ instituit: homines nec memoriã Christi vllam, nec Cõmunionẽ retinent, sed rem omnẽ in ludicrum apparatum, & tragicum penè spectaculũ cõmutauerunt. Christus ait: Pauperes semper habebitis vobiscũ, me autẽ semper nõ habebitis: Relinquo mundum & discedo ad patrẽ: Expedit vobis vt ego abeam: atque hoc Christus nõ de numine suo, quo patrẽ æquabat, aut cœlesti natura, sed de corpore suo loquebatur: Homines aiũt, Christum nec mundum corpore reliquisse, nec abijsse ad patrẽ. Paulus ait, Christum in cœlo esse ad dextram patris. Petrus in Act. Apostol. ait, eum oportet cœlum capere vsq; ad tempora restitutionis omniũ: Homines aiunt, corpus Christi simul & in cœlo, & in terris esse, & in infinitam multitudinem locorum eodem tempore dissipari. Paulus ait, Christum semel ingressum esse in Sancta, & omnia vnico sacrificio & vna victima perfecisse: Homines aiunt se posse Christum ipsum denuò in singulos dies, non memoriæ tantum causa, sed re ipsa, infinitis in locis sacrificare. Christus ait, Dominum Deum adorabis, & eum solum coles: homines Eucharistiam, nec Dominum nec Deum, sed Sacramentum Domini sine authoritate Scripturarum aut exemplo Apostolorum, prô dolor, adorant pro Deo. Nam per Deum immortalem, cogitate cum animis vestris fratres, quis vnquam, non dico Apostolorum, sed Sanctorum, Eucharistiam vel adorauit ipse, vel alijs proposuit adorandam? video me ista non apud vulgus hominum, sed apud doctissimos viros dicere. Appello vestras omnium consciẽtias, vtar in hac re vestro ipsorum testimonio. Christus

Eucharistiam integram tradi iussit: eam homines miserum in modum lacerarunt. Christus ad legem suam nihil ascribi voluit: homines non tantum ascribunt plurima, verumetiam ea præferūt verbo Dei. Sed quid plura commemoro? Longum esset omnia inter se componere. Hoc tantum vno verbo dicam, Qui transubstātiationes, qui Missas, qui Diuorum inuocationes, qui cælibatum, qui purgatorium, qui statuas, vota, nugas, ineptias, quisquilias in Dei Ecclesiam inuexerunt, noua tradiderunt & inaudita scripturis. Quicquid clamant aut crepant, ne apicem quidem proferunt è verbo Dei. Atquè hæc, vt dixi, ea sunt, quibus hodiè Ecclesia commouetur. Hic excubatur, hic prospicitur Ecclesiæ. Hæc Scripturarum colunt loco, & obtrudunt populo pro verbo Dei: hic homines salutem suam & religionis summam sitam esse arbitrātur. Quodquè multo est grauius, postquam hodiè summo Dei beneficio, religio ad pristinam penè dignitatem & lucem rediÿt, miseri tamen homines & deplorati ista mirantur, ista repetunt, ista docent, quasi sine his Ecclesia salua esse non possit. O si inter tot clamores, & in tanto tumultu verbum Domini audiri posset. Si Deū ipsum per nos liceret in sua causa sedere iudicem, minus magno cum tumultu res transigeretur, faciliusq́, de toto negotio conueniret. Quapropter si è verbo Dei omnis cultus numinis, omnis pietas, omnis religio petenda sit, si hominum instituta omnia omnibus temporibus miserè peruerterint, cogitemus fratres mei quibus docendi prouincia contigit, quàm sit periculosum plura dicere: omnes autem, qui se Christianos numerari & esse volunt, meminerint quàm sit periculosum plura credere. Si quis autem est ex hoc omni numero, qui se ad aliud vitæ genus contulit, meminerit tamen ad se ista pertinere,

tinere, vt si docere, aut non possit aut nolit, dicentem tamen diligenter & attentè audiat, & Deo gratias agat in ea se tempora incidisse, cùm verbũ Domini liberè pureq́; audire possit. Ne nimiũ prudentiæ nostræ, ne nimiũ patrũ & maiorum autoritati tribuamus. Ne temerè putemus homines ea fœlicitate natos esse, vt quicquid dixerint, errare non possint. Cùm ad horrendum illud tribunal sistemur, cùm omnia deflagrabunt, & Angeli Dei contremiscent, quos tum ad patres miseri, ad quæ maiorum decreta pronocabimus? Ad solum tum Christum refugiemus, Christi tum solius præsidio verboq́; vtemur. Quapropter ne simus animo tam securo in re tanta. Agitur vita, agitur anima, agitur salus nostra. Pater cœlestis offert se nobis & vltrò occurrit, Iesus Christus inclamat, & appellat vnumquenq; nostrum: venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam vos. Quàm cæci sumus si non videmus, stupidi si non intelligimus, miseri si fugimus? Vbi autem audietur Christi verbum, si à Christianis audiri non possit? Si à Christianis audiri non possit, vbi audietur? Aperiamus aliquando fratres, aperiamus oculos, ne in contumaciam nostram dici possit, Propterea vos non auditis, quia nõ estis ex Deo: neuè in nos conueniat dictum illud Esaiæ, Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos compresserunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Et de verbo Dei, apud homines Christianos & filios Dei, non equidem video quid plura dicam.

3. Quomodo docendum.

Nunc id superest quod vltimo loco erat positum, quemadmodum Scripturæ docendæ sint. Non enim prudentia tantum & fides, sed etiam prudentia cautioq́; adhibenda est: Eoq́; Petrus, non loquatur, inquit, tãtum, sed loquatur

vt

vt sermones Dei. Neq; tamen satis est, profiteri tantum & præ nobis ferre, Dei Euãgelium esse quod docemus, & vero vultu serioq; occinere verbum Domini: Id enim Iudæi, Turcæ, Pseudoprophetæ faciunt, omnes enim Christum, suum esse clamitant, & veram religionem ad se retrahunt. Horũ etiam temporum Pharisæi & Scribæ, cùm sua commenta statuunt, & omnia ad Apostolos autores referunt, & vim inferunt verbo Dei, tamen nihil, vel sæpius vel importunius occlamant, quàm verbum Domini. Verum simulationem & hypocrisin Christus non docuit. Id potius agit, vt Pastores meminerint Christi personam sustinere: vt rei ipsius magnitudine ac dignitate inducti, munus suum ita reuerenter administrent, vt omnes intelligãt cœleste negotium esse quod susceperint. Nam in Ministro Dei, Dei oportet ipsius imaginem relucere. Quòd ni ita se Apostoli gessissent, nunquam illi religionis initia constituissent: nunquam relictis, quisquam, & aris, & sacris, & focis, & dijs ipsis, in aliquot piscatorum sententiam concessisset. Omnia illi sua pro nihilo ducebant præ Christo Iesu. Cùm maledictis iactarentur, non regerebant maledicta, cùm carceribus & ignibus damnarentur, nunquam intermittebant gratias agere, semper efferebantur gaudio, quòd propter Christum omni suppliciorum genere afficerentur. Ea erat in illis æquitas animorum, ea modestia, ea virtus, vt quicquid dixissent, alios puderet refragari. Sic fratres, nostram vitam lucere oportuit, vt quoties loquimur, loqui videamur sermones Dei. Nos enim sumus sal terræ, nos sumus lux mũdi, nos ciuitas illa sumus in monte posita, omnium in nobis oculi figuntur: quicquid à nobis geritur, id statim in exemplũ trahitur. Onus longè difficillimum & maximum est quod suscepimus.

Hoc si omnes diligenter expenderemus, non ita Euangelij cursus impediretur, non ita negligeretur verbum Dei. Nã cùm Deum ore quidẽ profitemur, factis autem negamus, multitudinem imperitam à religione, nostro exemplo deterremus, & rem vnam omnium diuinissimam, impuris, non manibus sed moribus contaminamus. Ita nostra causa pietas despicitur, nostra causa veritas contemnitur, nostra causa Dei maiestas imminuitur. Hæc nobis fratres diligenter animaduertenda & seriò curanda sunt. Nam si turpitèr & flagitiosè viuimus, & in suggestum nihil nisi linguæ volubilitatem adferimus & impudentiam, quicquid loquimur, non loquimur, vel vt oportuit vel tanquã sermones Dei. Sed vt verbum Domini pro dignitate tractetur, duo nobis in primis cauenda sunt: alterum ne timore debilitemur, alterum ne laudis partem aliquam nobis ex Euangelio decerpamus. Aduersus vtrumq; Concionatoris animum paratum & diligenter munitum esse oportet. Nam Euangelium & verbum Dei, nisi fortiter magnoq; animo asseratur, nec Euangelium videbitur esse, nec Dei verbum. Error enim timidus, supplex, meticulosus est, omnia formidat, omnia extimescit, aspectum & lucem fugit: veritas autem, & veritas Euangelij Iesu Christi, nunquam se demittit, nunquàm cuiquam adulatur, nihil simulat, nihil fingit, intrepida, libera, erecta, excelsa est. Quapropter dum verũ dicimus, nulla nos cuiusquã vis & autoritas perterrefaciat. Meminerimus nos Dei Legatos esse, meminerimus Deum nobis fecisse dicẽdi potestatem. Quos enim nobis animos non facit Christus, cùm se iniuriarum nostrarum vltorem & vindicem fore pollicetur? Qui vos, inquit, spernit, me spernit, qui vos lædit, lædit aciem oculi mei. Qua rè loquamur, non dissimulantèr, non

obscurè

obscurè vt Pharisæi, sed liberè ac apertè vt autoritate prædití, quemadmodum proferri par est sermones Dei.

Sed adhibenda tamen est moderatio, ne importunè aliorum nomen & famam traducamus. Tum enim conuitiari videbimur, & causam nostram facere potius, quàm docere verbum Domini. Seruum autem Dei modestum & consyderatum esse decet, neq; temerè quicquam aut petulanter effutire: ne non è sacro suggestu, sed è plaustro loqui, neúe Euangelium, sed veterem comœdiam excitasse videamur.

Proximum est, ne quid Cõcionator de se magnificè sentiat, sed cogitet illud munus à Deo sibi diuinitus contigisse, vt diligenter summoq; cum timore officio defungatur, cogitetq; se in negotio non suo versari, sed Dei. Sic Paulus se nihil esse dicit: Ioannes se indignum esse clamat, qui calceos Messiæ detrahat: Eóq; ad minuendam arrogantiam in sacris literis, non Principes, non Magistratus, nõ Præsules, nõ Reges, sed dispensatores, villici, præcones, Ministri, serui appellantur, vt quoniam alieno auspicio res gerimus, ne de aliena laude insolescamus. Non enim idcirco Dominus nobis talentum suum cõcredidit, vt illud in rem nostram conuerteremus. Non enim nos ingenij nostri præcones esse voluit, sed voluntatis suæ, neq; aliam ob causam circumferimus hunc thesaurum in vasis fictilibus, quàm vt splendor sit virtutis Dei.

Non morabor vos pluribus. Audistis Concionatori & assiduè, & è verbo Dei, & grauiter modestéq; dicendum esse. Nos fratres, Concionatores aut sumus, aut esse volumus: meminerimus ad nos ista pertinere, & D. Petrum nobis dicere, Qui loquitur, loquatur tanquam sermones Dei. Opus est, non tantum sedulitate nostra, sed etiam

 prudentia

prudentia & fide. Quare quicquid à natura, quicquid à consilio, quicquid ab ingenio possumus, id omne ad Christi Ecclesiam conferamus. Nos sumus dispensatores domus Dei: ne Domini familiam dissipemus. Si Apostoli Dei sumus, præstemus animos Apostolicos. Si fratres Christi sumus, Christum audiamus, pascamus agnos, pascamus oues, eamus, prædicemus, doceamus. Mundus vniuersus Christum videtur iamdudum parturire. Circumferamus oculos fratres. Quanta vbiq; messis est, messores quàm pauci? Hæc autem ad eos dico in quibus aliquid est bonæ spei. Si qui autem sunt qui ista rideant, quid eos me sperem audituros, qui Christum ipsum non audiunt? Moueat nos fratrum nostrorum calamitas, Moueat nos Dei execratio: Maledictus qui procurat opus Domini negligenter, Moueat nos grauissima interminatio: Sanguinem illorum de manu tua requiram. Paremus nos ad suauissimam illam Christi vocem, Euge serue, ingredere. Loquamur opportunè, importunè, Loquamur verbum Domini, Loquamur tanquam sermones Dei, vt in omnibus celebretur Deus per Iesum Christum, cui sit gloria & imperium in sæcula sæculorum.

Habuit & aliã eodem loco Concionem, sed quãto cum fructu & acclamatione audientium, præstat silentio contegere, quàm nimis ieiuna & exili oratione declarare. Monuit autem sapientissimè, & monuit grauissimè, vt verbum insitũ suscipiamus, quod potest animas nostras seruare. Hunc enim D. Iacobi locum, nisi fallor, delegit interpretandum.

Deniq; his auspicatissimis Edouardi Regis temporibus, nullum non mouit lapidem, nullos labores, si-

multates

multates, inimicitias suscipere detrectauit, quo Christi Euangelio amplificando inseruiret. Ludicrum penè & leue est quod dicam, tamen quia publicum est zeli eius testimonium, nō preteribo. Liberato è carcere Edouardo Semero Duce Somersetense, quotquot religionis causæ benè voluerunt, & versus conscribere potuerunt, voluntatis suæ & facultatis specimen ædiderunt, carmina gratulatoria valuis templi, quod Mariæ virgini sacrum est, affixerunt. Hinc quædam inter Protestantes & Pontificios (qui tum etiam in Ecclesia, vt in horreo paleæ, latuerunt) exorta est Poetica digladiatio: ibi inter alios, noster, quantum memoria teneo, & cōiectura assequi possum, aut illius certè auditor quispiam, aduersus Quinque vocum cauillatorem, qui in carminibus quibusdam quinq; vocum quantitatem reprehenderat, sic lusit.

Velitatio Oxoniensium Quinquevoca & Poetica.

Iam video peragenda mihi Quinquatria festa,
Esse cupressiferis tristia festa malis.
Zoilus insanæ vocat ad Quinquatria pugnæ,
Morsicat & quina carmina fixa nota.
Scripsit Porphirius voces quas quinq; vocauit,
Quæ Peripatetica sunt elementa scholæ.
Tu non quinq; doces, sed quinq; vocabula mordes,
Scilicet ista tuæ sunt elementa scholæ.

Quamuis enim Pontificij tum propalam aduersus religionem grunnire, imò nec clam mutire auderent: tamen vt mures, ex insidijs chartarum voces & syllabas ac literas non dubitarunt carpere.

Nec solus hoc sanctum Euangelizandi onus sustinuit

nuit, sed habuit synergos & adiutores qui idem saxū voluebant. Cur enim infœlices Sisyphi quodammodo isti præpotentis Dei ministri & operarij dici non possent, cùm omnes voluāt lapides, sed ne hilum quidem proficiant? cùm eum quandoq; moueant lapidem, sub quo dormitat Scorpio? cùm propter Euangelium ab ingratissimis huius maligni mundi ciuibus discrutientur, non minus quàm ille Sisyphus (vt est in fabulis) à furijs & Diabolis apud inferos? Voluerunt hoc saxum multi doctrina & pietate insignes Cōcionatores: sed quanta voluētium miseria sequuta sit, sermone hoc, qui mutationem temporum & exilium Iuelli continebit, paucis expediam.

Tertia pars, Exilium & aliæ persecutiones.

Edouardo Rege serenissimo, nostro quidem pessimo merito & maximo malo, anno Domini 1553. Iulij sexto nobis erepto, & Maria sorore eiusdem Mensis decimo septimo in eas vices suffecta, Oxonienses multi & pie eruditi, miserrimis modis vexati, expulsi, domo fortunisq; suis exuti, aut instar auiculæ apud Dauidem in montes, in saltus, in syluas, refugij causa migrarunt, aut in aliquem nidulum ad gemendum & lamentandum Ecclesiæ sortem, secesserūt. Quid ego hic nouam rerum conuersionem & repentinam Metamorphosin deplorem? Quid triumphos Papistarum, lachrymas Protestantium, nega-

Psal.10.

tium Apostasiam, tergiuersantium, leuitatem fugientium metum, tortorum crudelitatē persequar? Quid superstitionem pro religione, Missam pro Cōmunione, sacrificum quoddam aut sacrilegum Sacerdotium pro Euāgelico ministerio, pro lingua patria Romanum idioma, pro Christiano magistratu Antichristianum Papam, pro literatura & eloquentia barbariem & sophisticam, pro legitimis scholarchis iniustos dominos, pro bonis omnibus mala quæq; substituta & supposita commemorem? Equidem domum reuersus ab exilio, facile intellexi quātam perniciem & cladem, non modo Oxoniæ, verumetiam alibi, rei Ecclesiasticæ & literariæ Mariani regni tenebrosa & impia periodus importarit, vbi vix repertus est, qui aut priuatim Grecè profiteri posset, aut qui Theologiæ scholam aperire, aut populum pro Concione docere vellet. Priuatum vlcus Magdalenensium breuiter liceat, quæso, (candide lector) attingere, vt ad Iuellū mox commodius redeam. Si omnes recenserem qui in hac procella iniuriam passi sunt, nimis altè repeteretur oratio: si nullos, ingratus viderer, cùm in hæc tempora ea narratio incidat. Omitto Ioannem Foxū Magdalenensem, Martyrum suorum monumentis, scriptorum varietate & elegātia, virtutibus, religione, & exilio in hac Mariana tempestate satis clarum. Omitto Ioannem Harlæum, præceptorem olim meum obseruandissimum, qui Hērico octauo tum primùm è viuis discedente, & Edouardo filio regnum suum iam ineunte; omnibus quònam res irent quæuè religio stabiliretur, suspēsis animis vndequaq; expectantibus, quòd in illo quasi interregno & interstitio, solā

in Iesum Christum fidē iustificantem, in templo Diui Petri, solenni & quadragesimali Concione; disertè, intrepidè, validè, confirmarit: Doctoribus nouitate dogmatis vehementer perturbatis & frendentibus, alijs lætitia gestientibus, alijs euentum & pericula timentibus, Londinum à Procancellario tanquam hæreticus rapitur: sed Deó hominum consilia inuertente & dissipante, illi hiantes lupi, boló erepto, vacui redeūt. Hic primùm illustrissimi Comitis Waruicensis Concionator, eiusq; liberorum institutor, pòst Regiæ Maiestatis Sacellanus siuè Ecclesiastes, postremò Herefordensis Episcopus designatur, quanquam nunc Maria imperitante, optimus & innocentissimus vir in syluis & secessibus Pastor oues cōsolans, & vitæ pabulo consolidans, in Anglia sua profugus moritur. Cui ego, vt mnemosynon & signum meæ erga eum obseruātiæ, hoc distichon olim consecraui.

Flos domui Harlæus, socius ludiq; magister,
Celsus deindè throno, celsior indè polo.

Exemplum Iulini Palmeri, Harlæi quondam discipuli, prætermitto. Illud tamen dicendum, hoc Rege sanctissimo regnante, primùm àuersum à religione fuisse, pòst mirabiliter exardescente hac Mariana persequutione, à Deo conuersum, Redingę captiuum, & tandem Nuberiæ Martyrem, vitam morte fœliciter commutasse. At enim his alijsq; prætermissis, vnum solummodo vulnus nostrum hoc tempore inflictum refricabo. Cùm Stephanus Gardinerus Wintoniensis Episcopus, deputatis, præter ius publicum regni, contra statuta nostrā & officium suum, quibusdam cu-

riosis

riosis & superstitiosis Inquisitoribus, Collegium hoc pro ea quam obtinet autoritate, visitaret, & ante vllam legem de restituendo Papismo latam, etiam in summa libertate, edicto ipsius Mariæ, subditis ante Comitia indulta & promulgata, nos quasi legis præuaricatores eijcere statueret, ni in Catholicæ matris, vel potius nouercæ gremio recumbere vellemus: cùm tamen in eo Collegio nullus Minister qui sacra faceret, nullus puer qui Missanti responderet, nullus socius qui audiret, nullum altare in quo celebraretur, nullæ vestes sacræ, quibus indutus sacerdos histrionicam fabulam suam ageret, vspiam reperirentur, ipsi Visitatores soli cum suis, Missę choragi, actores, & spectatores facti sunt: & qui à Papisticis precibus aberant pueri, virgis cæsi sunt, Alij plus minus quatuordecim, omne ius, fructum, possessionem Collegij amiserunt, reliqui vel tempori cesserunt, vel temporis progressu discesserũt. De me omnium eorum exulum ferè minimo, nihil dico: alios certè amoris & honoris causa nominare iuuat, qui sub Edouardo in hac clarissima religionis & literarũ Acropoli floruerunt, quos ferè omnes huius noui & aduersi temporis ira afflixit. Gualterus Haddonus huius Collegij tum Pręses, & iuris ciuilis Doctor, orator dulcis & facundus, vltrò cessit, consultius esse ratus, ornamenta dignitatis & præsidia vitæ in ea Academia cum damno & præsente iactura perdere, quàm cum dedecore & sempiterna Dei offēsione retinere. Quidam autem dura nouorum iudicum sententia eiecti, solum vertere coacti sunt, quò Deum salua conscientia, & toto pectore & corpore securiùs & tutiùs colerent, & ceruices intentato gladio & immi-

nenti periculo ſubtraherent. Thomas Benthamus ab iſtis ad Miſſificandum vocatus, cùm ſe hactenus plus ſatis peccaſſe Henrico regnante, ingenuè confiteretur,& nolle iam peccatum peccato accumulare conſtanter reſponderet,nec adduci poſſet(quamuis Cenſor eo anno,& à Rich. Redo Equite,primario Legato iuſſus) vt de adoleſcente à Papiſticis precibus abſente pœnas ſumeret,quòd non par eſſe nec æquum videretur, id in altero punire quod ipſemet ſciens & ſanus commiſiſſet, non modo domo & Collegij emolumentis omnibus caruit, verum etiam in exilio honeſtè, ſed laborioſè, laudabiliter, ſed tenuiter vitam traduxit,& demum à fratribus quibuſdam reuocatus, & Londinenſis Eccleſiæ Superintēdens electus, occultos,ſed religioſos conuentus egit, quam trepidantem & loca ſubinde mutātem,& lupos rapaces vndiq; expectantem, tum verbi pabulo diligenter & purè confirmauit,tum diſciplinæ virgā ſeuerè & ſobriè gubernauit. De quo cùm iam ſub Elizabetha eſſet cōſtitutus Couentrienſis & Lichfeldenſis Epiſcopus, Nobilis quidam,meus quondam diſcipulus,hoc carmen exarauit.

Clarus doctrina,clarus pietate fideq́;,
Benthamus Chriſti præſul & exul erat.

Thomas Bicləus nunc Mertonēſis Collegij Cuſtos, quòd Chriſtianam religionē temporibus Henrici & Edouardi ex animo amplexus fuiſſet, & quodam ſpiritus ardore Deum illum Impanatum ab ara & pixide ſuſtuliſſet,& præſēte Doctore Oglethroppo Præſide,omnibus etiā alijs tum ad veſpertinas preces ſo-

lenniter

lenniter conuenientibus, ante publicam abolitionem papismi, manibus cōminuisset & pedibus demū proculcasset, indignissimè tum exagitatus, Collegio tandē sub Maria priuatus, in Gallia exulauit. Sub idem tempus consimili zelo motus Henricus Bullus, a D. Benthamo adiutus, palam in Choro thuribulum manibus Symphoniacorum excussit, ne illi papistico Idolo suffitus fieret. Is pòst domi peregrinando & piè latendo, Mariani temporis æstum prudenter sed difficulter vitauit. Michael Rennigerus, cuius eruditionem singularem cum vera pietate coniunctam ego expertus noui, & tum Academia mecum cognouit, Collegium paulò antè, dein morum & temporum istorum pertæsus patriam reliquit. Ioannes Molinsæus Archidiaconus Ecclesiæ Paulinæ, qui nulli iniuriam fecerat, qui prodesse omnibus studuerat, qui Philosophiæ, Theologiæ, linguarum studio se totum tradiderat, qui nihil commeritus est nisi quod, vt Aristides, iustus, vt olim Christiani veteres, bonus haberetur, & nunc Missę interesse recusaret, eādem diram & ancipitem fortunam subire compulsus est. Quod idē Arthurus Saulus, Petrus Moruinus, docti & pij fratres, alijq; nonnulli eodem tempore factitarunt, voluntarium in Germania exilium, turpi in Collegio remansioni præferētes. Liceret Hugonem Kircum & Lucam Puriphæum charissimos in Christo fratres, & alios quosdam numerare, qui turbulentissimæ huius visitationis sæuitiam senserunt, sed hęc ipsa fortassis nimis multa, & proposito nostro minus coniuncta nonnullis videbuntur: sed ideo adducta sunt, vt Magdalenensibus tum expulsis, si viuunt cal-

car adderem ad currendum in hoc pietatis stadio incitatius, & illorum successoribus qui ibi degunt, principalis zeli & constantiæ exemplum proponerem, si, quod metuendum est, propter peccata nostra similis tentatio diuinitus ingruat: & vt omnes, non in se sed in Domino glorientur: postremò vt Mariana hęc rerum omnium commutatio, aut verius cõturbatio, in Oxoniensi Academia notaretur, in qua & Petrus Martyr & eius auditores percussi & dispersi sunt, & vnà hij Magdalenẽses, Iuelli familiares & amici, qui eandem cum eo causam propugnantes, similem pœnã incurrerunt. Etenim Iuellus liber & immunis non fuit, sed quod Magdalenenses domi suæ perpessi sunt, id ei per suos inflictum est, quòd Pet. Martyrẽ diligenter audiuisset, quòd Dei sermonem religiosè & rectè secuisset, quòd Christi sacris, non Papæ ceremonijs initiatus fuisset, Collegio & victu suo deturbatus. Cæterum abiturus valedixit auditoribus, at oratione admodum lugubri & voce lamentabili, qua lachrymas ipsis aduersarijs extorsit, sic enim ferè inquit.

Vltima Iuelli eiecti è Collegio oratio.

Feci proximis hisce lectionibus, quod homines famelici solent: qui cùm epulas subitò & præter spem tollendas vident, se auidius et prolixius ingurgitant. Cùm enim hunc mihi legendi finem statuerem, & has dicendi mensas iamiam tolli intelligerem, non dubitaui præter cõsuetudinem nostram, vobis & multa, & insuauia, & semicruda proponere. Video enim me in aliquorum offensionem & oculos incurrere: sed quo meo merito ipsi viderint. Certè qui me hîc nolunt esse, si esset integrum, nusquam

quam vellent viuere. Ego verò cedo temporibus: & si quã illi è mea calamitate voluptatem capiant, eam nihil impedio: quodq; suis precatus est olim Aristides cùm iret in exilium & solum verteret, id ego nunc Deum opti.max. precor, ne mei posthac cuiquam in mẽtem veniat. Et quid volunt amplius? Ignoscite quæso iuuenes, si dolet ab eo loco inuitum distrahi, vbi initia ætatis posuerim, vbi vitam egerim, vbi aliquo loco & numero fuerim. Sed quid moror vno me verbo perdere? Hei mihi, quando, vt cum dolore meo dicturus sim vt dicendum est, valeant studia, valeant hæc tecta, valeat sedes cultissima literarum, valeat iucundissimus conspectus vestri, valete Iuuenes, valete pueri, valete Socij, valete fratres, valete oculi mei, valete omnes, valete.

Sed autores pòst facti sui ferè pœnituit, quòd bonorum virorum quàm vtilis & necessaria sit opera & præsentia, tum demum intelligimus cùm caremus. Robertus Moruentus hîc tum etiam Præses, Magdalenẽsis Collegij quondã, vt diximus, socius, & semper amicus, sed non eius quæ in Magdalenensibus Dei gratia tunc emicuit, fidei: Itemq; Welcheus, homo audacior quàm sapiẽtior, & in religione sua magis feruẽs quàm recta via incedens, aliquando apud Brokseum Glocest. posteà Episcopum, & D. Wrightum & alios, de thesauro & ornamẽtis Ecclesiæ callidè repositis & prudenter reseruatis gloriati sunt. Quibus grauiter Wrightus: At inquit, vnum ornamentum & magnum quidem thesaurum volentes amisistis, istis omnibus pretiosiorem: Iuellum significans, ab illis per fas nefasq; paulò antè relegatum. Erat

D. Wrightus defensus contra Sāderum.

rat Wrightus Archidiaconus Oxoniensis, vno quidem oculo captus, sed tamen iudex oculatus & acutus: pôst rerum summa ad serenissimam Reginam Elizabetham, Dei prouidentia & bonitate deuoluta, repudio Papisticis fæcibus & sordibus misso, in Templo omnium Sanctorum, Christum non mixtum, nō fermentatum, at simplicem & crucifixum, magno spiritu sed exili voce prædicauit: in qua Concione nostræ Ecclesiæ Liturgiam, precum & Sacramentorum celebrationem vernacula lingua plebeculæ propositam, apud Clerum commendauit, & ex Scriptura, ex Origine contra Celsum, alijsq; scriptoribus solidè & doctè asseruit: & octiduo pôst elapso, hac pia confessione fidei publicè ędita, & testamento condito, viribus eneruatis, sed memoria illæsa & integra, piè in Christo, multis astantibus & attestātibus & cum ipso precantibus, naturæ concessit, & vt spero, ex huius corporis gurgustijs liberatus, ad Sanctorum triumphantem Ecclesiam commigrauit. Itaq; quid Sandero veteri quondam amico meo, nouę cuiusdam & visibilis Paparum Monarchiæ autori in mentem venerit, vt hanc primatus Romani renunciationem, & Cygneam & euāgelicam cantionem venerandi Doctoris, subitæ mortis causām, & deliquij mentis (quæ sana fuit) initium et occasionem, homo rerum omnium tum gestarum, et occultorum Dei iudiciorum ignarus scribere non erubuerit, equidem non satis possum mirari, cùm illum semper in rectiorem sententiam propensum fuisse, omnes animaduerterint, cùm is Pet. Martyrem in illo tumultu plusquam Ephesino, & in congressu Smithino, de quo supra di-

ctum

ctum est, per confertā turbam, saluum & incolumem deduxerit, cùm in visitatione Magdalenensi & Mariana, eum omnium aliorum in audiēdo æquissimū, ad absoluendum promptissimum fuisse senserint, licet ad tempus propter tyrannidem illius quinquennij sententiam suam occultaret.

De thesauris sepositis, quod duo illi iactitarūt, illud nimirum est, quòd tot vestimenta, calices, & alia idololatriæ vasa & monumenta in diem recondita & congesta seruauerunt, vt hæc papistica supellex alijs omnibus collegijs ad Missæ meretriciam pompam instruendam suffecerit. Hinc P. Martyr, cùm ad vespertinas preces in eo Collegio subitò pulsari, & studiosos ad hoc insolitum & theatricum papismi spectaculum certatim conuenire audiret: tristis & suspirās, hominum leuitate perspecta, dixisse fertur, sicuti aliorum relatu didici, Hæc vna Nolula omnem meam doctrinam euertit.

Ex hoc Collegio detrusus Iuellus, primum exulauit quasi in Aula Lateportēsi, in qua priuatim more suo quosdam instituit, & multos sanè auditores velut Magnes attraxit: nam vt alij complures affectabantur, sic Discipuli præceptore fugato, amplius in Collegio manendum sibi non existimabant. Quod enim aliud expectarent poculum, quàm quod Magister prægustauit? quàm quod ipsorum condiscipulo Edouardo Anno, artium nūc Magistro & verbi Ministro, Welcheus ille rigidus censor propinauit? Nam cùm puer paruulus contra Missam bonum sanè carmen panxisset, tot plagis misellum affecit, quot ille versiculos confecisset: quorum aliquot ascribam, vt

qualis carnifex etiam tenellorum puerorum sit Papista, cæcus & incredulus mundus, volens nolens aliqua ex parte videat.

❧ Precatio contra Missam, Anno *Mariæ primo, per Edouardum Annum,* Iuelli Alumnum.

Supplex *oro Patris veniant cœlestis ad aures,*
Ex animo paucæ quas recitabo preces:
Ecce patent aditus, patet alti ianua Cœli,
Ad summum votis iam penetrabo Deum:
Summe Pater, qui cuncta vides, qui cuncta gubernas,
Qui das cuncta tuis, qui quoq; cuncta rapis,
Effice ne maneat longæuos Missa per Annos,
Effice nè fallat decipiatuè tuos:
Effice ne cæcos populorum reddat ocellos
Missa, docens verbo dissona multa tuo:
Effice iam rursus stygias descendat ad vndas,
Vndè trahit fontem principiumq; suum.

Respondet *Dominus spectans de sedibus altis,*
Ne dubites rectè credere parue puer.
Olim sum passus mortem, nunc occupo dextram
Patris, nunc summi sunt mea regna poli:
In cœlis igitur toto cum corpore versor,
Et me terrestris nemo videre potest.
Falsa Sacerdotes de me mendacia fingunt,
Missam quiq; colunt, hi mea verba negant.
Duræ ceruicis populus me mittere Missam

Fecit

Fecit, & è medio tollere dogma sacrum.
Sed tu crede mihi, vires scriptura resumet,
Tolleturq; suo tempore Missa nequam.

Sic ab illis eiectus Iuellus, sic cum suis repulsus, tamen sæpè desideratus est etiam ab ipso Præside. Cùm enim Collegium tali iuuentutis Magistro orbatum, & iuuentutem minus in literis proficere, & omnia in deterius labi perspiceret, eius discessum iniquo animo tulit, subiratus his qui ad expellendum instigassent: quãquam & ipse religione Iuelli offensus, eò facilius consensit, quod P. Martyris assiduus & obseruans auditor fuisset. Quin & ipsa Vniuersitas, si quæ literæ ad regni proceres aut Principẽ mittendæ essent, Iuelli opem & operam requisiuit, illum reuocauit, illum oratorem Oxoniensem, illum Amanuensem suum constituit. Ille nomine totius Academiæ, ad Mariam Reginam scribit, vt fœlix regni auspicium gratuletur: cuius Epistolæ summa, quantum colligere potui, hæc fuit: Quem dolorem non ita pridem de clarissimi regis Edouardi morte acceperunt, eum narrat proximis diebus lætissimam rerum à noua principe gestarũ famam, vniuersum depulisse: Omnes grauiter doluisse cùm illa indoles in ipso ætatis flore cecidisset: ita nunc demum tanto magis lætari, quanto ipsam grauiore & propiore è periculo ereptam & conseruatam viderunt: ipsius salutem qua vna reipub. salus continebatur, clam, palam, insidijs, armis petitam esse. Narrat affinitates, conspirationes, necessitudines, tormentorum vim, & pecuniæ magnitudinem: contra populi applausum, & ho-

Summa gratulationis Oxoniensium ad Reginam Mariam.

nores amplissimos, quos ciues detulerunt. Narrat, non opibus aut potentia, sed virtutis prædicatione populi suffragia colligi: eam hostes armatos fregisse, eam effecisse vnam, vt regia Maiestas per medios hostes & enses ad auitam possessionem incruēta perueniret. Ita ipsam ius nascendi Reginam fecisse, Angliam totam renunciasse, Deum ipsum comprobasse. Quia Deus dilexit populum suum, idcirco rerũ summæ præposuisse, & tanquam signum ad benè sperandum excitasse. Ipsius triumphos ab alijs, & hominũ frequētia, & rerum apparatu magnificentius & opulentius concelebratos: Oxonienses, quibus fortunæ ornamēta desunt, quiq; omnia sua quæcunq; sint, quæ præter animorum & literarũ opes nulla sunt, semper ipsius Maiestati consecrauerunt, hunc ipsam virtutis fructũ cępisse, vehementer gaudere: & quãuis minori cũ strepitu, nõ minori tamẽ cum studio & pietate, & ipsam reip. & ipsi remp. gratulari, Deumq; precari vt qui rerum initia iucruenta & fausta esse voluit, idem omnia regni tempora eadem fœlicitate prosequatur.

Cùm hæc scripsit Iuellus, apparet eum in optimã spem erectum esse, Reginam in causa religionis non ita omnia mutaturam: quod & alij Nobiles, Oxonię cùm esset Regina declarata, nobis persuaserũt, & ipsam Suffolciensibus & Northfolciensibus, qui perditis rebus & extremis temporibus pręsidio ei fuerunt, sanctè promisisse, omnium sermone percrebuit.

D. Treshami Campana Mariana.

Dum vero hoc scriptum legit D. Treshamo Procancellario, animus illius vt delectari videbatur cùm recitantem attendit, ita vagari cæpit cum magnam nolam Ædis Christi sonantem audiuit, quam ille vt ad

Missam clarè vocaret, ante paucos dies reparatã nouo nomine donauit, & Mariam baptizauit: itaq; lectionem illam literarum interrumpens, & subitò exclamans, O, inquit, bellam & suauem harmoniam, O pulchram Mariam, vt sonat musicè, vt tinnit melodicè, vt placet auribus mirificè? Quod quid aliud erat, quàm Sophoclẽ præposterè imitari? O pulchrũ puerum Periclẽ. Est enim valde indecorũ & sanè intempestiuũ, Doctorem in re seria & seuera ludere, & cùm literas primo quoq; tempore ad Principem transmittendas expendere debuisset, alienissimo tempore de Campanæ suæ musica ineptum sermonem inferre.

Sed enim licet Iuellus bonis & Collegij commodis euersus, omnes iniurias sustineret, omnibus se dederet, omniũ votis & iussis satisfacere studeret: tamen ne sic quidem furor istorũ conquiescere, nec rabies expleri poterat. Sæpe ei D. Martialis Ædis Christi Decanus struxit insidias, sæpè persequutus est, homo versipellis & verè Ecebolus, sub Edouardo publicè retractans, sub Maria reuersus ad vomitũ, sub Elizabetha primum vagus & erro, mox captus & Londini examinatus, iterum mutat sententiam, iterũ ac tertiò aliam canit cantilenam, eam palàm in suggestu Paulino cõtestaturus, si vita longior superfuisset. In hoc Mariano regno etiam Martialis regnauit tyrannicè, & Iuellum si capere licuisset, Deo sacrificiũ, Papæ suo rem palmariam, & omnibus suis Papicolis gratissimam facturum se credidisset, &, perindè quasi magna veritatis columna deiecta, aut fortissima arce expugnata, seriò triumphasset. Verum enimuerò, in ipso articulo, cùm illum Bonero Londinensi Pseud-

D. Martialis.

episcopo, publico Sāctorum malleo contundendum tradere decreuisset, Diuina benignitate ereptus est, ad meliora tempora conseruatus, vt non moreretur, sed viueret ac opera Domini enarraret, doctrinam prædicaret, gloriam illustraret. Hac consolatione, hac recordatione diuinæ prouidentiæ, & se & alios in his angustijs sustentauit, dulcissimam illam sententiam subindè repetens, *Hæc non durabunt ætatē.* Elapsus est enim eadem nocte, qua furiosus ille erat inuolaturus: qui spe frustratus, tanquam Herodes a magis delusus, fremit & insanit, dum Iuellus pedes, anhelans, lassus, non recta, sed alia via Londinū proficiscitur. Quem in eo itinere humi iacentem & quodammodo expirantem reperit Augustinus Bernherus Heluetius, Latimeri primùm, pòst verbi diuini fidelis minister, eumq; equo impositum, tāquam bonus Samaritanus, ad D. Annam Warcoppam viduam integerrimam deducit, quę illum in prædio suo Anglicano honestissimè & peramicè tractatum, Londinum dimisit. Hæc est dextera excelsi & Armipotentis Iouæ, qua Lothum è manibus Gomorrheorum, Dauidem ab insidijs Sauli, Danielem & Paulum ex ore Leonis, Petrum è carcere, Sanctos omni tempore, ab omnibus hostium incursionibus & machinis eruit & defendit.

Iuellum nostrum, diuina aura aspirante, ab Oxonia Londinum, nimirum ex hac iactatione in portum quendam perduximus: reliquum est, vt è portu in mare, & rursus è mari in Germaniā noua velificatione,

catione & ventis ſecundis, pauca tamen pręfati, prouehamus. Londini primum in platea Tameſetenſi occultatus, pòſt per aliquot dies in ædibus honeſtiſſimi viri Franciſci Aurifabri aliàs Goldſmithi commoratus, opera ſplendidiſſimi equitis Nicolai Throgmortoni, qui foris in Gallia ampliſſima ſæpè legatione functus eſt, & Domi honorificè & vixit & obijt, commodè viaticum & nauigium nactus, totam rem procurante & conficiente Ægidio Laurentio, tum D. Arthuri Darſei clariſſimi viri liberos non procul a Turre Londinenſi inſtituente, ſi non ſecurus, tamen tutus & ſoſpes traiecit, & anno Reginæ Mariæ ſecundo Francofortum fœliciter appulit: ad quod celebre Emporium, Anglorum afflicta & diſiecta Eccleſia, frequens, tanquam in Aſylum ſacrum & peramicum ſe recipiebat. Huius appulſus, quò erat minus expectatus, eò erat omnibus fratribus magis gratus. Honeſta fuga quæ Chriſtum non negat ſed confitetur, & qua non haſta prorſus abijcitur, ſed vires ad pugnam integrandam renouantur. Vtinam hoc licito remedio, quo Elias, quo Prophetæ, quo Dauid, quo Chriſtus, quo Apoſtoli, quo Athanaſius & alij Sancti patres vſi ſunt, maturius ſibi cõſuluiſſet. Quod certè nõ facturũ eũ arbitror, ſi Parckhurſtũ domi inueniſſet, à quo vt auxilium & conſilium expeteret, Cleuam niue & frigore penè enectus, longo & pedeſtri itinere delaſſatus, conceſſit: ſed ille accepto de Miſſa rediuiua in illis partibus nuncio, & aſſumpto Guidone Etono Archidiacono Gloceſtrenſi, pio & erudito comite, Londinum antea deceſſerat. Quòd noſtrum peſſimè habuit, vt qui nec quid ipſe in re dubia conſilij caperet,

Nic. Throgmortonus.

Iuelli traiectus

nec quò se ille proripuisset, cognitum & exploratum haberet.

Hinc, tametsi Oxoniæ semel extrusus è Collegio, iterum oberrans, & in patria per aliquot dies peregrinans, postremò in transmarinis partibus nouum quærens diuersorium, cum hoc modo ter quodammodo exularet, tamen huius triplicis exilij gloriam & splendorem, dum mora traxit periculum, aduersus quidam infœlicitatis fumus nonnihil obnubilauit. Etenim æquo diutius Oxoniæ hærens, nouis legatis hæreticæ prauitatis Inquisitoribus derepentè superuenientibus, consensum in fide Romana ab omnibus subitò & seuerè exigentibus, ac contra recusantes dira fulmina Papaliter eiaculantibus, tandem in arctū angustumq; conclusus: Quid, inquit, subridens, An me quoq; scribere necesse est? & meam manum videre volupe est? & cordi vobis est periculum facere quàm eleganter sciam pingere literas? Ita præfatus, inuita & properante manu nomen scripsit, & Chirographo suo visus est certa Papisticę doctrinę capita hoc modo comprobare. Sic, proh dolor, Petrus in aula Pōtificis aliquantò lōgius & plus satis se ad ignē calefaciens, Christū negauit. Origenes coactus, & ad arā à crudelissimis diaboli organis pertractus, Dijs gentium Alexandriæ sacrificauit. Marcellinus Episcopus Romanus, metu Diocletiani, ac minis Carnificum, thus Idolis obtulit, et Deos alienos adorauit. Similiter Christiani milites, Iuliani Apostatæ per imprudētiam incensum adolendo, Christo penè renunciarūt. Thomas Cranmerus, Henrici octaui et Edouardi sexti fidelissimus Consiliarius, Archiepiscopus Cantuariensis,

Lapsus Iuelli & Sanctorum.

tuarienſis,qui Pet. Martyri & alijs in defenſione approbatæ & receptæ religionis operam ſuam condixit,qui Oxoniæ hanc ob cauſam in carcere Bocardico detentus fuit,qui cum hoſtibus acerrimè conflixit,ſuaſu falſorum fratrum inductus, terrore cruentæ legis adactus, blandis promiſſis illectus, poſt tot ac tantas dimicationes,non vtraq; ſed altera manu eaq; vacillante,articulis quibuſdam papiſticis ſubſcripſit. Cæterum Petrus exiuit, in lachrymas ſolutus eſt, in gratiam receptus eſt. Origenes flens & ſingultiens, ad docendum in Eccleſia Hieroſolomytana inuitatus,ex Pſalmo 49.proloquutus: *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum per os tuum,* Complicato libro, alijs omnibus ſimul complorantibus,mœſtus & animo proſtratus conſedit.Marcellinus,vt Platina ſcribit, puluerulentus & ſqualidus, flendo pœnam peccati luit.Milites Chriſti ſub Iuliano,cùm obtentu legis ac priſcæ conſuetudinis decepti,thuſculum igni impoſuiſſent, & munera ab Imperatore accepiſſent,quòd honorem politicum & rem indifferentem ſolum putarent,& manum,non mentem paganiſmum commiſiſſe arbitrarentur,à cõmilitonibus poſtea melius edocti, Iuliano donarijs redditis, ab eo vehementer contendunt , vt pro eo quòd dextera improuidè peccaſſet,toto corpore pœnas propter Chriſtum ſoluerẽt. Ita Cranmerus Purgatorio igne Papiſtarũm in hoc ſęculo luſtrandus,& rogo iam admotus,manu in flammam coniecta: Hæc, inquit,dextera peccauit,hæc prima patiatur.Ita noſter Iuellus pœnitẽs, Francoforti degens,vt iam dictum eſt,factum recognoſcit,& culpam agnoſcit. Etenim à

Epiphan. li.2. Tom.1.

Lapſus confeſsio.

reuerendis fratribus de ſubſcriptione, et vt publicam coram Deo & Eccleſia Exomologeſin haberet, admonetur. Manè igitur pulpito conſcenſo, præclara Cõcione habita,ſub finem lapſum confitetur. Abiectus,inquit & ieiunus animus,& hoc timidũ cor meum in cauſa fuit, quòd hæc infirma manus iſtud ſcelus admiſit. Quæ cùm ex intimo ſummi doloris ſenſu flebiliter proferret, & à Deo quem offenderat, & ab Eccleſia cui ſcãdalo fuerat, veniam ſuppliciter peteret: nemo omniũ inuentus eſt,qui non cum flente fleret, qui compunctõ non ingemiſceret, cui lachrymæ vbertim non manarent: nemo qui poſt Concionem,cum vt chariſſimum fratrem, vt Angelum Dei, non amplexaretur. Tantum valet energia & virtus Sancti Spiritus inſpirando: tantum valet diſciplina, fraternitas,& charitas admonendo. Ad eam rem monitores habuit Richardum Chamberum & Thomã Sampſonũ,qui hoc ſuggerebant et inculcabant. Quod cùm ille D. Sando reuerendiſſimo patri, Londinenſi nunc Epiſcopo,eadem nocte expoſuiſſet,quòd hi duo apud Dominum Iſaacum,optimum et generoſum virum ibidem exulantem,commune hoſpitium et communem lectum haberent: idem hic vrget,inſtat, ambit,orat vt ſeriò et ſimpliciter faceret. Cui noſter, Libenter, inquit, aſſentior, et alioqui mea ſponte ſine monitore eram facturus: nam diuina eludenda non ſũt,nec Deus cordiũ et renũ ſcrutator irridetur. Nemo itaq; lapſum fuiſſe miretur,quod hominũ eſt: omnes ſurrexiſſe et ſe collegiſſe lætentur, quod Sanctorum eſt. Sic Dominus in cœlo, et Eccleſia in terra ſoluit et remittit,ſic Dominus in Sanctorum infirmitate

glori-

glorificatur, & sancti post casum resurgunt audentiores & longe fortiores: quod profectò euidentissimè hîc voluit dominus, et ad sui nominis gloriam et ad piorum solatium demonstrare: Ab eo siquidèm tempore, rectiore pede in Euangelij administratione perrexit. Chamberus hominem sic postea dilexit et suspexit, vt aliquam stipem ex illo suo ærario et Ecclesię fisco erogaret.

Angli exules Frācorfordiæ.

Sub id tempus, in hac Anglorum Ecclesia Francoforti exulante, multi nobiles, & alioqui varijs Dei muneribus illustrati, mihi tum in Tigurina vrbe peregrinanti non satis noti, conuenerunt. Nam præter eos, quos iam nominaui, exularunt ibi, non tam genere quàm pietate splendens Franciscus Knollus, nunc Regiæ M. Consiliarius & Thesaurarius, & Hēricus filius natu maximus, virtute & animi dotibus non infimus, cum alijs liberis: D. Sāfordus, Rob. Crowlæus, & alij non pauci, qui iam mihi non occurrunt: quibus in officio prędicandi, Robertus Hornus, iam reuerendissimus Episcopus Wintoniēsis, & Dauid Whithedus seu Leucocephalus, ac Thomas Leuerus, vnà cū reliquis Symmistis, diligenter, sanctè, vtiliter ministrarunt.

Argentina, & Catalogus quorundam Confessorum.

Auocatus hinc humanissimis & crebris D. Martyris literis Iuellus, Argentinæ in ipsius ædibus plusquam paternè tractatur. Vbi etiam Alexander Noellus Ecclesiæ Paulinæ Decanus, Arthurus Sallus, Guliel. Colus, Collegij corporis Christi quondam socius, nunc Præses, Iuelli semper, & in Acamedia, & in exilio obseruantissimus, multiq; alij communi mensa victitarunt. In hoc literatissimo Collegio, quis lite-

rarum ardor,quę ſtudiorum contentio,quæ laborum perpeſsio, quæ animorum coniunctio, ac præcipuè, quàm feruidę ad Deum precationes, quàm profunda ſuſpiria, quanta ſermonum & colloquiorum feſtiuitas,quæ grauitas cum lepore cōdita? Audierunt etiā Pet.Martyrem, & Ariſtotelis Ethica & lib. Iudicum explicantē,Ioannes Checus,Rich.Moriſonus, Anto. Coocus,Pet.Caræus,Thomas Wrothus,Clariſsimi Equites,Ioan.Ponetus, paulò antè Wintonienſis Epiſcopus, Edm. Grindallus, Archiepiſcopus Eboracenſis,D. Edwinus Sandus paulò antè in Anglia Ieſu Chriſti captiuus, Tho. Etonus Mercator Londinenſis & communis hoſpes profugorum, & alij Angloargentinenſes: Non enim omnes ſuccurrunt memoriæ nec omnes nominari volunt, nec eſt neceſſe, & Ioannes Balæus complures numerauit, & numerum Sanderi confeſſorum facilè excederet hic exulum catalogus, ſi D.Catharinam Suffolcienſem Duciſſam in Germania & Polonia cum marito D. Rich. Bartæo prudentiſſimo viro exulantem, ſi D. Dorotheam Staffordam, R.M. fidem & intimam Cubiculariam,ſi D.Elizabetham Barklæam, ſi alios Baſiſilieſes & Geneuenſes, qui tamen in hunc meum cenſum non cadunt, vbi Iuellus noſter non vixit, ſi inq; alias fœminas,pueros,viros generoſos & eruditiſſimos recenſerem,qui omnes Chriſti cauſa in exilium ire potius quàm domi ſua poſsidere maluerunt. In hoc numero ſi Henricum Knollum non reponerem, hominem religionis ſtudioſiſſimum, & liberaliſſima literatura egregiè ditatum,ſilentium in hac parte meum & turpe & putidum ipſe reprehenderem.

In editione libri Iudicum, Pet. Martyrem Iuellus plurimum iuuit. Primum enim lectiones quas quotidiè adiuit, & in Schola attentissimè audiuit, plenè & celeriter excipiebat. Ante prandium vtrinq; allatis in medium notis, conferebant: à prandio Iuellus exemplum castigatum concinna litera describebat, sic ferè vt nunc impressum habemus.

Similiter etiam Tiguri fecit, comitatus eò Pet. Martyrem, à Tigurinis multũ diuq; rogatum, vt Conrado Pellicano pio seni, ferè centenario Abrahæ filio, Sacrarum literarum peritissimo interpreti, & Hebraicæ linguæ primo ferè apud Christianos professori succederet. Hîc quoq; Iuello conuictore vsus est & Anagnoste. Nam præterquam quòd studijs priuatis, vt antè, inuigilaret, & prælectionibus publicis, vt semper, vacaret, singula diligenter annotans: etiã tempore pomeridiano, Pet. Martyre audiente, aliquid ex patribus legit, maximè ex Augustino, quo doctore vterq; impẽsè delectatus videbatur. Accessim⁹ hùc ante Pet. Marryris aduentum, Angli aliquot circiter duodecim: in domo Christophori Froschoueri, Typographi diligentissimi & honestissimi, simul fraternè & iucũdè viximus, & ordinaria pẽsa, quasi in Gymnasio quopiã persoluimus. Si hoc in loco Tigurini Magistratus rarã beneficẽtiã, D. Bullingeri, Pellicani, Bibliãd. Simleri, Wolphij, Lauateri, Zuinglij, Gesneri incredibilem humanitatẽ, ciuium omnium omnia officia charitatis plenissima commemorarem: orationẽ pro meritis ipsorum longè breuiorem, pro instituti huius ratione paulò longiorem ponerem. Hanc munificentiam oblatã esse, sciebant omnes qui affuerunt,

Tigurum.

Iacobus Pilkingtonus Dunelmenſis Epiſcopus, Tho. Benthamus, Tho. Leuerus, Tho. Spenſerus, Robertus Bemundus, Coëraſtus Nic. Caruilus, & alij quorum ſupra nomina appoſuimus: quibus in hoc loco cõgregatis, Chamberi miniſterio & prouiſione, Mercatorũ autem Londinenſium, Rich. Springami, Ioan. Abeli, Tho. Etoni & aliorum plurimorum benignignitate, ſumptus ſubminiſtrabantur: Quorum enim liberalitatem erga nos clauſam nunquam ſenſimus, eos nunquam omnes nec de nomine hactenus nouimus, quoniam ipſi innoteſcere alijs noluerunt, nec voluerunt ſiniſtram ſuam noſſe quid porrigeret dextera. Indigniſſimè ferebat Stephanus Gardinerus, in honore Pontificatus ipſe exultans, nos duriter ex mica & menſa aliorum viuere. Caletum igitur cum Cardinali Polo & alijs miſſus, de pace cum Imperatoris & Regis Galliarum Legatis tractaturus, contra nos bellum ſpirat, minas iactãs, & breui nos vngues noſtros præ inedia arroſuros, vanus ſcilicet vates & verus Caiphas prophetãs. Cùm itaq;, amicis noſtris in Anglia in carcerem coniectis, alijs aliter miſerandum in modum emũctis, ſubſidiaria illa pecunia iam nos penè deficeret, in tẽpore, quod omniũ rerum eſt primũ, non ſolum Chriſtopho. Wirtenbergẽſis Princeps per internũcium ſuũ Vergerũi nos ad ſe inuitauit, verũetiam Tigurini Senatores & ciues, referẽte D. Bullingero, ampliſſimũ ſubſidium obtulerunt. Cũ iſtis doctiſſimis hominibus, & cum D. Martyre coniũctiſſimè vixit Iuellus vſq; dum in Angliam rediret.

Londinẽſium erga exteros liberalitas.

Princeps Wirtenbergenſis.

Neq; verò ſolum Tigurini his erga nos charitatis muneribus functi ſunt, ſed doctiſsimi quiq; caſum

noſtrum deflentes & nobiſcum ingemiſcentes, ſocietatem hanc noſtram Anglotigurinam in hanc Heluetiorum Eremum, in hunc ſtudiorum & ſecuritatis receptum ſecedentem, pluribus officijs ornarunt, & literas ſubindè quacunq; occaſione & opportunitate oblata, miſſitarunt, quibus & ſeceſſum hunc approbarunt, & grauiter monuerunt perſeuerandum & patiendum. D. Caluini, & D. Martyris literas feſtinâter ab ipſis ad nos ſctiptas, & à me tum, vt potui, celeriter deſcriptas adijcere placuit, quia hæc olim nos meminiſſe iuuabit, & alios legiſſe grauiſsimam iſtorun Patrum admonitionem non pigebit.

Piis & Doctis, qui nunc exules *ab Anglia, ſe ad Chriſti miniſterium comparant*, in Eccleſia Tigurina, fratribus chariſſimis.

Qvanquam propè ſuperuacuum fore ducebam, proficiſcente ad vos optimo fratre noſtro D. Leuero, per literas à me tentari, quod ipſe coram ſermone longè melius & vberius præſtabit: ego tamen vel fruſtra eiuſdem rogatu ad vos ſcribere malui, quàm officio meo deeſſe. Duo autem mihi breuiter agenda puto, vt dolorem exilij veſtri mitigem aliqua conſolatione, & vos ad ſtudia piæ doctrinæ, quibus incumbitis, perſequenda exhorter. Triſte per ſe exilium eſt, acerba res eſt patriæ calamitas, cumulus verò malorum eſt miſera Eccleſiæ Chriſti diſſipatio, præſertim vbi nullus apparet finis. Sed filijs Dei qui ſe agnoſcunt mundi hæredes, exulare non adeo durum eſt: reipſa quoq; aſſuefieri vt peregrini diſcant eſſe in terra, vtile eſt. Quum

D. Caluini literæ.

aduenis nuper receptaculum esset Anglia, Dominus vos in tempore illorum exemplo præmonuit, ne vobis molestum foret easdem obire vices. Causa exilij, vndè leuatio aliqua petenda erat, quodammodo mœrorem duplicat, quòd expulso Christo, Diabolica tyrannis in patria vestra grassatur, et illic trepidis ouibus lupi crudeliter inhiant. Sed cùm sciatis non esse nouum Christo sub cruce regnare, vt sibi ac suis ex mundi ignominia magnificos triumphos acquirat, vestrum est hoc probationis tempore colligere animos ad constantiam, donec è cœlo manum exerat. Certè suos tãdem, quorum non exiguus est numerus, respiciet, & hostium compescet superbiam, qui adeò propterea insultant, vt non diu futurus sit tolerabilis eorum furor.

Nos interea sedulò operam dare conuenit, vt nostros quóq; gemitus exaudiat. Porrò vos nõ arbitror multis verbis hortandos esse, vt in sancto isto cursu strenuè pergatis: vnum hoc ad vos stimulandos sufficiet, in quem vsum diuinitùs sitis repositi, exponere. Nequè enim dubito, quin mirabili consilio Dominus vos in piæ doctrinæ studijs, quasi sub vmbra exerceri velit, vt in lucem paulo post, atquè in seriam militiam producat. Acriter ergo ad perficienda incumbite, ac si rebus optimè compositis, patria nunc operã vestram flagitaret. Quamuis enim clausa sit Christi seruis ianua, breui tamen aliquem vestri vsum fore spero. Ad eam rem fidus vobis & idoneus adiutor erit frater & symmista noster D. Leuerus, cuius doctrina & pietas võbis pridem cognita est, nobis autem sic probata, vt magnopere vobis gratuler, exemplar vobis Domi propositũ quod imitemini. Valete mihi ex animo dilecti fratres: Dominus vos tueatur & gubernet spiritu suo, studijsq; vestris benedicat. Amen.

Geneuæ idibus Iunij, 1554.
Ioannes Caluinus vester.

Omnibus Anglis qui Tiguri degunt in sancta societate, dilectis Deo, & mihi in Christo charissimis.

D.P. Martyr literę.

CVm D.Hornus optimus frater hac transierit, plurima de vobis cum eo (charissimi atq; in Christo desideratissimi) sum loquutus. Nam corpore licet à conspectu vestro absim, vobis nihilominus viuo spiritu quàm coniunctissimus. Ab illo audiui quæ volui, quæq; me vehementer (Deo gratias) delectarunt. Retulit quippè vt pietatem in vobis ipsis & foueatis & augeatis, vt quisq; vestrum doctrinæ ac studijs incumbat, vt deniq; inter vos innocenti conuersatione, vtilibus atq; honestissimis exercitijs, laudabili æmulatione certetis. Benedictus itaq; Deus, cui pro sua bonitate libuit adeo nobiliter fructum ex tanto naufragio colligere. Sic ille consueuit, is est mos diuinæ clementiæ, vt ex ruinis, admirando consilio quasdam reliquias ad gloriā sui nominis eripiat, quibus euersa instauret, & quæ suo vitio magnoq; malo & scandalo desipuerunt, condiat. Proindè istum secessum mirificè gratulor, in quo vos audio sic degere, vt non vobis ipsis, verum vni Christo & membris eius ædificandis viuatis.

Restat modo vt quod cœpistis absoluatis, quia vt probè nostis, auspicari præclara, solet expectationem hominum excitare, quæ tādem euadet in vberem piamq; gratiarum actionem, quando sanctè inchoata fortiter absoluuntur: quæ si deserantur imperfecta, pijs amicisq; dolorem iustū pariūt, & vicissim hostibus ac impijs risum mouent. Neq; hæc eò spectant, ceu de vestra perseuerantia quicquam diffidam: de illo quippe mihi polliceor, qui cœpit in vobis opus bonum, eundem ipsum producturum ad finem: & vos

prætereà diuinitùs donatos tanta fortitudine atq; constãtia video, vt vestrum ædificium nõ super arenam, sed supra firmam petram extructum non dubitem. Sed illa interponere volui, vt benè currẽtibus plausu solum faucam, & de fine vobiscum loquerer, quem vos proposuisse vobis in isto incœpto persuasum habeo, & expectari ab omnibus pijs intelligo. Neq; operæpretium duco, vt vestrum sanctũ consilium & pium institutum collaudem, quia per seipsum est euidens eius vtilitas. Cùm enim vita sit breuis, & ob infirmitatem vitiatæ nostræ naturæ humanum consiliũ haud rarò cæcutiat, indè fit vt omnis ætas non sit satis ad omnia discenda, quibus Ecclesiæ idoneum Ministrum instructum esse oporteat, nisi delegerit sibi secessum ad tempus, vbi nulla impedimẽta, nullæuè aliæ curæ ipsum à studijs aut distrahant aut auertant, & nisi socios adiutoresq; adiunxerit sibi ad opus, per quos à socordia naturaliter hominibus insita, frequenter excitetur, vtq; dum vni mẽtis acies, vt sæpè fit, hebetatur, alter acutius monstret, & quæ alius qui tardior sit non per se ipsum assequitur, ea ex alio percipiat qui expeditiore præditus fuerit intelligẽtia. Ii sunt meo iudicio secessus ac sanctæ societatis, quo ad studia, legitimi fructus. Mitto sanctioris & purioris vitæ infinita propemodum adminicula, quæ in isto vitæ genere obueniunt, quoniam ea commemorando, exitum non facile inuenirem, ac viderer ea profectò vos docere, quæ ipsi quotidiana iam experientia percepta & cognita probè ac familiariter habeatis.

Quare ne vos diutius obtũdam, vlterius mihi progrediendum non censui. Tantum id vos oro, vt si verbosior fuerim visus, boni consulatis, ac meæ singulari erga vos charitati adscribite.

Deum

Deum oro, immortalē patrē Domini nostri Iesu Christi, vt, quæ illius bonitas est & clementia, quo ad omnia per ipsum opulenti euadatis, in omni sermone inquam & cognitione, quò testimonium Iesu Christi per vos confirmetur, vtquè ad finē vsq; in diem Domini nostri Iesu Christi constabiliamini, synceri atquè inculpati. Vos etiam rogatos velim, vt vestris precibus meum ministerium Deo commēdetis, ne in vanum curram, & absq; fructu in Ecclesia laborem. Argentinæ 30. Septembris. An. &c.

Vester in Domino frater
Pet. Martyr.

❧ Literæ Philippi Melanctho- *nis ad Francofordienses.*

SVborta est in hoc exilio Vesaliæ et Francofordiæ, leuis quædam inter nostros et ipsorum aliquot ministros, de re Sacramentaria altercatio, quæ tamen partim moderatione prudentiorū et Senatorum, partim Philippi Melancthonis autoritate et literis refrixit: in quibus ad Francofordienses, de nostris amicè et præclarè scribit. Si Gallica et Anglica Ecclesiæ quæ ibi sunt, fouerent errores Serueti aut Thameri, vel alias blasphemias cōtra Symbola fidei nostræ, aut Anabaptisticè quid sentirent contrà Baptismum & similia, tunc suasurum se, & seuerum hortatorem futurum, vt quamprimùm indè expellerentur: ad Magistratum enim ciuilem pertinere blasphemijs & tumultibus huiusmodi obuiam ire, & delinquentes punire. Verum scire se, vtramq; Ecclesiam de omnibus articulis Symboli, Catholicè & purè senti-

re; atq; eòs ab omni papistico errore alienos esse: & quod amplius est, audire se, ipsos Confessioni, quam repurgatam exhibituri erant Tridentinę Synodo, in omnibus articulis adstipulari, eamq; amplecti, nisi quòd in vnico tantum verbo (substantialiter) sub titulo Cœnæ Domini hæreant ac quodammodo discrepent. Quapropter suadere & rogare, licet aliquid hìc sit controuersię, vt quod Christianum est & pium, audiantur, doceantur, instituantur, non eijciantur. Hoc idem se à Vesaliensi Senatu petijsse, hoc ipsosmet petere, vt ex alijs locis, ciuitatibus, ac ditionibus quæ à pijs reguntur principibus, docti ac pij viri ad hoc negotium conuocentur: in hac causa colloquium & disputationem esse necessariam, quòd homines nonnulli obscuris & peregrinis circa eam rem verbis vtantur: necesse igitur esse, vt ij qui Rebuspub. præsunt, in id inuigilent atq; elaborent, vt syncera & vniformis ratio in declaratione Cœnæ Domini tradatur: Constare etiam nonnullos Principes in hoc nunc occupatos esse, vt Christianus fiat Principum & doctorum virorum conuentus: Id licet breui non fiat, necesse tamen esse quandoq; fiat: Hanc causam nō in illo tantum loco, sed in pluribus ciuitatibus ac regionibus controuersam esse: Nōnullos existere qui Adorationem & Eleuationem non admittant: Nō deesse fortassis aliquos rixarum atq; turbarum amantes: istos tamen exules pietatem & religionem veram amare, sequi, reuereri: Eapropter rogare se & obsecrare, vt patienter homines illos peregrinos ferant, donec audiantur, aut donec alij Principes & Ciuitates de hoc ipso inter se conueniant: Sperare se, si viri docti & pij

[margin: ...utherani.]

con-

conuocarentur, eos facillimè & hunc & alios articulos, de quibus controuersum est, compositiuros: omninò necesse esse rem declarari. *Scriptum, Iul. 13. Anno Domini. 1557.*

Circumferebantur interim rumusculi de Maria moribunda, sed exibant sæpè in fabulas. Tandem volente Domino, & mensura Diuinæ erga nos iræ exhausta, *An.* 1558. Maria Regina moritur: de qua illud dici potest, nubecula fuit, sed transijt. Hæc est mirabilis Diuini numinis clementia, religione tremefacta, bonis hominum bonorum accisis, libertate oppressa, seruitute aucta, rebus omnibus in summũ discrimen adductis, non solum hoc flagellum suum auferre, sed vnà Cardinalem Polũ, & nobiles aliquot, ac Episcopos numero plures, sæuitia pares, è medio tollere. Ita omnes illorũ fumi euanuerũt, omnes flãmæ extinctę sũt, omnis spes frustrata est, quam in brachio suo carneo, in externis præsidijs, in cliẽtelis, in stipatura, in nouo suo Principe collocabãt, quẽ Mariam sex mẽses in vtero gestasse ferebatur, cãpanis vndiq; sonãtib9, rogis Antuerpię, Lõdini, Oxonię, & in alijs regni oris luculẽter accensis, supplicatione & Litania publicè pro illa mystica prole indictis: sed parturiuit tãtũ, non peperit. Atq; hic fructus & fœtus est totius Papismi, vẽtus inanis, crepitus vanus, & ridiculus musculus, vt qui nobis dogmata producit ἀνεμώλια, quæ genium non habebunt.

Maria nubecula, eiusq; mors.

Adhuc peregrè degẽs, ad multos fratres scripsit literas, in quib9 vel noua læta nũtiauit, vt de Mũsono, qui primũ in Collegio Magdalenensi, post in Æde Chri-

ſti vixit & ſtuduit, Poſtremò ibidem viceſimo tertio Aprilis è Pleureſi mortuus eſt,ſed ita mortuꝰ,vt omnes nos mori vellemus, cum ſumma & cõſtantiſsima teſtificatione religionis, & grauiſſima deteſtatione Idololatriæ: vel ſi quos audiret ſtudijs atq; animis inter ſe diſtrahi,docuit oportere fratres eſſe coniunctiſſimos,diſſenſionibus inter ſe non laborare, ne animi bonorum hominum,quibus nos inprimis conſulere oportuerat,noſtris cõtentionibus, rixis, factionibus, offendantur:vel ſi quem intelligeret exilij acerbitate cruciari,aut vlla re aduerſa durius premi, & conditionem nouam quærere, ſuaſit patientiam, non debere illum è fumo in flammam fugere, ferri poſſe eã calamitatem,quæ vt ferretur à Deo iniecta eſt: cùm fratres noſtri omnia extrema patiantur in Anglia,nõ eſſe conſentaneum vt nos deliciemur, oportere aliquam partem ferre crucis Chriſti, à quocũq; demum imponatur. Qua conſolatione & ſe ipſe erexit, & patris caſtigationes moderatè ac patienter ſuſtinere didicit:atq; ſic miſeriarum Epitaſis & exilij Actus terminetur.

Quarta pars, Reditus & Epiſcopatus.

E*Lizabetha Regina Nouembris* decimo ſeptimo, Mariæ demortuæ ſurrogatur, cuius auſpicatiſſimum regnum in luctu & lachrymis iacentibus ſummam lætitiam conciliauit, vinctis in domino libertatem attulit,exulibus reditum patefecit,

fecit, in tenebris ignorantiæ, in labyrintho superstitionis, in vmbra mortis versantibus, Euangelicæ fidei ostium quinquēnio toto clausum reserauit. Quamobrem Iuellus vita in Germania honestè, studiosè, laudabiliter transacta, tandem ab exilio reuersus est: non vt Iacobus è Mesopotamia, grege, armento, diuitijs onustus, sed aliqua libraria suppellectile instructior, & mercatura bonarum literarum ornatior. Parkhurstus autem Iuello salutato, quòd insidias timeret, alia via redijt, nimirum vase suo, vnà cum Zuinglianis operibus & alijs libris, ac inprimis exemplo vno Epigrammatum suorum, quæ vt se liberali aliquo lusu reficeret & tempus falleret, composuerat, & nūc demum quasi iuuenilem fœtum senex ædidit, ab emissarijs qu busdam & scrutatoribus Germanicis prius sublato: de quibus non minus ille conqueri poterat, quàm Erasmus olim de piratis in littore Britannico. Noster autem sospes & saluus domum redijt, & ad ædes Nic. Culuerwelli ciuis Lōdinensis, optimi viri diuertit, vbi perhumaniter sex ferè menses exceptus est, donec eū D. Williamus Tamēsis morbo correptus ad se vocaret. Vicesimò die Ianuarij Comitia omnium ordinum habentur: quibus durantibus, disputatio Westmonasteriensis instituitur, vt Protestātes quidam & Pontificij inter se cōferrent, & liberè suam sententiam de religione profiterētur. Proposite verò sunt tres Theses:

Parkhursti Epigrammata.

Prima, pugnare cum verbo Dei & cum institutis antiquæ Ecclesiæ, vt preces publicæ & administratio Sacramentorum ignota lingua peragerentur.

Disputatio Westmonasteriensis.

Secunda, vnamquamq; Ecclesiam habere potestā-

tem mutandi & submouendi ceremonias ac ritus,ad ædificationem.

Tertia,Sacrarum Scripturarum testimonio probari non posse,sacrificium illud Missaticum propitiatorium pro viuis & mortuis. Actores præcipui fuerunt vtrinq; octo,tam Catholici quàm Protestantes, præsentibus Consiliarijs Regijs, assidentibus quibusdā nobilibus,& alijs doctissimis hominibus vndiq; cōfluentibus & rei euentum expectantibus. Inter Protestantes,Iuellus non infimum locum obtinuit. At cùm Pontificij post aliquot dies tergiuersarentur, & scriptum suum vicissim exhibere, atq; ordine & modo,vt cōuenerat, agere recusarent,disputatio, vt autoritate Regiæ maiestatis publicata, & à nostris inchoata est,ita aduersariorum hac pertinacia, de possessione sua multa vēditantium, abrupta est.Ita olim Donatistæ,teste August. cùm omnes omnia suspensa expectarent in tanta collectione quid ageretur, vehementer instabant vt nihil ageretur. Quare hoc, nisi quia causam suam malam sciebant,& facillimè se couinci posse si ageretur, dubitare non poterant? Itaq; infecta re, discessum est, omnibus ad generale Concilium relatis:vbi singulari omnium ordinum consensione grauiter disceptatum & piè constitutum est,vt imaginibus Idiotarum libris, mutis scilicet ac mendacibus magistris è templo exturbatis,superstitione profligata,iugo & primatu Romani Pontificis excusso,Deo opt.max.suus honos, Regiæ maiestati sua prærogatiua & legitima potestas,populo diuinus cultus,Liturgia Anglica, boni Pastores, sacra biblia restituerentur.

Pontaci calumnia contra R.M. depulsa

Ex hac vera & simplici rerum gestarum declaratione liquidum est, Pōtacum Burdegalensem in sua Chronographia splendidè mentitum esse, qui scripsit Elizabetham Reginam, vetere religione ex regni totius finibus propulsata, Zuinglianismum & Caluinismum, contra totius Cleri ac Episcoporum planè omnium consilium consensumq; stabiliuisse. In hac disputatione, nō in Academia, non in doctorum corona, sed Londini, vt ille ait, coram omni circumfusa multitudine habita, Catholicos Antistites, partim circumstantium vndiq; protestantium fremitu, partim nobilium quorundam qui aderant authoritate ita fuisse perturbatos, vt nec quietè audiri ab alijs, nec ipsi inchoatam orationem absoluere potuerint. Ad harum quæstionum determinationem adhibitos esse iudices, non Ecclesiasticos, non in sacris literis eruditos, non Patriarcham, Archiepiscopum, Metrapolitam aliquem, sed homines planè laicos, ac tam ab omni Theologiæ cognitione, quàm ab ipsa Catholica fide alienos: facilè vllam religionem fœdissimā illis arbitris probari potuisse: Catholicis optandum fuisse, vt potius apud Turcas aut Iudæos alicubi dixissent causam, illos propensiores iudices futuros, & æquiorem laturos sentētiam: Aliter cum Protestantibus dum regnaret Maria actum esse, in Academia tantum atq; in ipsis Theologorum scholis, facta solummodo Scholasticorum quieta audientia, in qua & argumenta proponere, & propositis respondere, non vno & altero die, sed pluribus simul liberrimè permittebantur.

Itáne voluit Pontacus Chronographiam, an potius

tius Pseudographiam nobis dare? Historiam rerum verarum, an Rhapsodiam mendaciorum ędere? Itane debuit homo rerum nostrarum rudis, & hîc in nostra Repub. planè hospes, ea quasi exploratè cognita scriptis mandare, quæ ad eum nihil pertinent, & quę hactenus parum intellexit, & quæ sunt ipsa vanitate vaniora? Errauit non semel in hac recitatione: non enim antiquauit Christianissima princeps veterem religionem, sed renouauit, satis memor illius Theologici Theorematis: Religiones non annorum spatio, non temporum intercapedine, sed veritatis lance & diuini verbi libra trutinari. Rancida est illa, & exoleta Symmachi impij Senatoris disputatio: Antiquissimas religiones esse semper verissimas. Nō est noua, sed vetusta, nō Caluiniana aut Zuingliana, sed Christiana religio: quæ factiones non agnoscit, quæ nos sub vno capite deuinxit, & tanquam vnius corporis membra, fidei & charitatis nexu firmissimo colligauit. Errauit qui Pontaco suggessit, Londini solum præsedisse Laicos, neq; doctos neq; Catholicos. Aderant non solum homines Catholicissimi, id est Papisticissimi, qui spectatum venerant, sed alij eiusdem Catholicismi acerrimi propugnatores, quatuor Episcopi, totidem Doctores: aderant Patres conscripti, & sacer Regię M. Senatus, & D. Cācellarius, & Archiepiscopus Ebōracēsis, id est Metropolitanus, Dux Norfolciēsis, alijq; nobiles, qui veritatē acutius videre & facilius inuenire possūt, quàm ille rasus grex Pseudocatholicorum, qui pietate, ingenio, doctrina cum illis eruditissimis & generosissimis proceribus non est cōparādus. Nec ipsa Regina, vt isti fabulatori placet, vt

mulier

mulier imperita habenda est: quæ ita linguarum & literarum perita est, vt quid Græcorum, Latinorum, Gallorum, aliorumq; scripta doceant, intelligat: ita ad omnem sapientiam instructa & condocefacta, vt nec à Pontaco circumueniri, nec à fraterculo illo subtilissimo Ioanne Garciano, quem iste ait cum Anglis solum congredi voluisse, vllo sophismate falli velit: ita in Religionis solida rupe fundata, vt isti flatus inanissimorum librorum eam ab hoc piè suscepto proposito nequeant dimouere. At perturbati fuerunt, inquit. Credo, est enim facile exanimari Catholicos, non solũ populari strepitu, sed omni etiam foliorum crepitu, præsertim eos quorum causa mala est & cauteriata conscientia: cùm è diuersò, constantes veritatis amicos, etiamsi totus collabatur orbis, impauidos ruinæ feriant. De temporis contractione causari meritò non possunt: qui, cur tempus disputationum nõ protraheretur, ipsi in causa fuerunt: qui senatui parêre & ordinem præscriptum obseruare detrectarunt: qui vt prouidi Thrasones, quia in pugna erant inferiores, post principia sibi cauerunt, & causa demum inuenta, subterfugere maluerunt. Addit, Maria imperante, omnia ordinatius acta & modestius, scilicet, vbi portentosæ quæstiones fuerunt, nec locus disputãdi semper Academia, sed priuati Lares, Episcopi Londinensis domus Carbonaria & Carceres, vbi non omnes arbitri Ecclesiastici, sed indocti, nobiles, Legulei, Cancellarij, Commissarij, Officiales, Pseudotheologi, vbi personæ agentes & multi & acres ad disputandum accesserant. Nam vt de illa Oxoniensi disputatione, quam iste attigit, dicatur, quid vnquam visum est geri

tumultuoſius vel Pariſijs à Sorboniſtis, vel in Aphrica ab Arrianis, vel in agro à ruſticis: vt nō tam collatio quàm coniuratio, non tam diſceptatio Theologorum quàm cōgregatio Centaurorum dici mereatur. Diſputatum eſt fateor, ſed quomodo? Non moderatè ſed turbulentè, non ſcholaſticè ſed confuſè, nō ſine aliqua celeberrimæ Academiæ infamia: in qua cùm artes ingenuæ vigeant, forma eſſe debebat gregis, & ſpeculum omnis eutaxiæ, placabilitatis, modeſtiæ. Conuenerunt verè aduerſus Dominum & vnctos eius ſeruos & athletas, Cranmerum, Ridlæum, Latimerum, Domini ſpirituales & Domini ſęculares, Domini Cantabrigienſes, Watſonus, Setonus, Glinnus, Yongus & alij doctores: Rurſus, Domini Oxoniēſes, Weſtonus, Colus, Chadſæus, Oglethroppus, Smithus, Wardus, Treſhamus, Curtoppus: hij omnes ferè coniunctis viribus in vnum veritatis propugnatorem eodem fere tempore inuolant, pro argumētis adducentes contumelias, conuitia, ratiocinantes ſine ratione, ſine pudore, ſine modo, ſine figura, niſi forſan in Bocardo, aut Barbara, aut Ferio. Magnus chorus doctorum, ſed nullus concors ſonus aut harmonia. Alius diſputat ridens, alius ſibilans, alius anglicè, alius latinè, alius barbarè & ſophiſticè, alius incongruè & parum Grammaticè, alius ita ſpinoſè vt ad ſe ipſum intelligēdum opus haberet natatore Delio, alius reſpondet, Paulū in ea ſententia: *Probet ſeipſum homo*, fœminam ab vſu Sacramēti arceri, alius illum habere Græcè ἀνὴρ, alius ὁ ἄνθρωπος, cum tamē Grammatiſtæ omnes norint, eſſe communis generis. D. Cranmero interrogante quale tandem corpus Chri-

ſti

ſti in Sacramento conſtituerint, organicũ necne, erat vnus qui ex Damaſceno reſpõdit, alter ex Lanfrãco, Salubriter credi poſſe, fideliter quæri non poſſe: tertius indignã eſſe quæſtionẽ: quartus quęſtionẽ quæſtione eludit. Hic ait adeſſe corpus iuxta ſubſtantiã, ſed nõ iuxta ſubſtãtiæ modũ: ille eſſe voluit præſens & naturale corpus ſed inuiſibile: nõnulli, corpus eſſe quantum, ſed nõ per modũ quanti: alij dicunt, Quomodo adſit, Deus nouit, ſed adeſt quomodo ipſi viſum eſt. Wardus homo ſemper nimium Metaphyſicus dixit, Chriſtum eſſe in Sacramento reſpectu totius, & Ariſtotelem in predicamento de Situ allegat: alius negat Minorem: alius ſtatim Maiori mauult reſpondere. Interea D. Prolocutor, qui maximè ſobrius & omnium ſapientiſſimus eſſe debuerat, ineptit maximè, nunc cachinnans, nunc minitans, nunc blãdiens, nunc innocentiſſimis patribus inſultans, nunc poculũ manu tenens & egregiè potans, & exclamãs, Vrge hoc: nunc applaudẽs his qui vociferati ſunt, O blaſphemias, blaſphemias, & ad extremũ ipſe ſuccinẽs, Vicit veritas, cùm potius dicẽdum eſſet, vicit vanitas. Quid auditores? certè non erat quietũ auditorium, vt iſte ſignificauit, ſed plenum tumultibus: vbi prҿter clamores, ſupploſiones pedum, ſputa, ſcreatus, & huiuſmodi, nihil ferè audires. Dum iſti hiſtriones ſuæ Motoriæ fabulæ partes agunt, actores parum cõuenienter ſcenæ ſeruiendo, auditores in varias affectiones diſtracti deſtomachando, quidnam de reis actum ſit & quid ipſi egerint, ſcire eſt operæpretium. D. Ridlæus clamat, ſicuti olim dictũ eſt, Quales præſides, talis & diſputationis exitus. Cranmerus & La-

timerus scriptam confessionem fidei suæ exhibẽt,sed eo tempore legi non potuit: omnes ceu lepores apud Leones concionantur,omnes ceu agni aquam turbãtes,lupo iudice & indice causã dicunt,sic tamen dicũt vt aduersarijs ora obturarint, etiamsi sophistica sẽper loquax,aliquid garrire nõ desinat. Disputarunt,alijs, vt dixi, reuerẽdos Patres sannis & scommatibus excipientibus, alijs miserã tragœdiã nõ sine lachrymis aspectantibus,alijs indignè hãc theatricam actionem ferentibus. Disputarunt,non vt Elizabethæ temporibus liberi & soluti,sed quasi catenati Molossorũ dentibus lacerandi. Nam & carceris molestia, & librorũ suorum & rerum necessariarum inopia, & temporis angustia,& amicorum penuria affligebantur, & non pro more in scholis quæstiones examinabant,sed pro capite & fortunis disputabant. Cùm ex tribus propositis quæstionibus vnam præcipuè omnes tractassent, quasi omnium rei & planè conuicti,è schola in custodiam vndè prodierunt,redeunt: è custodia ad rogum, solennibus degradandi (vt vocanr) & anathematizãdi ceremonijs peractis,quasi mundo redditi, & Satanæ traditi,miserabiliter & violenter abripiuntur. Hęc sunt argumenta Papistarum,hij cruenti syllogismi,hęc Mariana moderatio,hæc quieta Academicorum, illa ætate,istis regentibus Ecclesiam,audientia. Ad quæ hæc obiter, sed necessariò ad refutandum vanissimi Chronographi sycophantiam, dicta sint, maximè quòd Iuellus hîc in differendo suas vices suppleuerit.

Quoniam verò Deus Iuellum omnibus doctrinæ luminibus compleuit, Oxonia eum multiplici eruditione perpoliuit,totaq; eius vita in literarum curricu-

lo

lo consumpta, vel illis condîta est: aspirauit Regiæ Maiestati serenissima aura & mitissimus fauonius, & hominem tanta varietate literarum, tam elimato iudicio prçditum, ad summæ dignitatis culmen, vt mox dicetur copiosius, euexit. Præuidit enim hunc in tanta opinionum diuersitate, in hac religionis noua quasi infantia, in hoc schismate & confusione, posse, quâ erat indefessa nauitate & industria, titubanti rei auxiliatricem manum porrigere. Sic misericors Dominus miseris rependit, sic exules pios & se timẽtes ab omni ope desertos, omni re & spe quodammodo destitutos respicit: sic Regia munificentia optimos quosq; & scientissimos artifices, ad Diuini templi fabricã reficiendam excitat. Neq; verò reipub. incolumitati satis consulitur, nisi syncerç pietatis negotium, & manibus & pedibus omnium, tam Principum quàm aliorum Ministrorum promoueatur. Siquidem ab hoc perpurgatæ pietatis fonte, omnis uera dignitas ac gloria Regum & subditorum, Antistitum Ecclesiæ & reipub. semper dimanauit, omnes verè clari & nobiles propter cœlestis sapientiæ studium & propagationem ad hominum notitiam & illustrem existimationem profluxerunt.

Quisquis autem ad hos sublimes in Ecclesia gradus subuolat, non iam pigritiæ, non inertiæ, non languori se dedat, sed quò est fortunis & dignitatibus magis honestatus, eo acriorem Ecclesiæ curam esse suscipiendã nouerit.

Perlustratio Ecclesiarum, & visitatio Regni generalis.

Decreuit Regia Maiestas statum Ecclesiarum regni sui inspiciendum, vt olim fecit Iosaphatus: quo Mariana persequutione oppressi, bona sua recuperarent,

rent,fidis Pastoribus Mercenarij ac lupi cederent, & plebecula ab vberibus piæ matris iamdudum ablactata,denuò salubri pastu frueretur, & vias Domini recognosceret. Occidentalem oram peragrauit Iuellus cum alijs Collegis, concionãs,disputans,patriam suam & dulce solum abundãtissimis fontibus Scripturarum irrigans: in qua Inquisitione sua, non vt Sõnius ille Pseudoepiscopus Louaniensis, diuitum loculos visitat, non Bombardis, non bellicis machinis concionatur,non sophisticis molitionibus cuniculos agit in Ecclesiasticum ærarium, sed beneuolentia sui omnium animos peruagatur,& ratione magis quàm autoritate ad fidei Christianę synceritatem,quos potest allectat.Deuonia alijsq; partibus ita perlustratis, Ianuarij vicesimo primo, Anno Domini. 1549. Episcopus Sarisburiensis inauguratur: sed, vt coniectura potest colligi,reluctans,non semel dictitãs, eum qui Episcopatum desiderat, (quem putauit aut neminẽ aut valdè fatuum) opus desiderare, opus inquam,nõ vt vulgò loquũtur,operatũ,sed multò magis operãtis:

Iuell. Episcopus Sarisb.

Vnà Eurusq; notusq; ruunt, creberq; procellis
Aphricus,& vastos voluunt ad littora fluctus.

Quamuis ergo,quod erat à Regia Maiestate impositum munus non detrectauit,nec subterfugit quò minus vocanti parẽret, tamen quid hic statuatur, diligenter cauendum & perattentè cogitandum esse significauit, quòd magnam deliberationem esse oporteat in re maxima.

In hac Sarisburiensis Ecclesiæ specula constitutus,iam non obdormiscit, sed in excubijs est, & susceptam

ceptam personam grauissimè repræsentat, vt huius maximo lumine, omnium maiorum laudes obfuscatę & opacatæ esse, non immeritò videãtur. Etenim cùm illi Sarisburienses Patres, vt in Papismo fit, aut nullas aut raras, easq; rudes & ieiunas conciones haberent, & ſecularibus curis impliciti Deo militare & Ecclesiam ædificare vix possent: hic prçcipuum & proprium Episcopi munus esse statuit, vel in Musæo latere studentem, vel in pulpito conspici prædicantem. Nec è Tripode hominum deliramenta, traditionum, Cõciliorum, Ecclesiasticarum constitutionum, aut Pontificiorum canonum, nec secundum vsum Sarum detonat, sed ex præscripto sacrarum literarum, è scrinio Diuini pectoris cœlestia mysteria depromit. Suspiciat alius in docendo eius diligentiam, alius in expoliendo artificium, alius in citandis testimonijs varietates, alius in explicandis rebus abditis & difficilioribus perspicuitatem, alius aliarum virtutum in concionando buccinator sit: ego verò eius in tractando reuerẽtiam & religionem admiror. Nam quamuis extemporalis facundię, & multiplicis doctrinæ, & egregiæ memoriæ adminiculis confisus, subitò ad concionandũ potuisset exilire, & velut Gorgias alter de quouis themate vltra consuetam clepsydram declamare: tamen ita studiosè, ita religiosè in hac sacra functione versatus est, vt nunquam nisi meditatò diceret: imò siue in Ecclesia sua, siue ruri in parochijs, siue in suggestu Paulino Londini, siue in aula Regia, siue in Academia, siuè alibi concionaretur, vel longius vel breuius temporis spatium ad deliberandum sumpsit: & dictãda populo laboriosè excerpsit, & obseruationes loco-

Episcopi in Concionando virtutes.

rum,& rerũ ipſarũ quędã capita prius in charta delini-auit: quę & diſpoſuit aptè, & ſtatim memorię cõmendauit,& leni ac dulci voce,& idoneis verbis pronũtiauit. Genus eloquendi nõ tã ſuaue quàm graue, nõ tam elatum quàm ſedatum, non tam rithmicum quàm patheticum fuit, affectibus mouendis omninò accõmodatum, verbis benè bonis optimam & ſanam reponens ſententiam. Quid ego hîc luculentas & innumeras Conciones repetam? quid enarrationes in præcipuos veteris & noui teſtamenti libros? quid exhortationes crebras & vehementes ad homines qui teſtimoniũ dicturi, qui ſacros ordines ſuſcepturi, qui Dominicam cœnam mãducaturi fuerãt? Quid tractationes de ſacramentis, in genere de vtroq;, de cœna copioſè, vbi corp' an verè ſumamus? ore an fide? quis ſenſus verborum, *Hoc eſt corpus meum?* an panis maneat? qualem præparationem adhibere conueniat? Item de Sacramentis falſò nominatis & adulterinis, de matrimonio, de confeſſione & pœnitentia, de externa vnctione, &c? quid abſolutas & continuatas expoſitiones orationis dominicæ, Symboli Apoſtolici, decem Præceptorum, Epiſtolę ad Galatas, primæ Petri, vtriuſq; ad Theſſalonicenſes? quæ ferè in Sariſburienſi Eccleſia poſtrema ei cantio fuit: in qua de vſura, de Antichriſto, de Bulla, (quam tum Pius Quintus pro ſua pietate, contra Regiam maieſtatem & Regnũ Anglię ex Tarpeia rupe eiaculatus eſt) alijſq; locis cõmunibus diſſeruit? Quid proferam ea, quæ ſparſim tractauit pro ratione temporis ex prophetis, ex Pſalmis, ex quatuor Euangelijs, ex Actis Apoſtolicis, ex Epiſtolis, ex Apocalypſi diui Ioannis? licet autem eas

Epiſto-

Epiſtolarum & Euangeliorum partes, quæ in Eccleſia Dominicis & feſtis diebus recitantur, ſæpe homilijs ſuis explicarit: tamen vnum aliquem librum integrum à capite ad calcem interpretari potius, quàm illa fragmenta conſciſſa, & non rarò malè diſcerpta auditoribus proponere maluit. Pro Concione de ritibus & adiaphoris, non niſi inuitus & rariſſimè dixit, quòd pietatis illuſtrandæ ſtudio omnes neruos intentos haberet, & Euangelium ſciret eſſe non dilutã & frigidam Ceremoniarum Concionem, ſed Chriſtianæ doctrinæ ſolidam tractationem. In hoc opere faciendo & in hoc torculari calcando ferè ſolus fuit, nec multos habuit in ſua diœceſi adminiſtros, qui labores perferre vellent aut poſſent: Tanta erat fideliũ Euangeliſtarum penuria, tanta in vinea Dominica operariorum inopia. Qua de re cùm aliquando ad eum ſcriberem, ſubmonẽs Iethronis conſiliũ & ad Moyſen leuandum & ad populum erudiendum fuiſſe optimum, & mirari pios, cur alios adiutores non aſciſceret, linguas & ora Epiſcoporum plura eſſe debere, Epiſcopum, & Geryonem & Argum, qui multa corpora habeat, multos oculos vbiq; circumferat, eſſe oportere, & ad eam curã doctos vndiq; accerſendos, qui operam conferrent & particulares Eccleſias adminiſtrarent: reſpondit, ſe id quidem moleſtè ferre, & ei malo remedium afferre velle, ſed non poſſe, indoctis ſe non egere, nolle eos vel obulo conducere, doctos nõ poſſe, quòd nullum ſacerdotium penè reliquum eſſet, quo tales alerentur, quippè Capum deuoraſſe omnia (anteceſſori enim ſuo hoc erat nomẽ) qui Eccleſiæ dignitates & beneficia vel dediſſet, vel

Præuentiones Papiſticæ.

vendidiſſet. Quid iſtiuſmodi Capis voracius, ſi tamē verum ſit, nihil enim compertum habeo, qui ſic captant vt ſucceſſoribus non multa capienda relinquāt? At hoc quicquid eſt, non ſatis Euangelicè fit, nec ſanè Papiſticè. Euangelium namq; eiuſmodi interceptores, qui fraudant poſteros, qui ſe & ſuos pulchrè ſaginant, qui Eccleſiam non paſcunt, qui Domini ſponſam indotatam, vineam incultam, ouile deſertū eſſe patiūtur, qui futuræ Eccleſiæ non ſerunt, qui ſibi omnia metunt, tanquā Chriſtiani fundi calamitatem deteſtatur. Quid autem Papiſmus? Succeſſores beat, ditat, locupletat, & (ſi Papiſtis credendum) maiorū Paparum virtutes, Sanctitates, dotes trāſfunduntur iure quodam hæreditario in minores Papas & in Poſthumos. Cùmq; illorum diſtinctio ſic doceat, In Papa ſuccedente, ſi deſint bona acquiſita per meritum, quæ à loci prædeceſſore præſtantur, ſufficere: cùm doceat illorum Gloſſator, Petrum feciſſe Papam bonitatis ſuæ hæredem, quid ſibi Papiſtæ volunt, qui ſic præcedunt, vt ipſi creſcant, alij decreſcant? qui cenſus & redditus Eccleſiaſticos imminuerunt? qui præripiendo, anticipādo, alienando, ſucceſſores, non beatos, ſed quantum in ipſis erat miſeros, non bonorum hæredes quæ exhauſta ſunt, ſed malorum & diſpendiorum quæ per ipſos Eccleſijs importata ſunt, reddiderunt? Nec noſtri quidem probandi ſunt, ſi qui tamen ſunt, quos ego eſſe nec nego, nec aio, ſed eſſe audio & timeo, qui præoccupando, & patrimonium Eccleſię diſſipando, poſteritati præiudicātes, hac fœdæ Papiſticæ rapacitatis labe exiſtimationem ſuam aſpergunt.

Quò autem Iuellũ pauciores in hoc opere iuuerunt, eò vigilantius ipse sibi prouidendum & elaborãdum putauit, vt quantum posset, tantum contenderet, sudaret, ac omninò caueret, ne illud meritò exprobretur, Præterij agrum hominis pigri, & vineam hominis stulti, & ecce totum obruerunt vrticæ, & faciem eius sentes contexerunt: Ideoq; plãtauit, rigauit, excoluit, ne, quod in tanta, tam spatiosa, tam dura prouincia fieri solet, omnia spinis horrescerent. Omnes hîc Conciones referre, numero infinitas, locis distãtes, dignitate præcellentes, temporibus varias, genere dissimiles, hoc opus, hic labor est: tamen exemplum ędam, & specimen dabo Concionis quam Londini è celeberrima Cruce Pauli, imò è Cathedra Christi habuit, non quidem verbum verbo reponens aut singula reddens, sed omnia carptim delibans & strictim comprehendens quæcunq; huic proposito meo congruẽtiora iudicauero, vt omnes eum sermonem, qui erumpenti pòstea contentioni occasionem dedit, & futurę narrationi lucem afferet, quasi per transennam aspiciant.

Summa Concionis in Cruce *Paulina Londini, Anno Domini, 1560.* Dominica secunda ante Pascha, argumento desumpto ex prima ad CORINTH. Cap. 11.

Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratijs actis fregit, & dixit; Accipite & manducate, hoc est corpus meum, &c.

Exordium de Reformandis abusibus.

A *Re ipsa exorsus*, occasionem narrat: pseudoapostolorum in Ecclesia Corinthiaca lolium ostendit, vnde patrijs traditionibus nimium tributũ, populus in hæreses prolapsus, Resurrectio mortuorũ negata, schismata suborta, Cœna deprauata, sic vt quisq; despectis fratribus Cœnam suam præoccuparet: Omnibus proindè in deterius vergentibus, res ad primam institutionem reuocanda. Sic Christus templum nundinationibus prophanatum, sanctificauit: Scriptum est, Domus mea domus orationis. Item de diuortio, A principio non fuit sic; Scriptum est, Erunt duo in carne vna. Sic Paulus, Quod accepi à Domino tradidi vobis. Hodiè gliscentibus & grassantibus etiam erroribus, cur non eodem modo reformatio instituenda? Optandum quidem hunc clarissimum solem diuino beneficio illucescentem, omnes videre. At Iudæi liberati, denuò ollas Ægyptiacas reposcũt. Apud Hieremiam vociferãtur, Sermonem quem locutus es nobis etiam in nomine Domini, non audiemus ex te. Ephesij, licet iam Dæmonum ora obturata essent, & Diaboli obmutescerent, nihilominus clamarunt, Magna est Diana Ephesiorum.

Iere. 44.

Hodiè eędem vociferationes & clamores circunsonant. Quantumuis restituta sit Sacra Communio, tamen cum Corinthijs Diuinum institutum malunt violare. Magnum, inquiunt, mysterium missa est: eam adorant, ad eam præcipites & supplices recurrunt, in media luce tenebris gaudent. Obijciunt, sacram Dei ordinationem labefactari tam diu non potuisse, Sacra res Serpens, Christi crucis typus: tamen Israelitę hoc

Obiectio.

Solutio.

Idolum

Idolum tanquam numen quoddam sacrosanctum coluerunt: Euangelium sacrum, tamen quidam per contentionem prædicant. Quid nomine Dei sanctius? tamen quid aut vanius vsurpatum, aut sæpius prophanatum? Sacra res Baptismus, tamen hac ipsa Apostolorum ætate quidam abusi sunt. Baptizarunt pro mortuis, quos aqua perfuderunt, quibus manus imposuerunt, quos nominatim tanquā viuos euocarunt, quos in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti tinxerunt: quod in Concilio Carthaginensi prohibitum est. Alij infantes nondum natos initiarunt, vt memorat Augustinus, & redarguit. Tempore Tertulliani & Cypriani Eucharistiā Domum in sudariolis asportarunt, in arca reposuerunt, portiunculam manè ieiuni sumpserunt. Tēpore Augustini infantibus dederunt. Tempore Hieronymi nouo sponso & sponsæ missa est, vt Domi priuatim communicarent. Irenæus ait Marcum Magum fascinationibus spectantium oculos pręstrinxisse, & calicem vino repletum quasi incantasse, vt statim in eo rubrum aut purpureum appareret, & liquor cresceret ac multiplicaretur. Alij mutilatis & mutatis verbis dixerunt, Corpus Domini nostri Iesu Christi sit tibi ad purgationem. Alij ad pectus quasi Euangelium Ioannis, aut Agnus Dei appenderunt, vt insidias & insultus Satanæ aliorumq; hostium depellerēt. Sanctus Benedictus fœminæ defunctæ ministrauit: quod Concilio Antisiodorensi vetitum est. Non in hunc finem Christus Sacramentum hoc reliquit, sed dixit, Hoc facite in mei memoriam. Quid opus est verbis in re clarissima? Paulus testatur hoc loco vix quadraginta annis post Christi mortem elapsis abu-

ſus irrepſiſſe, quos etiam reprehendit. Objiciunt deinde Miſſam rem omnium ſacratiſſimam eſſe, fieri nō poſſe vt corrumperetur: cùm tamen Piggius & alij Miſſæ amici & paranymphi, Miſſæ errores agnoſcant atq; etiam conuellant.

Propoſitio. De his Miſſæ abuſibus profitetur ſe dicturum, nō tamen de omnibus, non de Trãſubſtantiatione, non de Reali præſentia, non de Sacrificio, non de Nundinatione, non de Ceremonijs vaniſſimis & infinitis,

Diuiſio. ſed tantummodo de linguâ peregrina, de Communione, de Adoratione, de priuata Miſſa: nec vt res ipſa poſcit, fusè, ſed vt temporis ratio poſtulat, breuiſſimè.

Precandum lingua nota. Locus Pauli, 1. Corinth. 14. monet, vt populus reſpondeat, Amen: vt non ſpiritu ſolum, ſed & mente canatur, vt alius ædificetur, vt quinq; verba mente loquamur, potius quàm Decem millia linguæ ſono profundamus. Auguſtinus in Pſal. Oportet nos humano more, non auicularum ratione cantare: nam & Merulæ, & Pſittaci, & Corui docētur ſonare quod neſciunt. Iuſtinianus dixit, vt Epiſcopi & miniſtri clara voce pronunciarent, quò populus acclamaret, Amen. Omnes veteres Chriſtiani ſic nota lingua orarunt: hanc nouam peregrinitatem ignorarunt. Non ſic ſenſit antiquitas, vt autoritates patrum, vt exempla multorum planiſſimè demonſtrant.

Communio. Noſtra cauſa Sacramentum Chriſtus inſtituit, in myſteriū mortis ſuæ, vt beneficium rédēptionis noſtræ, vt pretium ſanguinis immaculati agni, perpetua recordatione colēdum. Satis eſſet Chriſtiano, Chriſti inſtitutionem audire, Pauli verbis inhærere, poſt

Christi ascensionem, intelligere vbiq; locorum, sub gemina specie Communionem fuisse celebratam. Quãquam & hoc ipsum Gelasius Episcopus Romanus, vetustus scriptor affirmat, diuisionem vnius eiusdemq; mysterij sine grandi sacrilegio non posse prouenire. Canon verò ille ineptus & friuolus est, qui sine patre certo natus, & omninò ἀγενεαλόγητος. Cùm Paulus dicat, Scio cui credidi & certus sum: cùm Timotheum moneat permanere in his quæ didicerat, sciens à quo didicerit, isti Canonem recipiunt, cuius tamen autorem non inueniunt. Citant alij Alexandrum primum, alij Leonem nominant, alij ad Gelasium referunt, quidam Gregorium primum allegant, Gregorius ipse Scholasticum, nonnulli Gregorium tertium: Innocentius tertius sine omni controuersia remittit nos ad alios patres & inuentores, Christum videlicet & Apostolos. Mittamus autorẽ, de re agatur. Orat Sacerdos vt benedicat Christi corpori: Christum patri offert ac sistit, quasi peccatoris & miseri homũcionis ope aut prece Dei filius indigeret. Super quæ inquit, propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Milchisedech. Et iterum orat, Iube hæc perferri per manus sancti Angeli, in sublime altare tuum: Scilicet vt sanctus Angelus Sacrificuli minister sit, & illo intercedente, Christi corpus in cœlum subuehat: quo quid stultius dici aut concipi potest?

Canon.

Periculosa est, & superstitiosa Sacramenti sine præcepto

Adoratio.

cepto,adoratio:cuius nec Christus,nec Paulus, nec Veteres,Cyprianus,Chrysostom⁹,Ambrosius,Hieronymus,Augustinus,mētionem faciunt. Honorius Papa,annis abhinc plus minus trecentis, eleuari primus iussit, & populum procūbere. Vrbanus pòst addidit festū corporis Christi, indultis relaxationibus innumerabilibus & largissimis. Nouum est, recens est,nuper natum,ante hæc tempora nuspiam frequētatum. Quanquam enim quidam conentur fucare illo Augustini dicto, Nemo manducat nisi prius adoret: Et,non peccamus adorando, sed magis peccaremus non adorando,tamen artolatriam esse quodammodo idololatriā ipsi Scholastici non diffitentur, qui hîc cùm periculum idololatriæ subesse viderēt, Trāsubstātiationem introduxerunt,vocabulū ante Concilium Lateranense,An.1215.inauditum: & Ioannes Scotus,& G. Durandus ideò panis substantiam remouendam censent, ne populus pro Christi corpore panem adoret,& diuino honore prosequatur: quē tamen remanere antiquissimi patres confitentur. August.in Sermone ad Infantes,Quod videtis in mensa panis est.Gelasius,Non desinit esse substantia panis vel natura vini,sed manent in suę proprietate naturæ.Theodoretus,Christus ea Symbola quæ vidētur,corporis & sāguinis sui appellatione honorauit, nō naturam transmutans, sed naturæ adijciens gratiā. Hæc prisci patres tradiderunt, licet neoteriri patres aliter præcipiant. Sed O misellam plebeculam quæ sic docetur,quot modis accidentia sine subiecto esse possint? quomodo albedo fundetur in Sacramento? quid inter accidens & substantiam intersit?

An.D.1226.

Non

Non hæc dicũtur, quòd existimemus Christi corpus nõ esse honoratissimũ: Gloriosum esse, et ad dextram Dei in cœlis, imò supra omnes cœlos considere profitemur & prædicamus. Huc vocat Sacerdos, Sursum corda: Huc Paulus ad Colos. Si vnà surrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est, ad dextram Dei sedens. Hinc ad Philippens. Nostra cõuersatio in cœlis est, vnde Seruatorem expectamus Dominũ Iesum Christum. Hinc illa Augustini, Nemo mãducat nisi prius adoret, in cœlo scilicet: Vt etiam Chrysost. Vbi cadauer ibi aquilę: cadauer Domini corpus est, aquilas autem nos appellat, vt ostendat illum ad alta contendere, qui ad hoc corpus accedit: Aquilarum enim non Graculorum hęc mensa: Vt Hieronymus quoq;, Ascẽdamus cum eo in cœnaculum magnum stratum, ibi accipiamus ab eo sursum calicem noui Testamenti: Vt & Ambrosius, Non super terram, nec in terra, nec secundũ terram te quærere debemus, si volumus inuenire: Vt deniq; Eusebius Emissenus, Exaltata mente, adora corpus Dei tui. Hunc ad modum Catholici Patres Christi corpus venerati sunt: at Latriam exhibere in Sacramento, antiquis patribus ignotum est, & Scholasticorum confessione ac concessu, Idololatriæ materia & fomentum esse poterit. Quid enim si non cõsecret Sacerdos? quid si verba consecrationis non recitet, sed prætereat? quod à compluribus factitatum esse liquidum est: quid si nec intendat quidem consecrare, quid est quod populus adoret? Statuit itaq; & definit Alexander Rom. Pontifex, non esse locum adorationi in Sacramẽto, nisi hac lege & conditione,

ad Coloss. 3.

Ad Philip. 3.

Ad Hebidiã.

5. Luc. 1. 24.

5. Mag. Sent.

Si ille consecrauerit. Thomas Aquinas aliquanto latius & laxius extendit, Istã cõditionem nõ sẽper actu requiri. Rob. Holcot asserit laicũ adorare hostiam nõ cõsecratam, istam fidem sufficere illi ad saluationem, tamen esse erroneam: quibus subiungit perabsurdè, Hominem posse mereri per fidem erroneam, etiamsi contingat vt adoret Diabolum. Verè istis illud Christi conuenit, Adoratis quod nescitis. Hiccine est honor Christo debitus? hoccine est Dominum in spiritu & veritate adorare? At sunt hæ rationes leuiculæ & pueriles: audiamus Mathematicas eorum apodixes. Duo sunt luminaria magna, ergo sunt duæ potestates, Papalis & Imperialis. Vbi Glossator Papæ primatum supra omnes reges & Cæsares, infinitis gradibus & parasangis eminẽtem, mathematicè demõstrat. Ita Innocẽtius tertius, In principio creauit Deus cœlum & terram, non in principijs: ex quibus Papę Monarchiam volunt extruere. Multæ sunt aliæ ieiunæ & insulsæ conclusiones, vt suam putidam religionem nobis prostituant, quas non est opus me referre, aut operæpretium vos intelligere. Nos contra ex Paulo argumentamur & concludimus, cum Paulo dicimus: Quod accepimus à Domino hoc tradimus vobis: verbum Domini annuntiamus, rupem firmissimam, cui tutò innitamur, quæ nec concuti solet nec potest corruere.

Missa priuata.

Quod attinet ad priuatam Missam, Christus eam non constituit, sed publicam Synaxin & Communionem nobis commendauit. Præcipit, Bibite ex hoc omnes. Præcipit, Hoc facite, sicuti me videtis facere. Paulus ait, Cùm conuenitis in vnum locum, non potestis

testis Dominicam cœnam manducare: vnusquisq; enim præsumit cœnam suam. Et rursus, Alter alterum expectate. Hijs addite Ecclesiæ consuetudinem Catholicam, quæ annos sexcentos & amplius obtinuit, & autoritates Patrum: Clementis ad D. Iacobum, Tot in altari holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant: Dionysij, Tum sacerdos ad sacram Communionem & ipse conuertitur, & reliquos vt vnà communicent, hortatur: Iterum, Sumpta demum atq; omnibus tradita Communione diuina, gratias referens, finem mysterijs imponit: Iustinus Diaconus hortatur populum, vt illorum quæ proposita sunt, velint esse participes, & Diaconi distribuunt ad participandum præsentium vnicuiq; ex consecrato pane & vino & aqua: illis verò qui non adsunt, deferũt Domum. Ambrosius suos in communicando remissiores & frigidiores accusat, Si non es dignus quotidiè, ergo nec semel dignus es in toto anno: Et illa Pauli interpretans: Alius alium expectate, expectandũ dicit vt multorum oblatio simul celebretur, & omnibus ministretur. Hæc non sapiunt priuatam aut siccam Missam, sed Communionem. Referunt historiæ Ecclesiasticæ, & Augustinus, & Hieronymus, olim vbiq; locorum, maximè Romæ quotidiè esse communicatum. Leo Dioscorum Episcopum Alexandrinũ monet, Vbi tota Ecclesia propter loci angustiam, & conuenientium multitudinem commodè non posset simul communicare, ibi eodem die bis aut ter ministret, vt cùm percepissent, alijs cederent. Hieronymus disertè, Cœna Dominica debet esse communis, quia ille omnibus discipulis suis qui aderant, æqualiter

1.Cor.11.

tradidit. Sancta hæc consuetudo, non Missandi sed Communicandi, per totū orbē Christianū inoleuit, apud Indos, Mauros, Persas, Arabas, Gręcos, Ægyptios. Sed quorsū ista affero? Nobis ipsa Missa suffragatur, in Missa preces publicę concipiuntur, tam populo quàm sacerdoti cōmunes. Sacerdos in Missa dicit, Oremus: Populus, Amē. Sacerdos, Leuate: Populus, habemus ad Dominū. Sacerdos, Domin⁹ vobiscū: Populus, Et cum spiritu tuo. Sacerdos, Orate pro me fratres & sorores. Ex quibus palam est, populum moueri ad comprecandum, & populum quid sacerdos dicat intellexisse. Hinc Iustinus, Vbi gratias egit Præpositus, vniuersus populus acclamat, Amen. Hinc Chrysost. Ne mireris si populus in mysterijs nostris cum sacerdote colloquatur. Et quanquam ineptè & absurdè hostiam in tres portiunculas diuidant, vt prima cedat cælitibus, secunda purgandis, tertia viuentibus, tamen non obstabit hoc phantasticum commētum, quin antiquæ Communionis vestigium sapientes ibi videant, & distributionem agnoscant, ideoq; fractio panis nuncupatur. Et quos tandem affatur cùm inquit, Accipite, edite? cùm inquit, Habete vinculum charitatis, vt apti sitis sacrosanctis mysterijs? Non enim, credo, se alloquitur, non vinum, non panem. Et quorsum illa: Hæc sacrosancta commixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, fiat mihi & omnibus sumentibus salus mētis & corporis? Sic in ipsa Missa, quæ norma est & regula omnium, non Missam sed Communionē inuenimus.

Obijcitur, vera quidem esse quæ dicuntur, alia tamen posse in Patribus reperiri quæ Missam fulciant,

eaq;

eaq; à nobis dissimulari. At enim planum fiet in prima Ecclesia nullam Missam fuisse, sed qui Cōmunionem sumere recusarent, è cœtu eiectos. Canon Apostolicus habet, Fideles qui in Ecclesiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, & Communionem sanctam non recipiunt, tanquam Ecclesiasticæ pacis perturbatores à Communione arceantur. Calixtus habet, Peracta consecratione omnes communicent: qui noluerint, Ecclesiasticis carere liminibus: sic enim Apostoli statuerunt, & sacrosancta Romana tenet Ecclesia. Chrysost. habet, ad Ephesios: Non es dignus Communione, ergo nec precibus. Qua ratione Præco dicit Abite: tu verò impudenter persistis. Gregorius in dialogis habet, Diaconus clamat: Si quis non communicat exeat, & locum cedat alteri. Olim Diaconi sic populum admonebant, Exeant catechumeni, Exeāt pœnitentes. Qui mos ad Greg. vsq; tempora, à Christo nato annos plus minus sexcentos durauit: & tamen non desunt qui clàm obstrepant, hæc clarissima valde obscura, hunc solem tenebras, hæc verissima vana esse: qui obganniant hanc Communionem diuinitus restitutam, impiam & schismaticam: suā Missam Catholicam & sacrosanctam. O Gregori, ô Augustine, ô Hieronyme, ô Chrisost. ô Leo, ô Dionysi, ô Anaclete, ô Calixte, ô Paule, ô Christe, si nos errauimus, vos decepistis, vos ista tradidistis, vos ita præcepistis, à vobis ista accepimus, à vobis sic didicimus. Aduersarij nullum verbum ex tota sacra scriptura, nullum exemplum primæ Ecclesiæ, nullum Patrē, nullum Doctorem antiquum proferre possunt: idq; semel atq; iterum dico, profiteor, confirmo, non æstu

aut calore abreptus aut seductus, sed ipsa veritate ac simplicitate adductus.

Publica Iuelli proclamatio.

Atq; hîc Protestatio illa & denunciatio, quæ ex hoc loco audita est, quam vanam & futilem esse aduersarij calumniantur, necessariò repetenda est: quam tamen veram esse, ipsi qui paulò maiore ingenio, & excellentiore doctrina valent, non negabunt.

Si quis vllum antiquum Doctorem & patrem, aut vllum generale & vetus Concilium, aut vllum locum sacræ scripturæ, aut vllum exemplum primitiuæ Ecclesiæ in medium afferre poterit, vndè clarè & perspicuè cõstet, priuatam Missam per sexcentos totos annos post Christum incarnatum vspiam celebratam.

Vel tum sacram Communioné vna duntaxat specie administratam.

Vel tum plebem suas preces publicas lingua peregrina & non intellecta recitasse.

Vel tum Romanum Pontificem vniuersalem Episcopum aut Ecclesiæ caput appellatum.

Vel tum homines hanc fidem edoctos: Corpus Christi substantialiter, realiter, corporaliter, carnaliter in Sacramento contineri.

Vel corpus Christi in mille locis ac pluribus simul diffusum.

Vel Sacerdotes tum Sacramentum supra caput eleuasse.

Vel plebem tum prostratam Diuinum honorem ei detulisse.

Vel tum Sacramentum suspensum fuisse.

Vel peracta consecratione, sola accidentia & nudas species absq; substantia panis & vini remansisse.

Vel

Vel Sacrificum in tres partes Sacramentum distribuisse,& totum sibi reseruasse.

Vel hæreticum habitum fuisse, qui Sacramentum figuram, signum, memoriam corporis Christi nuncupasset.

Vel tum fas ac licitum fuisse, in vno templo, vno die,triginta, viginti,quindecim, decem, quinq; Missas celebrare.

Vel tum Imagines in Ecclesijs ad cultum & adorationem prostitutas.

Vel laicis tum interdictum, nota & patria lingua sacras scripturas legere.

Si quis inquam omnium aduersariorum viuentiũ, vbicunq; degentium ad probandum istos articulos vllam euidentem sẽtẽtiam adduxerit: cessurum me & subscripturum pollicitus sum: quod tantum abest vt retractare aut reuocare velim, vt plura his iam addere placeat, quò maior ad impugnandum fenestra, & latior ad contradicendum campus aduersarijs pateat.

Si quis ex omnibus aduersarijs euidenter & disertè,quomodo est a nobis dictum, firmo aut Scripturarum,aut Patrum,aut Conciliorum testimonio demõstrare valeat: Quòd tum licuerit Sacrificulo tacitè secum verba consecrationis demurmurare.

Quòd tum Sacerdos potestatem offerendi Christum patri,acceperit.

Quòd tum Sacramentum pro altero sumpserit, vel alteri in Missa virtutem passionis & fructum mortis Christi applicuerit.

Quòd tum doctrinam operis operati sanam esse,

creditum ſit.

Quòd tum Chriſtiani Sacramentum Dominum ac Deum ſuum vocarint.

Quòd panis, Accidentibus ſaluis, ipſum Sacramentum integrum & incorruptum remanſerit.

Quòd Mus corpus Chriſti ederit.

Quòd Chriſto dicente, Hoc eſt corpus meũ, Hoc non panem ſed Indiuiduum vagum demonſtrarit.

Quòd Accidentia aut ſpecies panis & vini, ſint Corporis & ſanguinis Sacramenta.

Quòd Sacramentum ſit ſignum Corporis Chriſti in eo latitantis.

Quòd Ignorantia tum fuerit mater pietatis & obedientiæ.

Hæc ſi oſtendant ſolidè, ſi nobis probent efficaciter, dabo manus, & cum illis ſentiam: quod tamen eos nunquam facturos ſat ſcio, & quia ſcio, idcircò ne cui fucus fiat, confidentiùs præ me fero & affirmo.

Nec tamen neſcio, quoſdam Concilia, antiquitatem, ſucceſſionem, longam continuationem & præſcriptionem temporis, & præiudicia multorum annorum citaſſe: Scilicet, vt Mithridates Rex Ponti Cizicum obſeſſurus, exercitum Romanum, qui ductante Lucullo venerat ciuibus auxiliaturus, ſuũ eſſe ſubſidiarium militem, ſuas copias auxiliares confinxit: vt Pelagius Auguſtinum, Heluidius Tertullianum, Eutyches Iulium Romanum, & Athanaſium, & Ciprianum, Neſtorius Concilium Nicenum pro ſe facere & ſibi patrocinari audacter confirmauit.

Sed vt vnde deflexit eò ſe referat oratio, obijciũt iterum Miſſantes quantumuis longè diſſitos & toto orbe

orbe diuiſos, nihilominus interſe cõmunicare: quaſi qui in Anglia vel Scotia Miſſam remq; diuinam facit, idem ſacrificet in Calicoot, & in India: quaſi nullus excommunicationi locus relinqui debeat: quaſi Paulus non dixerit, Alter alterũ expectate, Et quum conuenitis. &c.

Rurſus obrudũt, Sacerdotẽ pro populo accipere. At Paulus rurſũ, Accipite, bibite ex eo omnes. Cur nõ etiã pro alijs baptizamur, ꝓ alijs peccata confitemur, ꝓ alijs abſoluimur, pro alijs Euãgeliũ audimus, pro alijs credimus? Paulus, Qui mãducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non alijs. Chryſoſt. dicit, eſſe hanc Marcioniſtarum hæreſim. Origenes dicit, Ille eſt ſacerdos, & propitiatio, & hoſtia. Eſt enim Agnus Dei qui tollit peccata mundi: Quæ propitiatio ad vnumquemq; venit per viam fidei. Auguſtinus dicit, Si non obliuiſcamur mundi Saluatoris, quotidiè nobis Chriſtus immolatur. Ex ipſis reliquijs cogitationis: id eſt, ex memoria Chriſtus nobis quotidiè immolatur.

Obgrunniunt quidam, Petrum Romæ, Iacobum Hieroſolymis Miſſificaſſe. Cur nõ potius Chriſtum, cur non Aaronem aut eius collegas proferunt? quãdoquidem reuera ab Aarone & nõ à Chriſto, & veſtimenta, & Ceremonias & ſacrificia mutuamur. Et Miſſæ nomen ante hos quadringentos annos ne auditum quidem eſt: non priuata Miſſa ſed Cõmunio: non iſte Miſſæ (ſicuti nunc habetur) cento, videlicet ex multis ſutelis conſarcinatus. Quanquam, ſi Iacobi Miſſam cum ſuâ conferre libeat, mirum & immane interuallum comperient. Iacobi Liturgia vulgari lin-

gua peragebatur,verba disertè & distinctè recitabantur, communicabatur, vtraq; species exhibebatur, mors Domini annunciabatur, Christi institutio cognitionis & consolationis plenissima seruabatur. Si nunc Paulus reuiuisceret, & Papisticæ Missæ spectator esset,an qui in Corinthiaca Synaxi vnum tãtummodo vitium ac næuum deprehendit & reprehendit, & lapsos,ad Christi institutionem, ad primam originem reuocauit, hodiè sileret,non clamaret? non in hæc verba erumperet: Quod accepi à Domino id tradidi vobis?

Epilogus exhortatorius.

Sed enim charissimi fratres,in viam redite,ad Traditionem Apostolicam,ad verbum Domini: Non facietis quod bonum videtur in oculis vestris: Tertul. monet, in minimis non offendẽdum,ne in grauiora incidamus: monet eos præter Scripturam facere, vt post audacius contra Scripturam facerent. Ambrosius suadet: Interrogemus Petrum, interrogemus Paulũ, si verum volumus inuenire. Cyprianus scribit, Hinc Schismata oriũtur,quia caput nõ quæritur, & ad fontem non reditur,& cœlestis Magistri præcepta nõ seruantur. Tertul.iterum, Hæc ratio contra omnem hæresim valet: Hoc verum est quod primum fuit. Hæc regula, hic canon,hic lydius lapis est. Vtinam hinc omnes Missæ propugnatores sua examinarent. Vos autem fratres obsecro, & per Deum immortalem obtestor,ne ruatis præcipites: Iudicet Christus, iudicet verbum Domini, moueant Martyria, moueant cineres,moueat sanguis tot piorum fratrum,qui Missam oppugnarunt,qui Missæ causa mortem oppetierunt. Zelus adsit, non Iudaicus sed diuinus: Scripturas

turas ſcrutemini. Si Miſſa reſtauraretur, ſic cogitate, ſic cogitet vnuſquiſq; veſtrum: Quid ago? quid mihi hîc rei eſt? nihil diſco, nihil audio, nihil intelligo. Docuit Chriſtus, Accipite, nihil accipio. Iuſſit Chriſtus, Edite, nihil edo. Mandat Chriſtus, Bibite, non bibo. Hæccinè Paulus tradidit? Hæccinè Paulus à Chriſto accepit? Hæc ſi pauliſper reſpirantes dicamus nobis ipſis, Dominus indubiè aperiet corda, errores ſentiemus, acquieſcemus diuinæ ſapientiæ, vt faciamus, vt credam⁹, vt colamus quæ & quomodo Dominus voluit. Sic ex ſacris myſterijs cõſolationem hauriemus. Sic in vna omnes Dei veritate conglutinabimur. Sic vno ore, vno ſpiritu vnum ſolum Dominum viuẽtem glorificabimus, & vnigenitum filium Ieſum Chriſtum Dominum noſtrũ, cum ſpiritu ſancto, cui ſit omnis honor & gloria in omne æuum. Amen.

Hæc publica ad Senatum, ad Patres, ad cõſenſum tot ſeculorum, ad primam Eccleſiæ integritatem prouocatio, qua tum in Cruce Paulina tum in Aula Regia vſus eſt, multis choleram mouit, nominatim verò D. Henricum Colum nonnihil pupugiſſe videbatur, qui tum in carcere contrariam ſententiam defenderat, Romanæ Curiæ decretis plus æquo obediens. Cur enim à nobis defecit? Cur non ſtetit? Cur de conſtantiæ ſuæ propoſito decidit? Cur Papæ captiuus, quàm Chriſti libertus eſſe maluit? cum cuculo Romano abſurdè coccyſſare, quàm cum luſcinijs Euangelicis ſuauiter canere? cum Gerſone, Tappero, Driedo, Roiardo, Cochlæo, Bonderio, quàm cũ Prophetis, Apoſtolis, Petro, Paulo ſentire? Cur in con-

D. Colus.

gressu Westmonasteriensi dixit: Ignorātiam esse pietatis causam, cùm in ipsorum Concilijs cunctorū errorum mater perhibeatur? Cur doctissimo viro Pet. Martyri detractum est, quasi qui Syllogismum conficere non potuerit? Cur nostris obtrectatum, quasi loqui latinè nesciuerint? Quæ tanta fuit causa tam subitæ & tam periculosæ mutationis? Nondum excidit credo, quomodo ex Italia reuersus, Hērici octaui primatum & principatum agnouerit, Papismo renunciarit: quomodo Oxoniæ noui Collegij Custos, nostris sacris interfuerit, Communionem nostram & receperit & ministrarit: quomodo religionē sub Edouardo promulgatam, è suggestu in platea quadriuiali (sic enim Quaruaxicum forum interpretor) pro Cōcione propugnarit: quomodo Papistam, rebellēq́; Sacerdotem ad supplicium raptum & tractum, rusticani tumultus ducem & signiferum exagitarit, Regiæ pueritiæ defensionem susceperit, Edouardum principem Iosiæ Regi natu minori, pietatis instauratori maximo compararit: quomodo leges de religione ab illo rege puero nobilissimo & clarissimo latas, valere & robur suum habere docuerit: quomodo populum ad obedientiam exhortatus fuerit: quomodo seditionum & turbarum ciuilium incommoda, mutationū pericula, exterorum crebras incursiones, dei præpotētis iustissimam iram propter religionis contemptum, propter murmur in legitimum Principem, iam iam reip. ceruicibus impendentem, graphicè ob oculos posuerit: quomodo Normanicæ & Danicæ seruitutis calamitates, grauissimaq́; externi Dominatoris onera, oppressiones, exactiones, linguæ & morum

nouum

nouum barbarismum, & legum corruptelam exaggerarit: quando funestum signum campanæ *Couerfeu* sonabat, & indigenas sub horam octauam periculo capitis intentato, ignẽ condere & cooperire, ac domi se continere admonebat: quando vulgare prouerbium factum est, *Iaccum Generosum*, id est, quemuis gregariũ nobilem futurũ, *si poßit loqui Gallicè.* Nec dum è memoria effluxit, quomodo Pet. Martyrẽ Oxoniæ tractarit, quàm ciuiliter manũ porrexerit aduentãti, quàm attentè audierit legentẽ, quàm reuerẽter suspexerit concionantẽ: cum ille in quadragesimali Cõcione, die Cinerũ de Ieiunio diceret, rẽ definiret, partes diuideret, genera omnia distingueret, necessitatẽ ostenderet, causas explicaret, effecta & vtilitates doceret, nos ad verum & Christianum ieiunium grauissimè impelleret, Pharisaicum autem & Papisticum multis quidem & dignissimis modis suggillaret, quo superstitiosè Deus colebatur, infirmorum cõnscientijs laqueus indignissimè inijciebatur, mors, damnatio, cruciatus Gehennæ sempiternus denuntiabatur si quis hominum frigidissimas constitutiunculas non obseruaret, si absq; Pontificis Rom. plumbea venia, carne aut lacticinijs, mundis & benedictis Dei creaturis, cùm gratiarum actione & verbi diuini sanctificatione, iuxta Pauli consilium moderatè & sobriè vteretur: Cùm inquam oraret & obsecraret nos, vt in libertate ad quam à Christo vocati sumus, staremus, ne quis nos in cibo & potu iudicaret, ne ab egenis mundi elementis redempti, hominum serui fieremus: cum dolenter clamaret Parcite sanguini Chri-

P. Martyris Concio quadragesimalis

sti,Parcite animabus vestris. Vbi D.Colus se mirificè commotum & extra se quodammodo raptum fuisse, & ego nisi multum fallor animaduerti, & ipse,credo, non negabit. Sed postea desciuit, & Maria regnum capessente,multum ab illo Colo mutatus fuit,vehemens consectator Pontificiæ religionis. Itaq; de hac solenni Episcopi Iuelli appellatione certior factus, scribit ad eum 18. Martij,expostulans,rogans,promittens,in omnes se colores vertens, vt voti compos euadat. Expostulat quòd minutiora attigerit, grauiora prætermiserit: quòd de Christi in Cœna corporali presentia,de iustificatione, de Sanctorum inuocatione & adoratione, de precibus pro defunctis nihil dixerit. Rogat vt loca Doctorum notet; & breuiter indicet quibus istas suas propositiones corroboret, promittit, si fidem publicè datam firmauerit, si quod verbis proposuit ratione euicerit, in eam se opinionem pedibus abiturum. Quod etiam altera epistola inculcat,se non ad disputandum venire,sed ad discẽdum, & docilem futurum,si docere vellet: quasi Hieronymianam illam modestiam æmulans, Cupio discere & discipulum me profiteor, dummodo doceant: se ac suos eam antiquam fidem in qua baptizati sunt,tenere ac tueri: se Apostolicos esse,Ecclesię fundum iamdiu occupasse, priores possedisse: nostram vsurpationem nouam esse, & doctrinam nuper satã: In rebus nouis constituendis, euidentem vtilitatem esse debere: hanc se vehementer cupere sibi ex sanctis Patribus & Cõcilijs demonstrari,alioquin dicturos omnes, eum conscientia imbecillitatis subterfugisse. Quibus omnibus sigillatim & copiosè respondet

Scripta D. Coli & Iuelli aduersaria.

det Episcopus, non esse consentaneum, vt præscribat solus quid aut quo ordine dicat: argumentum suo iudicio & aptum & vtile delegisse: quæstiones primò leuiores mouisse, vt post ad alia dogmata veniretur: alia esse eiusmodi, ad quæ probanda Conciliorum & Patrum autoritates quædam obtendi possint: hęc quę ab ipso sunt posita, suum momentum & in tractando vtilitatem, nullum tamen colorem probabilitatis habere, nullum Scriptorem classicum, nullum Concilium oecumenicum ab illis posse in medium produci. Nec difficilem aut morosum se præbet, quòd sciat Episcopum didacticum esse oportere. Quamuis autem docendo, firmamenta adducendo & persuadendo omnibus prodesse studeat, & paratus sit cuiuis fidei suæ rationem reddere: tamen ipsorum potius erat aientem partem confirmare, quòd Negatiua, vel ipso in Collatione Westmonasteriensi teste, probari non possit. Solum hoc & in concione postulauit, & nunc iterum contendit, vt ad suam affirmantem sententiã astruendam, vnum Scripturæ locum, vnum ex prioribus Concilijs aut priscis Doctoribus argumentum proferant. Negantes propositiones in Schola Christi & Christianorum recipi non esse obscurũ, ijs præsertim qui legerũt: Hoc Abraham non fecit: A principio non fuit sic: Nemo decessorum meorum hoc prophano vocabulo vti voluit: Sancti ante legem, Sancti in lege, Sancti sub gratia, omnes perficientes corpus Christi, in membris sunt constituti. At nemo se vniuersalem dici voluit. Sic Gregorius Episcopum Constantinopolitanum primas vendicantem, lib. 4. epist. 80. & epist. 92. retudit. Itaq; pro more Scholæ,

& iuxta Aristotelis præceptum, petit sibi vnam dari instantiam, vt loquuntur, vnum exemplum, vnam vel Scripturę vel antiquitatis sententiam, vnde liqueat, posse istorum nouas Sanctiones defendi. Quamuis verò Colus per totum anni dimidium requisitus, nullam autoritatem nominaret, sed tantum de vsucapione & diuturna possessione suæ Ecclesiæ gloriaretur, cùm tamen nullo bono iure in eam venerint, cùm tāquam malæ fidei possessores alienum locum inuaserint, vt olim Pharisęi qui in Mosis cathedra sederunt, vt olim Iudæi qui se Abrahæ filios iactitarunt, tamen Iuellus non abnuit, sed eius animo morem gerit, Gelasium, Theophilum Alexandrinum, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Chrisost. Amb. Iustinianum Imperatorem citat, non vt Colus nuda Patrum nomina instar Pharmacopolarum qui sępe inanes pyxides ostentant, sed loca digito monstrat, ac verba ipsa ante conspectum constituit, quibus Missæ priuatæ, Transubstantiationis, Primatus, aliorumq; errorum portenta refellit, & obiecta quædam aduersaria diluit. Atq; hæc ab eo scripta sunt 29. Martij.

Eulgatum est postea breue & mutilatum quoddam responsum D. Coli, non quidem ad ipsum rectà missum, sed ex diuersis exemplaribus hinc inde sparsis, & inter confœderatos clàm volitātibus, vnum tādem ad manus eius peruenit. Cui Rhapsodiæ cùm nec per literas nec per nuntios aliud exemplar ab autore ipso extorquere posset, rogatu multorum honoratissimorum & amicorū permotus, & aduersarij importunitate adactus ędito libro respondit: in illo Apocrypho Coli plus cholerę & caloris esse quàm mo-

destiæ

destiæ & soliditatis, fumum quendam offundi, non flammam emicare, nimis imperiosè illum agere, nimis regaliter: qui nullum probatum Scriptorem adduxit, sed solummodo ceu Princeps quispiam adscribat, *Teste meipso:* alterius Termini ac temporis vsurã illi necessariò concedendam, *Ad exhibendum.* Cumq; regereret idem doctor se Catholicos esse, Ecclesiæ primogenitos filios, non malæ fidei possessores, quòd illic centum annorum præscriptio valeat: replicat, iamdudum illos sua possessione depulsos ipsa æterna Dei veritate, quæ omnes errores & vanitates dispellit, vt olim Mosis virga fictitios Magorum colubros deuorauit: & Phariseos cathedram iniustè possedisse, fures & latrones à Christo dictos esse, eos à patre Diabolo oriundos, centum annorum curriculum iure ciuili posse præscribere, sed non nisi bonum titulum habeat, vt ipsimet loquuntur, id est, in religione verbum Dei: in Theologia nullum tempus errori posse suffragari. Ipsa distinctio octaua ex August. asseuerat, Veritate manifestata, cedat consuetudo veritati. Nemo consuetudinem rationi & veritati præponat, quia consuetudinẽ ratio & veritas semper excludit. Ex Gregorio docet, Si consuetudinem opponas, aduertẽdum est quod Dominus dicit: Ego sum via, veritas & vita: non dicit Ego sum consuetudo. Et certè quælibet consuetudo quantumuis vetusta, quantumuis vulgata, veritati omninò est postponenda. Eadem Cyprianus, Si solus Christus audiendus est, non debemus attẽdere quid aliquis ante nos faciendum putauit, sed quid qui ante omnes est Christus prior fecerit. Neq; enim hominis consuetudinẽ

ſequi debemus, ſed veritatem Dei. &c. Cùmq; iure cautum ſit, Nullum tempus præſcribit Regi, cur non multò melius dici poſſit, Nullum tempus præſcribit Deo? Quin & alia regula eſt in ipſorum lege percelebrata, Poſſeſſorem malæ fidei, nulla temporis longinquitate præſcribere. Quoniam Dominus doctor adhuc hæſitauit, pergit porrò vſum communis linguæ in publico cœtu confirmare autoritate Augustini, qui ſæpe ad populum Hipponenſem & Aphricanum, Nũc loquar latinè vt omnes intelligant: Teſtimonio Baſilij, Cõiunctus ſonus virorum, mulierum, paruulorum, tanquam fluctus ferientis littora in noſtris ad Deũ precibus excitatur: Pronunciato Chryſoſtomi ſua ætate, Non mireris ſi in ſacris noſtris populus cum Sacerdote colloquatur: Et Auguſtini iterum, Non eſt opus loquutione cum oramus, id eſt ſonantibus verbis, niſi forte ſicut Sacerdotes faciũt ſignificandæ mentis ſuæ cauſa, non vt Deus ſed vt homines audiant: Suffragio Iuſtiniani, qui ſacerdotes monet clara voce recitare, vt maiori deuotione audientium animi efferantur: Dicto ipſius Lyræ, Si populus intelligat rationem Sacerdotis, melius reducitur in Deũ, & maiori deuotione reſpondet, Amẽ. Cæterum vt leo, ſicuti Plinius tradidit, ſæuum alioqui & formidabile animal, velo oculis obiecto, quocũq; volueris circumagi poterit: ita iſti oculis ſimpliciorum obnubilatis & obcæcatis, ſeducunt & circumducunt pro ipſorum libidine. Quid Chriſtus? An populum ſic docuit, ignorare, non legere, nihil intelligere, cùm ſcribit, Erratis, neſcientes ſcripturas? Quid Origines, Tormẽtum eſt Diabolo, ſi quem videat legere ſcrip-

turas,possidet enim omnes qui versantur in ignorantia. Quid Cyrillus? Pueri nostri legunt sacras literas, & ex eo fiunt religiosissimi.

Conqueritur D.Doctor secũ agi durius,Catholicos pati nullo iure posse. Cui Episcopus tẽporis Mariani aliã faciem iracundã & terribilem, alios mores, nouam immanitatem obiecit: tum fasce & face sæuitum esse: nunc liberiori custodia, quasi cauea aut gyro includi solummodo,ne efferati recalcitrent, & in rebellionem erumpant: tum illud Cyrilli de Christo dictum,etiam de Christianis verè enũtiari potuisse, Primum ligant,deinde causas in eum quærunt, prius captum habent quàm accusatum: tum sine lege,ante capitalem sententiam, manus subditorum faculis & lucernis ambustas esse: tum contra ipsorum legem, Thomam Crãmerum Archiepiscopũ Cantuar. Romam ad comparendum infra octoginta dies,abiecta omni cunctatione, & vt aiunt,peremptoriè citatum, cùm tamen idem in carcere detineretur: tum catholicum fuisse, Nos legem habemus, & secũdum legẽ debet mori.

Sed,quoniam omnia quæ vltrò citròq; dicta sunt, cõmodè hîc inseri non possunt,& quia liber ipse prostat anglicè,suadeo vt lector eum consulat: vbi fallaces pontificiorum rationes & malè consutas conclusiones perspiciet: vbi ad tollendam veneni vim,multum salutaris theriacæ ex sacra scriptura admiscet: vbi ad Papismi propugnaculum demoliendum, arietes validissimè admouet: vbi D. Colum hortatur, vt quondam Hieronymum Augustinus, arripere seueritatem christianam,& canere Palinodiam: vbi dicit

huic, sicuti Arianis Hilari⁹, Cedo aliud Euãgelium, cedo alios doctores, alia Concilia. Dicit, vanam esse de annis mille & quingentis, quos magno hiatu, sed frustra iactant, fabulam: non annorum numero, sed argumentorum momento, non ex Chronologia sed ex Theologia, non Arithmetico calculo, sed rationũ pondere agendũ. Dicit ex medio iure, quod ipse profitetur, Quę à principio malè inchoata fuit institutio, temporis tractu non conualescit. Dicit ex Hieronymo, Quæ absq; testimonio scripturarum, quasi tradita ab Apostolis asseruntur, percutiuntur malleo verbi Dei. Dicit ex Augustino, Ne audiatur, hoc ego dico, hoc tu dicis, sed hæc dicit Dominus. Dicit ex Cypriano, Si ad diuinæ traditionis caput & originem reuertaris, cessat omnis error humanus. Dicit nõ verum esse quod vetus est, & populari adagio iactatum, Quomodocũq; eat aut erret sol, non potest mentiri horologium, sed contrà horologij error ex cursu solis deprehenditur & corrigitur. Acta sunt ista. Anno Domini. 1560, Maij. 18.

Responsum Th. Hardingi aduersus Iuelli prouocationem.

Aduersus hos articulos quos Episcopus, quasi veritatis tubicen liberè pro Concione velut proclamauit, Thomas Hardingus tandẽ Anglicè responsionem suam emittit, Anno Domini. 1564. Ille ille Hardingus, qui sub Edouardo Rege mirificè & magnificè protestatus est, Cõcionatus est, iuratus est contra Papam: qui Tridentinos patres vt illiteratos Põtificulos, Oxoniæ pro Concione derisit; qui è suggestu vocem sonoram quasi tubæ & campanæ Osneẽsi similem dari sibi optauit, vt supinis auribus surdorũ

Papi-

Papistarum insonari,& velut Stentor quidam contra Romanæ Ecclesiæ superstitiones pleno ore vociferari posset,vt omnes procul exaudiant: qui Purgatorij pictas flammas & papyraceos parietes sarcasticè nominauit:qui Romam sentinam Sodomicam,Missam massam Idololatriæ, & mysterium iniquitatum esse dixit. qui & domi in Collegio suo Nouo,non nouo more aut corruptè, sed Euangelicè & piè Scripturæ partes exposuit, & foris in celeberrimis conuentibus Dei verbum prædicare visus est, si non solidius,syncerius,& disertius quàm alij: at gesticulatione, proiectione brachiorum,firmitate lacertorũ, horrore verborum,grauitate vultus,ardore zeli,specie tenus longè vehementius: qui illustrissimo duci Suffolciensi sacrorũ minister domesticus fuit: qui nobilissimæ eius filiæ Ianę Graiæ fœlicis memoriæ,(pòst in Mariano dominatu martyrium passæ) salutaria cõsilia è diuino codice non raro suggessit: qui Pet. Martyrem Oxoniæ tantum non adorauit: qui non solum publicè eũ legentem,sed etiam in ædib9 Italicè concionantẽ audiuit: qui ex Italia reuersus, Francisco Guauarræ viro optimo dixit,Margaritas ceu Mercator vndiq; cõquisiui,& ecce præstantissimam domi inueni, Pet.Martyrem,quo nihil habet Europa doctius: Ille inquam ille Hardingus, nouo hoc Papismi euthusiasmo derepentè inflatus, quasi septem dierum spatio omnia doctorum, Cõciliorum, Latinorum, Græcorum volumina peragrasset, ex hac Patrum lectione se mutatum profitetur,& alios conuertere vel potius peruertere studuit, ipsumq; adeò Haddonũ Collegij Magdalenẽsis Præfectũ tentauit, sed nõ perpulit.Ille ver-

ſa rerum vice,mox nouum Chriſtum, nouum Euangelium, nouam legem, nouum contra Euangelicos anathema nunciat: Ille verbo & ſcripto quod dextra ædificat, mox ſiniſtra deſtruit: Ille Iuelli in miniſterio ſocius, ipſum Collegam ſuum, Deuonienſem ſuum,amicum & fratrem ſuum, id eſt, alterum ſe virulento libro proſcindit: eum,non Sacerdotem, ipſe iiſdem ſacris & eodem tempore & ab eodem credo Ordinario initiatus: nõ Epiſcopum, cuius tamen canonicæ electioni in Capitulo Sariſburienſi ipſe tum Præbendarius interfuit, & ſuum calculum addidiſſe fertur: non gradu, nõ ætate ſatis prouectum,ipſe gradu baccalaureatus inferior, & ætate non multo maior: breuiter non hominem facit,ſed Goliam, Gigãtem, Therſitem, ſcurrã: Euãgelicos audaces, impios, indoctos,Lucianiſtas,ſectarios, ſchiſmaticos, hæreticos,ſacramentarios,Chriſti crucis, ſacrificij, Eccleſiæ inimicos,Satanæ ſatellites,mõſtra,Ethnicos, publicanos,Turcas, Antichriſtos. In has tragicas vociferationes vbiq; Hardingica dictio, in has ampullas, in hæc conuitia efferueſcit. Hæc eſt nouæ Scholæ modeſtia & vrbanitas. Sic nouitius iſte magiſtros ſuos,Eckios,Cochlæos, Horantios, Hoſorios, Surios pulchrè exprimit. Sic ex ſpiritu & aqua Papiſmi renatus, ſic ad hoc ſuillum volutabrum miſerè relapſus, contra Eccleſiam Dei,contra Euãgelium Chriſti, cuius Miniſter fuit, blaſphemias eructat, in libello noſtram cauſam nouitatis arguit,nobis iniuriam, populo fucum facit,pro veteribus noua venditans, & pro nouis ea quę ſunt vetuſtiſſima condẽnans. Cumq; Epiſcopus hic coram Regia maieſtate, religionis no-

ſtræ.

ſtræ & Papiſticæ diuerſitatem oſtendiſſet, & cum D. Colo, vti iam diximus conflictatus fuiſſet, id indignè ferens Hardingus, non ita dudum auditor Petri Martyris, & Euangelij acerrimus & vocalis præco, latrat Miſſas priuatas, reales & naturales præſentias, & alia eiuſmodi quibus illorum religio continetur, ante ſexcentos annos poſt natum Chriſtum, certum & expreſſum habere teſtimonium antiquitatis: Iuellum verò qui contrà ſic audacter proteſtatus erat publicè, impudentem eſſe, inſolentem, confidentem, gloriosũm militem. Itaq; liber ille à multis emitur ac recipitur. Hardingus quaſi alter Cæſar proclamans, veni, vidi, vici, cum ſuis triumphat, ſed ante victoriã: non enim quæ probabilia ſunt vera ſunt, & ſæpè vetuſtas non eſt vetuſtas, ſed mera nouitas. Patrem ſuũ Abrahamum Phariſæi in ore habuerunt. Patres iactauit Dioſcorus in Concilio Chalcedonenſi, Ego habeo teſtimonia ſanctorum patrum: & Eutyches à progenitoribus ſuis accepit & ſic credidit, & in hac fide patrum baptizatus eſt & ſignatus, & citat ſcripta patrum Cyrilli, Athanaſij: citant Ariani patrem Origenem: & Pelagiani patres Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum. Sed quantum tegmen falſitatis, inquit idem pater Auguſtinus? Et pater Origenes in Eſaiam, Duplices habemus patres, & vna ſpecies eſt peſſimorum patrum, ſiquidem antequam crederemus, Zabulus noſter pater fuit.

Non dum ergo ſubſcribit Iuellus, nõ dum recantat, quod Harding⁹ voluit & ſperauit, ſed pergit, nũquam fortius, è ſcripturis, è patribus, è Concilijs, hominis fraudes & fallacias conuincere ac detegere, e-

uulgata Refutatione, ſeu vt ipſe inſcribit, Replicatione, An. milleſimo, quingẽteſimo, ſexageſimo quinto, Augusti ſexto : ex qua perſpicuũ & teſtatũ omnibus facit, veros & priſcos patres ab eo corrumpi, detruncari, detorqueri : Amphilochios, Abdias, Leontios, Martiales, Metaphraſtes, Hippolytos, Vincentios, Clementes, Cletos, Anacletos, Epiſtolas Decretales, ſuppoſititios Athanaſios, fictos Baſilios, ſomnia eſſe, vanitates, nouitates, viſiones, veriſſimas impoſturas : veritatem magnam eſſe & præualere, coniecturas & fictiones & hipotheſes Categoricè & ſolidè nihil probare: paradoxa & contradictiones manifeſtè occurrere : ex dubijs firmam concluſionem non ſequi : lunaticos, ægrotos, furioſos, fœminas expirantes, vxorẽ Tertulliani, Serapionis puerum, Monachos in deſerto, Miſſas Iacobi & Chryſoſtomi, Canones Conciliorum adulterinos, Homeri poeſim, digreſſiones, ſophiſmata, ſcommata, ſanis viris non theologica argumenta, ſed puerilia nugamenta videri.

Replicatio Iuelli.

Tria verò mihi in his duobus ſcriptoribus præ cæteris adnotanda videntur. Etſi enim in multis pares ſunt, & ambo doctrinæ & eloquentiæ gloria præcellentes: tamen ſunt hæc, in quibus alter ab altero internoſcitur & vincitur. Hardingus aliquanto dicacior eſt & acerbior: noſter ſuauis & ſalſus. Hardingus in producendis teſtibus parcior, in ipſo verborum circuitu longior : noſter in allegatione autoritatum denſus & vber, in oratione facilis ac feſtiuus. Hardingus quaſi canis è Nilo lambitans, hîc deguſtat, illîc fugitat, hîc ſummis labris attingit, illîc ſe ingurgitat & immergit, leuia argumenta vellicat & morſicat, grauia

Iuellus & Hardingus inter ſe commiſsi & Collati.

præterit planè dissimulans, & omninò cæcos parit catulos: noster quasi robustus, & sciens venator illius omnia loca indagat, omnes autoritates excutit & persequitur, in singulis inhærens & insistens, nec solum obiter quasi à limine salutans, & res tantum leuiter & summatim consectans, sed voculas quasq; anxiè & diligenter ponderans, quid sit corpus, quid panis, quid Liturgia, quid Missa, quid Substãtia, quid natura, quid Dei omnipotentia, quid Sacerdotium, quid Sacrificium, apud Patres quomodo accipiantur discutiens, & suas locutiones quibus vsus est, non vno aut altero loco, sed varijs testimonijs asserens & defendens. Vt autem reliqua prętermittam, in articulo decimo quarto, quàm doctè expendit locum illum PseudoAthanasij de Christi Imagine, quid Imago sit ex Paulo, ex Apocalypsi, ex Basilio, ex Augustino, ex Pachymero Dionysij paraphraste, interpretans? Rursus quàm eruditè illam Duliæ & Latriæ distinctionem euertit?

Distinctionis de Latria & Dulia eneruatio aduersus Alanum Copum.

Qua de re, sine me quæso (Lector) aliquanto fusius dicere, quòd hac de causa popularis meus & collega Alanus Copus me adoriatur in sua Legenda plũbea, seu in Miscellaneis. Sic enim vastum illud Dialogorum chaos, in quo tot boni autores taxantur, tot mali scriptores laudantur, tot veræ historiæ reiiciuntur, tot vanæ fabulæ narrantur, dici potest non immerito. Quoniam vero libri illi omnibus ad manũ non sunt, quò ego nihil dissimulare sed candidè agere videar, & lector totam disputationem nostram melius intelligat, ei verba eius ascribã. Sic igitur in Dialogo quinto Critobulum suum obijcientem introducit.

» *Critobulus*. At præter Caluinum & Germanos
» meos, quidam etiam Anglus (vt Domeſtico te magis
» premã teſtimonio) tuus, Latinè, Græcè, & Hebraicè
» &c. Laurentius Humfredus hoc Duliæ & Latriæ diſ-
» crimen, cui vos tãtum tribuitis, vt ex ignoratione lin-
» guarum profectum, quibuſdam quaſi ſibilis explodit.
» Nam libro de interpretatione linguarum ędito, vbi
» concionatores veſtros elingues, & illiteratos meritò ir-
» ridet, Monachos & Theologos veſtros, ac inter eos
» Thomam Aquinatem (quem ironicè appellat mag-
» num illum Theologum doctorem, ſed neq; Græcè
» doctum nec Latinè) in ſacris literis interpretandis,
» quòd Gręci ſermonis eſſent rudes, turpiter ſe dediſſe
» arguit, inter cætera indignabundus in hæc verba e-
» rumpit: Hinc friuolæ tot, ac tam variæ Scholaſtico-
» rum diſtinctiones ſubnatæ ſunt, Benedico tibi ac te:
» Dulia & Latria: quas abſurdas differentias, nec inue-
» niſſent vnquam, nec inuentas adeò pertinaciter tuta-
» ti fuiſſent, ſi linguas vel ſummis digitis attigiſſent. Vi-
» des igitur ignorantiam peperiſſe tritam illam Duliæ
» & Latriæ diſtinctionem.

Quibus ſtatim apud eum Irenæus nomine, ſed re
» vera non ſatis pacificè reſpõdet. *Irenæus*. Quòd ve-
» rò popularis meus in ſcholaſticos ſcriptores ſtili ſui
» mucronem exacuerit, eoſq; ſalibus amarulentis pu-
» pugerit, in hoc potes eum Euangelicæ iſtius ſcholæ
» diſcipulum agnoſcere. Et mox: ſed de ſcriptoribus
» Scholaſticis nunc non eſt diſputãdi locus. Ad diſtin-
» ctionem igitur illam Duliæ & Latriæ accedo: quam,
» cur iſte, Scholaſticos quòd eſſent linguarum imperiti

inueniſſe

inueniſſe ſcribat, ipſe viderit. Sit ille Latinè & Græcè "
doctiſſimus (quam laudem, quoniam in vtriuſq; lin- "
guæ ſtudio, omne ferè tempus ętatis videtur cõſump- "
ſiſſe, ei nec detraho nec inuideo) non tamen opinor "
tantum ſibi arrogabit, quin Græcarum literarum ſci- "
entiam ipſis Græcis concedat, & eos hîc ſibi præponi "
non ægrè ferat. Huic igitur oppono Græcos Nicenæ "
huius, de qua iam multa diximus, Synodi, doctiſſi- "
mos patres, &c. "

Multa enim ibi dicuntur, quæ ab ipſo melius peti poſſunt: quæ primum ſuis ponderibus examinemus, vt poſt liquidius conſtet, vtra ſententia ſit verior.

Diuiſio.

Prima pars, Cultus Diuorum Confutatio.

Dum Latriam Deo, & Sanctis Duliam, & D. Virgini Hyperduliam tribuunt, iniquiſſima partitione dupliciter errant, tum quod maius eſt Diuis concedentes, tum honorem qui ſoli Deo competit, in creaturas & homines vana diſtinctione vocabulorum ſtultè impendentes. Agedum verò, quis nouus Grãmaticus eam primus inuexit? qua autoritate, qua regula, quò exemplo, qua ratione motus? Sed de Grãmatica poſterius, nunc Theologos ipſius loquentes audiamus.

Ad obiecta.

Beda.

Venerabilis Beda noſter contra nos producitur: quod extare fateor non ſolum in eo Lucæ Euangeliſtæ loco qui ab ipſo citatur, verumetiam in Matthæũ, capite quarto. At quomodo Sanctis patrocinatur? quomodo aduerſariorũ cauſam adiuuat? Non enim Beda inter Deũ & Diuos, ſed inter Deũ & homines diſtinguit, quo pacto Latriâ Deo ſoli debeam⁹, deindè etiã Duliâ per charitatẽ nobis inuicem ſeruire poſ-

ſimus. Hæc ſeruiens charitas mutua, inter homines vltrò citròq; commeans, non eſt cultus mortuorum: & illa cultrix Sanctorũ ſeruitus, cui homines iſti mancipãtur, ab eo planè impugnatur, cum ſoli Diuinitatis cultui debitam, & nulli creaturæ participandam aſſerit: cùm Idololatras nuncupat eos, qui vota, preces, & ſacrificia vni Deo non faciunt. Præterea Duliam non ſolum ad homines pertinere, ſed Deo & cuilibet naturæ & creaturæ communem eſſe ſeruitutem iudicat, quod iſti non agnoſcunt.

Id tamen iſtis inuitis, Auguſtinus clariſſimè oſtendet, ſi librum primum de Trinitate & caput ſextum legere velint. Ex quo Beda hic omnia ſua ad verbum tranſtulit, ibiq; probat manifeſtè ſpiritum ſanctum Deũ eſſe, quòd Paulus dicat illi nos ſeruire, illius nos templa eſſe, & quòd eos qui coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori, in Epiſtola ad Rom. deteſtetur, vbi Latria creaturæ datur. Producitur ſecundò etiam Auguſtinus, qui tamen in libro de quãtitate Animæ, de vera religione, in Enchiridio, de Ciuitate Dei, & paſſim alibi validis & pluribus argumentis huic Sanctorum cultui, & mortuorum inuocationi aduerſatur. Quomodo autem ille locus contra fauſtum Manichæum illorum figmentum quicquam ſubleuaret, qui nec Duliam ſoli homini deputatam ait, nec vſpiam de Sanctorum Dulia loquitur? Certe Dei Ciuitas, quam libro decimo, capitè primo deſcripſit, hanc Duliam Sanctorum neutiquam probat, licet ſuo more affirmet Latriam cultum diuinum appellari, nec tamen ſemper vt ipſemet confitetur. Quomodocunq; autem nominetur, aut ab interpre-

Auguſtinus.

te

te reddatur, concludit omnē cultum religiosum non nisi Deo deberi: & Latriam etiam in Scriptura aliter reperiri, in libro locutionis de Genesi non obscurè significauit. Cæterum nec hic pater, nec huius Epitomastes Beda in his locis Sanctorum mortuorum cultum aut venerationem stabiliunt. Prodit tertio Basilius ad Amphilochium capite decimo octauo, Latriā in spiritu & veritate beatæ Trinitati ab Orthodoxis attribui, Sanctis Imaginibus adorationem, exosculationem, honorem. De voce Duliæ nullum verbū hîc audimus, nisi fortè quadam circuitione & notatione: & Autor nescio quis nuper repertus, qui non extat Latine vel Græcè in codice impresso, adducitur. Post multos demum annos Basilio mortuo, in Nicæna Pseudosynodo aliquot eius libri capitula infarciuntur, vbi hoc solum asseritur de Latria, quod à nobis non negatur, eam scilicet diuinæ naturę secundum fidem nostram propriè conuenire, ad creaturas minimè extendi, ne lignum, ne creaturas videamur colere: vbi illud tamē nec piè nec cautè satis dicitur, Imaginis honorem in Prototypum redundare, & cultum imagini delatum ad primogenium trāsire. Non enim Deus, non Christus, non diua Maria, non Angeli, nō sancti viri, quorum illud Concilium meminit, quorū Imagines in templis, in parietibus, in tabulis collocandas decreuit, verè honorantur, si verbum Domini eum honorem non probat, si non ad prototypū honor indè redit, sed ad Ecclesiam scandalum & ad populum Dei Idololatriæ periculum, si ipsi hoc modo coli nolunt, si Deus iratus reijcit: Quis requisiuit ista de manibus vestris? frustra me colunt docentes do-

Basilius.

ctrinas & mandata hominum. An non cùm in honorifico & ſublimi loco, in domo Dei, in templo collocantur, ipſa ſimilitudine animatorum membrorũ atq; ſenſuum, quamuis ſenſu & anima careãt, afficiunt infirmos animos, vt viuere, vt ſpirare, vt ſentire videãtur? Teſtis eſt in Epiſtola quadrageſima nona Auguſtinus: Teſtis cõmunis error & ſtupiditas multorum, qui Chriſtum è ſepulchro ſurgere in feſto Paſchali, in altari ambulare, manus mouere, oculos huc illuc torquere exiſtimarunt. Teſtis eſt rurſus idem Auguſtinus in Pſal. centeſimum decimum tertium Ducit, & affectu quodam infirmo rapit corda mortalium formæ ſimilitudo, & membrorum imitata cõpago. Rurſus, Quis adorat vel orat intuens ſimulachrum, vt ab eo ſe exaudiri putet, ac ab eo ſibi præſtari quod deſyderat, ſperet? Rurſus, Plus valent ſimulachra ad curuandam infœlicem animam, quòd os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent, quàm ad corrigendam, quòd non loquãtur. &c. Nec Deus viuus & verus per mortuas & fictas imagines, vnquam coli voluit aut honorari, nec Sancti per ſimulachra adorari. Teſtis hîc quoq; ibidẽ Auguſtinus, Nunquid eis ſupplicamus quia per ea ſupplicamus Deo? Illa cauſa maxima eſt impietatis inſanæ: Additq; hũc eſſe prætextũ eorum, qui ſibi Purgatioris religionis eſſe videntur, Nec ſimulachrum, nec dæmonium colo, ſed per effigiem corporalem eius rei ſignum intueor quam colere debeo. Verum hanc εἰδωλοθρησκείαν Carolus Magnus in ſuo reſcripto de imaginibus contra hanc Synodum ſatis confutauit, ideoq; eadem opera Thomam etiam Aquinatem

Tho. Aquinas.

aſſer-

assertorem eiusdem sententiæ, qui dicit (vt etiam Basilius Magnus, & Damascenus) ad imaginem & exẽplar parem honorem referri, & honorem imaginis ad prototypum peruenire. Sed à Thoma dissentiunt Henricus de Gandauo, Durandus, Ioannes de Guiuerra, Petrus de Aquila, & Robertus Holcot, moralissimus professor ab istis dictus, in librum Sapientię, lectione centesima quinquagesima octaua: qui licet in vtramq; partem more suo disputet, tamen expressis verbis, & tribus aut quatuor rationibus, Thomæ sententiã ex professo labefactat, nõ eundem honorẽ debere imagini & illi cuius est imago: Primò, quia Latria est honor soli Deo debitus, sed nulla imago est Deus, ergo nulli imagini debetur talis honor: Secũdò, Si idem honor imagini Christi & Christo debetur, etiam lapidi & Christo deberetur, & consequenter Christo & creaturæ, quod non est credendum: Tertiò, Qui adorat aliquid honore Latriæ, cõfitetur illud esse Deum, ergo si aliquis posset licitè adorare Dei imaginem cultu Latriæ, posset similiter confiteri & licitè protestari, aliud à Deo esse Deum: Quartò, Vera adoratio est in spiritu & deuotione & amore summo, at istam nullo modo debemus in aliquam creaturam dirigere. Ex quibus omnibus positis infertur conclusio: Nec video pro nunc benè esse dictum, quòd eodem honore honoratur imago & Deus cuius est imago.

Holcot cõtra Thomam.

Quarè cùm & autoritas moneat, & ratio suadeat, illam partem Decreti Nicæni ex subdititio Basilio, Damasceno, Aquinate comprobati, vires & firmitatem non habere, de ipso Concilio paulò copiosius

. Haddoni defensio & ic. Pseudo- nodi descri- tio, contra Osorium.

dicere aggrediamur, eoq; magis, quòd Hieronymus Osorius, Gualterum Haddonum nostrum huius Synodi autoritate premit, & imagines miraculo, ex personato Athanasio in hanc scenam Nicænam protracto, & Constantini somnio astruit. Quorum ergo auspicijs hoc Concilium celebratum est? quid sancitum est? quæ noua opinio constabilita? quando? quomodo? & quamobrem? Nam & personarum, & temporis, & rei ipsius, & modi, & causarum examen necessarium est. Indictum est Concilium Irenes & Constantini decreto, qui Nicæam Episcopos conuocarunt, vbi Adrianus Pontifex Romanus non præsidet non se generalem aut vniuersalem Monarcham, sed seruum seruorum, & Imperatores Dominos suos pijssimos & serenissimos vocitat. At qualis Irene? Mulier furiosa, superstitiosa, in cæde & sanguine bacchās: quæ filium suum Constantinum oculis, imperio, vita priuauit? quæ Astrologis nimium credendo, regni vires & opes exhausit: qua regnante Nicephorus & Alexius iniustissimè excæcantur, multis linguæ præciduntur, Sol horum scelerum spectator obtenebrescit, & ad dies septemdecim radios suos amittit. Qualis tandem filius? Mali corui malum ouum. Constantinus parum constans adolescens, qui Leonis Copronymi patris sui in damnandis Iconolatris zelum non sequutus, matris cæco affectui obtemperat, quam post ab Imperio remouet, & rursus constitutionem suam imaginariam abrogat, vti Platina in vita Adriani primi scriptum reliquit. Hanc fœminam, hunc puerum quis instigauit imagines, quas Leo deleuit, restituere? Quis, nisi Dauus totius orbis perturbator Papa A-

Quis cōuocat?

Quis Dauus instigas.

drianus

drianus, epistola scilicet ad eos transmissa? & alterver sipellis Episcopus Paulus Cyprius iam delirans, qui Leone imperante profitetur apertè, Imagines nō esse adorandas? Irene suffecta mutatur, morbo excruciatus & lecto affixus, vitæ monasticæ se deuouet & addicit vt sordes eluat, creditq́; se non posse bona conscientia suo ministerio defungi, credit Ecclesiā totam esse excommunicatam, & nisi Irene & Constantinus vniuersali Synodo errorem illum corrigant, & Imaginibus locum & honorem suum reddant, nec ipsos, nec se, nec patririos Constantinopolitanos posse salutem consequi. Ita muliebris superstitio, & iuuenilis inscitia, & vilis Apostatæ febrile deliramentum, & Pontificis vana doctrina & suasio, imaginum vsum & cultum prudenter abolitum, inconsideratè & impiè reuocarunt. At quid trecenti patres & plures hoc modo ab istis congregati statuunt? Non solum Duliam sanctis, sed & Latriam exhibent, suam distinctionem incauti & imprudentes irritam faciunt. Latria est imagines in templis prostituere, colere, adorare: Latria est Sāctos Mediatores facere, Sanctos inuocare, Sanctos hoc priuilegio donare, quòd inspectores sint cordium, quòd mortui preces nostras audiant, quòd pro nobis possint intercedere, quòd querelas nostras & internos clamores ad Dei aures perferant. Sub id tempus hoc modo illum magnum Pirminiū precibus solicitarunt:

Quid decernitur?

Latria Imaginibus Sanctorum.

Sanctificet nostram sanctus Priminius escam,
Dextera Priminij benedicat pocula nostra.

Aliâs Pirminius.

Hæc mensæ consecratio papistica, tum ferè recep-

ta est. Latria est, quam Petro & Paulo tribuit Apostolicus ille Papa in suis ad Imperatores literis, Hij regni vestri propugnatores erunt, cunctas nationes pedibus vestris subijcient, vt quocunq; ire perrexeritis, victores vos declarent. Latria est, quam alij Episcopi orientales & occidentales pro sanctis contra Deum euomunt, & ex Scripturis perperam contortis violēter extorquent, quod ex ipsorum verbis in Concilio prolatis, si quis omnia in vnum conferat, facilè intelligi poterit. Tharassius Patriarcha generalis ex laico repentè declaratus Episcopus, inquit, has sacras & venerādas imagines desyderio quodam adoro. Enthymius Sardensis, Ex toto corde cum debito honore, & amplectibili adoratione suscipio. Elias Cretensis, Nunquam sepono sed perfectè veneror. Stauratius Chalcedonensis, Recipio, amplector, & veluti arrabonem salutis meæ honoro. Constantius Episcopus Constantiensis, sed vir inconstans, Ego Imaginibus cultum honoris exhibebo eundem qui debetur viuificæ Trinitati, & si quis nolit idem facere, eum anathematizo vt Marcionem, vt Manichæum. Petrus Nicomędiensis, Recipio, adoro, & id perpetuò docebo. Et duo illi Petri, Romanæ Ecclesiæ & Papæ legati, Qui ita non confitentur, eos statuimus anathemati subijciendos. Synodica epistola Theodori Hierosolymorum Patriarchæ, Seruator noster Christus fontes salutares, Sanctorum reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia in debiles fundentes, vnguento redolentis suauitatis scaturientes. Deniq; tota Synodus vno consensu, vno spiritu omnia subuertit, quæ vel ipsi in distinctione Latriæ & Duliæ finxerunt, vel

Copus noster effutijt, vel alij imaginati sunt. Nō sunt duæ adorationes, sed vna adoratio imaginis & primi exēplaris. Vbi nunc distinctio bipertita, cùm simplex sit, & vniusmodi adoratio & repræsentati & repræsentantis, imaginis & eius quod imaginantur, rei absentis & personæ præsentis? His ita conclusis canitur, Io triumphe, canitur, Rixosa contentio inter nos sedata est, Oriens, Occidens, Septentrio, Meridies vnum concordiæ iugum suscipiunt, nouo Constātino, nouæ Helenæ æterna memoria, Patriarchis multi anni. &c. Qui hæc dicunt de Sanctis, de imaginibus Sāctorum, an solum Duliam vrgent? an secum ipsi non pugnant? Annon verba solum venantur? an non planè nugantur?

Hoc autem magnificum dogma, tam diuina, tam heroica, tam honorifica de Diuis existimatio, quādo tandem cōcepta est? Cùm mysterium iniquitatis cœpit operari Satanas, cùm seditionis & Apostasiæ semen satum est, cùm filius perditionis innotuit, cùm errores crassi de primatu, de Purgatorio, de Sanctorum inuocatione & adoratione inualuerunt, nempè circiter annos octingētos. Quomodo? Vi & fraude: Quia populus Constantinopolitanus iniquo ferens animo suos doctos non admitti, nō audiri, armis spoliatus in exilium mittitur, quò liberius in vrbe Regina Idolomanica suo Papistico genio indulgeret: Quia omnibus proscriptis, alij qui paulò antè contrauenerant, mutare cogebantur vocem suam & sententiam.

Quando?

Quomodo?

Sed enim quæ causæ sic impulerunt, quæ rationes sic mouerunt, vel Synodum ita sentire vel alios ita

Quę rationes?

cõſentire? Accipite primum Hadriani Papalia & ſeſquipedalia argumenta: fabulam de Lepra Conſtantini magni reſtituti precibus Silueſtri, quam tamen Platina cenſet eſſe commentitiam, & cauſam erroris oſtendit, Conſtãtinum, non illum magnum, ſed huius Conſtantini anteceſſorem Elephantiaſi correptum, vndè inquit nata eſt illa de lepra Magni Conſtantini vana opinio ob ſimilitudinem nominis. Sic porrò pergũt argumentari & mẽtiri. Iacobus in ſummitate virgæ adorauit: Iſraeliticus populus æneí ſerpentis inſpectione ſeruatus eſt, & nos Chriſti & Sanctorum figuras contemplantes ſeruari dubitamus? Pſal, 4. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Pſal. 25. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum tabernaculi gloriæ tuæ. 26. Exquiſiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram. 95. Confeſſio & pulchritudo coram eo. Quibus illa ſimillima ſunt Theodori, Pſal. 15. Sanctis in terra illius mirifica fecit, omnes voluntates eius in ipſis. Pſal. 66. Mirabilis Deus in Sanctis ſuis: quod ridiculoſè & pueriliter dictum, ait Carolus. Et illa Ioannis Orientalis non ſunt diſſimilia, Vidi Dominum facie ad faciem, & ſaluata eſt anima mea. Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ergo imagines habẽdæ & colendæ ſunt. Et quia omnis eorum religio aſpectabilis eſt & conſpicua, ad viſibile hoc Eccleſiæ ſuæ theatrum erigendum etiam illud corrogarunt: Nemo accendit lucernam & ponit eam ſub modio. Præterea illa argumentorum monſtra, viſiones, ſomnia, miracula, quibus ſi Alanus Copus fidem adhibere velit, nę ille erit homo ſuperſtitioſè credulus. Quid enim? adeò ne ſim-

plex

plex erit quisquam, vt verum credat quod in notho Sermone Athanasij narratur de imagine Christi, quã reliquerat Christianus, lancea transfixa, ex qua sanguinis & aquæ riuuli emanarint, vndè subitò Iudæi ad fidem Christianam cõuersi sint? An credet, quòd etiam in illa Synodo refertur, hunc magnum doctorem, cui ab immortalitate nomen est, vnquam dixisse, Martyrum ossa morbos fugare, infirmis medicari, cæcis visum impartire, lepras emundare, tentationes & mœrores soluere? & credet in ipsis ossibus Christum habitare? An credet dæmonem Monacho dixisse, se eũ missum facturum, si non amplius Mariæ imaginem adoraret? Aut alium Eremitam illius virginis imagini candelam accendisse, & peregrè proficiscentẽ ei mandasse, vt ad reditum vsq; illam inextinctam seruaret, eamq; sic executã esse sicuti præceperat, licet ille post menses plures reuersus fuerit? Aut credet imaginem causam fuisse castitatis, & vt fœmina ab adulterio recederet? De quo etiam ibidem Nicephorus Episcopus Dyrrachiensis: Mirabilis imago & digna valde nimis, quoniam potuit mulierem eruere de abominabilis ludibrij operatione? Aut existimabit Theodosium satis expergefactum fuisse, cùm ad hanc Idololatriam astruendam, in eadem Synodo Archidiaconi sui somnium referret? Vides Alane argumẽti tui debilitatem, Synodi tuæ fatuitatem, distinctionis tuæ infirmitatem? vides distinctionem facili impulsu imò sponte sua corruere, non esse necessum loquendo distinguere, quod isti patres colẽdo non separant, Duliam iam esse Latriam, & rursus Latriam esse, Duliam Diuis cõmunicari quod Deo proprium est, nec Be-

Athanasius.

dam,nec Auguſtinum,nec illa ſuppoſiti Baſilij verba, Sanctorũ cultum aut ſeruitutẽ ſatis confirmare,licet Deo ſuam Latriã vindicent, licet de imaginũ adoratione Synodus corruptiſſimè cenſeat. Sed quid iſtis immoror? Satis decretũ hoc Nicænũ refutatum eſt, cùm patres hui⁹ Imperatoris imagines tollẽdas curarint,& ipſe hic Cõſtantinus poſtea hæc ſua acta reſciderit,& Carolus magnus ſcripto publico reprehẽderit, & Cõſtantinopolitana Synodus,& Frãcofordiana & Mogũtina diuerſa conſtituerit, & huius ſentẽtiæ autores & fautores non ſatis fœlicem exitum cõſequuti fuerint.Itaq; nunc liceat mihi Auguſtini illis verbis vti contra iſtos Deaſtrorũ cultores & ſeruos, quæ ille libro decimo ſexto, capite decimo,contra Fauſtum & eiuſmodi Manichæos protulit, Veſter error Paganiſmo ſimilis eſt, quãdoquidem nec Chriſtum colitis, ſed Chriſti nomine neſcio quid, quod vobis mentiendo finxiſtis,& Deos vel in iſto conſpicuo cœlo viſibiles vel alios innumerabiles commentitios adoratis.

Secunda pars, de Latria & Dulia vera ſententia.

Diſcuſsis iſtis obiectionum nubeculis, inquiramus deinceps, quæ ſententia ſit veritati propior: rectené an ſecus excogitata ab iſtis ſit hęc Latrię & Dulię diſtinctio. Etenim dum nos velut ſeruos & mancipia in Sanctorum obſequium addici volunt vt Sanctis Duliam exhibeamus, quid aliud à nobis quàm grauiſſimam ſeruitutem, humillimam ſubiectionem erga homines exigunt? Nam Dulia græcè acerba & dura eſt ſeruitus, vt Abodah apud Hebræos, apud quos inter Shereth & Abad, id eſt, inter miniſtrare & ſeruire,hæc eſt differentia, quòd illud prius miniſterium

ſterium ſit liberorum, ſeruorum poſterius. Gen. 9. Cham erit ſeruus ſeruorum fratribus ſuis, qui titulus nunc non Seruilis eſt, ſed papalis, & hęc Domini maledictio à Papa in opimam benedictionem vertitur. Exod. 2. gemuiſſe legimus Iſraelitas, ac propter ſeruitutem ſuſpiraſſe. Eſaias. 14. vaticinatur populum ab onere, tributo, dolore & ſeruitute dura immunitaté & requiem conſequuturum: quæ grauiſſima ſeruitus à ſeptuaginta Dulia conuertitur. Hieronymus reddit Idololatram in epiſtola ac Epheſ. cap. 5. Idolis ſeruientem. Auguſtinus de Ciuitate Dei libro decimo, Duliam notat eſſe, quâ quis ſui iuris non eſt, ſed planè ſeruit alteri. Heſychius admonet, Pholoxenum Muſicum propterea Dulona cognominatum, & ciuitatem quandam Dulon, valde ſcilicet oneribus ſeruilibus oppreſſam, & diem captiuitatis appellari apud Poetas diem Dulion. Et Græci inter Latriam & Duliam hoc ſolum diſcrimen ſtatuunt, quòd alterum ſit propter mercedem operam locare, alterum planè ſeruiliter & gratis ſine pretio aut præmio vllo ſeruire. Euſtathi' in ſuis Parecbolis in Homeri Iliada refert Latron mercedem vocari apud veteres, & Latrin apud Ariſtophanem mercenarium. Et Suidas Latriam ſic definit, eſſe Duliam & ſeruitutem propter mercedem. Rectè itaq; iſti homines Duliam ſibi ſumunt, quandoquidem & duriter & gratis ſeruiunt. Vt enim à Sanctis non ſunt conducti, ita nec à Deo, nec ab ipſis quorum ſerui eſſe volunt, vllum ſalarium, vllum ſtipendium accipient. Ad hæc, Duliam & Latriam ſæpè confundi & ſynonyma eſſe, quis eſt mediocriter doctus, qui neſciat? Cultus enim & quidem diuinus, &

Papa Seruus.

contrà omnis seruitus humana, vtraq; voce denotatur. Deutero. vicesimo octauo: Quia nō seruijsti Deo tuo, idcirco inimicis tuis seruies. Vbi Latria & de Deo & de hominibus dicitur. Et vt Moyses Deutero. tricesimo quarto nominatur seruus Iehouæ, ita Paulus se Christi Dulon & seruum vocat: Idem Paulus qui se Dulon esse dixit, in eodem capite primo ad Rom. suam Deo Latriam profitetur: vbi Oecumenius, λατρεύω δίου δουλεύω. Cæterū vt hæc clariora sunt, quàm vt dissimulari possint, & firmiora quàm vt refelli valeant, & notiora quàm vt negari debeant, ita illud potius nobis agendum, vt probemus hanc siuè Latriā, siue Duliam semper Deo, nunquam Sanctis mortuis accommodari. Deutero. decimo: Dominū Deū tuū timebis & ipsi seruies. Quam emphasim Matthæus Euangelista capite quarto sic expressit: Dominū Deum tuum adorabis, & *Ipsi* soli seruies, articulum illum Hebraicum *Ipsum* per solum reddens. Contra Duliam Sanctorum aut Diuorum Exod. vicesimo clamat Dominus, Non prosternes te illis, nec coles eos. Et Deutero. vndecimo, vult vt Dominum toto corde nostro, & tota anima nostra colamus & diligamus. Vult Luc. primo, vt liberati de manibus inimicorum nostrorum, benedicto Deo Israelis omnibus diebus vitæ nostræ in sanctitate & iustitia seruiamus. Non vult Israelitas Deum colere & Baal, id est vllum alium sponsum seu maritum eligere, aut vllum alium Dominum habere: nam hoc modo colere Elias dicit esse claudicare. Gentes quæ Deum timuerunt, & simul Deos suos coluerunt, in libro Regum obiurgantur: & qui iurāt per Dominum & per Melchom apud Se-

phoniam

phoniam excinduntur. Qui Deum ſolum nominat, & ipſum & illum emphaticè exprimit, & totum cor & animam,& omnes dies vitæ noſtræ,& omne genus ſeruitutis & cultus,omnem Latriam & Duliam à nobis requirit,& cęteras creaturas ab hoc honore excludit, & omnem in vtramq; partem claudicationẽ prohibet, quæſo quem tandem cultum, aut cuiuſmodi ſeruitutem Diuis reliquam fecit? Internum cultũ vos illis,niſi immodicè Nicęni eſſe velitis,negatis: externum quia ſine interno nihil eſt, & quia eum mortui non petunt, & quia Scriptura non dat ipſis Angelis, nos illis non concedimus. Quem enim honorem illis deberi contendis? Si templa condi, ſi ſacra fieri, ſi ſacrificia illis conſtitui volueris, Auguſtinus lib.de ciuitate Dei octauo, capite viceſimo ſeptimo non permittet.Aram illis extrues? idem nõ probabit,de verbis Domini ſecundum Math. Sermone ſexto, cùm ait: Nemo mihi dicat,non eſt numen, non eſt Deus. &c.pro qua re iſti Idololatræ habeant,Ara teſtatur.Si incuruationem,genu flexionem,adorationem coram Imagine poſtules,non aſſentietur Dominus,qui hoc modo ſummam venerationem ſignificauit,cùm dixit, ſeptem millia virorum eſſe relicta, qui Baali genu nõ curuauerunt: nec hoc vnquam Sancti expetiuerunt, non Petrus à Cornelio,non Paulus à Gentibus, non Angelus à D.Ioanne, ſed omnes vetuerunt: Solus Satan inuentus eſt, qui audebat hanc proſtrationem flagitare,Omnia hęc tibi dabo,ſi proſtratus adoraueris me. De ciuili honore & reuerentia erga viuos & ſuperiores Dominos non loquimur.Quid? iurabis nẽ in illorũ nomine? Non annuet Dominus, Deutero.

decimo: Adhære ei,& iura per nomen eius. Et apud Iere.quarto,Iurabis,viuit Dominus .Si imagines Sanctorum aut reliquias honorare desideres,reclamabũt Origines contra Celsum lib.quarto, & Clemens Alexandrinus,& Lactantius: Nec fieri potest vt quis & Deum & simulachrum colat, aut vt vbi simulachrum est,ibi sit religio.Si inuocãdos putes, dicet Dominus, Inuoca me.

Iam verò vt Latriam ad humana seruitia & vulgaria ministeria transferri,& hanc distinctionem inualidam & ineptam esse appareat,Græci ipsi,non Gręca, sed bona fide dicent testimonium. Cur enim non animaduertũt in Leuitico opus seruile Latreuton vocari? Cur non vident Phocilidem habere, tempori λατρεύειν, pro eo quod est apud Paulum δουλεύειν,id est tempori seruire? Sopholem in Aiace Latriam pro Dulia vsurpare? Zenophontem Atticam illam Apem, in Pædia Cyri vtrumq; verbum pro eodem ponere? Aristotelem in Politicis Latrin famulam, & Iobum mendicam sic appellare? Eustathium in Homer.& Iulium Pollucẽ in titulo De seruis & Dominis,& Cœlium Rhodiginũ inter famulos Latrias recensere, dũ in diuersis nationibus seruos alijs atq; alijs nominibus donatos producunt: apud Cretenses,Clarotas: apud Athenienses, Thetas : apud Lacedæmonios, Heilotas: apud Marreandynos, Doryphoros : apud Sicyonios,Corynephoros: apud Thessalos Penestas: apud Argiuos,Gymnetas:alibi Achos: alibi Sindronas:vbiq; Dulos,vbiq; Latrias.Et hi omnes sacri,prophani,Theologi,Philosophi,Poetæ,Grammatici, vel Græcè doctissimi,vel Græci fuerunt,hac sanè in re mi

Cope,

Cope, & in verborum notationibus & distinctionibus, cum illo tuo Thoma Aquinate, & cum nostro etiam incomparabili Beda comparandi: quantumuis istum venerabilem, & trium linguarum peritia insignem, quantumuis monachum non contemnendum prædices: quātumuis ille alter Diuus, summus & Angelicus Doctor, in omni disciplinarum genere singularis, in Theologia vir planè Diuinus, à te & tuis habeatur, quem scilicet omnes verè & solidè docti venerantur, quem Græcia etiam ipsa admiratur, qui nō voculas consectatur vt nos, aut vndè verba ducta sint curiosius inquirit, sed in res cognitione dignissimas omne studium & operam contulit, qui maxima & diuina monumenta conscripsit. Quantumuis enim istis laudibus ad astra vsq;, imò supra omnes sphæras, omnia sydera, & omnes cœlos efferas, nunquam tamen hanc distinctionē esse veram, & Grāmaticam, & Theologicam nobis probaueris, sed vanam esse, & ex inscitia linguarū subnatā, & superstitiones, & Idolomanias, & Ctismolatrias, & Hylolatrias fouere, sine causa, sine ratione, sine iudicio, sine autoritate defendi, quiuis iam nisi in ipso Sole caligare malit, facile perspexerit. Quòd autē interpretationi Thomę, qui Asotiam luxuriā, & luxuriā propriè libidinis esse dixit, nō subscripserim, ne mireris, cùm & ille Augustinū suū reijciat, cùm à veritate aberret, cùm à patribus, cùm à seipso alicubi dissentiat, cùm sæpè labatur, cùm non semel Paulum variè & tamen non verè, sed ridiculè & subfrigidè exponat, cùm interdum interpretationum quadrigam in vnum locum inuehat, quarum tamen nulla conueniat: quem nos legimus quidem, sed nō

Beda.

Aquinas.

vt vos in Schola, vt Christi Euangelium, vt Apostolorum Epistolas. De illo sic iudicamus vt olim Erasmus, planè dignum fuisse, cui linguarum quoq; peritia reliquaq; bonarum literarum supellex contingeret: de quo etiam ille alibi, non insector Thomam, sed planè miseret me illorum qui nihil aliud discunt, & mihi minus displiceo, qui non perindè multum ætatis in huiusmodi scriptoribus consumpserim. De Latria verò quod dixit, habet suos qui contradicant. Quod ad te attinet, si hac densa tot clarissimorũ scriptorum, Hebraicè, Græcè & Latinè eruditissimorum nube nihil moueris, ad Iuelli tractationem Anglicã de Adoratione te remitto: ad cuius historiã me nunc refero, interim tibi & tuis impensè optans & cœli & soli & animi mutationem, vt relicta Sanctorum Duliâ, debita Latriâ in verbo præscripta castè & religiosè Deum solum colatis & inuocetis, quò à Deo cum Sanctis venerabilibus conseruis nostris, cum omnibus fidelibus coronemini in beato, & glorioso, & æterno Sanctorum Collegio, sicut verè dicitur, Omnis qui inuócauerit nomen Domini saluus erit. Ex hac prima Episcopi nostri cum Hardingo conflictatione, & ex his omnibus quæ dicta sunt elucere possit, quantus fuerit in examinandis controuersijs & profligandis hæresibus nostri temporis Epiphanius: adeoq; fuit in eo opere vigilans & solers, vt omnia quasi ad calculum reuocans, aduersarij sui errores in vnum congesserit, & ducentos quinquaginta quinq; collegerit: Non vt ille Laurentius Surius Carthusianus, qui in præfatione in Naucleru, vndecim millia mẽdaciorum in Ioannis Sleidani Comentariò reperit,

scilicet

ſcilicet nodum in ſcirpo quærens, bonum malum, & lucem tenebras appellans, ſed omnia iuſta trutinâ expendēs. Itaq; in hoc congreſſu receſſit ἄτρωτος, pugnando nonnihil fatigatus, ſed nullo hoſtis mucrone vulneratus: Magnum opus, magnus liber, eruditione & pietate magna refertus. Qui poſt hanc veritatem aliud quærit, mendacium quærit non veritatem. Hæc eſt fides & profeſſio Catholica, quam Apoſtoli tradiderunt, Martyres roborauerunt, & fideles hucuſq; cuſtodiunt. Hactenus Replicatio contra Hardingi reſponſionem à nobis breuiter explicata eſt.

Argumentorũ N. Sanderi de Primatu contra Iuellum examen.

Pergentem ad alia hîc quaſi manu iniecta retrahit noſter Sanderus, qui in ſua viſibili Monarchia Hardingi librum ad ſydera vſq; tollit, Iuelli reſponſum vt non ſatis elimatũ & perfectum eleuat & abijcit. Multa enim, inquit, in medium protulit Hardingus ex Cypriano, Athanaſio, Auguſtino, Hieronymo alijſq; patribus, & librum doctiſſimum Anglico idiomate conſcribens docuit inter cætera, Damaſum Pontificem Romanum ab Ambroſio in Commentarijs. 1. ad Timoth. 3. vocatum eſſe Rectorem eius Eccleſiæ, quæ domus Dei, & columna, & firmamentum veritatis ab Apoſtolo dicitur. Nec enim dubiũ eſt, quin & Rector idem ſit quod Caput, & illa fuerit vniuerſalis Eccleſia, quam Apoſtolus eo in loco deſcribit. Romanus igitur Pontifex, qui Rector eſt domus Dei, quæ eſt columna & firmamentum veritatis, idem vtiq; vniuerſalis Eccleſiæ caput exiſtit.

Recognoſce quæſo Sandere, primum quid inſtituas probare, Papam videlicet Eccleſiæ Monarcham

esse: in quo Deo nostro æqualem, dijs verò gentium & huius mundi Monarchis superiorē eum nobis imprudenter constituis. Solus enim Deus rex hominū Deorūq; & summi Rector Olympi & est & dicitur. Diuisum Imperium cum Ioue Cæsar habet. Iouis deinde & Neptuni & Plutonis regnum tripartitum fuit, vt primus cœli, alter maris, tertius inferni sit Dominus, Papa autem Monarcha & Dominator omnium. Ita non Saturnus, nec Saturni filius erit, sed gurges & vorago omnium regnorum insaturabilis. Secūdò, paulò attentius tecum reputa, quid in isto loco scripseris. Quòd opus eius vt doctissimum prędicas, equidem doctrinæ hominis nihil detractū oratione mea volo: is verè doctus est quisquis à Deo doctus, eius voci se obedientē & obsequentem præbuerit. Quàm verò mutilum & trūcum illud opus sit, quàm parum aptè ad rem, quàm parum solidè ad veritatem, quàm parum plenè, nō modo ad Iuelli verba, sed ad ipsam sententiæ summam, & ad argumenti neruum, suum Antididagma instituerit, quàm tenuiter sua probauerit, quàm violenter aliena detorserit, quam leuiter multa prętenierit, nisi immodica & tuæ opinionis admiratione, & nimio tui Hardingi amore cæcutires, facillimè ipse per te cerneres. Primùm iure possis in foro Romano παραπρεσβείας crimen mendaci Legato illi tuo intentare, quisquis fuit qui tibi hanc librorum vestrorū interdictionem apud nos Iuelli opera promulgatam nūciauit. Legatio falsa est & emētita quā obijt, & dignus est certè, non prēmio tuo, non gratia, sed vt multetur tanquam vanus tęstis, aut præuaricator, aut falsarius. Significare debuisset, Iuellum in suo

Interdictio librorum Hardingi.

doc-

doctissimo libro iamdiu hunc scrupulum exemisse, vestros libros sic apud nos fuisse vulgatos, sic vbiq; tritos & obuios, vt vel pueri illos tanquã pilas in plateis iactent, & illis ludant atq; adeò illudant. Renuntiasset, Iuellum non prohibuisse, quia eosdem Hardingi libros vnà cum sua Antidoto Anglicis characteribus denuò excudẽdos curauit, nec supprimi voluit qui imprimit, vt omnes legant & iudicent. Retulisset, magistratus quidem nostri vigilantiam prouidere edicto quodam voluisse, ne cõtagio opinionum vestrarum nimis latè serperet, ne infirmorum mentes implicarentur, ne turbulenta & capitalia vestra dogmata, pacatum Ecclesiæ & reip. nostræ statum turbarent. An verò Anglus de augusta Principe Elizabetha, de clarissimis Cõsiliarijs & Patribus, de tuis popularibus malignius quàm de alienis & exteris senties? aut nostros magistratus desipere, vestros rectores solum sapere iudicabis? Pontifex vester & Cardinales, sanctissimi & sapientissimi sibi videntur, cùm seuerissimè vetant nostrorum hominũ scripta ędi, emi, legi, cùm et scripta et scriptores flammis exuri iubẽt, cùm in suo Catalogo inter hæreticos numerãt. Hieronymus Osorius præclarum facinus Henrici Cardinalis extollit, qui summa diligentia cauit, ne facilè possint Gualteri Haddoni aut aliorum similium libri ad Portugalenses importari, et nefas ait esse et flagitium apud ipsos, nostrorũ libros qui Romanam religionem inquinent, euoluere, et se nunquam diligẽtiam, quæ ad pestem adeò funestam arcendam adhibetur, nimiam putare: Et nostris principibus & gubernatoribus id vitio vertes, quod vestris illis inquisi-

toribus laudi ducis? & nostris erit illicitum, quod in illis licitum putas & laudabile? maximè cùm plęriq; vestrorum libri, & purissimam Christi religionem inficiant, & nostrorum animos ad superstitionem, seditiones, inobedientiam inflamment? Verum Iuellus non interdixit, sed ex sacris Scripturis & ex patribus, qui primis sexcentis annis vixerũt, edixit & edocuit, vestri Pontificis Ecclesiasticã Monarchiam sine grandi sacrilegio & insigni vnici Monarchæ Christi blasphemia nõ posse consistere. At opponis contra Iuelli protestationem Cyprianum, Augustinum, Athanasium, Hieronymum, Ambrosium huius Romanæ sedis primatum confirmare: Hardingum istos antiquos testes producere, Iuellum non posse refellere, debere itaq; promissis stare & Catholicæ fidei subscribere. At iã satis refutauit, qui dicit Hardingũ Cypriani verbis vim facere, vocabuli ambiguitate decipi, et significatione *Vnius*, eum alios omnes et se decipere: Cyprianum nullibi se aut alios Romanæ ditioni voluisse subijcere: eum Cornelium fratrem vocare, in illa vna Ecclesia ipsum non minus quàm Papam præsidere: Episcopatum vnum esse, cuius à singulis in solidũ pars tenetur: in Epistolis eum Aphricanos & Romanos Episcopos æquare: hoc fuisse cæteros Apostolos quod fuit Petrus, pari consortio prędítos & honoris & potestatis. Satis refutauit qui dicit & planè conuincit, Augustinum ab Hardingo alicubi vt mutum testem, alicubi vt mutilatum hominẽ proferri, & non tam citari quàm corrumpi: illa ascita testimonia doctorum Pontificialem cathedram non posse suffulcire: qui etiam dicit eum scribere, com-

Ad Cyprianũ.

Ad Augustinũ.

munem esse omnibus Episcopatus officio fungentibus speculam pastoralem: non Paulum esse caput, sed membrum corporis Christi: non esse radicem eorum quos plantauerat, nec caput esse potuisse, cùm ipse nos membra solum, Christũ verò caput vniuersi corporis constituat: non Petrum ipsum sibi vendicasse aut arroganter assumpsisse, vt se primatum tenere diceret: nos esse Christianos non Petrianos: eo presente Concilium Carthaginense, Hipponẽse, Aphricanum contra hanc absolutam & vniuersalem Monarchiam sanciuisse: ipsummet & omnes Episcopos Christi Apostolis succedere, & eadem potestate Ecclesiam Domini gubernare. Satis refutauit, qui euidentissimis rationibus probauit, Hardingi Athanasium esse, non genuinum sed spurium, totam Romanistarum actionem Carthaginensis Consilij autoritate redargui, & vniuersæ de Nic. Consilio fictioni ipsam historiæ veritatem & temporis supputationem reclamare. Satis refutauit, qui dicit Hieronymi locum contra Luciferianos (quòd Ecclesiæ salus à summi sacerdotis dignitate pendeat) non singulariter de Papa quopiam, sed generaliter de Episcopis omnibus intelligi: Hieronymum sic in hac quæstione statuere, Episcopum Romanum & Eugubiensem eiusdem esse meriti, eiusdem sacerdotij, omnes esse Apostolorum successores, super omnes fundari Ecclesiam, cunctos claues regni cœlorum accipere, ex æquo super eos solitudinem Ecclesiæ solidari. Hæc & alia qui dicit: qui plura & neruosiora in vno articulo, quàm Hardingus in omnibus congessit: qui singulas eius obiectiones, quasi singula parua iacula fregit, isné vobis omninò

Athanas.

Ad Hierony.

1.Timoth.3.

Ad Amb. de Rectore Damaso.

obmutuisse & nihil dixisse videbitur? Sed Ambrosio non est responsum inquit, Damasum esse rectorē domus Dei, quæ est columna & firmamentum veritatis: Rectorem esse idem quod caput: Domum Dei esse totam & vniuersalem Ecclesiam, ergo Papam caput esse vniuersalis Ecclesiæ. Quid hîc Iuellus responderit Sanderus facilè vidisset, si eum consulere & simplici & columbino oculo inspicere placuisset. Negat quod Sanderus assumpsit, ostenditq; ex ipso Ambrosio, domum Dei quācunq; particularem Ecclesiā denotare, siuè ea Romana sit, siuè alia, cùm sic in eodem loco definit. Illic necesse est dicatur esse Domus Dei & veritas, vbi secundum voluntatem suam timetur, ibiq; idem Pater apertè inter totum mundum, quem Papa vendicat, & Domum Dei quam Damasus rexit, distinguit. Ostendit ex eiusdem Patris Epistola tricesima, sanctum Damasum Romanæ solummodo Ecclesiæ sacerdotem appellari, & in epistola octogesima prima Siricium Dominum fratrem vocari. Ostēdit alia eiusmodi multa, quæ ab eo licebit petere.

Quoniam autē illa tot ac tanta tibi nondum, Sandere, satis multa & magna visa sunt, age, conabor & ipse quoad potero, eas nebulas magis dispellere, & rem pluribus illustrare. Præsertim quia singularis iste Monarchę titulus ambitiosus & multis sanè prudentibus viris odiosus videtur: & planè Papa vester Monarcha quidē haberi potest, sed iste quintus apud Danielem, blasphemus scilicet & in Deū ipsum impius, Cùm enim colligitis sic, Damasum esse Rectorē domus Dei, ergo Papa est caput vniuersalis Ecclesiæ, preterquam quòd vno verbo negari possit vitiosa cō-

secutio,

fecutio,etiam illud adiungo,tot esse captiones, quot sunt dictiones. Etenim si daremus hoc Papale regimen Damaso, non tamen eadem potestas in omnes Papas successores transfundi debet. Siquidem Episcopi non ratione carnis aut sanguinis, sed in vestigijs eiusdẽ fidei verè succedunt. Non erat Damasus Syluester Magus, nõ Hildebrandus furiosus, non Liberius hæreticus, non bellator Iulius. Non malè Plato, *Æqualia inæqualibus data, sunt inæqualia*. Hoc tempore quia Damasus rectam fidem tutatus est, ideò Rector domus Dei ab Ambrosio dicitur: De qua re idẽ Pater Epistola octogesima prima, *Credatur Symbolo Apostolorum quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit et seruat*. Non sic posteri. Damasum Theodoritus, conspicuum vita laudabili fuisse, & dicenda faciendaq; omnia sibi ex præscripto Apostolicorum dogmatum statuisse, alibi admirabilem esse dicit: & in confessione vnius essentiæ, tres substantias de Trinitate manifestè prædicasse, id est, tanquam Catholicum Antagonistam & hostem Arrianorũ contra eos in Christiana acie fortiter stetisse: & alibi scriptionis ad Illyricos Principem varijs virtutum generibus ornatum extitisse. Cæterum hæc finxi tãtum hypotheticè, non dixi categoricè. Nam nõ est verum, Damasum, quantumuis pium & doctum, talem Rectorem domus Dei, seu Monarcham fuisse. Socrates ait, Damasum post Liberium Episcopatus sacerdotium suscepisse: Quod planius in eadẽ historia Ecclesiastica exponitur, Præsulatum Romanæ Ecclesiæ sortitum fuisse: & Theodoritus scribit eum Romæ tãtummodo Episcopum. Quòd si hac summa rerum potitus

c

Lib. 4.

Li.2.ca.10.

eſt quam iactitatis, cur apud Ruffinum legimus, non Damaſum ſolum, ſed & Petrum Alexandrinum cõtra Apollinarem Epiſcopum Cõcilium coegiſſe? Cur Theodoritus ait, non Damaſum, ſed Imperatores mandaſſe, leges tuliſſe, fidem Catholicam reſtituiſſe, Valentinianum, Valẽtem, Gratianum, Theodoſium his temporibus de religione cogitationes ſuſcepiſſe? Cur Theodoſius cæde Theſſalonicenſium facta, nõ à Romano Papa, ſed ab Italiæ ſacerdotibus, & maximè ab Ambroſio arguitur? Qualis ille Monarcha, cui Vrſinus, ſeu Vrſicinus (vt Platina vocat) Romanus Diaconus competitor in Epiſcopatu reſtitit? qui, non ſolus, ſed cum Valeriano & reliquis, Epiſcopos vt dilectos fratres literis ſalutat? Qualis Monarcha eius anteceſſor Liberius? quem Conſtantius Epiſcopum deſignans ſic loquitur: Nos quia Chriſtianus eſſes, dignũ te iudicauimus Epiſcopatu vrbis noſtræ. Qualis Monarcha, quem ſic reprehendit, Quota pars orbis terrarum tu es: qui ſolus facis cum homine ſcelerato Athanaſio? Qualis Monarcha, quem etiam poſteà exilio multauit? Qualis Monarcha fuit Siricius Damaſi ſucceſſor, quem Ruffinus dignatur ſolo nomine Romani ſacerdotis? Sed quorſum multa in re minima & facili? A Damaſi nomine, perſona & dignitate deſcendamus ad alterum gradum tuæ ſophiſtices. Rector fuit, ergo generalis dominator ſeu Monarcha Eccleſiæ. Alia eſt in ipſa dictione fallacia, alia (vt cum Paulo loquar) logomachia. Rectorem Ambroſius illo tempore exiſtimauit eſſe eum, qui ſceptro diuini verbi regeret, & qui paſceret: quæ regendi & paſcẽdi cura ad omnes, vt dicitur, Curatos ſeu Cu-

Theodoritus, Li.2 cap.22.

Li.2.ca.16.

2.

rio-

riones pertinet. Ephesiorum Episcopi, qui Paulo iubente regebant Ecclesiam Dei, num dicētur Monarchæ aut Pręfecti omnium Ecclesiarum? Hieronymus in Epistolam ad Tit. aliter pręcepit, vt noscant Episcopi, se debere in cōmune Ecclesiā regere: nō vt vnus sit Rector omnium Episcoporum, Conciliorū, rerū, personarū, regentiū & non regentium, Rector chori, Rector poli, inferni, Purgatorij, Rector hominum & Angelorum qui vtrisq; imperet, Rector Regum, & Monarcha Monarcharū: qui nec à Clero, nec à Cōcilio, nec ab Augusto velit regi & iudicari: qui vtrūq; gladium, tēporalem & spiritualem vibret: qui Principes gladium educere ad nutum & patientiam Ecclesiæ iubeat: qui se hæredem imperij, cunctorum Ordinarium, lucem mundi, luminare magnum, Solem appellet: qui sit omnia & super omnia: qui (vt Antoninus crassè Psalmum interpretatur) sit paulò minor, & rursus propter consecrationem paulò maior Angelis, gloria & honore decoratus: cui volucres cœli & pisces maris, oues & boues & vniuersa peccora campi subijciuntur: qui super Aspidem & Basiliscū ambulet, & conculcet Leonem & Draconem: qui sit constitutus super gentes & super regna, vt euellat et destruat, ędificet et plantet: qui sit Adam, Abel, Melchisedech, Abraham, Petrus, Christus, Dominus et Deus. O nouum Monarcham, Toparcham, et Rectorem. Dignus certè, qui imperium habeat in beluas? qui regat Elysios campos, et cymbam Charontis, et nouas insulas, et vtopiam, et quicquid vel Iesuitæ vel Romani isti mercatores possent vspiam locorum, vltra Herculis columnas, vltra Indos et plus vltra inuenire,

nire, vt verè sine omni exceptione Generalis Regula, Omniregens & Omnipotens nuncupetur. An quia Damasus Rector dicitur, idcirco Papa vniuersos reget summos & infimos, terrestres, cœlestes, purgatorios, infernates, viuos & mortuos? Nullū est tam magnum, aut tam Papale nomen, quod non multis communicari posset. Nam & Papa dictus est Augustinus, & Cyprianus, Oecumenici Patriarchæ, Ioãnes, Tharassius, Epiphanius, omnes ferè Constantinopolitani Episcopi: Basilius columna & firmamentum Ecclesię: Athanasius pręfectus seu Rector catholicæ Ecclesię: qui omnes Græci aut Aphri, Romani certè non fuerunt. Quinimò omnes ministri dici possent lux mūdi, sal terræ, fundamenta, Petræ, Angeli, Christi, Dij, & filij Excelsi, & tamen propter titulorum sublimitatem, ad vniuersalis Ecclesiæ pinnaculum, mandante Satana tentatore non ascendent. Menecrates etiam medicus, se Iouem in literis ad Agesilaum nominauit, sed habitus est insanus: & Phaëton qui Solis currum regere tentauit, omnia incendit: & Icarus vltra nidum suæ conditionis subuolans decidit: & Antonius Caracalla, qui ambitiosè titulis gloriabatur, vndè dictus est Germanicus, Parthicus, Arabicus, Alemannus, &c. à Pertinace derisus est: Adde, inquit, si placet, Geticus Maximus, vndè vt parricida notatus est, quòd Getam fratrem trucidarit. Amplificemus & nos Papę Romani pomœria, & titulis pluribus coronemus, vt quia nominibus gaudet, salutetur Hierosolymitanus, Antiochenus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Sarmaticus, Scythicus, Ponticus, Vtopicus, homicida fratrum, & quia esse gestit Cancellarius

vniuer-

vniuersitatis, sit vniuersalis nebulo & Oecumenicus, non Pontifex sed Carnifex: aut etiam quia Romę alter Petrus esse cupit, vocetur etiam Cerberus: vt (ne quid ad titulũ vniuersalis Episcopi deesse videatur) sit, vt cœli, sic etiam gehennæ ianitor. Quia vero tu Sandere, insolens Monarchæ nomen ei attribuis, & hoc quoq; ei concedamus: sed ita Monarcha sit, vt ille, quem olim in transmarinis partibus oberrantem vidi, & pòst in Anglia fuisse & adhuc esse audio, qui Monarcham se cognominauit, qui omnes naues, quas vidit, suas esse homo fatuus somniauit. Vtinam omisso huius vniuersalis Rectoriæ honore, Damaso Rectori similis euadat, contentus suo regimine & cura Romanæ ciuitatis. Vides Sandere, aucupium verborum quò tendat, & æquiuocum nomen Rectoris tui quò nos vel inuitos pertraxerit. Restat & tertius paralogismus tuus in tertio vocabulo, dũ, quia Rector fuit domus Dei, idcirco totius domus Dei & catholicæ Ecclesiæ Dominum fuisse concludis: itaq; de tuo addis *totum* præter textum, & imprudens, excluso Paulo, Timotheum facis Papam & vniuersalem Episcopum: quem tamen Paulus Ephesiorum Episcopum, si tamen Episcopum cum Dorotheo nominare liceat, constituit. Non rectè consequitur, Rector fuit Damasus domus Dei, ergo in vniuersum, totam domum solus rexit: est enim elenchus à dicto secundũ quid ad dictum simpliciter, & pro parte totum, pro specie genus, pro aliquo omne, & ita pro aliquo nihil, & pro syllogismo paralogismum supponis. Domus autem Dei quamcunq; Ecclesiam denotat quæ Deũ timet, vt ipse Ambro. dixit, siuè sit tota Regio, vt domus Is-

3.

rael, vel tribus vt domus Iudæ: siuè particularis familia, vt domus Onesiphori, & Centurionis, qui cum tota domo sua Dominum timuit. Ad Hebræos, Moises dicitur fuisse fidus tanquam famulus in tota domo Dei, cùm tamen non totam, sed Israeliticam gubernaret Ecclesiam. Solus Christus Iesus insignitur hoc nomine, vt sit magnus & vniuersalis Pontifex super domum Dei: quem zelus domus Dei & vniuersæ Ecclesiæ verè comedit, vt ad Hebræos, & apud Ioannem legitur. Quamobrem cùm hæc tria te, Sandere, confutent, quæ pro te facere existimauisti: cùm Damasus Romæ sacerdos fuerit, & non sic Papaliter rexerit, & domum Dei suæ curæ commissam, nō vniuersalem Ecclesiam administrarit, (sicuti non solum ex verbis Ambrosij, sed aliorum multorum colligi potest) si paululum, Sandere, teipsum collegeris, melius argumentum colliges, & quàm eneruata sit hæc prior collectio facilè perspicies.

Act. 10.

cap. 10.

cap. 2.

At, proh dolor, quò te abripuit Zelus Domini-Papæ, & domus Papisticæ? quò abduxit & seduxit te Monarchiæ tuæ contemplatio? Quòd Henricus Octauus, capitis Romani eminentiam, omnibus capitibus & ceruicibus Cæsarum, Antistitum, Populorum, tyrannicè & furiosè insultantem non agnouit: quòd illud graue iugum humeris suis & suorum excussit, & iussu Dei & consilio Cleri sui caput & moderator regni sui esse voluit: hinc eum sacrilegum & defectorem, hinc virum omnibus infamiæ notis inustum, & in reprobos sensus datū, et suo iudicio condemnatū: et Edouardū Regem puerum, & Reginam Elizabetham fœminam in eadem damnatione esse, temerè & præ-

Henricus. 8.

Edouardus.
Elizabeth.

præcipitâter audebis affirmare? Cõsidera quid dicas, quos condẽnes, quos reprobes. Dãnati ergo & reprobati sunt sententiâ tua tui multi, Edouardus Lęus Eboracẽsis, Steph. Gardinerus Wintoniẽsis, Ioan. Stokeslæus Londinens. Ioan. Longlãdus Lincoln. Cuthbertus Tonstallus Dunelmensis, & Sãpsonus Episcopus & alij: qui contra hunc Romanæ Cathedræ primatum in verbo pontificio iurarunt. Damnatus est Bonerus, Richardus Smithus, vtraq; Academia, cœtus magistrorum regentium, etiam Thomas Hardingus, etiam tu Sandere, & alij socij tui: qui omnes aut manu aut voce Principi hanc obedientiam spopondistis, & Romanum Pontificem abiurastis. Si pœnituit vos fidei Regibus prestitæ & abiurationis Papæ, videte quàm periculosum sit iurare & peierare, quid sit fidem toties violare. Fateris etiã pœnituisse Henricum octauum sacrilegij sui, & defectionem à sede Romana agnouisse: sed addis, scelera non emendauit. Scio quid velis. Biblia transferri in vulgarem linguam curauit, Monachis sua lustra, id est latronibus suas speluncas non restituit, pro his Ptochodochea & Scholas erexit, pro his duo magnificẽtissima Collegia amplissimis reditibus donauit, alterum Oxoniæ Domino, alterum Cantabrigiæ Trinitati dedicauit, pro his Cathedrales Ecclesias nouas extruxit, Papã vestrum eiectũ non reuocauit, non indulgentias, non peregrinationes, non sectas, nõ ceremonias, hæc sunt peccata quæ non correxit. Imò peccata alia his addidit, Annam Bolenam matrem Elizabethæ nostræ, Cranmerum, Cromwellum Comitem Essexensem, Deneum Equitem, Doctorem Butsum, omnes pios

monitores audiuit, de religione cum illis contulit, & filium Principem in eadem rectè institui mandauit, Gardinerum è Testamento suo expunxit, & Legatis Regis Galliæ & Ducis Saxoniæ, suam de reformatione Ecclesiæ voluntatem & studium significauit, literis ad Bonerũ datis præcepit tolli monumenta superstitionis, Ramos, Candelas, Ossa, imagines, & abrogari superstitiosas et superfluas ferias: et ipsam Missam, vestrum dulce delicium, vestrum Palladium, si vixisset, omninò exterminasset. Fœlix ista damnatio Henrici et Principum nostrorum qui sic peccant, qui ista condemnant: et miseri sunt isti tui Martyres, et Confessores, & doctores Catholici, qui ob confessionem Romani Pontificis, id est hominis, aut exulare, aut vinciri, aut mori, aut vllo modo pati elegerunt, cùm ipse Pōtifex Romanus Petrus petram Christum, non Papam hominem confessus sit: cùm ea sola confessio Petri sit quam Christus probauit, quam nō caro & sanguis, sed pater cœlestis reuelauit: cùm maledictus sit qui carneo aut humano brachio nitatur: cùm nec Paulus nec Petrus, nec Papa quisquam pro nobis sit crucifixus: cùm in Christi nomine tincti simus, quem diuidi aut suo singulari priuilegio spoliari, Apostolica religio non sustinet. Non est illa Diaboli Ciuitas, non sunt hæretici, non schismatici, non puritani, quos tu in Monarchia tua esse imaginaris: nec est Ciuitas Dei, quam tu velut Babylonicam turrim tuopte ingenio & humana molitione extruxisti. Hæc obiter de tuo nouo Monarcha. Faxit Deus vt pòsthac in Iuellum, & in teipsum sis mitior, & veritatis studiosior, atq; adeo salutis tuæ sitientior. Sed te re-

relicto ad illam reuertar.

Vt autem Hardingus causam hanc suam mordicus & masculo animo tueri videretur, & coram suis sapientiam suam iustificaret, & Iuellum virum magnificè pollicentem & promissa non complentem, & nubem & vētum absq; imbre & pluuia esse suis confirmaret, alia transmarina excudit, ex officina Ioannis Fouleri profugi, de Missa priuata & Missæ sacrificio : nouum auctarium de integro adiungit, in quo partim mutabilitatem & inconstantiam suam excusat, cum hoc corollario ex Cypriano : Nos errorem nostrum confitemur, circūuenti sumus perfidiâ, loquacitate factiosa amentes. In quibusdam se torquet, & tanquam in luto hæret: quibusdam instar Sepiæ, atramentum & tenebras offundit: fatetur, diffitetur, ait, negat, digreditur vix dum ad se reuersus. Ex quibus hominis curta supellex et sterilitas apparere potest, quòd ex tot articulis copiosè, doctè, abundè à Iuello probatis, vni solum responderit, et in illo vno multa transierit: quæ tamen Iuellus in Recognitione sui libri postea satis diluit. De omnibus verò argumētis cōtra veritatē, id dici potest, quod de suis libris pronūtiauit Epictetus: *Hæc quidem sunt infernorum somniorum phantasmata.*

Hardingi aliud Rescriptū.

Iuelli in Noua Editione Responsum.

Anno Domini. 1562. ędita est Ecclesiæ Anglicanæ Apologia: quæ licet Regiæ Maiestatis autoritate et assensu probata, et de consilio Episcoporum aliorūq; publicata sit, tamē ab hoc autore pertexta & cōscripta est, tanquā omniū Anglorū fidei Catholicę et Christianę publica confessio: in qua noster cum Germanis, Helueticis, Gallicis, Scoticis, Geneuensi alijsq; purioribus Ecclesijs consensus docetur : et causa dis-

Apologia Ec. Anglicanę.

Causæ cur Angli ad Cōciliū Trident. non venerint.

 cessionis

cessionis nostræ à Romana sede monstratur, et pura dictione Christi syncera doctrina illustratur, maximisq; tum eloquentiæ, tum argumentationis viribus asseritur: et ijs calumniatoribus respondetur, qui nos ad Concilium generale Tridenti à Pontifice indictũ, non venisse, nec eò Legatum aliquem misisse, nec absentiam per literas aut nuntios excusasse quiritantur: maximè cùm eo reliquæ nationes vndiq; cõuenerint, cùm ibi ex omni genere hominum doctissimi grauissimas controuersias disceptent, cùm ibi Patriarchę, ibi Archiepiscopi et Episcopi, ibi Abbates, ibi Generales ordinis Minorũ, Conuentualiũ, Eremitarũ Sãcti Augustini, Beatæ Mariæ, de monte Carmelo, Sęculares, Regulares, Religiosi, Principum aliorũ Oratores, ipsiusq; Cæsaris procuratores considеant: ibi summus Pontifex spiritualiter adsit, ibi Ioannes Maria de mõte, Episcopus Prænestinus, Marcellus Coruinus tituli sanctæ Crucis in Hierusalem Presbyter, Reginaldus Polus Sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconus, alijq; aliàs à latere sanctissimi patris legati, pacis Angeli, sic enim eos vocat Synodus, præsideant: cùm ibi sit Christi Cathedra, spiritus Sanctus, Trinitas & vnitas: cùm in Concilijs & religio componi, & contentiones tolli, & ruinæ Templi refici, & ambigua explicari, & veritas patefieri, & hæreses expugnari soleant: cum in eiusmodi sacra consultatione Arrius, Macedonius, Eutyches, Pelagius iam diu succubuerint: cũ sine Concilijs in religione quicquam tentare, piaculum & nefas habeatur. Quid? Soli Angli non affuerunt? Qui censum egit, si capita singula exactius numerasset, si omnia Concilij loca diligentius inspexisset,

ſet, certè vidiſſet præſentem Richardum Patum Anglum, titulo tenus Epiſcopum Wigornienſem, quaſi illum Luciani Alcidamantem, qui in conuiuium irrupit non vocatus: vidiſſet aliquot Cardinales fratres Papæ, aliquot Principes eius filios, Patriarchas, Cōſtantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, Preſbyterum Ioannem, Oriētales, Occidentales, Ægyptios, Indos, Legatos Regis Daniç, Principū Germaniæ, Regni Scotiæ, Pruſſiæ, Liberarum Ciuitatum Argentinæ, Vlmæ, Baſiliæ, Heluetiorum, imò ipſum Pontificem non interfuiſſe, ipſum qui reliquos omnes Reges & alios Chriſtianos conuocauit, abfuiſſe, ipſum deſyderatum fuiſſe, ipſum in eorum conſpectū non prodijſſe, cùm tamen Petrus Apoſtolus, de cuius ſede tantoperè cùm libet, animi cauſa ſecum triumphat, in Hieroſolymitana Synodo adfuerit. Quis autem ſanus Anglus & liber, ſui iuris & ſuæ mentis cōpos, ad eum locum ſe referret, qui in confinibus Germaniæ & Italiæ ſitus, à nobis terra mariq; longè lateq; eſt diſiunctus? vel ad Concilium, quod erat non ſolum prorſus incertum, ſed variè impeditum, Mantuæ indictum, ſed à ciuibus non admiſſum, Vincentiam & quoq; Bononiam tranſlatum, ſed mox intermiſſum, Tridentum iterum reiectum, ſed in quo à prima die Maij, vſq; ad vndecimum Octobris nihil eſt tranſactum, ſæpè vocatum, ſæpè reuocatum, inchoatum, diſſolutum, factum, infectum, quod ſubindè compluribus impedimentis & difficultatibus obiectis Deus interpellauit & diſturbauit? Rhodo prius amiſſa, Hungaria vexata, Rege mortuo, Turcis inuadentibus, Germanis periclitantibus & tumultuantibus,

bello contra Austriam & Illyricum suscepto, Belgis à Cæsare defectionem meditantibus, religione extra & intus oppugnata, Carolo quinto & Francisco Gallorũ Rege inter se hostiliter diffidentibus, tota Christiana repub. multis calamitatibus & detrimentis affecta & consauciata: Peste demum ingruente, & Patres ipsos sanctissimos infestante, vndè propter Episcoporum penuriam, Legati Pontificij eo tempore sacrum senatum dimiserũt. Ita cùm & tempus lógum & incommodum, iter infestum & longinquũ, & sumptus grandes, & altercationes aculeatæ, & res leuiculæ essent: cùm autoritas iuberet, ratio sileret, & expectatio magna, & exitus aut nullus aut infœlix: cur Angli eò se reciperent? cur se in tantum discrimen conijcerẽt? præsertim cùm intelligant, illud Concilium non solũ in nomine Patris & filij, & spiritus sancti collectum, sed beatissimorum Petri & Pauli, & Papæ autoritate (nam eadem potestate se in terris fungi declarat Pótifex) congregatum? cùm audirent Protestantibus liberum aditum, & plenam securitatem non concedi? amplissimam illam publicæ fidei promissionem, conditione quadam temperatam, *Modo ad cor redeant, & sanctæ Ecclesiæ catholicæ matris potestatẽ agnoscant?* Cùm scirent Contarenum Tituli Sancti Praxedis Cardinalem in Ratisponensi conuentu legatum agente, petitum esse vt quosdam Protestantium articulos tolerandos declararent, & tamen à Pontifice non impetratum, quia nec Catholica Ecclesia, nec sua, nec sedis suæ Apostolicæ dignitas permitteret? cum exploratum haberent dominos Legatos seden-

dendo iudicare duodecim tribus Israel, & solum iuratos & dilectos filios, quibus iure aut priuilegio in Concilijs respondendi potestas data est, liberam sententiam dicere? cùm didicissent tot sanctos Prælatos aut Pilatos potius, nec increscentes hæreses reuellere, nec lapsam disciplinã emendare, nec Remp. armis externis & domesticis confossam sanare voluisse? quantumuis tribus hisce de causis, se conuenisse profiterentur: quantumuis apertè Bitontinus in oratione sua, & alij confiterentur, eos in fundamento actionum omnium errasse, qui Christum vnicum seruatorem & pastorem non agnoscerent: eos fontem aquæ viuentis reliquisse: eos ipsos malorum omnium ad quæ corrigenda vocati essent, reuera causam extitisse: eos auaros, ambitiosos, cupidos, & negligentes agricolas fuisse, qui vepres in agro Dominico ortos, & vitiosas herbas pullulantes non extirparent: quòd indignis sacerdotia conferrent, bona Ecclesiæ & pauperum dilacerarent, populum verbo Dei priuarent, à Laicis, præterquam in vestis genere, non differrent: quòd sal infatuatum essent: quòd frustra Concilium intrarent, frustra Spiritum sanctum in Missa è cœlo deuocarent: quòd si Dominus eos pro meritis castigaret, iampridem sicut Sodoma & Gomorrha fuissent.

Oratio Bitontini.

Et quam tandem Apostolicam fidem, Angli ab istis Tridentinis Apostolorum successoribus hausissemus? vetustam scilicet translationem, mendisq; innumerabilibus plenam, solùm esse autenticam: Interpretationem Sacræ Scripturæ ad sensum matris Ecclesiæ accommodandã: libros ab Ordinario non pro-

batos, ſub pœna Anathematis & pecuniæ in Concilio Lateranenſi appoſitæ & appenſæ non imprimendos: opera infidelium ante iuſtificationem, non eſſe peccata: homines ad gratiam aſſentiendo & cooperando diſponi & præparari: ſola fide impium non iuſtificari: fidem iuſtificantem non eſſe fiduciam diuinæ miſericordiæ propter Chriſtum peccata remittẽtis: mãdata Dei factu poſſibilia: certam de ſalute noſtra perſuaſionem, eſſe inanem hæreticorũ præſumptionem: Sacramenta gratiam & conferre & continere: Catholicam Eccleſiam habere poteſtatem diſpẽſandi in adminiſtratione Sacramẽtorum, quòd Paulus Apoſtolus ſcripſit, Sic nos exiſtimet homo tanquam miniſtros & diſpenſatores myſteriorum Dei: eſſe numero ſeptem, nec plura nec pauciora; Confirmationem, nec Ceremoniam eſſe, nec Catecheſim, ſed verum & proprium Sacramentum, eiuſq; miniſtrum eſſe non quemuis ſimplicem ſacerdotem, ſed ſolum Epiſcopum: Clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, etiamſi donum ſe caſtitatis habere non ſentiant, Matrimonium non poſſe cõtrahere: in almo Euchariſtiæ Sacramento, poſt panis & vini conſecrationem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, verum Deum atq; hominem, verè realiter, ſubſtãtialiter ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri: Tranſubſtantiationem conuenienter dici & credi ab Eccleſia Catholica: huic Sacramento Latriæ cultum, qui Deo ipſi debetur, adhibendum: hoc Sacramentum rectè in ſacrario aſſeruari: peracta conſecratione, eſſe corpus & ſanguinem Chriſti, etiam dum non ſumitur, itemq; in omnibus hoſtijs & particulis poſt commu-

Zizania Synodi Tridentini.

munionem remanere: non fidem Christianam, non Paulinam probationem sui ipsius, non tacitam contritionem sufficere, sed necessariò cõfessionem sacramentalem præmittendam: Consuetudinem sub altera specie communicandi approbandam, & pro lege habẽdam: totum & integrum Christum sub qualibet specie accipi: aquam vino in calice miscendam: Missam esse illam mundam immolationem, omnium figurarum consummationem & perfectionem: in diuino Missæ sacrificio, eundem Christum incruentè contineri & litari, qui cruentè seipsum in ara crucis obtulit: illum in Missa pro fidelibus viuis & defunctis, & pro eorum pœnis, peccatis, satisfactionibus, necessitatibus offerri: Missam priuatam, non esse priuatam sed communem, quia spiritualiter populus cõmunicat, & à publico ministro celebratur: Canonem Missæ ab omni errore purum, sanctitatem & pietatem redolere: non expedire vt vulgari lingua administretur: animas in Purgatorio, hoc Altaris sacrificio, & fideliũ pijs suffragijs iuuari. Pudet omnia decreta Tridentina referre, Ordinationes de Abbatibus & Abbatissis, Monialibus, Regularibus, Diaconis, Subdiaconis, ostiarijs: de inuocatione, veneratione, reliquijs, & imaginibus sanctorum: De indulgentijs, delectu ciborum, festis diebus, Missali, Breuiario: de ritibus Ecclesiæ Romanæ, quæ magistra ibi dicitur & mater omnium, retinendis: de pueris in Cathedrali Ecclesia instituendis, vt tonsura & clericali habitu vtãtur, vt Cantum & Computum Ecclesiasticum, Homelias sanctorum, Sacramentorum, maximè Cõfessionis Ceremonias & ritus addiscant, Missæ diebus

ſingulis interſint, peruicaces & offendentes puniantur,& expellantur. Nihil dico de clancularijs & cruētis bonorum & Christianorũ in Scotia, Anglia, Germania, Gallia, mactationibus & ſacrificijs, quorum initia & iniquiſſima & impia hactenus nos vidimus, & audiuimus,& multi ſenſerunt: quorum fæces ipſi diuino iudicio, niſi maturè & verè reſipuerint, epotabunt. At ſi alij Papæ tributarij velint eius nutui parere,& Seruo Seruorum abiectè ſeruire, ſi vicini adeſſe non moleſtum putēt: tamen cur Angli tot ſpatia, tot itinera, tot maria conficerent: ad eum Piũ præſertim, qui emptis ſuffragijs, corruptis Cardinalibus ad dignitatem aſcendit: ad eum qui de ſede peſtilentiæ nihil religioſum pronuntiare poterit? Ad infames, inquit ille, vetuit me mater accedere: Et ſapuit vulpes, qui in antrum Leonis non ingreſſus eſt, nimirum aſpiciens veſtigia intrantium, ſed non exeuntium. Nō neſciebamus quid Pij maiores egerint, quid contra nos edixerint, qui populum in principem noſtrũ armarunt, qui regibus noſtris ſceptra detraxerunt, qui Regnum Angliæ ſuum eſſe, ſuo nomine poſſideri iactitarunt, qui modo hunc, modo illum Regem in nos commouerunt: nec neſciebamus, quid ipſe Pius molitus & minatus fuerit, cuius dicta & facta, non ita tecta, non recondita ſunt vt nō potuerint intelligi. Ad hoc Oecumenicum ſcilicet Concilium nos veniremus, nobis periculoſum & pernicioſum, & quod cōſultoribus ipſis cōſilium fuit peſſimum & exitioſum? quod Dominus multis modis ſibi valdè diſplicere ſignificauit? quod tam peſtiferæ doctrinæ virus deſperſit? quod Chriſtianis innocētibus plagam capitalem

in-

inflixit,ipsisq; autoribus interitum attulit? quod Paulum tertium,Iulium tertium, Pium quartum & quintum sustulit? His scilicet peractis & conclusis, clamatur,Ite in pace,cùm nō pacem,sed gladium in orbem vniuersum miserint: his constitutis, acclamat Cardinalis Lotharingius, Beatissimo Pio,patri & Domino nostro,scilicet vniuersalis Ecclesiæ Pōtifici, multi anni & æterna memoria.His determinatis, Cardinales accinunt suum Placebo: Beatissimorum & summorū Pontificum animabus, Pauli 3.Iulij 3.pax à Domino, ęterna gloria & fœlicitas in luce Sanctorum: & alij suum Euge addunt, Cardinalibus cum multis annis magnæ gratiæ. Notandum Papis locum primum in Acclamationibus dari, qui ordo, cum antiquorum Conciliorum instituto pugnat,in quibus primæ partes Imperatori & Regibus: posteriores Episcopis tribuuntur.Notandum secundò,preces hîc fieri pro Papis,cùm tamen doceant non bonos, non malos, sed medios in Purgatorij Ergastulum contrudi, & precibus releuari: Papas verò & viuere & mori sanctissimos.Hæc hactenus,vt causas ostendā, cur hæc Apologia scripta sit, & vt rationes nonnullas reddam,cur & Anglia ad hoc Concilium non venerit,& cur omnes ab eiusmodi conuēticulis & abesse, & abhorrere debeant.His Dominus apud Esaiam prophetat, Inite consilium & dissipabitur: His apud Ezechielem respondet,venerunt viri Israel ad interrogandum & sederunt coram me: quibus Dominus, Viuo ego Dominus Deus,non respondebo vobis.

Apologiæ hæc causa fuit,vt omnes doctrinæ partes & fundamenta quam tuemur,videant,& vires ar-

gumentorum quibus noſtra religio nititur, intelligant: cuius breuitatem, ſubtilitatem, elegantiam, robur ac firmamenta non attinet commendare, quam qui legerunt candidi lectores, multis laudibus exornant. Hoſorius autem, quia dicit à ſe lectam non eſſe, mirandum non eſt ſi in multis fallatur. Errat, quandò confidenter affirmat Haddonum nihil explicare, nihil purè dicere, nihil argumento concludere, ſe, quia maioribus eloquentiæ arietibus non oppugnatus eſt, contemptum eſſe, & ſumma iniuria affectum. Fallitur quandò dicit, Haddonum magno ſpiritu elatum: ſi eloquentia nititur, infantem eſſe: ſi veritati cõfidit, multa confingere. Fallitur quãdò imaginatur nos conuictos eſſe & vociferari, confixos & tumultuari, multa ſine vllo modo, extra cauſã cõgerere, nos apud populares noſtros immoderatè iactare. Non ſic Haddonus Chriſtum didicit, non ſic Apologiæ ſcriptor inſaniuit, non ſic qui Euangelium verè acceperunt, pueriliter ineptiunt. Fallitur quandò id aſſumit, ſe nimirum ſcire Apologiam à doctore Haddono fuiſſe ſcriptam, quam tamen ab hoc Epiſcopo compoſitam eſſe, certum eſt: ſcire eam fuiſſe per virũ grauem & pium & doctum egregiè refutatam, quem tamen ille non nominat, nec linguam intelligit, nec hactenus quiſquam inuentus eſt qui voluerit & potuerit Latinè refellere, etiamſi omnium ſermone tritum ſit: Synodum Tridentinam vidiſſe, & in eam acriter inquiſiuiſſe, & id reſpondendi penſum Hiſpano cuidam et Italo iam olim demandaſſe. Sed Eudymiones illi nondum euigilarunt, adhuc ſuum ſomniũ dormiunt, et ranæ Tridẽtinæ, credo, vt olim Seriphiæ,

Hoſorius.

vocem non ędunt,sed obmutescunt: in eo tamen satis vocales,quòd in suo hæreticorum Catalogo;cum re non possint, verbo condemnāt.Qui enim possunt qui humi repunt,Solem è mundo tollere? aut veritatis coruscátes radios obscurare? aut verbi diuini immotam Petram concutere? aut humanæ stultitiæ figmentis sapientiam cœlestem confutare? aut vermiculi cum sint,Deo resistere? Quantumuis enim vel torrente incitatiùs eorum tumida rapiatur oratio, nunquam tamē,nisi cum demente Icaro demergi velint, in Oceanum pertenuem cymbam remis propellent, quæ se potius intra amnis angusti ripas continere debeat. Durum est contra stimulum calcitrare, et malè erit Lupo qui contra cœlum,contra Leonem de Tribu Iudæ vlulat, nec molitiones illæ ac machinationes Nimrodianorum, licet ad cœlum vsq; extructæ sint,turrim suam Babilonicam sic vnquam erigent et exaggerabunt,vt diuina manu non statim corruat.

Apologia vero sic confecta est,vt prima pars sit veræ doctrinæ illustratio,& paraphrastica quædam duodecim fidei Christianæ Articulorum expositio: Secunda succincta & solida obiectionum reprehensio. Si spectetur ordo, nihil distributiùs: si perspicuitas, nihil lucidius: si stylus, nihil tersius: si verba, nihil splendidius: si res,nihil neruosius: quam ego non solum optarem Hosorium in manus sumere, sed etiam in omnibus scholis Christianæ iuuentuti ad ediscendum proponi: ex qua & eloquentiæ præceptiones, & pietatis initia tutò & plenè hauriantur.

Apologiæ summa.

Tituli autē et loca præcipua sunt, de fide Ca-

tholica in beatam et indiuiduam Trinitatem, de Ecclesia eiusq; vnico et nobilissimo Capite Iesu Christo: de ministris et eorum functione, et Episcoporū æqualitate: contra absolutam et immoderatam Romani Pontificis Hierarchiam: de clauibus: de coniugij sanctitate, libertate, honore, ac dignitate: de Scripturarum Canonicarum autoritate et perfectione, in quibus omnia necessaria ad salutem cumulatè tradūtur: de Sacramentorum præstantia, effectu spirituali, numero: De Baptismo regenerationis lauacro, et Eucharistia animorum dulci pabulo et epulo: Contra mutilationem Sacramenti, Trāsubstantiationem, nundinationes et auctiones Missarum: Christi coenam non esse scenam aut Pompam: Purgatorium esse fatuum commentum: Ceremonias otiosas & superstitiosas in Ecclesia, rectè & iustè resecari: Deum lingua nota appellandum: Vnum & solum inter Deum & homines sequestrem esse Christum: omnes nos labe, id est peccato originis infici: Legem perfectam obedientiam requirere, sed non perfici à nobis in hac vita: omnes salutis nostræ rationes in Christo solo constitui, non tamen vt laxè aut solutè viuatur: Carnem resurrecturam, vitam fore æternam pijs & impijs. Quid horum vel ab Hosorio non legi, vel à Petro Cunnero Louaniensi Censore, vel à quouis Critico Inquisitore non probari posset? Deindè confutat Apologia, & damnat, & ad portas vsq; inferorū ablegat omnes hæreses, siue Octingenta quas Epiphanius, siue plures quas Augustinus numerauit, siuè quæ olim serpserunt, siuè quæ hodiè conualescunt, quamuis frumentum & lolium, palea & granum simul

mul naſci ſoleant. Deteſtatur ſectas & diſſenſiones: Lutheranorum & Zuinglianorum nomina non agnoſcit. Romani non tanta animorum conſpiratione inter ſe conglutinantur, vt non in eorum dogmatibus ritibus, moribus, veſtibus, factionibus, ſeu ordinibus plurima diſcrepantia & diſſectiones exiſtant. Optat vt quondam in Concilio Chalcedonenſi factum eſt, omnes diſſidiorum fibras extirpari, & amneſtiâ ſempiterna ſepeliri. Nos impios eſſe & Atheos aut factioſos, ſicuti vulgò traducimur, pernegat: & quamuis Euangelici non ſint Angeli, tamen licentia ea morum ſi quæ ſit, non eſt culpa Euangelij: Si in Germania & in Anglia ſolum oculos non figerent, & ſi domi non nimis cæcutirent, viderent quid Canoniſtæ doceant turpiter, quomodo Romæ agatur nequiter, viderent vix vllam diſciplinæ apud eos imaginem: Aloizios, Caſos, Diazios impunitos volitare: ſceptra de manibus, Diademata de capitibus Regum eripi: Heluetiorũ ſtatum mutatum, & Leopoldum Auſtriæ Ducem ſub Bonifacio octauo interfectũ, antequã natus eſſet Zuinglius: Romanum Pontificem dominari dominantibus, quoſuis pro libidine extollere, exturbare: non eſſe Euangelicos proditores, non Regum hoſtes, aut ſeditioſos rerumpub. ciues: Hanc obſoletam eſſe calumniam de Elia, de Amo propheta, de Iudæis apud Aſſuerum, de Chriſto, de Apoſtolis, de Chriſtianis primæ Eccleſiæ: Catholicos non eſſe omnes qui dicuntur, non Eccleſiam, non templum Domini, vt nec Iudæi, nec Arriani, neq; Neſtorius, nec Ebion, nec Mahumetani, nec Pſeudoprophetæ, qui omnes religionem profitentur, omnes hoc veræ

fidei velo se contegunt: Ecclesiam sæpè infuscari, imminui numerum, eius inanem esse splendorem: vt Galatarum & Corinthiorum, sic Romanorum posse errare: in loco sacto desolationem, in templo Dei Antichristi tabernaculum inueniri: Romanam Ecclesiam non à protestantibus solum accusari: de ea conqueri Bernardum, Rogerum Baconum, Gersonem, fratres Lugdunenses, Adrianum Papam, Pigghium, Græciam totam, & Asiam, Marsilium Patriarchã, Laurentium Vallam, Baptistam Mantuanum, Cardinalem Polum, Æneam Syluium: Romanam Ecclesiam, veram Ecclesiæ notam, scilicet fundamentum Prophetarum & Apostolorum non habere: hoc verbũ eam fugere vt Latro crucem: Ab illis Ecclesiæ columnis et præsidibus libros comburi, lacerari, aboleri, deprauari, vt olim ab Aza, Antiocho, Maximino, Herode; (quod hæreticorũ est, vt Chrysostomus, Theophylactus, Tertullianus, alijq; testificantur) vt quasi Gigis annulo, sic ignorantia & tenebris suis tuti, inconspicui ambulent. Nouitatis crimen non est nouum, cauillatio est Amani, Atheniẽsium, Celsi, & aliorum, & antiquitas à multis prætexitur, vt Magi sua ad Mosen & Raphaelem referunt. Nec ipsi cum patribus consentiunt, non cum Elibertino Concilio, & Epiphanio in cultu imaginum: non cum Origene & Chrysostomo in lectione Scripturarũ: nec cum Iustiniano & Concilio Carthaginensi in earum clara pronunciatione: nec cum Concilio Gangrensi, Cypriano, Epiphanio in libero vsu matrimonij: nec cum Augustino in votis, Ceremonijs, Monachatu: nec cum vetere Romano Concilio in Concubinis: nec cum A-

postolicis

postolicis Canonibus:nec cum Clemente in vtriusq; gladij administratione: nec cum suis Papis aut patribus,Iulio,Leone,Gelasio: nec cum Synodo Tridentina sua in multis casibus. Pro antiquitate nouitatem dederunt:pro tritico paleam:pro venis aquæ viuæ, cisternas lutulentas: pro domo orationis,speluncā Latronum: pro Christi doctrina, fermentum Pharisæorum: pro lege Dei,infirma mundi elementa,traditiones,cruces,sputa,suffitus, pallia, galeros,Ceremonias.Hæc sunt myrothecia,hæc pigmenta Romanæ religionis, Hieroboami Romani, aurei scilicet vituli. Scilicet hęc Ecclesia non potest errare: Scilicet vt veteres Romani olim Victoriæ,sic nostri Romani Veritati alas detraxerunt,ne ab istis auolet.

Apostatas esse nos obblaterant, & ab ipsis discessisse? Quia ipsi à prima Ecclesia Dei & à Gręcis recesserunt: quia schismaticum non est,si Lothus è Sodoma,Abraham è Chaldæa,Hebræi ex Ægypto & Babylone, Christus à Iudæis; Paulus à Pharisæis, Daniel è cauea Leonum, tres Pueri ex incendio, Ioannes è Cerinthi balneo, exeat: si ad eam Ecclesiā accedatur,vbi omnia castè & proximè ad priscarum Ecclesiarum consuetudinem administrātur. Si nostram Ecclesiam cum Romana conferre,si animo tranquillo & ad discēdum comparato audire velint,se ád nostras partes aggregabunt.

Sine Oecumenico Concilio fas non est quicquā aggredi? Ineptè & ridiculè Agesilaus, qui certus de voluntate Iouis,ad Apollinem retulit.Petrus Concilio restitit,Paulus sine Concilio docuit: Nos etiam Concilio pleno & libero egimus,cùm in ipsorū Con-

cilijs non disceptent nisi ferrum & flammam ad manum habeant, nisi feris rationibus pugnetur: cùm illud Concilium Abbates crassos, & Episcopos nunc luscos & mutos recipiat, quasi spurij possint aut debeant facere ciuitatem, aut vespæ fauos, aut Marcionitæ Ecclesias: cùm & aliàs & nunc Tridenti subscribatur, Salua semper in omnibus sedis Apostolicæ autoritate: cum Tridenti sex annos frustra sederint, & nihil correxerint. Zozimus Nicænum Concilium corrupit, Nazianzenus Conciliorũ euentum non probat, Athanasius ad Cæsariense non venit, nec ad Concilium Arrianorum Chrysostomus, nec ad Mediolanense Paulinus Treuerensis, nec ad Syrmianum Occidẽtales Episcopi, à quo etiam subduxit se Athanasius, vt à Palestino Paphnutius & Maximus: Cùmq; isti Principum Legatos sępe excludant, & Pius quartus cum Imperatore quasi cum famulo voluntatem suam communicet. Quondam ipsi Principes Concilijs præfuerunt, Moses, Dauid, Ioas, Iosias, Ezechias, Iehu, Constantinus, Theodosius, Martianus, qui etiã Concilia conuocarunt, & autoritatem suam interposuerunt, vt Acta Chalcedonensis, Constantinopolitani tertij, Aransicani secundi indicant. Et cur non reficitur Ecclesia à verbo Dei, vt ab Esdra, à Constantino in Nicæno Concilio, à Paulo in cœna Dominica? Cur prouinciali aut municipali Concilio nostris rebus non prospicimus, vt Carthago, Ancyra, Gangra, Neocæsaria, Germania, & olim Anglia, aliaq; regna, sic errores in ipso vestigio vbi nati sunt extinguentia? Nec generale dici debet Tridẽtinum, cùm multi abfuerunt, & qui adfuerunt, multi ita indocti, ita indifer-

ferti,vt ad sacra legenda, & ad Grammaticos relegādi videātur. Nec fœdus cum illis tutò feriri potest, cùm simile sit Regis Ammonitarum cum Iabēsibus, vt nos oculis & mente captos derideāt: cùm nostros Reges, Henricum secundum, Ioannem, Henricum octauum contumeliosè tractarint. Sed quid ego Apologiæ compendium contexo, cùm ipse liber extet, & sine dispendio commodè non possit contrahi? Sed ideò feci, vt qui libros nolunt, saltem tabulas & Epitomas inspiciant.

Hūc Herculeum laborem alter excipit, & hoc negotio sic confecto, eiusdem Hardingi euolat nouus liber, nempe Antapolagia Apologiæ huius Confutatio, itemq;, vt ipse inquit, Iuelli mendaciorum & errorum detectio, quę vt in ipsa prima fronte procax & minax est, ita in ipso recessu & progressu non est sui dissimilis. Nec solum Hardingi acuta cuspide petitur, sed aliorum multorum conuicijs, contumelijs, Sycophantijs configitur. Hunc Nicolaus Sanderus, Stapeltonus, Rastallus, Dormannus, Heskinus, Anglicè: Hunc Alanus Copus Latinè. Hunc alij inuadunt, in hunc omnes se cateruatim commouerunt, hūc conati sunt lacerare, sauciare, iugulare. Cum Hardingo obiter Alexander Nowellus manus conserit, sed ex professo cum Thoma Dormanno confligit, & hominem alioqui ingeniosum, orationis torrente & turbine prosternit. Cum alijs eius farinæ commilitonibus, atq; etiam cum Dormanno Iuellus ex professo non congreditur, nisi quòd interdum in transcursu istos tangit: Hardingum verò nominatim punctim & cæsim ferit, alios vt catulos latrantes ferè despicit: hunc

Hardingi Antapologia.

vt molossum dente pugnantem exagitat, ratus esse pulchrius, & Episcopo dignius Tyrunculos præterire, & cum veterano contendere.

Defensio Apologiæ.

Excuditur autem Apologiæ contra Hardingi cõfutationem defensio. 1567. Octobris 27. non sine Regiæ maiestatis bona venia, summa gratia & singulari priuilegio. Quod propterea noto, ne quis rursus obstrepat, ex hac schola Hardingica, Iuellum in Anglia sine priuilegio & Regio diplomate libros cudere. Vt autem Apologia ab exteris pijs summopere in pretio habita est, & in varias linguas, Germanicã, Hispanicam, Italicam, Gallicam transfusa: ita si hæc noua calumniarum aduersus Ecclesiam Anglicanam Apomaxis & abstersio Latinis auribus reddita, ad hominum manus perueniret, nullum opus in hoc quidem genere absolutius, politius, eruditius, quantitate maius, qualitate perfectius, ingenio & arte limatius extare, mecum credo ingenuè faterentur. Non eo inficias, in opere magno fas esse somnum obrepere, & confiteor aduersarios quædam ab eo adducta carpere: sed & minuta sunt, & ad iugulum causæ non pertinẽt, & ab ipso vel in alijs libris, vel in hoc, vel in postremo huius defensionis supplemento, & Hyperaspiste ante obitum in noua editione interserto, satis & abundè confutãtur. Quod si aduersariorum quotquot viuunt, consciẽtias appellarem, non dubito quin pleriq; omnes vno ore dicerent, hunc defensorem (sic enim ironicè eum D. Hardingus vocat) hominẽ quidem qui labi & errare possit, sed hominem tamen diuinum & mirabilem fuisse. Hardĩngus in sua confutatione nonnullis Iuelli testimonijs nititur fidem deroga-

roga-

rogare, sed non satis bona fide, nec satis firma ratione. Negat Hildebrandum, alioqui Gregorium septimum Romanum Pontificem fuisse Necromãticum: aiunt Benno Cardinalis, & Abbas Vrspergẽsis. Negat Henrico Imperatori intoxicatam Eucharistiam à religioso traditam: aiunt idem Abbas, Baptista Egnatius, Supplementum Chronicorum, Rauisius textor, Carion, Auẽtinus. Negat Victorem in calice venenum hausisse: aiunt Martinus Polonus, Volaterranus, Matthæus Palmerius, Fasciculus tẽporum. Negat Liberium Papam Arrianismo infectum: ait Hieronymus. Negat Zozimum Papam Nicænum Concilium corrupisse: ait Concilium Aphricanum. Negat Papam Iohannàm vnquam Romæ, tanquam Semiramim habitu virili, Papali prærogatiua sic regnasse: & tamẽ multi aiunt, Martinus Scotus, Martinus Polonus, Sabellicus, Leonicus, Chalcondyla, Platina, Antoninus Episcopus Florentinus, Volaterranus, Nauderus, Constantinus Phrygio, & alij. Negat vnquam decreuisse Canonistas, Clericum propter simplicem fornicationem non esse deponendũ: ait Panormitanus, & scriptum est in textu & in margine. Negat Ioannem Papam vicesimum secũdum, de animorũ immortalite perperam sensisse: ait Schola Parisiensis, ait eius Cancellarius Gerson, aiunt Patres Constantienses. Quod non meis sed ipsius Synodi verbis confirmo. Sessione vndecima sic legitur, etiam Missa cantata de spiritu sancto, & Protonotarijs & Notarijs, & Legatis Studij Parisiensis presentibus & attestantibus.

Patres Constantienses Ioan. Papam condemnant.

Inprimis denunciant, dicunt, asserunt, ponunt, & si

» si necesse fuerit,probare intendunt, quòd Dominus
» Papa vigesimus tertius,à tempore iuuentutis suæ,seu
» dum Balthasar de Cossa appellabatur,fuit homo ma-
» læ indolis,inuerecundus,impudicus,mendax, paren-
» tibus suis rebellis & inobediens, plęrisq; vitijs dedi-
» tus,ac talis & pro tali fuit communiter dictus,tentus,
» creditus & reputatus ab omnibus ipsius notitiam
» habentibus: & adhuc dicitur,tenetur,creditur & re-
» putatur pro tali & vt talis, ac fuit & est de præmissis
» manifestè ac palàm , publicè & notoriè diffamatus.
» Quinimò contra sanctorum patrum decreta,& contra
» laudabiles Romanæ Ecclesiæ consuetudines venien-
» do,velut Paganus diuina officia contempsit: Officiũ
» pastorale non debitè in diuinorum administratione
» exercuit, et si aliquoties celebrauit,hoc fuit currenter
» more venatorum & armigerorum.Item,quòd deindè
» Dominus Ioannes Papa prædictus Concilio Pisano
» adstrictus, pro reformatione Ecclesiæ in capite & in
» membris,in vrbe Romana Concilium generale con-
» uocauit, & ibi in pluribus sermonibus antè & pòst
» publicè correptus & monitus,minimè se emendauit.
» Quinimò temporis successu,continuè Diabolico in-
» stinctu incorrigibilis,peiora prioribus perpetrauit,&
» sic fuit & est verum.Item quòd dictus Ioannes Papa
» vigesimus tertius, sæpè & sępius coram diuersis Præ-
» latis & alijs honestis & probis viris,pertinaciter, dia-
» bolo suadente,dixit,asseruit,dogmatizauit & adstru-
» xit, vitam æternam non esse, neq; aliam post hanc :
» Quinimo dixit & pertinaciter credidit, animam ho-
» minis cum corpore humano mori & extingui ad in-
» star animalium brutorum : dixitq; mortuum semel,
esse

esse etiam in nouissimo Die minimè resurrecturum, „
contra articulum de resurrectione mortuorum. „

Negat in Concilio Carthaginensi tertio cautum esse, solum Canonicas scripturas in Ecclesia legēdas: ait tamen expresse & disertè Concilium, vt præter catholicam scripturam nihil in Ecclesia legatur: nec quicquam in eo Canone vigesimo quarto de passionibus martyrum legendis Græcè reperio, etiamsi aduersarijs placeat Iuello quasi victo insultare. Quanquam & Hipponensis synodus capite tricesimo octauo, & alij authores huic Carthaginensis Canonis decreto astipulantur. Negat eodem Concilio prohibitum, ne quis primus seu primæ sedis Episcopus nominetur princeps sacerdotum, aut summus sacerdos, cùm tamen trigesimo sexto Canone darè exprimatur, cùm distinctione nonagesima nona Gratianus idem de Episcopo Romano efferat, Vniuersalis autem nec ipse Romanus Pontifex appelletur: cùm illud totum Concilium huc ferè spectet, vt omnes meatus & aditus ad Romanum Pontificem intersepiantur: cùm decimo septimo Canone iniungatur, vt vnaqueq; Eparchia propter lōginquitatem proprium primatum habeat: vt domi qui res & personas intus & in cute norunt, iudicent & definiant, foris autem vbi & testes absunt, & omnia sunt ab omnium cognitione remota & disiuncta, non decidātur: cùm vicesimo tertio Canone dicatur, Episcopis mare non traijciendum, nisi ex decreto primæ sedis Episcopi in vnaquaq; prouincia. Hic obiter annotet prudens lector nouam Papistarum cauponationem. Garranza frater instituti Dominici regens in Collegio Sancti Gregorij in valle

Oletana, marginalis Doctor ſic demum correxit, Epiſcopi non debent peregrinari vltra mare, *Niſi* cum venia Epiſcopi Romani.

Hoſij locus.

Hoſij Epiſcopi locũ de expreſſo Dei verbo à Iuello deprauatũ Hardingus dicit, quòd in priore ęditione Apologię latinæ videatur ſermonẽ quẽdam blaſphemũ ipſi Hoſio attribuere quẽ ipſe finxit de Suẽcfeldio, quẽ in eo libro cõtra Lutheranos ſic garrientẽ introducit:
„ Quouſq; tandẽ hanc excuculatorũ iſtorũ tyrãnidem
„ feremus? vt quod, productis è ſcriptura voculis ali-
„ quot eorum alicui viſum eſt, id tanquam expreſſum
„ Dei verbum ſtatim adorare neceſſe habeamus? Nos
„ verò Dei de cœlo ſententiam potius expectabimus:
„ ac tum iſtos pro ſua, non pro ſcripturarum ſententia
„ dimicantes, tum ipſas etiam ſcripturas, quarum tot
„ iam, non diuerſas modo, verùm & contrarias inter-
„ pretationes adferri videmus, faceſſere iubebimus: &
„ quod nobis cœleſtis ille magiſter dignatus fuerit re-
„ uelare, tanquam expreſſum Dei verbum, ea qua par
„ eſt reuerentia recipiemus: ac ipſum loquentem poti-
„ us audiemus (ſicut etiam Propheta dicit, Audiã quid
„ loquatur in me Dominus) quàm vt ad egena iſta ele-
„ menta nos conuertamus, & in illis, quæ nunc in hũc,
„ nunc in illum ſenſum inflecti videmus, ſalutem noſtrã
„ conſtituamus. Non oportet legis aut ſcripturæ eſſe
„ peritum, ſed à Deo doctum: Vanus eſt labor qui ſcri-
„ pturæ impenditur, Scriptura enim creatura eſt, & e-
„ genũ quoddã elementũ, nõ cõuenit Chriſtiano nimi
„ um creaturæ addictum eſſe, Deum audire oportet, hu-
„ ius voces de cœlo expectandæ ſunt vt nos erudiant,
&c. hactenus Hoſius. Hic licet non de re ſed de per-

ſona

ſona controuertatur, tamē Hardingus quaſi rem nactus palmariam, Iuellum omni probrorum genere obruit: Cùm locus ille, prius ſit à Iuello animaduerſus & in Latina Apologia pòſt caſtigatus, in Tranſlatione autem Anglica, cui Hardingus reſpondit, ſemper verè & propriè redditus: cùm nō tanquā Hoſij ipſius cōtinuata oratio, ſed vt cœleſtis alicuius & Suencfeldiani Prophetæ dialogiſmus & ſermocinatio eſſe agnoſcatur, quorſū ſine cauſa & argumēto tot ac tātę exclamationes? Quanquā vt de re agatur & Iuelli innocētia declaretur, Si ille errauit nō errauit ſol⁹. Sic Hoſiū ſēſiſſe Nicolaus Gallus, Flaccius Illyricus, Iacobus Andreæ, emunctæ naris homines iudicāt, ſiuè ſuo ſiuè Suencfeldij nomine loquatur. Hanc eandem doctrinam, Hoſium alibi & Hoſij amicos tradidiſſe notum eſt: & Pigghium, qui ſacram Scripturam velut cereū naſum & mutum indicem nominauit: & Eckium, qui Euangelium nigrum & Theologiam atramentariam nūcupauit: & Ioannem Mariam Verractum, qui determinationem Eccleſiæ Euangelium appellauit: & ipſe Hoſius in eodem ſuo expreſſo verbo ſic docuit: Vox Eccleſię vox Dei eſt, de ſua particulari Romana Eccleſia intelligens. Et ibidem, Quod Eccleſia docet, expreſſum Dei verbum eſt, quod contra ſenſum & cōſenſum Eccleſiæ docetur, expreſſum Diaboli verbum eſt. Et in Aratore ſic docuit: Dum Harpago tradit hanc Carbonariā fidem, quàmlibet vociferetur per membra ſua Satanas, Scriptum eſt, tu qui non es ex doctiſſimorum numero, nihil aliud clara voce reſpondeas, quàm credo ſanctam Eccleſiam catholicā: ſicut ab illa doctus ſum, credo. Sic omnes ferè Papiſtę

ſcripturarum autoritati detrahunt, dum ſcripturam eſſe ambiguam, obſcuram, literam occidentem, literã mortuam impuro ore blaterant. Quòd ſi Hoſius ipſe ſenſa animi ſui ſub Suenckfeldij perſona nõ aperuit, ſi non putauit Scripturam eſſe creaturam & egenum elementum: cur Suenckfeldij blaſphemiam non expreſſis verbis redarguit? cur marginalibus ſcholijs quaſi Chriſtiano orbi commendat? cur illius hæretici autoritate eos premit, qui non illum ſolum, ſed & omnes ita ſentientes egregiè & paſſim confutarunt? cur idem toto illo libro agit, quod Suenckfeldius? cur ab expreſſo Dei verbo, à lectione & ſtudio Sacrarum ſcripturarum deterret? Si Hoſio hoc iniurium eſt, cui tamen ante cenſurã Hardingi ei ſatiſfactum eſt, quàm illud Hoſij & in Deum Præpotentem, impium, & in Eccleſiam Dei contumelioſum cenſeri debet? qui in eo ſcripto nihil aliud conatur perſuadere, quàm ſcripturæ interpretationem non ſenſui & iudicio veræ et catholicæ Eccleſiæ, ſed nutui & affectui vnius Põtificis & Romanæ curiæ attẽperãdam, noſtros homines Spiritus ſancti luce colluſtratos, linguarũ & literarum & antiquitatis præſidio adiutos, tamen contra totius Eccleſię ſenſũ & conſenſũ, interpretationes ſuas pertinaciter tueri? nos omnes hæreticos eſſe & Schiſmaticos? nos, quamlibet multa ſcripturarum teſtimonia producimus, non tamen expreſſum Dei verbum ſed expreſſum Diaboli verbum producere? Breuiter illud dici poteſt quia verum eſt, & taceri nõ debet quia cõtra noſtros ſycophanticum eſt, Hoſium dum in nubibus & in ſuprema aeris regione volat, & ſublimia meteora conſectatur, toto cœlo errare, id eſt, dum in

in

in maiore sua propositione ex Scripturis & patribus cōfirmata insistit & immoratur acrius, in minore plānissimè hallucinari: quod vitium latissimè patet, & omnium Anglolouaniensium commune est. Maior est, non esse ex sensu proprio loquēdum, quod concedimus. Minor est, nos ex cerebro nostro interpretationes fingere, quod negamus. Sumatur id quod est ab ipso Hosio, exempli causa, positum: Bibite ex eo omnes. Nos præceptum esse dicimus, vt Laici vtramq; Dominicæ cœnæ partē habeant: Hosius contrà vult esse liberum. Audiatur, vt inquit ille pater, Nō ego dico, tu dicis, sed hoc dicit Dominus. Quid? imperandi modus nunc demum apud Theologos non imperabit? Certè, inquit, imperat sed duodecim Christi discipulis. Si eos qui tum affuerūt solum iussit bibere, quo iure bibūt vestri sacerdotes? nec enim dictū est, Bibite omnes qui adestis, & qui vobis succedent sacrificantes. Si ad omnes spectat sacerdotes, cur non peræquè ad omnes Christianos, cùm in genere omnes ad communionem vocentur, & nulla species vel ordo hominum nominetur? Si Laicis non præcipitur bibere, & eadem tamen loquendi formula dicitur, Accipite, Edite, cur alterum clamāt esse necessarium, alterum verò arbitrariū? vt accipiant & comedant semel in anno præcipi, vt bibant ex consecrato calice omninò nō esse necesse? Iam verò quàm est absonum, quòd Christus statuit vt bibant, esse indifferens, quod ipsi sanciunt vt abstineant iam ex Ecclesiæ decreto, esse necessarium? Ita nimirum Christi præceptum conuertit in consilium, necessitatem in libertatem, rem mandatam in vetitam, adiaphoron

in obligationem, vt transgrediẽs Ecclesiæ leges peccato mortali se obstringat: cùm potius superba Ecclesia vetando & præcipiendo quod non potest, metas suas à Domino præfixas trãsiliat, & citra Dei verbum conscientias hominum magno sanguinis Christi pretio liberatas implicet, & iugo seruitutis humanæ & placitis suis subijciat? Sit illud Christi præceptum adiaphoria, sint omnes quibus poculum datur sacrifici, sint quæ hactenus dicta sunt, leuicula: cum eadem Christi institutio à Paulo repetatur, & in ea Corinthiorum tota Ecclesia communicet, & non panis solum sed & vinum omnibus ditioribus & tenuioribus porrigatur, adhuc tamẽ Laici non gustabunt? adhuc arcebuntur? erit indifferẽs & non preceptum? maximè cùm ipse Paulus affirmet se à Domino accepisse, se illis non sua sed Dominica tradere, id est, precipere? Sic enim exponit Oecumenius, Tradidit, id est, præcepit: vbi etiam ait, Dominum corporis sui & sanguinis mensam & craterem diuiti ac pauperi apposuisse. Quinimò sic Pauli rationem connectit, Christum promiscuè omnes admisisse ad suum sacrosanctum conuiuium, etiam Iudam proditorem: non ergo fratres tenuiores excludendos esse, nec Ecclesiam Dei contemnendam à Corinthijs. Adde his si placet, nunc Ecclesiæ iudicium: sensus autem ex vsu, consensus ex consuetudine, interpretatio ex obseruatione facilè intelligetur. Ignatius ad Philad. non solum praxim seculi sui quid factum sit, sed & grauissimam rationem cur fieri debeat ostẽdit: Caro Domini Iesu vna est caro, & sanguis eius pro nobis effusus vnus est sanguis. Idem enim panis fractus est omni-

Sensus Ecclesiæ Christi.

omnibus,& idem poculum distributum vniuersis. An verò pro solis sacerdotibus, an pro solo presbyterio Christus mortuus est? Iustinus in dialogo cum Tryphone, & in Apol.2. vtramq; speciem commemorauit. Sic Irenæus lib.4.& 5. Sic Clemens Pedag.lib.2. cap.2. Bibere Iesu sanguinem est participem esse incorruptionis Domini. Hanc docet sua ætate Dyonisius Ier. cap.3. vnitatem calicis omnibus diuidi. Hanc Pauli interpretationem confirmat in Epist.1. ad Corinthios Chrysostomus: Illa cœna communiter omnes habuit accumbẽtes. Rursus, Dominica cœna, hoc est Domini, debet esse cõmunis: Quæ enim Domini sunt, non huius sunt serui, non alterius sed omnium communia. Quod igitur Dominicũ est, idem & commune est. Nam si Domini tui est, quemadmodũ certè est, non debes tanquam propriam tibi assumere, sed tanquam res Domini communiter omnibus proponere. Rursus, Accedis gratiás agens pro his quibus frueris, igitur & ipse vicem redde & noli à proximo scindi, etenim Christus omnibus æqualiter dedit dicens, Accipite, Manducate. Ille corpus æqualiter dedit, tu autem quod commune est non communicas: Etenim pro omnibus fractum est, & æqua portione distributum. Rursus, Sãguinem gustasti Dominicũ, neq; sic fratrem tuum agnoscis. Rursus in 2.Ho. 18. Est autem vbi nihil differt Sacerdos à subdito, vt quãdo fruendum est horrendis misterijs: similiter enim omnes vt illa percipiamus digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quidem Sacerdos comedebat, partem autem populus, & non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat sacerdos: sed

nunc non sic, verum omnibus vnum corpus proponitur & poculum vnum. Et mox, Rursum ea quæ ad Eucharistiam pertinent, communia sunt omnia. Huius consuetudinis meminit Hiero. dum ad Rusticum scribit: Corpus Domini in canistro vimineo sanguinem in vitro portari. Hunc vsum indicant Ambrosij ad Theodosium verba: Istasne adhuc stillantes iniustæ cædis cruore manus extendes? & ijs sanctissimum Domini corpus prehendes? vel tum pretiosum illum sanguinem admouebis ori tuo? Et ad Corinthios in hoc loco: Indignus est inquit, Domino qui aliter mysterium celebrat, quàm ab eo traditum est. Cyprianus memoria sua factitatum idem significat, lib.2.epist.3. Quidā vel ignorāter vel simpliciter in calice Dominico sanctificando, & plebi ministrādo, nō hoc faciūt quod Iesus Christus Domin⁹ & Deus noster, huius sacrificij author & doctor fecit & docuit. Et sic ad Thomæ Aquinatis & Durandi tēpora cœnā administratā esse ipsi testātur, cùm dicunt in multis locis cōmunicari cū pane & vino, id est, cū toto Sacramento. Nec solū isti, sed et alij tradiderūt, & totus Oriens sic instituit, & causas etiā sui facti adduxerunt. Beda in Lucā.cap.22.lib.6. Panis ad corpus mysticè, vinū refertur ad sanguinem. Et Alexander minorum gētium pater. 4. quæst. Totus Christus non continetur sub vna specie Sacramentaliter, sed caro tantum sub specie panis, & sanguis sub specie vini. Et Iustinus: Hinc & corpus nostrum & sanguinem nutriri: & nisi vtraq; materia adsit, non satis perfectum esse Sacramentum iudicarunt: Et Manichæos esse qui à calice abstineant Papa Leo affirmat, & sacrilegos qui diuidunt,

dunt Papa Gelasius confirmat. Quicquid igitur Cõstantiẽses in sua Synodo decreuerunt, quicquid Grę-ci in Florentino Conciliabulo scripserunt, quicquid etiam Tridentini patres sanciuerunt, cùm Christus, Paulus, Ecclesia prima & purissima, cùm antiquæ & apostolicæ fidei patres Ignatius, Dionysius, Irenæus, Clemẽs, Ambrosius, Cyprianus, Gelasius, Leo, Chrysostomus, Oecumenius, Beda, Thomas, Durandus contrarium declararint, statuerint, præceperint, rationesq; iustissimas attulerint, cùm hanc institutionem veram esse, & hunc esse Ecclesiæ sensum, & Catholicam confessionem manifestum sit: vtra pars sit hæretica, & vtrũ quod tenemus & credimus, Dei an Diaboli expressum verbum sit, iam Christiana iudicet Ecclesia. Ex quibus etiam palam est, quomodo Hosij fundamentum ruinosum sit, cui totus liber innititur. Nam ex vna hac Hypothesi quam ipse posuit, reliquę omnes dijudicari poterunt.

Cùm Hardingus rationem ratione, ceu clauũ clauo non posset elidere, in locum omnium Papistarum communem expatiatur: nos videlicet inter nos non conuenire, alios Zuinglianos esse, alios Lutheranos, non omnes eodem modo Ieiunium, festa, Ceremonias obseruare. Cur non addit in Anglia & in omnibus Ecclesijs & regionibus, alios Protestantes, alios esse Papistas, alios neutros, alios Catholicos, alios hęreticos, alios iræ organa, alios gratiæ vasa, alios Agaræ, alios Saræ filios, alios mundi & Mammonæ amicos, alios Dei cultores? Quandiu erunt duæ ciuitates in mundo, Babylõ & Hierusalem, tamdiu locum habebit hæc diuisio, & tamdiu erit regnum Dei & Diaboli.

Inepta Obiectio Hardingi de protestantium dissidijs & Ceremoniarum diuersitate.

boli. Quicquid ſentiant aut ſint homines,nos iſta factionum nomina non probamus. Zuinglium & Lutherum vt magnos religionis inſtauratores reueremur,vt autores vel Duces aut Dominos noſtræ fidei non colimus,vt qui Chriſtiani eſſe omnes cupimus. Nũquid in nomine eorũ baptizati ſumus?aut nũ diuiſus eſt Chriſtus? Quid Eccleſia Anglicana de Sacramẽtis ſẽtiat & quam fidẽ teneat,docere poteſt Apologia: & porrò Articuli,anno,1562.ad tollendam opinionum diſſenſionem in Londinenſi Synodo determinati,& Regia autoritate ęditi, reticente me teſtabuntur.Sed hæc ſemper fuit Diaboli malitia,cùm non mentiri non poſſit,diſſenſiones fingere. Ita olim Gentes hac calumnia Chriſtianos apud Clementem, Originem, & Chryſoſtomum grauabant. Quinimò hodiè adeò moroſus eſt & curioſus ille Diabolus, vt cùm ſingulari noſtro in vniuerſa Chriſti doctrina cõſẽſu diſcrucietur:aliquã in ceremoniola vna vel altera diuerſitatẽ cauilletur.Nã Hardingus ad probandã inter fratres diſcordiã,hoc tãdẽ Louanij vidit,alios miniſtros rotũdos,alios quadros,alios pileatos,alios petaſatos incedere. Quid? tãtumne otij erat Hardingo vt de noſtris coloribus homo abſẽs & cæcus diſputaret? Quid? nouus ne aliquis ſutor reuixit, qui in Apellis crepida vitiũ notaret? Quid? hęccine iuſta accuſationis cauſa graui Theologo viſa eſt? Quid? debuit ne Rubẽ aut Leui aut aliquis maior natu,Ioſepho minori propter veſtẽ iraſci & inuidere? Sed benè eſt,malo nodo, beneficio Dei, bonus cuneus inuentus eſt, nec voti ſui compos euaſit. Quanquam enim calumniante calamo ſtuduit Hardingus omnes in vniuerſum Proteſtantes

ſtantes tanquam contentioſos, in publicũ orbis Chriſtiani theatrum producere, & Thomam Sampſonũ & me nominatim traducere: tamen nec quiſquam ſanus hîc apud nos maledicenti credidit, nec Euangelij cauſam in odium aut inuidiam, neq; quenquam in periculum aut offenſionem loquaci inuectiua ſua vocauit. Sed contrà, vt ille contẽtionis igniculum, ſi qui fuit, inflammare voluit, ita Iuelli prudentiſſimum & fraternum Reſcriptum in hac ſua defenſione reſtinxit: Nam & noſtri facti ac conſilij rationem optimè reddidit, & ſuauiſſimam fratrum in Chriſto Cõmunionem ſplendidiſſimè aſſeruit, & Hardingi cauillationes copioſiſſimè eneruauit. Certè quod Hardingus noſtram taxat inobediẽtiam, in eo fallitur, & Iuellus vt amicè ſic uerè indicauit, nos Principem, non ſolum vt legitimam Reginam, ſed vt Eccleſiæ afflictæ nutricem & Hoſpitem, vt rarum mundi & ſingulare miraculum honorare. Obedientiam & ſchola noſtra docet, & lingua ſonat, & vita pręſtat: non ſolum externus homo & corpus oſtendit, ſed & anima profitetur, nõ ſolum propter iram ſed etiam propter conſcientiam, quãdoquidem id à nobis, & verbum Dei, & officium noſtrum, & ipſius multa & maxima in nos merita requirunt. Meta autem obedientiæ eſt lex diuina, qua cautum eſt, vt Deo primum, ſecundum Deũ Regibus pareamus: & cùm Polycarpo Apoſtolico viro ſic inſtituti ſumus, vt principatibus ac poteſtatibus à Deo ordinatis, honorem qui competat nec nobis obſit, exhibeamus: cum Tertulliano colimus Imperatorem, quomodo & nobis licet, & Deus pręcepit vt hominem à Deo ſecũdum, ſolo Deo minorem: cum

In defenſ. Apolog. pag. 399. 400. 401. 402.

eodem rursus precamur, vt Deus Regiæ maiestati vitam prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probũ, orbem quietum concedat. Itaq; irregularem Pontificiorum, non inobedientiam solum, sed insolẽtiam potius iure damnamus: qui se priuilegijs & immunitatibus è ciuili foro et gladio eximunt, qui Regibus quasi mancipijs vtuntur, benedicunt, maledicunt, imperant, impetrant, remunerãt, puniunt, abrogant, surrogant, extollunt, deprimunt, pedibus calcant, imò ad inferos vsq; præcipitant pro sua Papali potestate ac libidine. Siquidem cum omnis anima, vt inquit Apostolus, subdita sit eminentibus potestatibus, cumq;, vt Chrysostomus interpretatur, huic legi et Apostolus, et Euangelista, et Propheta, et alius quicunq; subiectus sit, cur non et Clericus et Cardinalis, et Pontifex? nisi fortè negare velint se animã habere, aut sub illa generali propositione non contineri, sed tãquam singularia quedam numina ab omnibus vniuersalibus regulis excipi? Non audiuit hanc vocem Pauli ad Romanos Petri & Pauli successor Romanus Papa, quem his verbis Diaconus consecrat, Ego inuestio te Papatu, vt pręsis vrbi & orbi: Nec huic pręcepto obediens fuit illa anima Adriani, Imperator per nos imperat: nec illa anima Clementis quinti, qui ait in Concilio Vien. Omne ius Regum pendet à Papa: nec illa anima Pij quinti, qui nuper in sententia sua Bullata Elizabetham nostram anathematizat, omnes ei adhærentes ab obedientia Domini vnctis debita & in hoc Pauli loco & alibi diuinitus pręscripta, auocat: qui illam à Christi corpore pręscindi, omni

Cereme. Lib. 1.

Bulla.

pri-

priuilegio, dominio, dignitate priuat, istos iuramento & omni prorsus obsequij debito absoluit. In qua Bulla plenitudinem potestatis suæ & primatũ iactat, vt euellat, destruat, dissipet, disperdat: in qua Reginã pretensam, flagitiorum seruam, omnium infestissimorum asylum & perfugium declarat & denuntiat. Hæc verba ignota non sunt Hardingi fautoribus: hæc est, illius sedis obedientia, proceres & populos, Reges et subditos inter se committere, & intestinis discordijs remp. & Ecclesię pacem seditiosis Bullis & libellis dilacerare. Aliter nos & credimus & dicimus & facimus, aliter quàm vos sumus Regiæ potestati subditi et voluntati dediti, memores illius dicti, Quicunq; legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate ferũtur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Hardingus verò ita curiosè Lynceus est in nostra Ecclesia, vt planè domi in sua et in alijs factus sit talpa cæcior. Potuisset intelligere non esse nouum, homines doctos inter se iudicijs discrepare: homines ab omni vetustate fuisse, vt corporib⁹ sic animis, vt facie sic opinione dissimiles. Potuisset animo repetere in Ecclesia Corinthiaca extitisse Paulinos, Petrinos, Apollinos: in Asia et Romæ Iohannis et Petri discipulos: in Iudæa Pharisæos et Apostolos. Potuisset recordari ipsos patres Hieronymum et Augustinum, Epiphanium et Chrysostomum, Polycarpum et Anicetum, Cyprianum et Cornelium, Tertullianum et Romanos clericos, Basilium et Ecclesiam Cæsariẽsem, Theophilum Alexãdrinum et Eremitas, Orientales et Iulium Pontificem Romanum, Prosperum et Galliarum doctores, Hadrianũ et Carolum Mag-

num, deniq; in nostra Britannia Augustinum Monachum, et Britannos, G. Warramum Cantuariensem, et Rich. Foxum Winton. in causa nuptiarum Henrici octaui et Catharinę, aliosq; multos inter se aliquibus rebus pugnasse. Potuisset domi videre in hoc regno suo Babylonico maximā cōfusionem tot Diuorū, tot fraternitatū et ordinū, tot vestiū, tot ieiuniorum, tot Psalmodiarū et Liturgiarū, tot opinoniū diuersitates. Potuisset meminisse se a suis, imò à seipso dissentire: nos autem inter nos nulla alia in re, nec vlla alia de causa discordare, nisi quatenus ipsius Romanæ curiæ asseclis similes esse non vellemus. Hic tamen qui saniores sunt, non sic distrahuntur in diuersas sententias, quin in re ipsa opiniones sensusq; omnium pulcherrimè congruant. Igitur quod ad nos attinet, & Principi & Patriæ parenti, ac magistratibus reliquis vt decet, obtemperamus, patres honore quo debemus prosequimur, cum omnibus fratribus vt æquum est communicamus & eos amamus, nec propter Zizania, fidei & charitatis cursum impedimus, nec ab Ecclesia recedimus, sed vt frumentum esse possimus laboramus, & in Dominicis horreis condi aliquando desideramus, sic interim affecti vt moderatè quod sit corrigendum quæramus, quod non potest feramus, & expectemus donec Dominus vel corrigat vel in die iudicij omnes paleas ventilet, sicuti Augustinus & Cyprianus prudenter admonuerunt. Non Sabbatij sumus, vt propter vestras nugas velimus discindi Ecclesiam, non Apollinares contentionis studiosi, nō Luciferi, vt recusemus cum Eusebijs nostris communicare: nō Porphyrij, vt iracundia incensi Christianam

reli-

religionem deseramus: non Eunomij vt ab Eudoxio seiuncti, conuentus separatim agamus. Subscribimus autem quantum possumus & licet, Dionysij sententiæ, Oportere omnia potius incommoda subire, quã Ecclesię concordiam rumpere. Subscribimus Irenęo, qui pacem tranquillè retinendam censuit. Subscribimus etiam Constantino, qui combustis contra Ministros infamibus libellis addidit, Sacerdotum vitia non sunt populo aperienda, ne ille inde occasione offendiculi arrepta, licenter peccare aggrediatur. Itaq; Synodos priuatas requirimus, vt illic quæ perperam facta sunt, fraternè redarguantur & Christianè emendentur. Breuiter, multa toleranda, quædam amputanda, omnia decenter & ordine agenda & transigenda sine tumultu & ataxia iudicamus.

Itaq; vt ad vos Anglolouanienses cõuertatur oratio, & hoc Hardingi & Iuelli Duellũ, omnisq́; de rixis & disputationibus sermo hic terminetur: quid est cur nouitate & vanitate humanarum commentationum delusi, Romanæ sedis Veneres admiremini? cur non abiecto Rabbinismo vestro, cum Nicodemo renascimini? Vt autẽ omnes in Christo vnico Capite in vnum fidei & charitatis dulcem consensum verè coalescamus, vt omnia membra dissidentia conueniant, vt omnes factiones siue papisticæ, siue Lutheranæ, siue aliæ quæcunq; æternæ obliuioni mandẽtur: hãc quam substernimus geminam basim, omni contentionis & æmulationis studio abdicato, quæso diligenter considerate:

Optima pacificatio & reformatio.

Primam causam & primariam & ferè solam omnium malorum, contentionum, deformationũ, & quasi

Equum Troianum intra Ecclesiæ muros nobis omnibus insidiantem fuisse hactenus & esse hodie Catholicam à scriptura sancta defectionem, & prçcipuè vestrum Papismum: Deinde causam & fontem Christianæ concordiæ, & solidæ reformationis & verum remedium fuisse, esse, fore solum Dei verbum. Quãuis enim Iuellus non modo ad scripturas, sed etiàm ad tot annorum centurias, ad sextum vsq; sçculum, atquè adeò ad Concilia, & ad ipsos Patres, & ad totam illam antiquitatem prouocauit; & latissimum campũ aperuit, in quo & ipse excurreret liberius, & vobis maiorem ansam reclamandi & repugnandi prçberet: tamen nimium largitus est, & vobis plus æquo concessit, & sibi nimiũ fuit iniurius, quòd reiecto medio, quo causam suam facilius & firmius sustentare potuisset, & seipsum & Ecclesiam quodammodo spoliauit: Quod ille volens non fecit, sed tamen non abs re fecit, vt vos testimonio patrum vestrorum quasi ense proprio conficeret. Satis enim erat Christiano sic dixisse: Sic dicit Domin⁹. Satis erat opposuisse: Vestra dogmata scripturis aduersantur. Siquidem Dæmoniacorum quæstio est: Quid nobis & tibi Iesu fili Dauid? At Sanctorum interrogatio est: Quid nobis rei cum Patribus, cum carne aut sanguine? aut quid ad nos attinet, quid Episcoporum Pseudosynodi constituant, aut quid Papa è suo Laterano blateret? Et Paulinum & verè Apostolicum illud est: Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano die, qui autẽ iudicat me Dominus est. Cùm igitur in omnibus Ecclesijs sit quædam iudiciorũ & linguarum discordia, & sint vbiq; & semper qui diuersa sentiunt & loquuntur:

tur:

tur: cùm nos Romanam Ecclesiam vt Apostaticam & defectricem in ius trahamus: Rursus cùm Romani vociferentur nos non esse Catholicos sed planè schismaticos: cùm sint etiam contrà, qui hâc nostram Ecclesiam adhuc magis defæcatam, & ad purum cultũ excoctam, & omnes Papismi fæces absterfas cupiant: cum in quam alius aliud tollendum, alius aliud addẽdum statuat: quænam alia erit reformandi ratio, & via expeditior & certior, quâ dissidia conciliari, & cõtrouersiæ dirimi possint, quàm vt omnes, quantum fieri potest, ad Euangelium & ad perfectam Prophetarum & Apostolorum amussim omnia expendamus? Christus in Ecclesia Iudaica, vetera assumenta, detritos panniculos, Pharisaicum fermentum, traditiones Seniorum & glossas maledictas, camelos, culices, Phylacteria, lotiones inuenit: quodnam aliud perpendiculum est adhibitum quàm quod Pater dixit, Ipsum audite? quàm quod filius pronũtiauit, Venite ad me? Scrutamini scripturas? In Romana Ecclesia alius aliter de iustificatione, de cibis, diebus, alijsq; adiaphoris iudicauit: & audiunt Paulum, Vnusquisq; nostrũ reddet rationem Deo, non ergo amplius inuicẽ iudicemus? & iterum, Rogo vos fratres vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula gignũt, præter doctrinam quam vos didicistis, & ab eis declinetis. Ad Corinthios (inter quos erant verè schismata, & hæreses, et de Idolothytis, de Cœna Domini, de Ecclesia, de coniugio, eutaxia, & Polytheia, de resurrectione, de rebus grauibus & leuibus contrariæ opiniones) sic scribit, Imitatores mei estote sicut et ego Christi: &, Tradidi vobis imprimis quod accepi. Erãt inter Ga-

latas insensati, fascinati, falsi fratres, Pseudoapostoli, qui irrepserant & subintroierant, qui ad egena mundi elementa, ad Circumcisionem, ad obseruationes temporum reuocarant, qui Christianorum libertatē quam in Christo Iesu habebāt, et explorarāt et euerterant, qui Ecclesiam conturbarant: quibus sic Apostolus, Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit, Et quicunq; hanc regulam et hunc canonem sequuti fuerint, Pax super illos et misericordia, & super Israel Dei. Obseruatur hic canon in Apostolico Concilio Hierosolymis, in quo decretū est, nullum aliud iugum vltra imponendum gentibus præter ea quæ sunt necessaria: in quo dictum est, Hoc visum esse Spiritui sancto & Apostolis: in quo Iacobus ait, Huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est. In scriptis autem humanis hæc ferè insunt vitia: aut antiqua sunt et serpentina, vt illa in Paradiso Satanica Euæ et Ecclesiæ deceptio: aut antiqua nō sunt, sed adulterina et falsò Patribus inscripta: aut si vera sunt, non à se hanc autoritatem habent, sed à Deo mutuantur: Inuentis quippe hominum nunquam certò aut tutò acquiescit conscientia. Tum demum sponsa confirmata est et tranquilla, cùm vocē Sponsi audit, vt ipsa in Canticis lætatur, En dilectus meus loquitur mihi. Sine hoc verbo nihil antiquitas valet, et planè nouitas est et insulsitas: antiquus impostor Diabolus est, antiquus illius primi Serpentis sibilus, antiquum peccatum est, antiqua inobedientia, vnà cum Adamo nata et ad nos vsq; transfusa. Nulla vera antiquitas est quæ illum testem non producit, qui est antiquissimus Ecclesiæ doctor, *Alpha* et *Omega*, primus

mus et nouissimus, qui agnus est occisus ab origene mundi, qui in principio dixit et fecit, qui sermo et sapientia patris dicitur, qui ab Esaia pater æternitatis et magni consilij Angelus, à Daniele Antiquus dierũ vocatur, scilicet Christus Iesus, heri, hodiè, idẽ in secula. Quare sic positum & constitutum sit in Ecclesia Dei, in templo et tabernaculo, in Arca Noe exædificãda, sicuti docet sacra historia, non nisi verbũ hoc & præscriptũ esse respiciendũ, quicquid ille mẽdax & senex Propheta ad fallendũ iuniorẽ Prophetã suggerat. Cur non huc primo quoq; tempore profugiendũ vobis putatis? cur non in ea veritatis & vitæ salutari via inceditis? quò nos, si non recto passu semper vt debemus, at zelo & animo vt possumus, contẽdimus. Cur non Papæ pedibus conculcatis, quos humili suauio honorare soletis, filium Dei osculamini ne pereatis? Cur non ad cor, ad nos, ad vos, ad Dominum nostrũ, ad fontem aquæ viuæ reditis? Cur siliquas traditionũ vestrarum non proijcitis? & cur ceu filij resipiscentes, stolam nouam à Patre Cœlesti donatam non induitis? Cur Ægyptiorum ollas consectamini, & verum Manna, & Angelicum cibum non appetitis? Cur in Aula Romani Pharaonis delitescitis, & non potius cum Mose in desertum exitis ad sacrificandum Domino? Cur Lothophagos & Circen incantatricẽ non deseritis? Cur ad Sireneos scopulos consenescitis? Cur Gergesenorum porcos Christo anteponitis? Nõ sic impuri sumus, vt quisquam vestrum refugiat nostrum commercium, vt recusetis nobiscum in domo Domini cohabitare, iisdem nobiscum vti sacris, commercia societatis Christianæ habere cõmunia. Neq;

 verò

verò sic nos aut vita puros, aut religione castos esse existimamus, vt non agnoscamus Ecclesiam nostram militantem, suam rugam & maculam habere. In hoc à vobis dissentimus, quòd vos Euangelium putatis dilutis Constitutionibus miscendum & corrumpendum: nos contrà synceram noui Testamenti ministerium & Euangelium simplex recipimus, illudq; iudicamus esse, non placitum Principis, non phantasma alicuius seculi, non decretum Pontificis, non carnis sapientiam, sed è gremio patris enarrationem Christi filij, quam nulla Glossa possit aut debeat labefactare. Non Augustinos, non Lutheros, non Ambrosios, non Zuinglios, non Cardinales, non Papas, non homines iactamus: vna nobis lingua Canaan nota est, vnus est Dominus per quem iuramus, cuius verbo omnis altitudo quæ se attollit aduersus cœlum, euertitur. Huius ergo verbi sacro vinculo in vna Ecclesia colligimur, sicuti vno fonte loti, vni Deo nomen dedimus, vnam Trinitatem veneramur. Tollatur odiosum nomen schismatis, tollatur macæria quę nos diuidit: confiteamur, qui verè Christi corpori inseritur, ei schismatis notam non esse inurendã. Quod olim Augustus contra literas Petiliani vsurpauit, idẽ nos hoc tempore repetimus: Vtrum nos schismatici simus an vos, neç ego nec tu, sed Christus interrogetur. Cedat ergo curiositas fidei: cedat Lucifero veritatis exortæ, errorum caligo & opera tenebrarum: veritati vanitas: Diuino commentario rerum exploratissimarum, fallacissima commenta homuncionum. Doceat vel Hesiodus: Lex antiqua optima. Doceat vel Apollinis oraculum olim Atheniensibus datum:

Religiones quæ sunt in more maiorum seruādas, sed in illis quod est optimum sequēdum. Doceat autem Socrates apud Xenophontem, optimum esse, non tam quod antiquum, quàm quod Dominus ordinauit. Ad hoc Christi verbum, ad has voces à Domino consignatas prouocamus: cuius verbi autoritate & grauissimis testimonijs Iuellus vestros errores coarguit & dissipauit.

His tamen à nostro defensore in suo libro positis & constipatis, adhuc reluctatur Hardingus, aliam extrudit diatribam quasi leuis armaturæ excursionē vltimam: in qua tamen vnum tantùm articulum tractat, hîc illic quædam carpens & vellicans, quæ noster sparsim in recognitione & noua æditione suæ defensionis satis refutauit.

Pollicitus est item per literas Domino Bullingero & Tigurinis, se contra Domini Brentij Vtopiam & contra vbiquitarios aliquid scripturum: ideoq; ad eum miserunt quædam Scholia quæ Petrus Martyr ad eius operis confectionem consignarat, sed noster ab istis Hippocentauris Papisticis vndiq; impetitus, et demum morte præuentus expolire non potuit. Annotationes quasdam, siuè breues propositiones de vsura, in ipsius musæo post obitum repertas, placuit euulgare: vbi Lector intelliget ad quandam principalem quæstionem duas aduersarias & acutas & succinctas responsiones. Alteri, quia author est incertus, literas. *A. B.* apponemus, in altera erit *Ioannes Iuellus.*

Vbiquitas.

Quæstio.

An quicquid ex pacto supra sortem accipitur ab eo

De Vsura.

eo qui mutuò dat pecuniam, mercatori illicitum fœnus sit, quamuis non quærat lucrum nisi ex lucro, idq; animo mercatoris.

Resp. Ioannis Iuelli.

Imò fœnerator sæpè etiam ex iactura lucrum quærit, non tantùm ex lucro.

A. B.

Contractum de quo quæritur, licitum puto, quia nec primæ tabulæ repugnat, nec secundæ.

Io. Iuellus.

Ego contrà, vsuram omnibus legibus diuinis, humanis, ciuilibus, Canonicis, nouis, veteribus, Christianis, Ethnicis video disertè prohiberi, nulla autem lege aut hominum constitutione approbari. Itaq; hoc genus contractuum non puto esse licitum.

A. B.

Nam quod ad primam tabulam attinet, nullum Dei mandatum extare puto, quo prohibeâtur homines eiusmodi contractum exercere, in quo vnus materiam lucri, alter operam suam præstet, modò omnia honestis artibus fiât. Nec discrimẽ ponendũ arbitror in materia, siuè ager locetur, siue domus, siuè deniq; pecunia ad mercaturam exercendã interueniat. Nam vt mihi quidem videtur, materiæ diuersitas non facit diuersam contractus naturam: quamuis certis & quidem iustis de causis iurisconsulti subtilius ista distinxerint, apud quos aliud est locatio quàm societas aut mutuum.

Io. Iuellus.

Alienum erat hoc loco (vt mihi quidem videtur) verba facere de prima tabula. Nam ea religionem tan-

tum

tùm continet & cultum Dei, vſura autem propriè refertur ad proximum. Tamen fœnerator cùm apertè fratrem lædit, & ſciens prudenſq; peccat in ſecũdam tabulam, non obſcurè etiam peccat in primam, hoc eſt in Deum authorem vtriuſq; tabulæ. Sed miror tã doctum virum, cùm vſuram probare vellet, nihil adferre voluiſſe (non enim dico non potuiſſe) ex ſacris literis, pręſertim cùm neſcire non poſſit multos eſſe hodiè qui putent eam vbiq; in omnibus Scripturis condemnari. Nam dictata hominis quatumuis ſapientis, non poſſunt habere authoritatem verbi Dei. Inſtitutionem autem vitæ Chriſtianæ, ad coniecturas & obſcuras quaſdam collectiones reuocare, neſcio an ſit illorum hominum qui pollicentur ſe, nec ad ſiniſtram nec ad dextram velle flectere, ſed illud tantùm amplecti ac ſequi velle quod Deus iuſſerit.

A. B.

Quod autem attinet ad ſecundam tabulam, ad quam etiam propriè iſta reſpiciunt, mihi ſanè videtur eiuſmodi contractu non modo non lędi quenquam, ſed vehementer etiam iuuari hominum ſocietatem, ſi modo certis limitibus definiatur, de quibus mox dicam.

Io. Iuel.

Atq; aliter ſemper viſum eſt, non tantum Chriſtianis hominibus, ſed etiam Ethnicis. Nam vt alios taceam, veteres Romani nõ minus fœneratorem horrebant quàm homicidam aut furem. Maiores noſtri, inquit, Marcus Cato de re ruſtica, furem condemnabant dupli, fœneratorem quadrupli. Et interrogatus quid eſſet fœnerari, quid, inquit, hominem occidere?

Si sapientes putassent hoc pacto tātopere iuuari posse hominum societatem, certè in scribendis legibus, & constituendis rebuspublicis rationem ita commodam & priuatim publicèq; vtilem non omisissent: illis enim societas hominum summæ semper fuit curæ.

A. B.

Nam quæ in verbo Dei dicuntur contra fœneratores, hûc non pertinent. Fœnus enim (quod ab Hebræis Nesek, id est morsus dicitur, & verbo Dei damnatur) tum demum exercetur, cùm pecunia datur alicui mutuò, vt & sortem & aliquid supra sortem quoquo iure exigam. In ea verò specie quæ nobis proposita est, non propriè datur pecunia mutuò, sed societas quædam initur, in qua vnus faciendæ mercaturæ pecuniam ad emendas merces, alter verò suam operam in commune lucrum confert.

Io. Iud.

Sunt hodiè multi viri non mali, qui verbo Dei prorsus omne genus vsuræ damnari putant. Certè Dauid ita prædicat virum bonum: Qui pecuniam suam, inquit, non dedit ad vsuram, idq; non tantum nō pauperi sed prorsus nulli. Et Christus in vniuersum ait, Date mutuum, nihil inde sperantes. Quòd si hæc aliaq; multa quæ contra vsuram proferuntur ex verbo Dei, huc non pertinent, cur tu ex eodem illo verbo Dei, non adfers ea pro vsura quæ huc pertinent? Cur planum non facis ex scripturis, licere ita pacisci cum mercatore, aut cum diuite, vt pecuniam tuam repetas cum vsura? Est quidem vsura alia acerbior, alia mitior. Minùs enim læditur diues mercator qui ex fœnebri pecunia lucrum facit, quàm pauper qui exe-

ditur

ditur vsuris,& ne sortem quidem potest reddere.Ego tamen spero doceri posse suo loco, in omni etiã moderatissima vsura inesse morsum.Definitio quidem ea quæ hîc adfertur,rectè congruit. Ita enim mercator mercatori dat pecuniam mutuò,vt quicquid acciderit, siuè lucratus sis,siuè iacturam feceris, quocunq; iure quacunq; iniuria repetatur cum vsura.

A. B.

Illud igitur,id est,lucri causa fratrem lædere, quẽ tuo etiam cum damno tenearis iuuare, planè repugnat charitati Christianæ, ideoq; species est magnæ crudelitatis : à qua Christianos omnes oportet esse alienos.

Io. Iuel.

Scripturis pugnandum erat, non illis rationibus quæ nihil probent.Quæ enim est ista dialectica:Non licet vsuras exigere à paupere, ergo licet exigere à diuite? Nam eodem modo prorsus possis dicere, nõ licet affligere pauperem in iudicio, ergo licet affligere diuitem:Atq; etiam pueri in scholis hoc sciunt,ex negatiua non rectè concludi affirmatiuam.

A. B.

Hoc verò è contrario cum charitate prorsus consentit,quis enim huiusmodi contractu læditur? Nam respub.nullum damnum patitur, imò etiam iuuatur, cùm reipub.interſit,mercaturam honestam potius fieri,quàm vt otiosa pecunia iaceat.

Io. Iuel.

Quis,inquis,læditur? respondeo respub. Mercator enim qui pecunias accepit fœnori,cogitur merces suas tantò pluris vendere, & populus cogitur eas plu-

ris emere.Itaq; Chrysostomus rectè dixit, fœneratorem communem esse hostem omnium. Ad hæc, vndè hodie sunt tot mercatores obærati, nisi quòd iuuenes dũ student præproperè rem facere, antè inuoluuntur atq; impediuntur vsuris, quàm possint emergere? Illi verò postquam semel incipiunt ruere, alios sæpè multos viros bonos creditores suos secum rapiunt. Si hoc est iuuare rempub. equidem non video quid sit eam lædere. Iurisperiti quidem aiunt interesse reipub. non vt quisq; vsurariam istam mercaturam faciat, sed vt quisq; re sua rectè, hoc est, vt ego interpretor, honestè & legitimè vtatur.

A. B.

Qui verò pecunia vtitur, is quoq; conqueri nõ potest, cùm pars lucri ad eum redeat.

Io. Iuel.

Redit ad eum, fateor, interdum aliquid, sed hoc pacto, vt dixi, rerum pretia augentur in immensum, & populus mordetur atq; opprimitur. Leges autem nõ vnius alicuius auari mercatoris cupiditati seruire debent, sed saluti totius populi.

A. B.

Deniq; qui pecuniam confert, quam alioqui iacere otiosam & sensim exhauriri oportuerat, fit hac ratione locupletior, ac proinde ad fratres iuuandos magis idoneus.

Io. Iuel.

Certè quicquid aut debitori accidat, aut reipublicæ, solus fœnerator semper fit locupletior, sed iniquis & fœdis rationibus: vt solent qui ex lenocinio, aut è furto rem faciunt. Sed ridiculum atq; etiam acerbum

est,

eſt, multos opprimere vt vnum iuues. Nam quod additur, fœneratorem diuitem ad fratres iuuandos magis eſſe idoneum, nullum eſt genus hominũ auarius, tenacius, ſordidius, aut minus propēſum vel ad ſubleuandos fratres, vel ad iuuandam rempublicam.

A. B.

Sed contrà, obijci ſolent nobis quædam, ex quibus probetur & rempub. lædi & ei fieri iniuriam qui pecunia vtatur, atq; adeò ſic reddi ſecuros homines & negligentes, quibus ſtertentibus opes creſcant.

Io. Iuellus.

Res ipſa vtrunq; loquitur, Eſt enim hæc et vetus & publica & veriſſima querimonia.

A. B.

Rempub. lædi aiunt, quoniam mercator hac ratione cogitur cariùs merces ſuas vendere, vt & ſibi & alteri lucrum quærat. Reſpondeo, quærendum eſſe huic malo remedium, ideoq; duo inprimis eſſe cauēda quoàd eius fieri poterit: nempè ne cum homine improbo ſit nobis negotiũ: Deindè ne pecuniæ penſionem æquo maiorem ſtipulemur, ſed eiuſmodi vt probabile ſit vtriq; poſſe honeſtam lucri partem accedere.

Io. Iuellus.

Pulchrè, ſed quis quæret? vbi, quando, quo pacto, apud quos quæret: hoc ſcilicet eſt illud velle quærere, quod inueniri non poſſit. Non enim poſitum eſt in manu tua, quàm ille vir probus ſit quo cũ cōtrahas. Infinitæ enim ſunt latebræ in animis hominum. De illa verò mediocri penſione, neſcio an vnquam poſſit conueniri.

 A. B.

A. B.

Præterea, si ob hoc incommodum damnetur hic contractus, cur non etiam improbetur locatio? Nam certè si vel agrum, vel ædes alicui locauero qui sit improbior, vel cariori pretio quàm par sit, eadem prorsus incommoda consequentur.

Io. Iuel.

Imò multum est discriminis: Nam locare semper licuit, fœnerari non licuit. Locare honestè potes, fœnerari honestè non potes. Vt autem rectè damnatur iniqua locatio, ita rectè damnatur iniqua mutatio. Vsura autem mutatio iniqua est. Itaq; vsura non in vniuersum cum locatione, sed cum iniqua tantum locatione conferri debet. Omnis autem iniqua locatio dãnanda est, ergo omnis vsura damnanda est. Additur, Si ædes locauero alicui qui sit improbior: hoc quid sit non intelligo. Improbitatem enim hoc loco non in conductore qui patitur iniuriam, sed in iniquo Locatore qui iniuriam intulit: nec in eo qui pecunias accepit fœnori, sed in fœneratore qui dedit, reprehendimus.

A. B.

Proximo verò aiunt, duabus in rebus fieri iniuriam, primùm quòd ex alieno labore lucrum percipiat alius: Secundò quia fit stipulatio certæ pecuniæ in omnem euentum, cùm tamen mercaturæ sint incerti euentus, & in societate commune debeat esse periculum, ideoq; non videatur licita stipulatio, in qua nõ etiam fiat damni communis mentio.

Io. Iuel.

Vtrumq; rectè.

A. B.

De priori sic respondeo, iniquius non esse vt ego ex alieno labore lucrum percipiam, quàm vt ille ex aliena pecunia fiat locupletior: Summam autem esse huius contractus æquitatem in eo quòd vnus materiam, alter operam conferat, quo fit vt tum alter alterũ iuuet, meritò quoq; commune sit lucrum.

Io. Iuel.

Si ita esset, societas esset, nõ vsura: par autẽ esset ratio si & creditor & debitor subirent idẽ periculũ. Nõ enim satis est ab altero materiã lucri præberi, ab altero cõferri operam, nisi id ab vtroq; fiat eodẽ modo. Nunc autem alter sæpè & operam & oleum perdit, alter securus & certus est, non tantum de sorte, sed etiam de fœnore. Itaq; cum non proponatur vtriq; periculum commune communeq; lucrum, fit sæpè vt alter alterum non iuuet, sed opprimat, & in hoc cõtractu summa sit iniquitas.

A. B.

Scio tamẽ obijci posse quod ait Aristoteles, cõtra naturã esse vt pecunia pecuniã pariat: & illa quoq; adferri posse quę dicũt Iurisconsulti, debitorẽ non vti aliena pecunia sed sua, quoniã in mutuo, id est in ijs rebus quæ pondere, numero, vel mẽsura constant, mutuũ dicatur, quòd de meo fiat tuũ. Sed has subtilitates nihil moror, quas etiã sperẽ me posse facile refutare, cùm hũc contractũ nõ dixerim mutuũ nõ esse, sed societatis speciem, in qua vnus materiã lucri, aut id certè ex quo materia lucri comparatur, alter vero operã cõfert, & charitatis regula postulat vt communis beneficij sit communis ac reciproca compensatio.

Io, Iuel.

Mirum est, id hominem Christianum non videre, quod Ethnicus solo naturæ lumine imbutus viderit. Neq; ita leuis est Aristotelis authoritas, vt possimus eum, quasi qui inanes tantùm subtilitates atq; argutias sectatus sit, ita leuiter & cōtemptim reijcere. Vis autem rationis qua vsus est Aristoteles ea est, vt vix putem ita facile posse refutari. Res enim aliæ ita natæ sunt, vt res alias possint procreare similes, vt bos bouem, caper caprum: aliæ autem sunt inertes & stupidæ quæ nihil procreant, vt lapis non generat lapidem, quòd in eo non sit vis aliqua progenerandi. Nummus ergo non magis potest nummum procreare quàm mensa mensam, aut pluma plumam. Quod autem ad nomen *mutuum* attinet, vt leuiter obijcitur à Iurisconsultis, ita hic leuiter dissoluitur. Esto enim non sit vsura mutuum, sit species aliqua societatis. Non erat id in controuersia, illud potius quæritur an hoc genus societatis coire liceat: Sed quid hoc tādem argumenti est? vsura inter mercatores aut diuites non est mutuum, ergo vsura inter mercatores aut diuites non est illicita. Semel, iterum, tertiò inculcas ab altero materiam lucri conferri, ab altero industriā. Quis hoc nescire potest? aut quasi id magnopere ad rem faciat, aut quasi non etiā in fœdissimis contractibus idem interdum fieri soleat. Nō quid fiat hoc loco quæritur, sed quid liceat. Sed charitatis regula, inquis, postulat vt communis beneficij sit communis ac reciproca compensatio. Rectè sanè, fœneratores enim charitate ducuntur scilicet, non auaritia. Sed quid si debitor nihil lucratus sit, vel potius, quid si, vt fit, rem

omnem

omnem amiserit? quæ tum regula charitatis statuet compensationem reciprocam?

A. B.

De posteriori sic respondeo: quamuis incerti sunt euentus mercaturæ, tamen meritò præsumitur potius lucrũ quam damnũ: cùm mercatores artis sint periti, minimè sit probabile in damnum suum concessuros.

Io. Iuellus.

Præsumitur lucrum potius quàm damnũ, fortasse quia animo procliuiores sumus ad benè sperandum: res tamen ipsa incerta semper est et lubrica, & interdum casu magis regitur quàm prudentia. Quare cùm euentus sit incertus, & societas ea pecuniæ atq; operæ sit communis, par est, mea quidem sententia, commune esse periculum. Alterum enim subire omnes casus & rem amittere, atq; etiam ex amissa re vsuras reddere, alterum sedere domi otiosum, & quicquid acciderit de sorte & lucro securum esse iniquum est.

A. B.

Deinde, distinguenda est hæc species societatis ab ea in qua vterq; & rem & operam cõfert, vt cùm mercatores cum mercatoribus societatem ineunt, tum enim vterq; sibi ex æquo cauet.

Io. Iuellus.

Distinguenda est societas ab illa: Illa, enim honesta est, hæc semper turpis fuit. Verùm ne hæc quidem ratio satis firma est. Quid enim facit cautio ad minuendam iniuriam? fieri enim potest vt etiam in turpi re vterq; sibi ab vtroq; ex æquo caueat. Certè ne Iudæi quidem hodiè hoc genus societatis inter se probare possunt, vt mercatores aut diuites à diuitibus v-

ſuram exigant.

A. B.

In hac verò ſpecie diuerſum accidit, nam alter pecuniã habet in ſua poteſtate, alter obligationis ſchedulâ contentus, alterius bonam fidem ſequitur.

Io. Iuellus.

Eſt hoc quidem reſpondere aliquid, at non ſatiſfacere. Quid enim ſi creditor non tantum ſequatur fidem debitoris, ſed etiam agros & prædia velit ſibi obligari: an non æquè illi cautum eſt atq; alteri qui accepit pecuniam?

A. B.

Itaq; cùm illi multò melius ſit cautum quàm iſti, dico ita quoq; concipi licere ſtipulationem, vt communis damni mentio non fiat, nempè vt ille hoc veluti fræno coerceatur, ne alienam pecuniam audaciùs profundat, ſed vt ea parciùs tanquam ſuo vnius periculo peritura vtatur.

Io. Iuellus.

Imò æquè vt dixi vtriq; cautum eſt, itaq; in ſtipulatione par eſt, ſi quid acciderit, mentionem fieri communis damni. Otioſum autem erat hoc loco de pecuniæ profuſione dicere. Nũc enim non de decoctoribus, ſed de fœnatoribus ſermo eſt. Certè in hac re, vna ſita eſt cõtrouerſia: cùm cautio vtrinq; ſit eadem, cur proponi non debeat idem vtrinq; periculum.

A. B.

Interim tamen eſt Chriſtiani hominis tum in alijs omnibus obligationum ſpeciebus, tum etiam in hoc contractu ita iure ſuo vti, vt cùm ei conſtiterit alterum ſine ſua culpa iacturam feciſſe, paratus ſit ex

æquo

æquo & bono ipsius quóq; sortis damnum ferre potiùs, quàm vt cum fratre acerbiùs agat quàm christiana charitas ferat.

Io: Iuellus.

Christiani est hominis ita viuere, est etiam Christiani hominis ita contrahere: pacta enim & côuenta, quasi vincula quædam sunt humanæ vitæ. Si debitor, inquis, nulla sua culpa iacturam fecerit, creditor debet ipsius etiam sortis damnum ferre. At quid si ille iacturam quidem nullam fecerit, sed ex aliena aut nihil lucratus sit, aut non ita multum vt ex eo aliquid vsuræ nomine decidi possit? quæ tandem hîc adhibenda erit Christiana moderatio?

A. B.

Ac ne cui hoc mirum videatur, dico similem esse mutui rationem, quod tamen nemo reprehēdit. Exempli causa, frater egens venit ad me petens pecuniam, ego quod petit largior, sed tamen stipulor, bona fide intra certum tempus redditurum quod accepit. Quis hanc stipulationem damnet? Et tamen sæpissimè accidit vt debitores non possint, præsertim ad præscriptum tempus persoluere mutuum, idq; sine vlla culpa.

Io. Iuellus.

Inter vsuram & mutuum multum est discriminis. Deus enim mutuò dare iussit, fœnerari prohibuit; & mutuum cum charitate coniunctum est, vsura cum auaritia. Argumentum hoc quale tandem est; fieri, inquis, potest, vt aliquis interdum in mutuo aut locatione præstare non possit quod promisit, Ergo licet exercere fœnus. Hæc ratio mihi vix videtur cohære-

re. Eſt enim ſimile diſsimile,& meo iudicio non multum probat.

A. B.

Idem ergo hic quoq; incommodum accidit, ſicut in agri locatione & alijs contractibus omnibus ſæpiſſimè vſu venit, vt aliquis quod ſine exceptione promiſit, præſtare non poſſit. Idem igitur inter omnes regula obtineat, vt Chriſtianus cum proximo Chriſtianè agat, nec tamen propterea ſtipulatio damnetur.

Io. Iuel.

Inter bonos benè agere regula pia eſt & Chriſtiana, verùm ad hanc regulam vſura non quadrat. Non enim adhuc ſatis liquidò probatũ eſt, fœneratorem poſſe eſſe virum bonum: aut homini chriſtiano licere magis piè fœnerari, quàm piè furari. Nam qui dixit non furaberis, idem dixit non fœneraberis.

A. B.

His poſitis, quod ad me attinet, his veluti finibus hunc contractum circumſcriberem.

Io. Iuel.

Quæ res in ſe moderationem non habet vllá, eam iſtis moderationibus regere non potes. Quantò ſatius eſt omnem vſuram in vniuerſum prorſus tollere, quàm malum infinitum finibus velle circunſcribere.

A. B.

Primum conſiderandum puto diligenter, ne vel auaritiæ vel otij captandi cauſa, malimus pecuniã locare, quàm ipſam exercere, vel emendis fundis collocare.

Io. Iuel.

Sunt iſta non iuris regulæ ſed iniuriæ. Scilicet re-

nimus ad summum, docemur nunc non auaritiæ sed pietatis causa fœnerari, & nihil agendo non otiũ sed laborem quærere.

A. B.

Secundò cauendum, ne hoc modo fiamus ad subleuandam pauperũ inopiam minus idonei, vt si quis quicquid habet alteri committat, ita vt non satis supersit quo fratrem iuuet.

Io. Iuel.

Ridiculum, quantò enim plus exponis fœnori, tantò plus ad te redit, quo iuues fratrem.

A. B.

Tertiò quærendum mercatorem puto non quàm ditissimum, sed quàm integerrimum, quiq; honestam faciet mercaturam.

Io. Iuel.

Quid hoc ad rem? non enim integritas quæritur in fœnore, sed pecunia, nec nos mercatorem qui pecuniam accipit fœnori hoc loco comprehendimus, sed fœneratorem qui dedit.

A. B.

Quartò, moderandam censeo pecuniæ pensionẽ, ita vt ipsius mercatoris, ac bonorum adhibito iudicio & arbitrio, nec publicæ leges violentur, nec iusta cuiquam offendiculi occasio præbeatur.

Io. Iuel.

Et quis tandem auream istam mediocritatem describet nobis, vt neuè plus accipiamus quàm oporteat, neuè minus? Nam si vnciarias vsuras exigere licet, cur quadrantarias non licet? Si quadrantarias, cur nõ licet trientarias? Si trientarias, cur non semissarias? &

si illas, cur non etiam centesimas? Quis statuet nobis istos limites, ne vspiam liceat aberrare? Quòd si regula huiusmodi ita ad perpendiculum tradi potest, cur eam ipse nõ tradidit? cur non edixit nobis hoc licere fieri, illud non licere? Quid causæ dici potest cur nunquã nec Deus ipse, nec respub. vlla, nec vir bonus aliquis pensiones istas vsurarias ita temperarit, vt intelligi posit, quid quantũq; mercatorem à mercatore vsuræ nomine liceat exigere? Absurdum est, cũ omnia ad mediocritatem velis redigi, eam ipsam in medio relinquere, & nullis limitibus definire.

A. B.

Quintò, diligenter circumspiciendum est, vt nostro iure vtamur, & æquo & bono, sicut Christiana charitas iubet.

Io. Iuellus.

Hoc mihi idem videtur esse quod proximum. Æquum enim & bonum non aliud est, quàm arbitrium boni viri cum charitate Christiana coniunctum. Charitas autem Christiana non fœneratur, nec ea quæ sua sunt quærit, sed ea quæ sunt Iesu Christi.

Hoc fragmentum licet exiguum, ostendit quæ fuerit ipsius de vsura opinio, quã alioqui latius & plenius demonstrauit cùm illum elegantem librum doctoris Wilsoni ab eo nuper de vsura æditum sua præfatione approbauit.

Quamuis autem per annos viginti se totum legendis authoribus Græcis, Latinis, veteribus, recentioribus dedisset, ita vt facilè quiuis existimet, si huc ner-

neruos intendere voluisset, eum & plura & splendidiora ędere potuisse, nunquam tamen nisi pertractus in hanc harenam prodijt, & serò ad scribendum animum appulit. Quid enim volenti difficile? aut quid non posset efficere, cui domi tanta supellex suppetebat, qui labores nullos recusabat, qui libros diurna, nocturna manu versabat, qui tot locos communes instar sedulæ apiculę congerebat, qui libros chartaceos numero multos, quantitate magnos componebat? Vnus autem ei ad manũ erat ingens quasi thesaurus scientiarum & locuples promptuarium, in quo prophana, sacra, poetica, philosophica, diuina collegit. Erat in alijs libris & alia rerũ multarum sylua, ex quibus semper vnũ aut alterum libellum quasi Enchyridion, & vt ita dicam Manuale descripsit, quo vsus est ad dicendum & scribendum velut Indice, adhibitis literulis quibusdã nouis & peculiaribus, ad quæ mysteria Hierogliphica intelligẽda opus est aliquo Iuello aut Oedipo interprete. In alijs codicillis quos circumferebat (Ephemeridas seu Diarios vocant) omnia Apothegmata, ludicra, egregiè dicta, quæcunq; ab alijs audiuit, aut vndecunq; obseruare potuit, non indiligenter perscripsit: vndè in singulos annos verborum & rerum magnum aceruum comportauit. Sic abditus in bibliotheca fuit, sic assiduus in libris, sic intentus omnibus occasionibus & oportunitatibus discendi, domi & foris, ioco & serio, in Musæo, in mensa, vt verè Ioannes Philoponus dici possit. Vt autem omnia solebat studiosè condere, sic etiam ea ad vsum communem & ad sermonem quotidianum depromere, & scripta sua illis condire optimè poterat.

Conclusio de scriptis libris.

Adiumenta.

Labor.

Libri chartacei.

Nec solum Anglicè & Latinè disertus, verùm etiã Italicæ linguæ haud ignarus fuit: Græcè verò peritus. Quamobrem insulsum videri debet illud Hardingi scomma: Istum tot Græca in suis libris aspersisse non sine Theseo, quòd ad eam rem, operam nescio cuius Græci professoris aduocaret, cùm tamen idem ille Ægidius Laurẽtius pernegaret, & huius in Græcis literis cognitionẽ sæpe laudet, & cùm certũ sit eum adolescentem huius linguæ ardore flagrauisse, & virum super omnem expectationem profecisse, adeò vt historicos, Oratores, Poetas Græcè legerit, inprimis verò Ecclesiasticos scriptores, & inter cæteros Gregorium Nazianzenum eximium & familiarem habuit. Accepi etiam illum lectissimæ fœminæ Annæ Baconæ honoratissimi Custodis magni Sigilli vxori, quæ Apologiam Anglicanæ Ecclesiæ è Latino in nostrum sermonem fidelissimè & fœlicissimè conuertit, & Græcam Epistolam ad eum scripsit, Græcè respondisse. Multos autem Græcos codices ipsius manu annotatos vidi, & in legendo diligentiã testari possum.

Linguarum adminicula.

Mirari hęc nemo debet si reliqua diuinę gratiæ in hoc homine elucẽtis præsidia cognouerit: quid enim assequi non potest memoria fœlix, & fidelis custos rerum omnium? quam licet natura (vt vulgo loquimur) dederit, mirificè tamen ars adiuuit. Si omnia experimenta hîc recenserem, quibus ille memoriæ suæ singularem artem ostendit, æquo longior poneretur oratio. Sunt qui referunt Hieronymi Pragensis memoriam fuisse valde bonã, & Philippi Melanchthonis singularem, & Theodecten sophistam à reminiscendo appellatum fuisse Mnemonicum, Iulium Cæsarem,

Memoria artificialis.

ſarem, Themiſtoclem & alios ea laude floruiſſe. Noſter autem hac fretus, cùm in Cruce Paulina Referẽdarium ageret, & quatuor illas ſolennes & benè lõgas Conciones repetiturus eſſet, & propterea Ioanni Garbrando mandaſſet vt dictata à Concionatore exciperet, domum reuerſus, plura memoriæ quàm ille chartæ commiſerat, adeò vt orationis totius partes, ſententias, nexus, ordinem memoritèr teneret: licet in ſua repetitione publica illam memoriæ vim nõ oſtentaret, ſed omnibus aliarum Concionũ argumẽtis celeriter percurſis, ſuã perorarit. Quin & illud notum eſt, nullum neq; dictum neq; factum paulò excellentius ab eo auditũ aut viſũ fuiſſe, quod nõ vel in illo ſuo diario notaret, aut memoriæ quaſi ſepto non cõprehenderet. Reuerendiſſimus Epiſcopus Londinẽſis D. Sandus, & alij multi teſtes eſſe poſſunt, hoc ipſum non ſemel retuliſſe, ſi quid fortè commentatus perſcripſerat, & id ſemel diſtinctè perlegerat, paruo negotio idem totum eadem ſerie, iiſdem propemodum verbis ſine ſcripto potuiſſe reddere. Quod ab eo (ni fallor) præſtitũ eſt in ea Concione cuius ſupra mentio facta eſt, quam, campana ad diuæ virginis tẽplum Oxoniæ vocante, edidicit, & poſteà expeditè pronuntiauit. In Collegio ſuo adhuc iuuenis, poſt diſputationem, vt fit, igni cum ſuis aſſidens, iubebat exercendæ memoriæ cauſa, eorum duos aut tres ciuium quorundam noua nomina ex ignotis parochijs & diuerſis locis proponere, quæ ille octo poſt dies, ordine, ſicuti ſinguli dictauerãt, repetijt. Ioannes Shipprçus eiuſdẽ Collegij corporis Chriſti & ſoci⁹ & linguarũ profeſſor, pro illis temporibus doctiſſimus, in

nouum Testamentum ad memoriam iuuandam, disticha Alphebetico ordine conscripsit, quæ emendatiora & auctiora D. Parkhurstus primùm Argentinæ, pòst Londini excudit, quæ cùm subindè Iuello laudaret, diceretq; complures inde non parum vtilitatis percepisse, Vtilia quidem certè & perbella sunt carmina, inquit Iuellus, sed ego noui memoriæ subsidium quoddam salubrius, & aliam viam commodiorẽ, scilicet Artem memoriæ. Quo tempore Parkhurstus accepto Calendario, aliquot nomina difficiliora & barbara indè conquisita selegit, quæ noster ex tempore, locorum situ et ordine obseruato, memoriter pronuntiat. Nec dissimile est quod fecit Glocestriæ. Nam cùm Ioannes Hoperus ibidem Episcopus vigilãtissimus, & post Martyr Dei constantissimus, tentandi causa, vnà cum alijs amicis, peregrina vocabula, Wallica, Hybernica, aliaq; exotica circiter quadraginta excogitasset, iste secedens & aliquantulum meditans, semel aut iterum lecta à primo ad vltimum & è contra, absq; mora & omni hæsitatione recitat. Concionaturus breuissimas annotationes & præcipuas dicendorũ Summulas scribere cõsueuerat, quas huius artis adminiculo, imaginibus insignitis, locis omnibus dispositis, ita memoriæ commendauit, vt non semel dixerit, etiamsi decẽ mille auditores haberet, & inter perorãdũ tumultuarẽtur aut pugnarẽt, se tamẽ artificialis memoriȩ beneficio sic confirmatũ esse, vt non perturbaretur, vt nihil obliuioni traderet, sed vbi desierat, ibi omni trepidatione abiecta pergeret. Solebat D. Caluini Institutiones & ipse maximi facere, & plurimùm amicis commendare, quas hoc artificio

tificio & industria tanquam digitos suos probè nouerat. Hoc etiam suasit Parkhursto, & tandem persuasit, sic vt ille vires suas periclitaturus, ab Euangelio secũdum Matthæum exorsus, Tiguri in templo D. Petri, locis & imaginibus in Angliæ oppido Cleua collocatis, vna solum hora quotidiè ei studio tributa, omnia illa viginti octo capita totidem dierum spatio à principio ad finem vsq;, & vice versa ita ad vnguem & ad verbum calluit, vt quamcunq; partem eius Euangelistæ, & antecedentia & consequentia promptissimè redderet. Suasit idem D. Frenchamo quondã Oxoniȩ studioso, homini & ingenuo & generoso, qui exul religionis causa Tiguri & piè vixit & Christianè obijt. Anno regni Elizabethæ quinto, tempore Comitiorum siue Parlamenti, vt dicimus, ambo & Sarisburiẽsis & Noruicensis apud ornatissimum Equitem D. Baconum magni Sigilli Custodem pransi sũt, vbi refectis corporibus, etiam sermonis elegantia & suauitate suorum conuiuarum animos recreaturus, de arte hac memoriæ loquutus, quendam Roughàmum Monachum Buriensis Cœnobij, propter eam facultatẽ & peritiã multis laudib⁹ extulit: cumq; Parkhurstus adderet, in ea mẽsa etiã alium mirum artificẽ adfuisse, Iuellũ innuens, D. Custos periculum facturus, sũpta Erasmi Anglica Paraphrasi, cœpit ei decẽ linearũ vltimas clausulas & voculas confusas, quandoq; perfectas, quandoq; dimidiatas, plȩrunq; decurtatas prælegere: Age, inquit, quid hîc possis videamus. Iuellus secũ tacitè ruminãs, facie manu cooperta in mẽsa sedẽs, statim singula susq; deq; rectà & retrò repetiuit. Tanta & tam incredibili memoria polluit, vt sin-

gula ſpecimina memorare, alterius cuiuſdam mem oriam firmiorē & capaciorem requireret. Atq; hæc de Scriptis & de adiumentis ad eam rem neceſſarijs dicta ſint.

Literæ.

Quas ille ſcripſerat literas ad amicos, familiares, Nobiles, Epiſcopos, noſtros, exteros: & rurſus, quas ab alijs doctiſſimis viris, maximè Tigurinis acceperit, & quàm aptè & artificioſè in ſuis quaſq; capſulis digeſſerit, prætermitto. Multi ſuos libros ipſi inſcripſerunt, nimirum P. Martyr dialogum de vtraq; in Christo natura, eumq; velut Palæmonem inter duos ſuos Interloquutores Pentachum Vbiquitarium & Orothetem rectè de Christi humanitate eiuſq; corporis circumſcriptione ſentientem elegit: quem etiam ſæpè optauit in ea reſpondēdi prouincia ſibi mortuo ſuccedere. Dignum profectò argumentum, in quo illud diuinum ingenij ſui lumen & orationis flumen exerceret. Etſi enim Dei gratiâ Anglos noſtros illa peſtis Vbiquitaria non inuaſit, tamen in alijs locis latiùs ſerpſit, & principijs obſtandum eſt. Quis autem hoc ſpatioſum de Vbiquitate thema oratione peragrare cum laude poſſet, niſi qui vbiq; locorum per omnia authorum genera eſt peruagatus? Quæ enim, ô Deū immortalem, in hac doctrina tenebræ, quod chaos, quæ abyſſus? quàm nouū genus philoſophiæ? quam nec Parmenides ipſe, ſi viueret, qui omnia quæcunq; ſunt vnum eſſe dixerat, nec Heraclitus, nec Scotus ipſe poſſet intelligere: vbi ſurſum, deorſum, antrorſum, retrorſum, hâc, illâc, cœlum, inferi, terra, omnia miſcētur & confunduntur: vbi in tanta caligine, nec ianuā qua ingrediamur, nec exitum quo euadamus liceat

Dedicationes librorum.

inuenire:

inuenire: vbi rectè quis exclamet cum Poeta:

Monstrũ horrendũ informe ingẽs, cui lumen ademptũ.

Dedicauit ei & alijs nostris Episcopis olim exulibus, suum Danielem Henricus Bullingerus: Itemq; Bullæ Papisticæ Refutationem, in qua & orthodoxæ Reginæ & totius Regni nostri defensionem suscepit, anno Dom. 1571. Et Iosias Simlerus orationem de P. Martyris vita sub nominis ipsius auspicio publicè apparere voluit, eiusq; in Genesin Commentarium, quòd illi Martyris vita deberetur potissimum, qui Martyrem viuum obseruauit vnicè: quo tempore misit eiusdem Martyris Eicona argẽteam, videlicet circiter annum Domini, 1563. Martij, 23. Quod ex ipsius literis ad eum transmissis licet cognoscere.

Ad D. Iosiam Simlerum apud *Tigurinos sacræ Theologiæ professo*rem, Iuelli Episcopi Sarisburiensis Literæ.

Semper amaui, doctissime Iosia, humanitatem, suauitatem, amorem tuum. Quis enim non amet hominem hoc ingenio, hac comitate, istis literis, ita veteris amici memorem, ita deniq; amabilem? Verùm cùm ad amorẽ erga te meum nihil videretur addi posse, tu tamẽ tuo merito facis vt quotidiè videar ardere, vt si amor maximus maior esse posset, magis amem. Recepi à te Eicona argẽteã, & vitam atquè obitum optimi illius senis Petri Martyris. In Eicone quidem etsi multa egregiè conueniãt, tamen erat etiam aliquid nescio quid, in quo artificis solertiam

requirerem. Et quid mirum in illius hominis similitudine erratum esse, cuius equidem cùm omnia circumspicio, vix quicquam puto fuisse simile? Libellum autem tuum auidißimè & summa cum voluptate perlegi. Videre enim mihi videbar illum ipsum senem, quocum antea suauißimè vixeram, eum nescio quo pacto propiùs etiam & penitiùs videre, quàm cùm vnà cum illo viuerem. Stancarum autem obscurum & insolentem scurram, quem ego nunquam natum audieram, & argutè, & pereruditè, neq; vti spero, sine magno Ecclesiæ commodo confutasti. Parciùs ad te ista mi Iosia, de te præsertim. Auribus enim tuis dare nō est nec amicitiæ nostræ, nec pudoris mei. Equidem libenter illa legi, vt soleo tua omnia. Erant enim scripta de rebus ieiunis plenißimè, de obscuris splendidißimè. De omni ista tua humanitate agnosco & fateor, atquè etiam profiteor me esse in ære tuo. Ecclesia nostra Dei beneficio immunis est ab istis monstris. Tantum res nobis est cum Satellitibus quibusdam Pontificijs. Illi turbant quantùm possunt in angulis, atquè etiam hoc tempore impediunt quo minùs ea possim pertexere contra Vbiquitarios quæ cogitaueram: sed ad ea re ad D. Bullingerum scripsi pleniùs. Si scripta D. Martyris ædideris, & Ecclesiæ consulueris, & multorū bonorum expectationi qui ea cupiunt, satisfeceris. Commentaria autem in Genesin, quoniam de illis quærere videris iudicium meum, equidem ea mi Iosia, nunquam legi: tamen non dubito esse eiusmodi, vt si ædantur, videri possint Petri Martyris. Noua ea quæ erant, conieci in literas ad D. Bullingerum. Nisi Rhenus vester nobis ita eßet aduersus, & scriberem ad te, & mitterem sæpius. Sed iter lōgum est, & præterea ad istas nundinas vix vnū aliquem inuenire possum qui isthuc eat. Nunc autem etiam de nundinis

dinis dubito. Quicquid autem de literis istis meis fiet, ego tuus mi Iosia totus sum, siuè scribo siue taceo. Saluta. &c.

Trāsmisit etiam in Angliam ad eundem Iuellum, Lodouicus Lauaterus doctus & diligens Tigurinæ Ecclesię Ecclesiastes, librum suum in Salomonis prouerbia, & alium de controuersia Sacramentaria. In altero Iuellus (quoniam eius iudicium requirebatur) multiplicem & variam lectionem, & doctrinam recōditam agnouit, ita vt nihil in eo genere putarit extare cum eo conferendum, ingenuè confessus se multa illius sapientissimi Regis prouerbia tum demùm intellexisse, quæ antea ignorabat. In altero autem libello, ait se, quod ad rem ipsam & ad historiæ veritatem attinet, non habere multum quod dicat: difficile esse iudicium ferre de illis rebus, quibus cùm gererentur non interfuerit: de fide autem Scriptoris nihil se dubitare, orationisq; perspicuitatem, candorem, modestiam D. Brentio, atq; adeo liuori ipsi, omnibusq; aduersarijs non posse non placere.

Nouū hoc Vbiquitatis dogma hinc fortasse ortum est, quod hāc mysticā vtriusq; in Christo naturæ coniunctionē, & vniuscuiusq; proprietates & qualitates nō satis ad amussim discreuerint: deindè quòd corpus Christi reale in Sacramento fundarint, propterea quòd malè argumenta sua consuāt. Non enim valet argumentū, Corpus Christi cōiunctū est cū diuinitate, sed diuinitas est vbiq;, ergo corp⁹ Christi est vbiq;. Quod hoc simili patefiet: Manus est annexa & iūcta corpori, corpus longū est sex pedes, ergo & man⁹. De Brentio autem & Pet. Martyre, & nos omnes optimè

ſenſimus,& quomodo vir tantus in talem abſurditatem demerſus ſit,miramur, & quidem dolemus eruditiſſimos Theologos ea de re diuerſas ſententias ſcribere : nec neſcimus iras fratrum eſſe acerbiſſimas, & vt Ariſtoteles autor eſt, illiuſmodi bella eſſe grauiſſima, & ſperamus fore iucundam aliquando concordiam, quæ eſt quouis balſamo fragrantior, quouis rore dulcior, quo terra areſcens, id eſt, ſiticuloſa anima Chriſtianorum paruulorum reficitur & fœcundatur. Nuper admodum Rodolphus Gualterus eiuſdem Eccleſiæ Tigurinæ miniſter digniſſimus, huius præſulis obitum deplorauit in præfatione Epiſtolæ ad Corinthios, vnde non ſolum Angliam, ſed & totam Eccleſiam, cuius ille præclariſſimum ſydus fuit,vulnus non mediocre accepiſſe, non ſine cauſa iudicauit.

Iuell. D. Theologiæ.

Cæterum non ſolum priuatorum hominum calculo inclaruit, verumetiam Oxonienſis Academiæ ſuffragatione. Etenim anno Domini. 1565. conceſſus eſt ei gradus ſupremus, nimirum doctoratus, vt quod non multis dari ſolet,abſens crearetur.

R. Eliſabethæ ad Oxon. Academiam aduentus.

Eodem anno pòſt,Auguſt.31.ſereniſsima Regina Elizabetha, anno regni ſui ſeptimo Oxoniam venit, vt ſcilicet Academiæ ſuæ ſtatum videret, & ſcholaſtica quædam exercitia regali ſua præſentia honoraret: quibus vtriuſq; Vniuerſitatis illuſtriſsimi Cancellarij Comes Leiceſtrēſis,& D.Burghleus, D.Marchio Northamptonenſis,& Regis Hiſpaniarum Legatus, & alij interfuerunt. Laudatiſsimæ Principis commemorabile ſanè exemplum, muſas ſalutare, loca, non zelo promouendæ ſuperſtitionis, ſed animo amplificandæ

candæ literaturæ & religionis inuiſere. Quod à Carolo Rege in Pragenſi Academia factitatum eſt, & apud nos à Richardo Rege eius nominis tertio, qui hoc ſanè nomine omni laude & prędicatione eſt digniſsimus. Nam anno Domini. 1 4 8 3. 24. die Iulij, ſimiliter ab Oxonienſibus, à Cancellario, Rectoribus & Magiſtris honorificè receptus, cum ſuo nobiliſsimo comitatu ad Collegiũ Magdalenenſe eſt deductus, comitante Domino fundatore G. Waynfleto Epiſcopo Wintonienſi alijſq; Comitibus, Dominis necnon Epiſcopis aſſectantibus: vbi cum ſuis non ſolum pernoctauit, verumetiam diſputationes Ethicas, & etiam Theologicas in Aula audiuit, & actores, & Præſidentem, alioſq; eius Collegij ſtudioſos muneribus affecit: Licet enim reliqua eius facta probari ab omnibus non poſsint, tamen hac in re nihil geſsit quod ab officio optimi Regis alienum videri debeat. Itaq; & hoc tempore, eodem affectu, & maiore fortaſsis effectu, horũ veſtigia ſequuta Regia Maieſtas, cùm ad nos ſe reciperet, illius fœliciſsimum aduentũ omnes omnium ordinum homines gratulantur orationibus, carminibus, ſpectaculis, plauſibus, omni deniq; officiorum genere gaudium ſuum exprimunt. Neq; ſolum priuatim ſtudioſi ſe exercuerunt, ſed etiã publicè ſolennes diſputationes Philoſophicas, medicas, Theologicas, atq; etiam in iure ciuili per aliquot dies inſtituerunt, Regia Maieſtate non ſolum præſente, ſed attendente, & ad extremum, ſuum quaſi Epiphonema Regium apponente. Nam cùm ad noctem vſq; protracta eſſet à nobis Theologica diſputatio. R. M. vehementiſsima Conſiliariorum inter-

cesſione & precibus tandem impulſa, maximè eas dicendi vices D. Legato modeſtè recuſãte, facibus iam accenſis, leni voce & ſerena fronte, nobiliſsima ſuorũ Procerum & aliorum corona vndiq; ſtipata, hanc extemporalem quidem & breuem, ſed omnium Academicorum animis & auribus gratiſsimam orationem habuit. Quoniam verò reſpondentis in loco & in cathedra Theologica procul conſtitutus, plurima quidem, tamẽ non omnia percepi, ſi quid erraui veniam a R. Maieſtate ſupplex peto. Nec enim muſculus leonis rugitum repræſentare poteſt, nec quiſquam plebeius regiam eloquentiam exprimere. Deinde cùm in tenebris omnes ſcribere omnia non potuiſſemus, variantibus nõnihil exemplaribus, ſequutus ſum quod mihi videbatur correctiſsimum.

Illuſtriſsimæ Reginæ Elizabethæ ad Oxonienſes oratio.

QVi male agit odit lucem: & ego quidem quia nihil aliud niſi malè agere poſſum, idcirco odi lucem, id eſt conſpectum veſtrum. Atq; ſanè me magna tenet dubitatio, dum ſingula conſidero quæ hîc aguntur, laudemne an vituperem, taceamne, an eloquar: Si eloquar, patefaciam vobis quàm ſim literarum rudis: tacere autem nolo, ne defectus videatur eſſe cõtemptus. Et quia tempus breue eſt quod habeo ad dicendum, idcirco omnia in pauca conferam, & orationem meam in duas partes diuidam, in laudem & vituperationem. Laus autem ad vos pertinet. Ex quo enim primum Oxoniam veni, multa vidi, multa

audiui, probaui omnia. Erant enim & prudenter facta, & eleganter dicta. At ea quibus in Prologis vos ipsi excusastis, neq; probare vt Regina possum, neq; vt Christiana debeo. Cæterum quia in exordio semper adhibuistis cautionem, mihi sanè illa disputatio non displicuit. Nunc venio ad alteram partem, nempè vituperationem, atquè hæc pars mihi propria est. Sanè fateor parentes meos diligentissime curauisse, vt in bonis literis rectè instituerer, & quidem in multarum linguarum varietate diu versata fui, quarum aliquam mihi cognitionem assumo: quod etsi verè, tamen verecundè dico. Habui quidem multos & doctos Pædagogos, qui vt me eruditam redderent, diligenter elaborarunt. Sed Pædagogi mei posuerunt operam in agro sterili & infœcundo, ita fructus percipere vix poterãt aut dignitate mea, aut illorum laboribus, aut vestra expectatione dignos. Quamobrem etsi omnes vos me abundè laudastis, ego tamen quæ mihi conscia sum, quàm sim nulla laude digna facile agnosco. Sed finem imponam orationi meæ barbarismis plenæ, si prius optauero & votum vnum addidero. Votum meum hoc erit, vt me viuente sitis florentissimi, me mortua beatissimi.

In hoc loco & tempore, D. Iuellus Oxoniam ad moderandum accitus, suam sententiam in fine dixit, & grauiter & verè perorauit.

In administratione functionis Episcopalis impiger fuit, & hanc personam Ecclesiasticam non indecorè sustinuit. Nam vt concionãdi crebritate, & scribendi assiduitate, ita alijs omnibus quibus potuit modis, diœcesin suam iuuare studuit. Est quidem arduũ opus Episcopum agere, & locus vt sublimis, ita lu-

Episcopi functio.

bricus. Si in tanta negotiorum varietate, in tot curarum vndis non posset omnia expedire, omnia loca perlustrare, omnia vitia deprehendere, omnes oues suas pascere, omnes inferiores Pastores gubernare, si, inquam, quandoq; dormitet, non est mirandum. Equidem diffiteri nemo potest, à suis non raro vendi bonum Principem, & res tum priuatas tum publicas pessimè interdum geri per vicarios. Certè noster pro viribus enixus est, rem Ecclesiasticam, prout humana fert imbecillitas, quàm diligentissime per se procurare. Quanta autem solicitudine Ecclesiæ suæ commoda amplificarit, indè patere potest: Siquidem cùm aulicus quidam & alienus à Sacerdotio vellet alteri auaro suam, qua erat donatus, prebēdam locare, (itaq; nimis peruersè videretur & Ecclesiastica bona dissipare & auertere, & nimis apertè suam cupiditatem prodere), Quid tui, inquit, Iurisperiti respondeant, quidue conductor ille tuus agat aut velit nescio: Ego autem quantum à me fieri maximè & prouideri potest curabo, ne quid Ecclesia mea, me viuo, detrimenti capiat. Solent interdum pueri mercede, vel literis magnatum sacerdotia impetrare: cui malo hic quoad potuit, obstitit.

Iustitiarius Pacis.

Politicus quoq; erat: Non solum enim in suo foro Episcopali (Consistorium vocant) cum Cancellario sedit & præsedit, causas de matrimonio & stupro, testamentis, alijsq; casibus audiens, expendens, definiens: verumetiam in sua diœcesi eum iustitiæ præsidem seu publicæ pacis administrū Regia M. designauit, vt pro tribunali reliquis iudicibus assideret. Quod egit ille quidem, sed tanquam aliud agens, maximè

cùm

cùm ſcrupulus de religione incidit, aut aliud dubium in quo enucleando reliqui magiſtratus illius conſiliũ requirerent. Suum munus exiſtimauit & verè Epiſcopale officium, lectioni, exhortationi, conſolationi attendere, non illis forenſibus & merè ciuilibus tricis ſe inuoluere, quomodo olim Pontificij ſolebant, qui obliti illius Ariſtotelici de Carthaginenſibus (quibus vetitum eſt duas artes aut functiones exercere) vtroq; mucrone, ſpirituali & temporali pugnabant: quibus illud Bonifacianum placebat, Ecce duo gladij: qui clero dominabantur, ius commune dicebant, gregem Chriſti regebant, non paſcebant, vinculis conſtringebant, pœna etiam capitali afficiebant (licet hypocriticè cum Phariſæis, ſeculare Pilati brachium inuocarent:) deniq; qui prætermiſſa docendi vocatione, quæ maximè ad Epiſcopum ſpectabat, Aulas ſectabantur, legationes obibant, caſtra ſequebantur alijsq; negotijs ſecularibus ſe implicabant, vt ſatrapas beneficos, ſeu magnificos Dominos, & Reges gentium ab iſtis vix decerneres.

Morum in Epiſcopo probitas & comitas.

Quod ad ethica & mores attinet, quos etiam ſuperius in pueritia attigi, ad omnem humanitatem factus eſt, in congreſſu affabilis, in vita tota placidus & placabilis, in ſermone lepidus & vrbanus, in ſcriptis etiam orationem totam ſalibus doctè & ingenioſè perſpergens. Non enim (vt quidam) qui tum demum eruditi haberi volunt cùm ſic iocantur vt rideant, ſic rident vt mordeant, ſic mordent vt etiam ſcurriliter ineptiant, non inquam ſic noſter amarè luſit, neq; dentatos aut nigros ſales aſperſit, ſed commodè aliquid ſemper prompſit quo & ſe & alios delectauit.

Quanquam autem ſemper leniſſimi & patientiſſimi ſtomachi fuerit: tamen vel quia ingenioſi melancholia non vacant, vel quia anni ingraueſcere cæperunt, dicunt eum in nõnullis factum eſſe ſubmoroſiorem: nunquam tamen ita vehemẽter perturbatus eſt, quin mox illa tempeſtas paulatim ſubſederit. Lenitatem animi & manſuetudinem etiam illa ſubindicarũt, quòd in Epiſcopatu maluerit ſuos, quàm ſe aſperius agere, & illa quoq; monita ad D. Parkhurſtum indicio eſſe poterunt: Sit Cancellarius tuus durior, tu mitior: ille ſecet, tu mediceris: ille cultro vtatur, tu cataplaſmate: prudens clementia, clemens prudentia, non rigida ſeueritas aut diritas præualebit. Machinâ vnus mouebit plus quàm ſex manu: præſtat viribus & fortitudini prudentia cum humanitate coniuncta. Pietatem & domi clam & in templo palam, laudant qui ex ipſius fuerint intimis & familiaribus: cuius etiam argumentum eſt illud, quod in Apologiæ defenſione ſuo autographo ſic ſcriptum reliquit. *In nomine Dei Patris, et Domini noſtri Iheſu Chriſti. &c. Cui debetur omnis honos & gloria, Amen.*

De liberalitate & beneficẽtia multi narrant, quòd pauperibus fores patefecerit, captiuis ordinaria cibaria miſerit, ſtudioſos quoſdam annua ſtipe fouerit, & eos ad ſe venientes raro ſine præmio dimiſerit, domi ſuæ ſex aut plures aluerit. Tũ fortaſſis manũ retraxit, cùm eum ſcholaſtici luxu ſuarũ veſtiũ offẽderint. D. Parkhurſto in exilio diu commorante & pecunia iam colliqueſcente, etiam ipſe exul, huius rei per literas factꝰ certior, viginti Coronatos ab Anglis collegit &

Tigurum vsq; transmisit: cui item in patriam reuertenti,& in via spoliato iam valedicens,aliquot Daleros dedit. Ampla etiam & perpetua ipsius liberalitas multis officijs & muneribus declarata est erga Iuliū Sancterentianum, partim quòd Petri Martyris amicus & famulus,totiusq; perigrinationis comes fuerit, partim etiam quòd propter pietatis studium & doctrinæ commendationem,eo beneficio dignus videretur.Hanc munificētiam & annuam quorūdam Coronatorum contributionem in literis multis ipse agnoscit & prędicat, in quibus etiā eadem de causa D. Franciscum Comitem Bedfordiensem, non tam genere quàm pietate illustrem, & erga omnes exteros pios benignissimum,D.Sandum,Coxum, Parkhurstū Episcopos,inter Mæcenates suos numerauit. Petrum Martyrem aurea rosa donauit, & Tigurinos alio honorario,quantum ex literis quibusdam intellexi: quod illi in vsum communem confici, & argenteum poculum indè fabricari (nomine & insignibus Iuelli appositis) voluerūt. Nam & hij libros, vt supra dictum est,ad eum miserunt,& D. Bullingerus item duos de Origine erroris, & duos de Cōcilijs à se antè conscriptos & nūc plurimum locupletatos: Ideoq; cùm lege Munerali cautum sit ne quid pecuniæ accipiāt ab exteris,ne oblatū tamen Episcopi donū superbius respuere viderentur,hoc poculum,& benignitatis eius erga ipsos, & suæ rursus erga eum gratitudinis,& mutuæ ipsorum amicitiæ & iucundissimæ coniunctionis, tanquam publicum monumentum conseruare decreuerunt.Sic noster Ioannes, qui non abs rę Ioannes Eleemosynarius dici posset, hanc virtu-

Comes Bedfordiensis.

 tem

tem excoluit.

De candore, de animo nulla maleuolentia suffuso, de alijs virtutibus dictum est superius.

Priuata & domestica.

Nunc quomodo Oeconomicus fuerit, quàm frugi, attentus, bonus paterfamilias, etsi ex superioribus conijci poterit: tamen in hac parte, quæ fortaßsis in alijs locis prætermisimus, breuiter attingem'. Domestica enim vitę ratio & disciplina minimè contemnenda est. Quò studijs magis vacaret, in palatio construxit nobilem bibliothecam, quam omni generę librorum instructißimam reliquit, nec indè sanè scholasticos, Canonistas, formularios, Summularios, Robertum de collo torto, Nicolaum de Gorrham, Iacobū de Voragine aliàs de Boragine, Petrum de Aliaco, Petrum de Palude, Ioannem de Parisijs, Hugonem de sancto Victore, Thomam Aquinatem, Scotum, Henricum de Gandauo, Stellam Clericorum, Manipulum Curatorum, Vade mecum, Dormi securè, Albertum, Bielem, Durandum, Dorbellum, Ockamum, Holcot, Bricot, aliosq; eius farinæ seu farraginis doctorculos exclusit. Vndę Hardingi imaginatio facilè conuincitur, qui cùm tot citata testimonia, variasq; Iuelli allegationęs ex suis hisce Papistis desumptas videret, vanißimè exclamauit.

Ex propria pharetra nunquam venit ista sagitta.

Quasi ab alio causidico aut Formularū Magistro ista mutuò corrogasset, quasiq; ipse istiusmodi somniatores, quos tum diligenter legit, nunquam aspexisset. In hac Bibliotheca tanquam in testa sua inclusus, rarò prodijt, & manè non ita faciles ad eum aditus patuerunt. Quò autem vires suas & valetudinem corrobora-

boraret, vt ea aliquãtum firma & stabili vteretur, post studium & preces matutinas, sub horam octauam iusculum aut ouum sorbere voluit. Mensa erat sacra, lauta, suauitatis plena: Sacra, nam Bibliorum lectione condiebat, quæ habebat Anglicè antiquissima: Lauta, quippe ferculis moderatè appositis, in qua ipse omnibus præterquam sibi ministrauit. Vt enim erat corpus perimbecillũ, ita tenui dieta vsus est: homo ioci multi, sed cibi & potus minimi, alijs tamen officium hospitalitatis prolixè præstitit. Suauitatis plenam dixi, quia multa iucundè narrare, & ab alijs audire solebat, alijs conuiuis Anglis & exteris opponere aut respondere, vel pædomachiã spectare; in qua pueri, quos in schola publica educauit, latinè velitabantur et disputabant: ad quam præmijs, et præceptorem et discipulos inuitauit. Cùm enim interdiu multa eum negotia circumsepirent, et variæ res quasi montes, omnes eius cogitationes circũstarẽt, puerilem hanc pugnam optimum esse condimentum in cœna existimauit: quomodo alij nobiles vel canes ad persequẽdas feras alunt, vel gallos vel alias bestias pugnaces inter se committunt: Sua enim quemq; trahit voluptas.

Cibo sumpto et gratijs Deo actis, aliquid temporis, aut causis et quæstionibus audiendis, si quis proponeret, aut litibus dirimendis, si quis moueret, impartijt: tametsi nonnunquam ipsa mensa forum erat, vt partes litigantes si adessent, reconciliarentur. Sub horam nonam cõuocatis famulis vnà domi comprecatus est, hinc monuit absentes, aut alioqui negligentes, in vitia omnium inquisiuit et interdum animaduertit. Ita familiæ suæ domi præfuit, vt domum Dei me-

melius posset regere. Nuper Iuello mortuo, quidam è famulis cùm iam alteri Domino se in famulitiũ tradidisset,& Diabolo instigante quippiam capitale admisisset, in patibulo mortem Domini lamentans & vitæ suæ pertæsus, Heu me,inquit, miserum, qui tot Iuelli monitis non factus sum cautior: quòd si ille nũc viueret, hanc ignominiosam mortem nunquam passus fuissem, diligenter enim ille suos monuit,sed benè monenti omnes semper non obediunt.

Finito hoc domestico examine, rursus in Musæũ properat, mox ad lectum, sed prius aliquo autore à cubiculario seu Anagnoste suo prælecto, & demùm Christo resalutato:quem vt vnicum et solum corporum & animarum custodem,siuè vigilantes siuè dormituri,siuè viuẽtes,siuè morituri inuocare debemus.

Iuelli Mors.

EXtremus nostræ historiolæ & vitæ Iuelli Actus est mors,quæ omnibus quidem hominibus communis est,tum ipsi quodammodo præmatura,nostræ autem Ecclesiæ veluti funesta videri posset. Londino reuersus Ecclesias suæ ditioni subiectas inuisit,absentiam præsentiâ,& illam qualemcunq; remissionem suam noua sedulitate pensaturus: in qua sanè visitatione postrema,referunt eum seueriùs & Cleri & plebis vitia studuisse corrigere,& minorum gentium Parochis laborem & pensum ediscendi quædam imposuisse, ipsummet & verbo & facto in reformatione elaborasse vehementiùs, & viris,& doctrina & religione & vita probatis, non idiotis aut indoctis sola lite-

rarum

rarum & testimoniorum alienorum commendatione notis, sed plæbe præsente (vt Cypriani tempore factum est) Ordines cõtulisse multò quàm antehac vnquam circumspectiùs. Eas verò tum vigilias suscepit, quibus debilitatæ eius vires prorsus conciderunt. Equitaturus ergo Lacokam in comitatu Williensi, à generoso quodam amicè admonetur, vt reuerteretur & domi suam valetudinem curaret diligentiùs: tot enim doloris aculeos in itinere posse illum in mortis discrimen conijcere: melius esse vt plebs vna Concione fraudetur, quàm vt tanto Concionatore omninò priuetur. Cui ille, Atenim, inquit, decet Episcopũ in suggestu concionantem mori. Sic quondam Cæsar: Oportet Imperatorem stantem mori. Sic Ioannes Caluinus sella vel equo delatus est sæpè vt in schola legeret: O si, inquit, ibi me occupatum Christus inueniret. Sic Bucerus Cantabrigiæ priuatim docuit, cùm morbo stratus, in publicum auditorium nõ posset venire. Idemq; de Ioanne Knoxo Scoto Concionatore Edẽburgensi dignissimo, ante aliquot menses in Domino piè mortuo, refertur. Itaq;, ne populum vana expectatione falleret, eò concessit vbi postremã Cõcionem, quasi Cygneam cantionem habuit, dominica decima quarta post Pentecosten, Themate proposito ex Epistola ad Galatas capite quinto, *Dico autem, spiritu ambulate & desideria carnis non perficietis, &c.* vsq; ad finem capitis. Inter opera carnis non inuenit Coniugium, quod laudibus ornauit, sed fornicationem, quam Apostolus in suo catalogo annumerauit. Cæterum quantumuis luctans cum morbo, absoluta Concione domum redit, & noui cruciamen-

torum morſus volentem nolentem excipiunt, proſternunt,& lecto affigunt.

Ita dum totum vitæ ſuæ curriculum in hoc doctrinarum ſpatio conſumit,dum ſe nimium fatigat,imbecillæ valetudines & lætiferi morbi inuaſerunt.

Ægrotus non murmurat, non mortem pertimeſcit,ſed in languido corpore mens ſana, quieta, & bona eſt: quaſi illud Cypriani de Mortalitate iam decũbenti occurreret: Mori timeat qui ad ſecundam mortem de hac morte tranſibit: aut quaſi nouus aliquis & Chriſtianus Socrates, non ad mortem trudi, verũ in cœlum iam videretur aſcendere. Varijs hoc tempore impeditus implicituſq; doloribus,conuocat ſuos die Sabbati, quibus prædicit mortis ſuæ tempus in foribus eſſe, illiſq; orationem Dominicam interpretatur,ac ita Demum alloquitur. Video me communẽ omnis carnis viam ingreſſurum,& ſymptomata et tela mortis infixa ſentio: quare libet paucis, dum ſpiritus hos regit artus,& dũ linguę vſum clementiſſimus Dominus concedit,vos affari. Equidẽ à Deo immortali ſẽper precatus ſum, ex quo tẽpore aliquid diuino eius munere intelligere poterã, vt liceret mihi carnis huius meę ſacrificio nomẽ ipſius illuſtrare,& veritatẽ quã profiteor & docui,hac corporis mei hoſtia cõſignare: quod quia non datur,in eo valdè me recreo & cõſolor, eſſe iam diuinis laboribus maceratum & exhauſtum.Dum enim Dei populũ viſito,Deus Deus meus viſitauit me. Cum Hardingo qui me in harenam prouocauit,congreſſus ſum, non vt illius famæ aut exiſtimationi detraherem, non vt vlli errori ſciens patrocinarer, non vt mundi vaniſſimam glorio-

Morientis Oratio.

Iam venarer : sed vt Deo soli & Ecclesiæ seruirem pro viribus. Extrema Concio Londinesis in suggestu Paulino, & collatio illa cum fratribus quibusdam de Ceremoniarum pædagogia, & Ecclesiæ nostræ statu à me habita non est vt cuiquam mortalium placerem, aut vt hominum auribus darem, aut vt aliquã partem quæ aliter quàm ego senserat, exacerbarem aut molestiâ afficerem, sed ne qua pars alteri præiudicaret, & vt in cordibus fratrum charitas Dei per spiritum sanctum qui datus est nobis, diffunderetur. Oro autem Deum Opt. Max. vt pro sua infinita misericordia dignetur istorum malorum caput, omnium rebellionum, dissensionum, schismatum in orbe Christiano authorem, satorem, signiferum Romanũ Pontificem conuertere aut confundere : qui vbicunq; aliquandò pedem posuit, ibi contendendi causas & occasiones aliquas subministrauit, & velut ossa canibus obiecit. Oro etiã vt Regiã Maiestatem diutissimè conseruet, Senatum dirigat, defendat, piosq; Pastores augeat & tueatur, Detq; Ecclesiæ veram pacem & Euangelicam concordiam. Peto item à vobis qui circumstatis, & ab omnibus quos offendi, vt ignoscatis, & vt morienti hoc vltimum charitatis officium præstetis, nimirum quia hora imminet & omnis corporis succus exorptus est, cùm videritis me propter carnis debilitatem elanguescere, & in precibus nõ satis feruere, ipsi preces effundatis & me adiuuetis. Siquidẽ vos ego hactenus & complures alios docui: nunc adest tempus vt vicissim à quouis vestrum possim doceri & confirmari. His aliisq; in eam sententiam allatis, rogat vt Psalmum 71. canant, *In te domine speraui non*

 con-

confundar in æternum. &c. & vt id indesinenter facerent obtestatur, ac interim ipse vota sua coniungit. Cùm recitaretur, *Domine spes mea à iuuētute mea:* Spes inquit, mea tota tu solus fuisti. Cumq; in Psalmo diceretur, *Ne reijcias me tempore senectutis meæ, cùm defecerit virtus mea ne derelinquas me.:* & pòst, *Quin & vsq; in senectam & canos ô Deus ne deseras me.* Ille, inquit, Senex est, ille deficit, ille verè canescit quisquis moritur. Quibus alias precatiunculas pietatis & constantiæ testes addidit. Domine aufer à me spiritum meum: Domine nunc dimitte seruum tuum in pace, tolle moras, seruum tuum sine nunc ad te venire, iube tecum esse; Domine suscipe spiritum meum. Cum ex astantibus quidam oraret Dominum vt (si ei id videretur) ipsum pristinæ valetudini & Ecclesiæ restitueret, cōtortis in eum oculis dixit, quod olim Ambrosius: Non ita vixi vt me vixisse pudeat, nec mortem timeo, quia bonum Dominum habemus: reposita est mihi corona iusticiæ: Christus iusticia mea. Pater fiat volūtas tua, tua inquā non mea, quę imperfecta & deprauata est: noli me cōfundere. Hoc est meū *Hodie*, hodiè, citò ad te veniam, hodiè te videam Domine Iesu. Scilicet non vt cæteri, vitæ diuturnitatem concupiscit, non in ore hominum cum splendore & honore versari desyderat. Voce iam deficiente, innuit ijs qui aderant, semper orare: & quem non poterat linguâ consensum præstare, eum leuatione manuum & oculorum ad extremum vsq; vitæ halitum expressit. Sic homo Dei perfunctus suo munere, ad incredibilem maciem perductus, & viuum quasi cadauer effectus, ingenti cruciatus vi oppressus, memoria tamē & sensibus

sibus integer, non in purgatorium quod confutauit, non in cœlum vbiquitarium, contra quod erat scripturus, sed in possessionem certæ fœlicitatis proficiscitur, & Christi beneficio ac gratia laboris & curarũ optatos fructus consequitur, suauem corporis somnum, & sempiternam animę requietem. Rilęus œconomus, quem dilexit, ei oculos clausit anno Domini, 1571. vicesimo tertio die septembris, circa tertiam pomeridianam, cùm iam annos propemodum quinquaginta in labore & dolore & honore vixisset.

De testamento quod in hac morbi aggressione & paroxysmo condidit, nihil dicam nisi illud, quòd legauit sua, non aliena, nec libenter æs alienum vnquã conflauit, sed cum suis procuratoribus & ministris statim ratione subducta, sua cuiq; sine mora persoluit. Deinde non addidit ditioribus, sed famulis & scholasticis, & pauperibus liberalissimè dedit, fratre quidẽ Ioanne Iuello non præterito, & quibusdam alijs amicis non planè neglectis, sed in hunc finem potissimũ, vt studiosos iuuarent. Sepultus est honorificè in Æde Sarisburiensi, ad cuius funus concione celebrandum accersitus sum: sed cùm tempore pestis absentem & peregrinantem nuncius non inueniret, ὁμώνυμος & ὁμόψυχος meus Ægidius Laurentius id munus exequutus est ad honorem Dei & cum fructu Ecclesiæ, cum laude sua, & cum amplissima vitæ & mortis Iuelli commemoratione. Quod deerat, Guilielmus Holcottus generosus, illi Sophistico Scriptori R. Holcotto in religione dissimilis, vir honestissimæ familię & optimę fidei, ex suo, non Ecclesiæ patrimonio viuens, & gratis euangelizans, tempore pomeridiano suppleuit.

Funus non Papistarum more luminibus in meridie circumfusum est, sed multorum lachrymis, & Oxoniensium & aliorum carminibus & Monodijs honoratum.

Nunc amice Lector Iuello nostro sepulto, pauca restant quæ te velim cognoscere. Prædictiones sanctorum sæpè veræ sunt ominationes: non semper falsæ vaticinationes. Etenim Iuellus non solum præsentibus tum mortis suæ diem instare dixit, verum etiam paulò antè præuidit. Nam cùm D. Whithedi, de quo ante, & D. Coli Archidiaconi Essexēsis mortem per literas Episcopo Noruicensi significasset: et rursus Iulij septimo anno Domini. 1570, de D. Allæi Episcopi Exoniensis obitu quædam perscripsisset, Me, inquit, oportet illū sequi, & gracilē crasso succedere, quod & factum est: erat autem alter pinguior, alter macilentior. In alijs quoq; literis: Vtinam congredi & colloqui nobis licuisset, nunc autem serum est, Verùm agedùm, spero in cœlis conueniemus: *flux, flux*, id est Germanicè citò, citò festina, alioqui si cesses ego te anteuertā. Quin & eodem anno quo mortuus est, anno scilicet 1571. Februarij tertio, hęc verba adscripsit: Fama est, sed vaga & inconstans, de futura Parlamenti indictione: quod si fiat, tùm fortassis iterum veniam in complexus tuos ante mortē meam, meam dico non tuam: Tu enim adhuc canes O Theos, Ischyros, Athanatos, id est, Deus fortis & immortalis. Similiter Bradfordus paulò ante Martyrium, supprætores, lictores, et rogū accensum visus est in somno videre. Similiter & D. Ridlæus Tamesi

1. Præsagia Sanctorū ante mortem.

indignante in tempestate iactatus, suos iam territos cohortans: Bono, inquit, animo estote, & remis incumbite: Hęc cymba fert Episcopum, quem non mergi sed comburi oportet.

Deinde illud quæso obserues, quomodo liuor edax hominum, defunctis insiliat. Mussitabant quidã Iuellum in morte, antiqua fide retractata, Papistam euasisse: cùm tamen subinde professus sit, se in ea fide & doctrina quam defendit hactenus, perseuerare, vt tota hæc vera narratio comprobat. Nec defuerunt qui garrirent, eum in vita consuasorem fuisse vt crucis Christi imago retineretur. Quasi verò hoc in sua replicatione aduersus D. Hardingũ in Articulo decimo quarto abundè nõ refutetur. Quasi in literis ad amicum non scripserit: Si illa mala crux stat, nos cadimus. Præterea, quod de Socrate vetustas dixit, eum Dęmonium habuisse, & canem vel gallum adorasse: idem finxerunt quidam de Iuello, ei familiarem Genium Ducem fuisse, eum felino spiritu donatum esse, & felem quãdam magam & magistram in consilium adhibuisse, quæ scilicet ei summam rerum scientiam, elegãtiam dictionis, vbertatem scriptionis afflauerat. Quod mendacium vndè conflatum sit, non possum diuinare, nisi id sit quod suspicor, aut pater fabularũ Diabolus etiamnũ suos inspirat, aut Pharisæus semper est sui similis, & a Dęmonio possideri dicet eum, quisquis excellit: aut illud fortasis in sermunculis hominum exceperunt, eum iuuenè in Collegio Corporis Christi Socium, amici cuiusdam rogatu & suasu, magicæ spiritus cuiusdam euocationi interfuisse: aut aliud potius magis ridiculum audiuerunt, eum a-

Diabolismus Papistarum.

liquando Cleuæ in mensa. D. Parkhursti iussus esset artocream diuidere & ministrare, cæteris accumbentibus, operculo aperto, auiculas subito, quasi spiritus ab ipso incantatos euolauisse. Ita semper de re leui & ridicula Papistæ serio nugandi occasionem arripiunt. Nam quandoq; viuos passerculos artocreis imponi ad risum mouendum, inter amicos vsitatum est. Itane vero, cum ille à Deo edoctus, tot vigilias Ecclesiæ causa susceperit, quibus vires attritæ sunt, cum gratia Dei præeunte ad tantam eruditionis præstantiam deuenerit, nullo alio fascino aut incantamento vsus, nisi indefesso studio, grauitate, diligẽtia: hoc totum à fele, noua scilicet doctrice insusurratum & aspiratum, homines ad maledicendum eloquẽtes & diserti audebunt blaterare? Et qui istiusmodi artium diabolicarum nunquam peritus, semper inimicus habitus est, ei nunc tantã dedecoris labem aduersarij prodigiose mendaces non verentur aspergere? Prodigij simile est, sed tamen huic fabulę non dissimile quod de D. Bucero olim Cantabrigiæ perulgatum iactabatur. Cum Catharina Ducissa Suffolciẽsis, genere, religione, exilio nobilitata fœmina, cuius liberi Hẽricus Dux, & frater Carolus tum in ea Academia literarum tyrocinia degustarunt, vaccam & vitulum Bucero dono dedisset, cumq; ille ad vidẽdum aliquando se contulisset, multorum sermone percrebuit, ab his illum, quid in Scholis legeret, edoctum fuisse. Quam rem cum resciuisset, non irasci cœpit, sed iocari. En, inquit, hi sunt præceptores mei, a quibus ea quę doceo, didici: qui tamẽ nec Latinè, nec Grecè, nec Hebraicè, nec Germanicè, nec vlla alia lingua me-

cum sermones cõferre possunt. Contra eundem Bucerũ coccisat Pontacus Burdegalensis, eum in Anglia moribundum dixisse, Iesum Christum non fuisse verũ illũ promissum Messiã, sed aliũ nobis expectandum. Quod prodigiosum figmẽtum, & Ioãnis Bradfordi Martyris testimonium, & D. Parkeri Cant. Episcopi funebris Concio, & D. Redmani præconium, & Ioannis Checi, & Nic. Carri Epistolæ, & Gualteri Haddoni oratio, & celeberrimæ Academiæ Cantabrigiensis doctissima Epitaphia, vberrimæ lachrymæ & infinitæ prædicationes, & in primis Ducis Suffolciensis nobilissimi adolescentis eiusq; fratris, & Domini Ioãnis Sliefeldi, & Antonij Coci Monodia, atq; adeò ipsius sanctissimi viri in ipso extremo halitu Christianissima confessio abundè refutare possint. Moriturus librum suum de Regno Christi & quæ de Ecclesię disciplina scripserat, Edouardo Regi & Regno Angliæ commendat, vt hîc apud nos locum aliquando habeant. Moriturus omni cura & cogitatione & oculis in Christum crucifixum coniectis clamat, se nihil nisi cœlum, nisi celerem ad cœlites transitum cogitare. Clamat, castiget fortiter, abijciet autem nũquam, nunquam abijciet. Clamat, animo contra omnes cacodæmonum insultus obfirmato, Nihil habeo cũm Diabolo commune, in Christo solũmodo sum. Clamat, absit vt nunc consolationes dulcissimas non experirer. Clamat, amicis de Eclipsi & defectu Lunæ quippiam narrantibus, oculis & digitis in cœlum sublatis, Non regimur, inquit, ab astris, Ille, Ille regit, & moderatur omnia. Affirmabant etiam quidam Papistæ Bucerum ad Lutheranos in causa Sacramenta-

ria defecisse, cum constet eum cum Petro Martyre sensisse. Vt autem de Iuelli domestico cato & Buceri familiari vitulo & vacca sparserunt mendacia, ita semper idem spiritus mendax de alijs veris Christianæ religionis professoribus strepitat. Scilicet eodem modo Christus à Iudæis Dæmoniacus, & à Belsebub Archidiabolo inspiratus: & Paulus propter scientiam & literas à festo Manicus seu furiosus dicitur: Et refert Io. Sarisber. in Polycratico, Aristotelem propter ingenij perspicacitatem, & corporis agilitatem à quibusdam creditum fuisse Incubi Dæmonis filium. Ex eodem fonte natū est illud de Lutheri Dæmone mēdacium. Verū hæc ab ipso Dæmone ficta sunt, hæc est inueterata diaboli malitia & ars Sycophātica, qua semper pios mortuos insectatur, vt Euangelio Iesu Christi fidē omnē adimat. Scilicet ille calūnians Diabolus loquebatur in ore Hosij & Pōtaci & similiū Papistarum, hunc Lutherū benè potū decubuisse, & manè repertū esse mortuum: & Iustum Ionam doctissimum virum, quem eius coquum mentiuntur, similiter ferè perijsse. Loquitur item Diabolicè & suo more de Zuinglio, de Oecolampadio, &c. Quare Epilogi loco annectam de quorūdam nostrorum hominum religiosa morte verissimam historiam: tum vt Diabolicæ criminationis offuciȩ dispellantur, tum vt Chronologia declaretur, & vt quantū hoc tempore colligere potui, quoto ætatis anno & quàm ardenti in Dei filij amore & fide Euangelici nonnulli discesserunt, Ecclesia intelligat. Polycarpi octogenarij senis in flammis oratio apud Eusebium, eadem penè fuit quam nostri Martyres, Guilielmus

Euangelicorū pia mors.

Tyn-

Tyndallus, Frithus, Rogerius, Laurentius Sanderus, ~~Iac. Haddonus~~, Cranmerus, Latimerus, Hoperus, Ridlæus & alij numero infiniti zelo admirabiles, ad eundem patrem dilecti filij Iesu Christi in simili causa & pœna effuderunt: quorum nomina, quia scripta sunt in libro vitæ, & Ioannis Foxi commentaria præripuerũt, huic narrationi non inseram. Ioannes Wickleuus noster, hisce nouissimis temporibus huius Euangelij Tubicen ferè primus, in Iesu Christi vera religione quam nunc Anglia nostra confitetur, & decubuit & pòst occubuit. Nam subingressis Monachis, & de Catholicismo Ecclesię Romanę deblaterantibus, illud è psalmo centesimo decimo octauo recitat: Nõ moriar, sed viuam & narrabo opera Domini. Huius discipulus Ioannes Hus Bohemus, à patribus in concilio Constan. condemnatus ad ignem, gestans in capite hanc infamem notam, Heresiarcha, iam iam passurus clamat: Iesu Christe fili Dei viui qui passus es pro nobis, miserere mei. Piè quoq; moritur Anna Bollena Regina, & nostræ Illustrissimæ Principis sanctissima mater, insignis propagatrix Euangelicæ veritatis: cuius hæc est vox vltima & optima, superiori consimilis: Miserere mei ô Domine. Lutherus ante mortem non vt ebrius, quod isti confinxerunt, sed vt maximè sobrius & seuerus propheta (sicuti proditum est ab his qui interfuerunt) de calamitatibus Germaniæ impendentibus propter verbi Dei horribilem contemptum, vaticinatur: & postquam precatione Germanica vsus fuisset, dixissetq;: In manus tuas Domine commendo spiritum meum, anno ætatis sexagesimo tertio, ante horam quartam, Februarij decimo

Wickleuus.

I.Hus.

D.Anna Bollena.

Lutherus.

octauo, circiter annum Domini, 1544. morte quasi somno placidè in Domino consopitur. Anno autem 1555. anno ætatis eodem, & eadem fide Iustus Ionas obdormiscit. Tot annos & totidem etiam dies attigit Philippus Melanchthon, cuius integerrimę vitę mors Christianissima respondit. Pomeranus non minus pius, sed paulo magis grandæuus, annos septuaginta tres natus, Deo spiritum suum tradidit. Wittenbergensibus istis addamus Oecolampadium Basiliēsem, cuius longè alius exitus fuit, quàm quomodo ab Historicis Papisticis describitur. Nā obijt, non vt Chronicon Pontaci fabulatur, ignitis Satanæ telis & hastis confossus, siue iuxta alios, sui ipsius suorumq; manibus clam peremptus, siue ab vxore honestissima matrona, trium virorum doctissimorum coniugio clarissima in lecto extinctus, sed piè è vita excessit, studijs & morbo fractus, pręsentibus Senatoribus & alijs, quos sic hortatur suauissimè:

Ionas. Melanchthon. Pomeranus. Oecolāpadius.

Non fluctuare vos oportet fratres, non in fide vacillare, sed durare & stare, nec vnquam de hoc constantiæ vestræ tenore deijci: vobis & causæ suæ ipse Deus opt. Max. aderit. Vtinam pericula vobiscum subire, vtinam pro veritate hanc animam effundere liceat. Adulteratæ veritatis notam qua nos hostes denigrare conantur, nihil equidē moror: subeo enim bona per gratiam Dei conscientiā, tribunal Christi. Hic hic constabit Ecclesiam per nos seductam non esse, nec corruptam veritatem. Huius sententiæ vos vos testes relinquo, & ipse hoc extremo spiritu confirmo.

Erasmus.

Erasmum penè prætereieram, celebris gloriæ magniq; nominis virum, Oecolampadij amicum, eiusdem vrbis socium, religionis assertorem: qui anno Domi-

ni,1559.ſeptuagenarius piè Chriſtū Deū iterum ac ſępius Latinè & Germanicè inuocans,in eius vera fide obijt.Non eſt ex hoc albo eradendus Oporinus Typographus Baſilienſis, qui arte ſua religionis cauſam plurimū promouit,& gradu artiū inſignitus,& reuera inſignitè doctus,cùm aliquando ante obitum in ſummo templo Baſileæ Cælio Secundo Curioni ſepulchrum quinq; virginum & quatuor virorum mōſtraret,Ego inquit,decimus addi volo: pulchrū eſt mortuum inter bonos atq; pios iacere.Ita ſemper ex abūdantia cordis os loquitur,& pium pectus ſemper ſpirat & emittit pietatis quandam fragrantiam. Quatuor viri erāt, Sebaſtianus Caſtalio,Michael Iſingrinius Typographus, Auguſtinus ipſius Cœlij filius, & Hieronymus Frobenius,quem vt amicum & ſingularem meum in exilio patronum, amoris cauſa nomino.De Zuinglio (vt Tigurinos huic ordini noſtrorū doctorum accenſeam) multi hoc ſpiritu mendacij inflati,multa commenti ſunt: Primò Anabaptiſtam fuiſſe,qui tamen contra Balthaſarum Anabaptiſtarum principem ſæpè diſputauit, & ſectam illam acerrimè libris æditis oppugnauit: Secūdò,Bellatorem fuiſſe, & vt hæreticum iuſto Dei iudicio in acie ſubitò occubuiſſe.Prô pudor,illene bellator qui ad bellum concionandi cauſa profectus eſt? qui in illa repentina luporum incurſatione vt bonus paſtor oues ſuas vel eripere,vel cum illis periclitari voluit? Illenè ſubitò extinctus dicetur, qui ſe diu antè ad omnem euentum præmuniuit? qui ad omne genus mortis ſe confirmauit? qui omnem horam velut vltimam expectauit? Nam iturus cum quibus ſuis ad bellum Capellanum

Oporinus.

Zuinglius.

& se precibus & suos concionibus præparauit: Vt ego tollar, inquit, hæc fiunt omnia. Age, corpus quidē possūt occidere, animā nō possūt. Post tres dies à morte cor illæsū quasi & integrū è medijs cinerib' extractū narrāt. Præterea Theodorum Bibliandrū, Hieronymum Wolphiū nuper mortuum, & alios, qui cùm diutissimè & fortissimè eundem Zuinglianismum (vt vocant) propugnassent, naturæ concedentes, ad beatam illam cœlestium animarum societatem subuolarunt. In eadem vrbe, in eadem Schola Petrus Martyr diligentissimus & doctissimus professor, anno, 1562. suæ vero ætatis sexagesimo tertio, primo die Idus Nouembris rebus humanis exēptus est, non in Brentianum cœlum subuectus, sed in sinū Christi ab Angelis asportatus, vt in vita Iuello coniunctissimus, ita in morte non multum ab eo, nec tempore quo præcessit, nec loco quo requiescit diuulsus.. Et quid de Wolphgango Musculo Bernensi dicent aduersarij, qui ætate prouectus, doctrina excellens, pietate florens, spiritu plenus, ad superos migrauit? Quid de Caluino Geneuensi, quem sic impudenter quotidianis probris conscindunt? Nonnè morbo afflictatus & iam agens animam, Iesum Christum prædicauit? & quam dulcis illa prædictio? sibi quiescendum, illos autem manere adhuc duriora certamina: sed tempus ab illo cœlesti Agonotheta esse præfinitum, quando & hostes receptui canent, & illi coronam quæ nunquam marcescet reportabunt. Nonnè etiam adhuc quasi è tumulo concionatur? nonnè adhuc libri loquuntur?

P. Martyr.

Musculus.

Caluinus.

Ex his paucis Ecclesiæ nostræ doctoribus elucet,

Dei.

Dei præpotentis erga illos & nos benignitas, qui illis ora dedit quibus nec homines nec Diaboli potuerunt resistere, quæ in vita & in morte laudes Dei & Euangelij doctrinam personuerũt. Et in his notandũ, plures eorum sic vixisse, vt ad annum Climactericum peruenerint: qui annus multis excellentibus & doctis viris quasi fatalis notatur, sicut patet de Petro Martyre, & illis tribus Wittingbergensibus, Luthero, Iona, Melancthone, & eorum duce Electore Friderico, Itemq; de Aristotele, Virgilio, Menandro, qui omnes quasi sexaginta tres annos habuerunt. Quod ad Iuellum attinet, in anno etiam alio climacterico emigrauit, scilicet in anno quadragesimo nono, ætate nõ tam annis quàm studijs affecta, cùm vitę suæ tenorem cõtinuare potuisset nisi eum intempestiua nostra peccata sustulissent. Sic Rodolphus Agricola, sic Gaspar Cruciger iuuenes erepti sunt, quorum ille non multũ annos quadraginta excessit, hic annos quadraginta quinq; attigit. Sic Hyperius, qui in morte testatus est, se vtilem doctrinã suis voluisse semper proponere, in ea mori cupere, & optare è vita prius euocari quàm vt illas Ecclesiarum vastitates & tempestates quas præsagiebat, cerneret. Nunc si vellem contrà, magistrorũ papisticorum luctuosos exitus commemorare, & de Frãcisco Spira Apostata, Eckio, Osmaistero, Latomo, Gardinero, Brokſeo, alijsq; Romanę Aulę seu potius caulæ Lycaonibus dicere, fortassis audacter iudicandi partes sumere nonnullis viderer: sed veriora de his quâm isti de nostris afferrem. Certè de Paparum subita & infœlici morte sic scripsit Ioannes Sarisb. in suo Polycratico: Mea quidem opinione, idcirco frequen-

Annus Climactericus.

R. Agricola. Cruciger.

Hiperius.

Papistarum mors.

tius moriantur, ne totam corrumpant Ecclesiã. Qualis enim vox illa Ioannis Stokeslæi Londinensis Episcopi censeri debet? qui moriens suam tyrannidem & sanctorum mactationes narrans, Gratias (inquit) ago Deo, quòd ego vnus supra trecentos hæreticos Orco litaui. Sic enim Papistis, aut hæretici, aut puritani, aut alicuius demum schismatis & sectę authores semper videmur. Ita idem Ioan. Sarisburiensis, qui à vestra doctrina dissentit, aut hæreticus, aut schismaticus est. Quanquàm illorum hæreticorum (vt nominant) vnusquisq; coram Deo erecta conscientia potest dicere, quod olim de se Paulus Christiana persuasione fretus: Confiteor hoc tibi, quòd secundum sectam quam dicunt hæresin, sic seruio Patri Deo meo, credens omnibus quæ in lege & Prophetis scripta sunt, spem habens in Deo, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem mortuorum futuram iustorum & iniquorum. Quare hæc tragica persecutorum exempla terrere debent alios qui supersunt, vt dediscant Christũ in mẽbris crucifigere, vt discãt à Chrysostomo: Cũ fratrẽ impugnare vis, cogita te membrũ Christi impugnaturum. Discamus autem nos, bonorum exemplis nos instruere, vt iisdem vestigijs fidei incedamus: vt quæ sursum sunt meditemur: vt meminerimus, nobis serius aut citius eòdem vela danda, ad easdem oras tendendum: vt tota mente in Deum fixi, nihil iam nisi cœlestia, nisi hanc beatam ad Christum migrationem cogitemus: vt dum viuimus carne, moriamur mundo; vt post mortem carnis Deo viuere incipiamus, sicut olim quendam Romanæ Curiæ Diaconum monuit Bernardus, Discamus, dum hæc

I. Stokeslæus.

Chrysost. In Coloss.

lumina

lumina Deus extinguit, nos moneri ne tenebræ ſimus,ſed vt luceamus : dum virides arbores copioſos fructus ferentes & effloreſcentes extrahit,nos doceri ne ſimus ficus planè ſteriles,ſine flore, ſine fructu, ne carduos aut labruſcas aut tribulos proferamus.Hi ſanctiſſimi tot defunctorum manes nos excitent,quò tandem ſolutis hiſce corporum compagibus,è turbulento mari in tranquillum portum,ex miſeria ad beatitatem,à terra in cœlum commigremus. Interim hîc gemens noſtrum quiſq; precetur,ſicuti ſcriptum eſt: Moriatur anima mea morte iuſtorum, & fiant nouiſſima mea horum ſimilia. Num.23.

FINIS.

Carmina & Epitaphia quædam in *mortem viri clarissimi Iohannis Iuelli, multis* omissis, quæ hoc tempore aut non haberi, aut non euulgari potuerunt.

Tho. Wilsonus R. Maiest. à supplicum libellis.

QVi mihi charus erat, vixit sine labe Iuellus,
Hæreseos mastyx, relligionis amor.
Herculea virtute potens fera monstra subegit,
Sacra piæ vitæ signa relicta manent.
Vir bonus atq; pius, nulli virtute secundus:
Talis erat qualem sæcula rara ferent.
Dum fuit, ad Christum deflexit lumina mentis,
Hunc solum aspexit, quo sine cuncta ruunt.
Ergo beatorum numero, & statione locatum,
Christus perpetua viuere sede facit.

Ioannes Wollæus, in lingua *Latina R.M. Secretarius.*

HEi mihi quàm celeri fugiunt mortalia cursu,
Quæq; minus debet surripit atra dies.
Viuere tu longo fueras dignissimus æuo:
Flende mihi nimium chare Iuelle iaces.
Moribus, ingenio, doctrina, relligione,
Nulla ferent talem sæcula longa virum.

COgnomen tribuit tibi ſors non cæca Iuelle,
Summi rem precij vox ea nanq; ſonat.
Aurea non tanti, nec ſunt vel gemmea tanti:
Ornamenta magis ſunt precioſa tua.
Doctrina, ingenium, pietas, facundia, ſumma
Vno in te fuerant cuncta Iuelle bona.
Et quia de terris te in cœlum tranſtulit, ipſa
Mors etiam eſt opibus annumeranda tuis.
Pallida membra iacent, ſtudio tenuata perenni:
Reſtituet multò ſed meliora Deus.
Interea placidi deſyderium graue vultus
Penſilis ante oculos picta tabella leuat.
Te rapto, nobis tam pauca quòd eripuit mors,
Debemus calamo quanta Iuelle tuo?
Hic tantas ſeruatq; fideliter, atquè benignè
Promit opes orbi, diuitiasq; tuas.
Lingua ſilet, ſed fama canit, libriq; loquuntur,
Totus & in ſcriptis conſpiciendus ades.
Vno vita loco tenuit te, morte ſolutum
Scripta locis ſtatuunt te tua mille ſimul.
Quæ nec mors, nec tempus edax, nec flãma, tyrãni
Nec furor immanis ſcripta abolere valet.
Scripta, quibus picea tetri caligine Papæ
Pulſa, lux oculis redditur alma pijs.
Scripta, quibus Chriſti celebratur gloria Ieſu:
Quo fruere, æternum & viue, Iuelle vale.

Mertonensis eras quondam studiosus alumnus,
At nunc in cælo magne Iuelle viges.
Doctior an melior fueris, lis maxima: sani
Te doctum celebrant te celebrantq́ꝫ pium.
Corpore castus eras, mel linguâ, pectore pollens,
Viuidus ingenio, consilioq́ꝫ sagax.
Luxuries, venus, ira, cupido, superbia, liuor
Iuris in ingenium nil habuêre tuum.
Tractabas alacris scribendo ac ritè docendo
Æterni verbum nocte dieque Dei.
Nulla superuenit quin sedulus, hora, foueres
Vt præsul populos, sic quoque pastor oues.
Spiritus atherea sanctus te afflauit ab arce,
Nec tuus in Domino feruor inanis erat.
Ut tua vox clarè sonuit per pulpita Christum,
Et cruce pendentis Regis euangelium,
Antididagma libris censuram vt vidit apertis,
Turba Sophistarum vidit vt atra tuam,
Quassa iacent decreta Papæ triplicesq́ꝫ coronæ,
Romulidum sordet sacra superstitio.
Egit Christe tuam causam dum viueret, æger
Commisit causam & se tibi Christe suam.
Quid superest nisi quòd regnes post fata beatus,
Cœlesti residens, magne Iuelle throno.

Gulielmus Colus.

PRæ cunctis mihi nota fuit tua vita Iuelle,
Et possum verè dicere, sancta fuit.
Hâc ego permotus iuuenis pietatis amore
Flagraui, docuit viuere vita tua.
Annos Oxonij non paucos egimus vnà:
Vna domus nobis, vnaq; mensa fuit.
Argentina fuit nutrix communis vtriq;,
Et dedit hospitium Martyris illa domus.
Te Bullingerus coluit, decus Heluetiorum,
Gualterusq; tuus summus amicus erat.
Simlerus, Frisius, Zanchus, Pelicanus amici:

Sola papiſtarum turba inimica fuit.
Ornaſti Foxi, præclari præſulis ædes
Vitâ, doctrinâ, & relligione tua.
Dum tua ſcripta manent, nunquam tua laus morietur:
Mors rapuit quamuis, fama perennis erit.

Herbartus Weſtfalingus.

ISto, ſi neſcis, latitat ſub marmore gemma,
Nomine talis enim, req; Iuellus erat.
Hîc ne quære tamen: gaudebat lumine viuus:
Vult ſibi cum terris mortuus eſſe nihil.
Sed vel apud Chriſtum quæras, cui viuere Chriſtus:
Vel viuos, vitæ dux quibus ille fuit.
Sicut enim viuit cum Chriſto, ſic & in iſtis
Viuit, & vt viuat ſcripta relicta dabunt.
Nec tamen eſt tali ſpes gemmâ nulla fruendi:
Et potes in ſcriptis, & ſuper aſtra potes.
Atq; licet ſtudijs, doctrinâ, nomine, cenſu,
Officio, lingua, ſtirpe, labore, loco,
Iſti par gemmæ non poſſis eſſe, Iuellum
Si pietate, fide, ſpeq; referre potes,
Qualis gemma fuit, talis potes eſſe, Iuellus:
Non mundo, fateor, ſed potes eſſe Deo.
Iſto fac referas igitur ſplendore Iuellum,
Vt ſplendere queas, ſplendet vt ille polo.

Αἰγιδίου τοῦ λαυρεντίου.

Ἰούελλος χριστοῦ κῆρυξ λίπε τουτονὶ κόσμον,
ὃς πόλεως Σαροὺμ πιστὸς ἐπίσκοπος ἦν
παντοδαπῆς μούσης μέχρι θαύματος ἦν ἐπιστήμων,
Ἀτ]ικοῦ ἔμπειρος, ῥωμαϊκοῦ τε λόγου.
ἦθος μειλίχιος καὶ βουλὴν ἦν πυκινόφρων,
χρημάτων κρείττων, ἀλλότριός τε φθορᾶς.
Ἀρχικῆς εὐαγγελικῆς ἦν θερμὸς ἐραστής,
καὶ φιλόπτωχος ἐὼν, καὶ φιλόχριστος ἐών.
εἵνεκα τῶν θείων λογίων φύγε πατρίδα γαῖαν

Νόσει ὅμως ἴλεως ὃ ἱκαδε δῶκε θεός.
καὶ τότε θρέψε λόγῳ τοὺς λιμώττοντας ἀδελφῶν.
ψεύδεος ἐχθρὸς ἐὼν, αἱρετικῆς τε πλάνης.
πολλαῖς καὶ θείαις ἀρεταῖς τ' νοῦν ἐκέκαστο,
τοιοῦτον χριστοῦ κήρυκος εἶναι ἔδει.
Νῦν μιν ἐπουρανίοις θώκοις ἐνιδρύσατο χριστὸς,
Οὗ μιαρὸς κόσμος πάντῃ ἀνάξιος ἦν.
αἴθ' ὄφελες φιλόχριστε βιῶναι ἐς βαθὺ γῆρας,
Α'ρχικῆς κῆρυξ, εὐσεβίης τε τύπος.

Adamus Squierus in obitum domini sui. Io. Iuelli.

MOrtua si viuis licuisset corpora flere,
Lumina præ lachrymis iam mihi nulla forent.
Vtile si verbis mortem culpare fuisset,
iam mihi rixandi maxima causa foret.
Heu mihi, mors rapuit dominum, mors abstulit, eheu
moribus insignem, relligione pium,
Dotibus ingenij rarum, virtute nitentem,
pectore syncerum, nec minus ore virum.
Mors etenim rapuit præstantem sæua Iuellum,
mors igitur numeris dira vocanda meis.
Nuper enim amisit Gemmam respublica triplex
splendentem, vita, moribus, arte, fide.
Anglia doctorem, Christi respublica patrem,
Oxonium pariter non mediocre decus.
Qualibet amisit Gemmam, quæ gloria gentis,
quæ decus excellens vrbis, & orbis erat.
Gemma Iuellus erat, Gemma præstantior omni,
corde pius, dicto verus, & arte potens.
Oderat ille malos, verùm dilexit honestos,
inuigilans studijs nocte dieq́; pijs.
Sobrius in mensa, salibus festiuus acutis,
pauperibus, pueris, fautor & altor erat.
Acer in errores, explosit schismata papæ,

subsi-

ſubſtituit quorum dogmata ſacra loco.
Fæce domum aſſiduè Domini purgauit ab omni,
& docuit vera relligione frui.
Vnus præſtiterat, facilè quod epiſcopus vnus
haud poſſet: Talis gemma Iuellus erat.
Hunc rapuit, vigili, mors immatura, labore
exhauſtum: fœlix mors tamen illa fuit.
Qualis vita fuit, talis mors extitit, vtq;
ſplenduit in terris, nunc ſuper aſtra micat.
Det deus omnipotens nobis ſic viuere, détq;
morte tuos greſſus magne Iuelle ſequi.

Τȣ̃ ἀυτȣ̃.

Τήμερον, ἀν φήσει τις ὀυχὶ ταλάιφρονα τάυτην
Τὴν δὲ πὸλιν ἔιναι, τȣ̃το τὸ πένθος ἰδὼν;
ἤδη μαργαρίτην ἀπολώλεκε: τέθναε λῷςος
ποιμανέων θνητῶν: ἔνθεν ὀδυρμὸς ἀεί.
πάντοσε δόξα κύκλȣ παντὸς, τέθνηκ᾽ Ιὐελλος,
γνῶσιν, νοῦν, σοφίαν, γράμματα, δεινὸς ἀνήρ.
Α᾽γγλία θησάυρου δὲ ςερεῖτ᾽, ἐκκλησία πατρὸς,
ἡ πόλις Ο᾽ξονίας ἀμφοτέρωσε φίλου.
φάινεται σῶμα νεκρὸς, ψυχὴν ἀνθεῖ γε βιώσιν
πάντοτε δαιμόνιόν τ᾽, ὀυράνιόν τε βίον.

שלו
באת העיר מעט ששון
בכי גדול בזה מקום
צח כל קדם כבר שחור
ארי יקיר ומת שושן ;

הנה המת שומר הבית
עליון ; שומר רשוב אומר
את האמת תמיד נא מת
בשמו יואל עבד האל ;

חיה מאד קדוש ; נפטר טהור ; דברים
עשה וכתב כל היטב כיר אנשים ;

על כן שמו נכבד במו כל לשון ; ונפשו
תחיה בשלום ; גם מזל טוב יש בכפו

Arthurus Yeldardus.

Qui verbum populo Christi reserare laborat,
Sedulus & tradit dogmata pura Dei:
Qui veniente lupo, Christi bene curat ouile,
Et scuo tutum seruat ab hoste gregem:
Qui demum inter oues castè & sine crimine viuit,
Pastorem hunc ouium quis neget esse bonum?
Talis pastor erat pastorum gemma Iuellus,
Anglorum cœtus gloria magna sacri.
Quem pia pro meritis iam tota Ecclesia summis
Pastorem agnoscit, perpetuoq́; colit.
Hic iacet indigno contectum puluere corpus,
Ast anima ætherei transijt astra poli.
Inclyta fama manet, virtus manet inclyta, libris
Ædita diuinis inclyta queq́; manent:
Sudores, pugnæ, ingenium, doctrina, fidesq́;,
Syncerus veræ relligionis amor.
Quàm fuerat Christi constans Athleta Iuellus,
Si te scire iuuat, consule & inde scies.

Tobias Mathew.

ÆGyptus Nilo celebratur, & India gemmis,
Parnasso Phocis, Trinacria quòd tulit Ætnam,
Græcia clara fuit sapientem propter Vlyssem:
Cyrus Persarum decorauit nomine terram,
Te celebrem fecit Petrus, Florentia, Martyr:
Ni tremat horribili semper iactata tumultu,
Gallia Caluini propter monumenta vigebit.
Clarus at excellens diuina mente Iuellus,
Quem facilem natura virum vigilantia doctum,
Quem pietas patrem, constans quem vita probatũ,
Quem mors exemplum fecit, quem gratia sanctum,
Ille tibi solum talem dedit, Anglia, qualem

Ille tibi solam promisit nomine Gemmam.
Sint, ô sint plures, Christi qui dogmata vulgent,
Præsulis vt merito fungantur munere : sicut
Hic semper verbo docuit, scriptoq; docebit.

¶ Edouardus Cradoccus.

QVod pius est nuper sublatus morte Iuellus,
Attollis cristas cur ita, Papa, tuas?
Namq; viri summi cœlesti ab origine virtus
Et viget, & vires exeret illa suas.
Sisq; licet furijs plus æquo agitatus iniquis,
Omnia qui misces cædibus, atq; dolis:
Non tamen ille tuis vnquam perterritus armis
Terga dabit, calamo qui tibi damna dedit.
Quiq; tui regni, dum vixerat, extitit hostis,
Nunc scriptis pugnans acrior hostis erit.
Hicq; liber præsens in sęcula quæq; superstes
Testis erit famæ, Magne Iuelle, tuæ.

¶ Oliuerius Withingtonus.

SIste gradũ properans, tumulũ nam cernis, at intus
cernere quam nequeas splendida gẽma latet :
Gemma Iuellus erat, tam re quam nomine viuens,
Gemma fuit moriens, sydera gemma petens.
Hanc tamen in tenebris ne quæras puluere tectam,
Lumine nam talis gemma carere nequit.
Talis vita fuit, talis doctrina, labores,
Relligio, probitas, intemerata fides,
Vt neq; iam tenebris, odio quas viuus habebat,
Nec nisi cœlesti gaudeat ille loco.
Splendenti gemmæ debetur splendida sedes:
terra parum splendet, possidet ergo polum.

Martinus Colipeperus.

Nomen habere bonum, vitæ plerunq; futuræ
Est omen fœlix auspiciumq; bonum.
Id quod & iste Dei posuit cui gratia nomen,
Quæq; placet cunctis splendida gemmà probat.
Gratia namquè Dei qui primis adfuit vndis,
Consilijs huius præstò erat vsquè viri.
Nec magis est alios inter spectata lapillos,
Gemma, alios inter quàm fuit ille viros.

¶ Thomas Bodlæus.

I, Pete mors alios: fuit hunc tetigisse voluptas,
Cui nulla est similem spes habitura virum?
Dic age per Musas, cur sic malesana superbis?
An quia iam minus hunc viuere fortè putas?
Inuida, mentis eges, pars est tibi nulla Iuelli,
Nec sine te nunc est, quàm fuit antè, minus.
Nã superest aliquid quod te facit, improba, ludos:
Quod iacet id nunquam credidit esse suum.
Scilicet ossa iacẽt, animi monumenta supersunt:
Optima pars superest, & nihil huius habes.
Putre cadauer habes: eius nil vendicat: aufer.
Non dolet in casses id cecidisse tuos.
Ergo petas alios qui plus tua tela morentur,
Cur velit hic, nihil est, non potuisse mori.

Ἐπὶ τῷ τάφῳ.

Ὦ ξένε, τί ζητεῖς; Ἰουέλλου σῶμα Βρετανοῦ;
Εἰς ᾅδου καλέβη δώματι Περσεφόνης.
Νοῦς δὲ δέμας προλιπὼν ἵκετ᾽ αἰθέρα καὶ Διὸς αὐγάς,
Τοῦ κλέος ἀϊδίοις λοιπὸν ἔνεσι βίβλοις.

קינה על ההגמון יואל שמו שבקהל מתים הכין כסאו איש איש עד מאד כרומם תהלתו כי יקר מפז משך רעתו :

קוּמוּ קוּמוּ בַּמְּדָרְשִׁים
הוֹרִידוּ דִמְ־ עַת תַּמְרוּרִים :
כִּי הַגָּאוֹן רֹאשׁ הַכּוֹרִים
עָבַר אֵינֶנּוּ בַּנִּמְצָאִים :
בִּינוּ מִבְּנֵי קֶדֶם יָמִים
וּפְנוּ לִרְאוֹת הַמַּשְׂכִּילִים :
אֵין כָּמוֹהוּ בָּרִאשׁוֹנִים
כּוֹסֵף חָכְמָה עַל כָּל רֵעִים :
הִנֵּה חַבוּ־ רִים נִכְבָּדִים
שֶׁהוּא חִבֵּר עַל גְּלָחִים :
לֹא קִבַּלְנוּ לָהֶם דּוֹמִים
מִכָּל סִפְרֵי הַקַּדְמוֹנִים :
פָּצוּ עָלָיו פִּיהֶם מִינִים
רַק עָנָה דֻּ־ מוּ כָּאֲבָנִים :
אַפִּפְיוֹר עִם הַחַשְׁמַנִּים
חָלוּ אֵינָם פֹּה נִשְׁמָעִים :
כִּי פִזֵּר כָּל דְּבָרָיו צָרִים
כַּפַּטִּישׁ הַ־ מֵפִיץ צָרִים :
עַל כֵּן קוּמוּ נָא רַבָּנִים
שִׁמְעוּ סִפְדוּ חִגְרוּ שַׂקִּים :
חוֹרִי עוּ דַּעְ־ תּוֹ בַּעֲמִים
וּשְׁמוֹ זִכְרוּ תּוֹךְ הַחֲכָמִים :
כָּל הַקּוֹרֵא זוֹ בֵּין אִישִׁים
יַעֲנֶה אָמֵן עַד עוֹלָמִים :

¶ Laurentius Bodlæus.

Hic Iuel est positus, procul hinc abscede Papista,
Hic nempe est positus, qui tibi terror erat.
Nec tamen est positus terror tuus: ille vigebit:
Æternum scriptis ac tibi terror erit.

Conditur hoc tumulo Præsul, quem patria deflet:
Vnica qui patriæ Gemma Iuellus erat.
Præsul erat famâ quo non illustrior alter:
Tantulus hunc totum non tegit ergò lapis.
Quo mortalis erat, cubat hoc sub marmore corpus:
Quo fuit æthereus, spiritus astra colit.
Sed quandò illa dies quæ mundi finiet æuum
Adueniet, totus tum rediuiuus erit.
Interea, decor ô doctorum summe virorum,
Et pater & patriæ gemma, Iuelle vale.
Chare vale donec superorum sede recepti,
Perpetuò iuncti stabimus ante Deum.
Tu modò præcedis, quia te præcedere dignum est:
Nôs per idem læti mox veniemus iter.

¶ Th. Norton.

Falleris, extinctum qui luges morte Iuellum.
Æterna fruitur vita, mortemq́ beatus
Tam bene qui vixit moriendo vicit, & ipsum
Autorem vitæ, quem commendauerat antè
Sæpe alijs viua voce exemploq́, secutus,
Sublimis cœlo vehitur, lætusq́ triumphat.
Erras, sublatum qui gaudes morte Iuellum,
Papicola. Et viuunt & viuent scripta Iuelli
Inuicta, & vitæ fama inuiolata superstes
Integræ viuet: tu, si vis viuere, viuum
Quem neglexisti, defunctum imitare, Papales
Depone errores, disce vno fidere Christo.
Inuenies olim Christum, agnoscesquè Iuellum.
Viue Iuelle, vale: vt viuas, resipisce Papista.
Te, Laurenti Humfrede, parem similemq́ Iuello
Omnipotens præstet, pariter te spiritus idem
Imbuat, atquè alium faciat foueatq́ Iuellum,

Per cuius grata ac viuacia ſcripta legetur
Et magnus toto celebrabitur orbe Iuellus.
Te ſimili vita, ſimili te morte beabit,
Poſt mortem ſimili fama, vitæ autor Ieſus,
Qui vitam mortemq; bonam proponis amati
Chriſticolis memorandam, imitandam, Humfrede, Iuelli.

¶ Ioannes Rainoldus.

ERgo voluptatum mens cæca cupidine feruet?
Et mundi illecebris plumbea corda ſtupent?
Stulte, quid immundi proſunt tibi ludicra mundi?
Cuncta ſub infeſtum mors agit atra iugum.
Natus homo es, moriturus homo es, iacet ipſe Iu-
Ah, iacet Heſperię lucida gẽma plagę. (ellus:
Cuius in ore lepos: animo ſapientia fulſit:
Mente grauis pietas: pectore ſancta fides.
Ecquis erit Latiæ qui tetra venena Chimæræ,
Qui ſeptemgeminæ ſpicula tollat hydræ?
Ille premens ſacris Babylonica monſtra lacertis,
Barbara Romuleo contudit ora Caco.
Ille ſacroſancto fera cornua fulmine fregit,
Ecce corona triplex & duo tela ruunt.
Roma ruit, cadit hydra, fremit Papa, ſponſa triũ-
Ecce corona triplex & duo tela ruunt. (phat.
O nos fœlices, quos talis adornat alumnus:
Præſul obit Chriſti, cuius & exul erat.
Qui pius exul erat, cùm Chriſtus, vt exul abeſſet:
Te duce, Chriſte redit te duce, vincit, obit.

Τοῦ αὐτοῦ.

Τοὔνομ' Ἰουέλλος, γένος Ἀγγλὸς, ἐπίσκοπος, ἔργον,
Χριστιανός τε λόγον, χριστιανός τε νόον.
Φῶς σκοτοεῖσι πορὼν, ἀβίοις βίον, ἔλλιπε θνήσκων
Πνεῦμα θεῷ, πατρίδι γράμματα, πτῶμα τάφῳ.

Idem Latinè.

Nomine Iuellus, gente Anglus, munere præsul,
Christe tuus lingua, pectore Christe tuus:
Luce leuans tenebras, inopes ope, morte reliquit
Christo animam, patriæ scripta, cadauer humo.

De Doctiß. I. Iuello & eius vitæ descriptore L. Humphredo theologis, P. L. Villerius Parisiensis.

DEfunctum tua dum celebrant monumēta Iuellum,
Mellifluæ instar apis vario de flore Britannis,
Fragrantes dum promis opes Humphrede, quid ipse
Amplius admirer? Moresne & dicta Iuelli
Suspicienda quidem nobis, sed sera nepotum
Quæ proauis benè grata magis mirabitur ætas?
An te, qui libro tot opes congesseris vno
Laurenti, Ausoniam victor seu conficis hydram,
Perspicua æternæ fidei seu dogmata pandis?
Quantus enim, qui tanti operis tibi præstitit vnus
Materiam? Aut quis tanto operiq; oneriq; ferendo,
Qui tanta eloquio tenebris exemerit atris,
Par fuerit! Dic quantus erit? Dic obsecro, sancta
Posteritas, nec enim mihi fas est dicere: tantùm
De tantis tacitum, aut tantos audire iuuabit.

Georgij

REginæ geminæ, pari labore,
Verùm non animo pari, Iuelle,
Fecerunt pietas, vt esset orbi,
Illustris tua: sæuiendo ferro
Et igne altera id egit, vt niteret
Virtus temporibus probata duris,
Vt aurum solet ignibus recoctum:
Iusto te altera prosequens honore,
Produxit patriæ in theatrum, & oris
Tot dotes animiq; adhuc latentes,
Ostendit populo: sed eruditis
Et plenis pietatis, entheoq;
Feruore ingenij libris, nepotum
Famam in sæcula dum tuam propagas,
Illiusq; odio, istiusq; amore,
Maiorem ipse tibi celebritatem
Famæ, in tempora cuncta comparasti.

Eiusdem in Eundem.

IVelle, mater quem tulit Deuonia,
Nutrixq; fouit erudita Oxonia,
Quem Maria ferro, & igne patria expulit,
Virtus reduxit, præsulem fecit parens
Elizabetha docta doctarum artium:
Puluis pusillus te sepulchri hic contegit:
Quàm parua tellus nomen ingens occulit!

Danielis Rogerii Ode.

SI fas, sepultos carmine prosequi:
Deflere si fas funera Præsulum,

Qui rebus in magnis ruenti
Præsidium patriæ fuere:
Te fas, sepultum carmine prosequi,
Deflere te fas, optime Præsulum,
(Iuelle) natum Christiani
Ad populi, & patriæ salutem.
Nam quis tibi, vel mentis acumine,
Aut ingenî par diuitijs, fuit?
Quis ore te facundiori,
Vel calamo, vel & arte vicit?
Quis castior te corpore? quis Deo
Feruentiori pectore seruijt?
Morumúe præstabat lepore
Quis tibi, quis pietate vitæ?
Queis laudibus, sic inter Episcopos,
Excelluisti, maxime Episcope,
Phœbus minores inter ignes,
Vt superat radiante vultu.
Sic eruditis præstiteras viris,
Diuinioris dotibus ingenî:
Vulgo rudi, quantum antecellunt,
Mente animi & studio, eruditi.
O debet vni Relligio tibi,
Defensa quantum vindicibus libris:
De fauce prædonum Papæq;,
Marte tuo modò vindicata.
Sublatus, heu, nunc ex oculis gregis,
Pendere sueti abs ore tuo, Dei
Si quando leges explicares,
Linquis oues duce destitutas.
Heu linquis actam fluctibus æquoris,
Puppemq; Rector deseris in mari:
Quis non gemat, te nunc ademptum,

Et

Et populi atq; ratis magistrum?
Lymphata, cui mens rore papistico,
Cui nullius mens conscia numinis:
Hi morte latentur subactum,
Ante diem & celebrent triumphos.
Qui spiritus pernouimus enthei
Oestrum: docentem audiuimus intimâ
Curâ: dolentes nos necesse est,
Fata tua haec memorare fletu.
Heu quale sydus perdidit Anglia:
Priuata quanto Ecclesia nunc patre est:
Nullis parem nactura saeclis,
Te sine Christe, suo patrono.
Ergo, Iuello sufficias parem,
Parem Iuello qui dare Praesulem,
Qui, Christe, solus surrogare,
Praeficere & potis es magistros.
Da, nauigantes per mare naufragum,
Qui iactitatos Aeolijs flabris,
Ducāt inoffensos, sacrati
Ambrosia saturentq; verbi.
Qui nos paparum fraudibus explicent,
Qui nos luporum dentibus eximant:
Vitâq; sint scriptisq; puri,
Praesulis admonitu Iuelli:
Sed nec, tuas nos flere vices decet,
Altum solò qui raptus in aethera,
Cum Dijs beatum degis aeuum,
Liber ab hostibus impijsq;.
Tantùm, querelis prosequimur pijs,
Ac nostra detrimenta fluentibus
Lugemus orbati magistro,
Lachrymulis gemitu & profuso.

Est nec papistis, ansa data: vt nequè
Occasio risoribus impijs,
Risus cachinnosq; excitandi,
Morte tuâ super, indecenter.
Sic occidisti, certa superstites
Libros, vt mentis pignora liqueris:
Queis mortuus, tollis papistis,
Protagoris atheisq; laruam.
Quò nos, tui mortem quoquè parciùs,
Deflemus: illos qui terimus libros,
Ac sicut hæredes, Iuelle,
Percolimus studio relictos.
Hâc parte viues perpetuùm tui:
Orbis ruinam clarus ad vltimam:
Absensq;, sic præsensq; nobis,
Qui tua vidimus ora nuper.
At tu supernis indite iam polis,
Iuelle, vitam transige cœlicam:
Non indigus laudis, nec hilum
Zoileos faciens latratus.
Mox, cum solutâ, Christus in æthere
Compage mundi, rursus ab omnibus
Cernetur, indutum videre
Corpore te solito iuuabit.

Eiusdem.

QVo iaces tumulo, Iuelle, tectus,
Hoc & relligio iacet, sepulta:
Et cum Relligione, docta linguas
Et Græcam & Latiam iacet Minerua.
His comes, Sophia, additur duabus,

Dotata artibus optimis, Pelasgi
Quas vel excoluère, vel Quirini:
Hæ tecum recubant Iuelle, mixtæ,
Cumquè istis recubas, Iuelle, mixtus.
Ne temnas tumulum, Viator: vno
Namq; marmore quattuor teguntur:
Tres Diuæ, pia cœlitum propago:
Quartus, nomine Gemmeus latino:
Quem, dum vita superstitem fouebat,
Gemmis diuitis Indiæ, rubriquè
Lapillis maris, Atticæquè fuluis
Capsæ velleribus, Midæquè aceruis,
Princeps antetulit Britanniarum:
Tanti & dotibus ingenî superbum,
Thesauris, opibusquè Crœsianis,
Gaza & Perside, duxerat priorem.
Dic nunc, qui tumulos vagus pererras,
Vidistin' tumulum, viator, vnquàm
Fœlicem magis, aut magis colendum?
Quem sic Diua triplex beauit vnum,
Gemmis gemmeus omnibus priorquè.

Τοῦ αὐτοῦ.
Εἰς τὸν τοῦ Ἰωάννου Ἰουέλλου τάφον.

Λανθανέτω παριών μή σε παροδῖτα, τὶς ὅυτῳ
κρύπτετ' ἐνὶ τύμβῳ: ταῦτα γίνωσκε ἔπη.
μνήματι γὰρ τούτῳ κεῖται βρέττανος ἴασπις,
Ἀλβίωνος κῦδος, ξεῖνε, Ἰούελλος, ἄγαν.
πατρίδος οὐνόματι κειμήλιον ὥσκε καὶ ἔργῳ:
μαργαρίταις χροῖου λαμπρότερος κτεάνων.
ὅσις ἅπαντα παρῆλθε, φαεινοτάταις ἀρετῆσι,
σοφροσύνῃ, πίσει, εὐσεβιῇτε βροτόν.
πρὶν μὲν ἔλαμψεν ἐνὶ ζωοῖς: ὡς φοῖβος ἐν ἄστροις:
Νῦν δὲ θανών, λάμπει ἐν μεγάροισι θεοῦ.

QVid moreris nobis, nobis cito, docte Iuelle?
Parca ferox doctis rumpere fila potest?
Quid? sancti mores mortis cohibere ferocis,
Eheu crudeles non potuere manus?
Quid pius indomitæ iam reddis debita morti?
Debuit an pietas subdere colla neci?
Debuit. At vitæ tibi non melioris adempta
Spes est: immò etiam iam tibi vita duplex.
In terra aureolo viuis Gemmate libello,
Qui non deleri tot tua facta sinet.
At quamuis moreris vigilans, pie pastor, ouili
Non moreris, nobis & tibi viuis adhuc.

Io. Brosserii Vindocinensis Galli.

GEmma nites cœlis, qui terris ante nitebas,
Atq; etiam terris, nunc quoq; Gemma nites.
Interijt pars parua tui, pars maxima viuit,
Gloria post nullos interitura dies.
Ac meritò Gemmam patrius te sermo vocauit,
Nomine virtuti conueniente tuæ.
Gemmea cui doctrina fuit, cui gemmea vita,
Gemmea cui pietas, gemmea cuiq; fides.
Gemmatusq; fuit gemmato in pectore candor,
Gemmeus ingenij, gemmeus oris honos.
At dum gemmifera gemmabas gemmeus arte,
Inuidit gemmis Atropos atra tuis.
Nunc igitur gemitu perfusa Britannia tristi,
Iure gemit gemmam sic perijsse sibi.

Τοῦ αὐτοῦ.

Μαργαρίτης βρεττανικὸς,
ὁ τίμιος καὶ κόσμιος,

μαργα-

μαργαρίτης ὀνόματι,
μαργαρίτης καὶ πράγματι,
τῆς σοφίης κειμήλιον,
κ' ἀκκλησίας πηδάλιον,
καλοῖς τρόποις ὃς λάμπετο,
καλοῖς λόγοις ὃς ςίλβετο,
πολλοῖσι καὶ μαθήμασι,
πολλοῖσι κὶ χαρίσμασι,
τὴν ἀρετὴν ςερξάμενος,
τὴν κακίαν φευξάμενος,
μνήματι τῷδε κρύπτεται,
κὶ μαρμάρῳ καλύπτεται:
τὸν τάφον οἶμ' μαρμάριον,
καλῶς λέγοις μαργάριον.

In mortem D. Iuelli ode M. Delafaij Galli.

E Heu fugaces, heu nimium citò
Labuntur anni: currit & ocyus
Ætas leui vento, diesq;
Instar aquæ fluidæ recurrunt.
Annosa cornix nescia sæculi,
Coruusq; viuax illachrymabili
Cedunt neci: quam nec fugarunt
Cornigeri, celeresue cerui.
Quercusq; fibris fixa tenacibus,
Cedrusq;, caudex, & genus arborum,
Et saxa tabescunt, & omne
Quod genitum est moritur peritq;
Orco voraci cuilibet est via,
Et colla mortis subdere curruit
Coguntur omnes, nec quis vnquam,
E stygia remeauit vnda.

Omnes eódem cogimur. Impium,
Piumue: ditem, pauperem & obsitum
Pannis, ferocis tela mortis
Confodiunt pariter dolosa.
Quid ergo? solus nos laqueis necis
Christus fideles expedit, eluens
Sordes, repurgansq; nostras
Morte sua maculas pudendas:
Quæ nos iniquæ mortis in abditis
Antris tenebant: quæq; poli viam
Nobis negabant, & reatu
Implicitis iter obstruebant.
O mors, retudit iam tua spicula
Christus, repressit victor & impetus
Christus, tuosq; ausus inanes
Reddidit, & domuit Redemptor.
Cæcum sepulchrum non retinet pios:
Et vincla mortis non ita desinent
Corpus piorum, quin supra astra
Horum animi reuolent corusca.
Pius Iuellus mortis ab vnguibus
Læsus, retudit mortiferam necis
Falcem secundæ, vectus alis
Iam fidei repetens Olympum.
Victrix fides est mortis & hostium,
Mundi maligni, tum Satanæ vafri:
Fultus fide pastor Iuellus
Iustitiæ referet coronam.
Absint inani funere næniæ,
Luctusq; tristes, & querimoniæ:
Non est ademptus, vita cuius
In gremio Domini reposta est.
Nam cum Deo tum secula secula

Vinet,

Viuet, fruetur tum requie pios
Post tot labores, quum Redemptor
Ille suis veniet benignus.
Humfredus autem laude vir optimus
Dignus perenni, qui calamo aureo
Æquat Iuelli actus, nepotum
Quos series imitetur Angla.
ὀιςτὸν καὶ φίλωιςτον.

¶ Rob. Rollus.

OXonium geminis meritò se iactat alumnis:
Splendida vterq; suo tempore lampas erat.
Widlefus primus, fuit alter athleta Iuellus,
Insignes ambo relligione patres.
Heu quot vterque tulit miserę discrimina vitæ?
Quot subiêre graues pro pietate vices?
Dum iuga discutiunt tricoronis dura Tyranni,
Dum fugiunt Itali lurida monstra soli:
Dum diuina serunt crucifixi dogmata Christi,
Dum pandunt claram cœlica ad astra viam.
Plurima dum coleret Romanum turba Baalem,
Perstitit his eadem semper & vna fides.
Alter clarus erat viguitq; prioribus annis,
Alter & hoc nostro tempore pręsul erat.
Cui deus & pectus finxit, simul ora poliuit,
Esset vt in populo buccina clara suo.
Cui pro re nata dederat cognomen, idipsum
Ex certis poterit cuiq; liquêre notis.
Verè gemma fuit, si vel doctrina notetur,
Seu decus ingenij claraue dona sui.
Gemma quoad mores, gemma & virtute Iuellus,
Dignus cui cingat gemmea mitra caput.

Quid multis? tam rara fuit, tamq; inclyta gemma,
Vt licet huc totas, quilibet addat opes,
Quas mare vel rubrum, vel quas Tag⁹ aureus affert,
Adde huc & gemmas (ô Cleopatra) tuas,
Haud referent æquas isto in certamine vires,
Nec poterint donis æquiperare suis.
Si fragilis tanti perituraq; gemma putetur,
Dic quanti nobis gemma Iuellus erit?

אָמַר הַמֵּת

פְּנוּ הָאִישִׁים רְאוּ קְדֹשִׁים
בְּנֵי אֵל אֵלִים כֻּלְּכֶם אֵלַי
לִפְנִים רִיבְכֶם הֲרִיבוֹתֵיכֶם
עָלַי צִירֵיכֶם מַכּוֹתַי
בְּתוֹרַת אֵלִי אֱמֶת הָלַכְתִּי
דְּבַר אִישׁ נָכְרִי אֵין בִּשְׂפָתַי
כְּעֵץ בְּגַעְתִּי מֵחוֹן כָּל־חֶפְצָם
אֲשֶׁר חָמַרְתִּי בִּימֵי חַיַּי
פְּנוּ הָאִישִׁים רְאוּ קְדֹשִׁים
בְּנֵי אֵל אֵלִים כֻּלְּכֶם אֵלַי

כְּקָדוֹשׁ נָה

Henricus Cottonus.

ITe triumphales, procul hinc, procul ite Camœnæ,
Deponat faciles læta Thalia iocos.
Aurea predura violarunt fila sorores,
Anglorum gemmam mors truculenta tulit.
Hic tibi Roma tuam detraxit perfide laruam:
Dumq; legit gemmas, quid nisi gemma fuit.

Discussit

Discussit fæces, faucesq; obstruxit hiantes,
Ignitas Romæ dispulit ille faces.
Vita triumphanti nunc cessit languida fato,
Cum superis mens est, membraq; marmor habet.
Fama bonis superest, nullo tumulanda sepulchro,
Et radijs tenebras lucida gemma fugat.

Danielis Rogerij Epigramma in tumulum Io. Iuelli.

MArmora miraris, Parijs qui cæsa cauernis,
Mausoli aut molem, Pyramidumue struem:
Ne temnas hospes quæ cernis saxa, sub illis
Mausoli maior nomine, fama viget.
Scilicet exuuiæ recubant hicq; ossa Iuelli:
Qui præsul, patriæ gemma decusq; fuit.
Quem tremuit viuum pellacis curia Romæ:
Quo viguit viuo Relligionis honos.
Cui veneres vni Latias Graiasq; benignè,
Et Latiæ & Graiæ contribuere deæ.
Qui quantùm vulgo doctorum gloria præstat,
Doctorum tantùm præstitit ille choro.
Orator placidus, præsul grauis, integer æui,
Nec vitæ pollens integritate minus:
Diuini verbi præco, fideiq; patronus,
Promptus & errores ense secare Dei.
Cui si pro meritis tumulum Libitina sacrasset,
Qui nunc marmoreus, gemmeus ille foret.

Iactet & extollat Germana Melancthona tellus:
Lutherum & parili semper honore vehat.
Nec Bucere tuos obliuiscatur honores
Bonna, tuo summum nomine nacta decus.
Zuinglius Heluetijs æternùm viuat in oris:
Et Bullingerum gens Tigurina colat.
Inclyta Sarmaticas sit Alasci fama per vrbes:
Boihemis Hussus concelebretur agris.
Clara sit Hemmingi Danis industria terris:
Illustris Scotica Knoxius extet humo.
Valdesio Hispanus scriptore superbiat orbis:
Hyperium & meritò carmine Belga citet.
Quæq; sui regio nomen doctoris honoret,
In præceptores sitq; benigna suos.
At Doctore suo te gaudeat Anglia fœlix,
Vnum pro cunctis teq; Iuelle canat.

Eiusdem.

¶ *Ad Io. Iuelli scriptum, quo Thomæ Hardingi Pontificij Doctoris cauillationes refutat.*

FAma fidem fecit musis perscripta, Procrusten
Grassatum Actæi rure fuisse soli:
Qui latrocinijs iter omne obsedit iniquis,
Attica quà fines vrbs Corydallus habet.
Infesta quoscunq; latro comprenderat ora,
Æquabat lecto protinus ille suo.
Longior extiterat, partem obtruncabat: at alter
Si breuior, solitus tendere membra fuit.
His captos cruciare modis assuetus, amaræ
Sæpè viatores dedidit ille neci.
Haud secus Hardingus scriptos nouus ecce Procru-(stes
Tractat, & excruciat viq; doloq; patres.

Namq;

Namq; vbi Romanæ pertexunt dogmata sectæ,
Authores mutilat diminuitq; sacros.
At si perstringunt damnandos forsan abusus,
Torquet,& extendens sensa aliena citat.
Sic studet antiquis nouus hic auferre vigorem,
Aut torquendo patres,aut mutilando necans.
Sustulit Ægidæ sceleratum dextra Procrusten:
Qui necet Hardingi scripta Iuellus adest.

Eiusdem.

De præstantia Io. Iuelli.

INdia,gemmiferis tellus celeberrima baccis,
Margaribusq; frequens,atque Adamante frequens:
Pone tuos fastus,progignit & Anglia gemmas,
Estq; Adamante frequens,Margaribusq; frequens.
Margaribus,Veneri Cæsar thoraca Britannis,
Cantiaco rediens orbe,dicauit ouans.
Bristoleusq; sinus crebris adamantibus extat:
Durities minor his,sed magis artis inest.
Quippe tui expertes laterum suntq; India lucis,
Si non artificis perpoliantur ope.
His natura fauet,nil est opus arte magistra:
Quilibet his nulla splendet ab arte sinus.
Adde,tuos nullo cingi munimine,clausos
Rupea Bristoleos,& caua testa tegit.
Grande soli decus hoc: sed non tamen Anglia summum:
Maior namq; tibi,gemma Iuellus erat.

Gemmabat veris gemmeus ille bonis.
Quid? quod gemma auro, precioue paralilis æquo est:
Huic similis, nullâ gemma, paratur ope.
Dum tamen vlla tibi gemma, India & Anglia crescet,
Illa huius gemmæ, fama superstes erit.

Rodolph. Gualterus Tigurinus. F.

DVm procul à patrijs hæsisti sedibus exul,
Mirata est laudes hospita terra tuas.
Vtque tuum funus nuper pia patria fleuit,
Sic etiam est lachrymis illa sequuta suis.
Vtraque dum mœstis luget turbata querelis,
Et corpus pulla veste adoperta gemit:
Vndique purpurei celebrabant gaudia patres,
Quæque Deum raso vertice turba colit.
Et vastum cupidis onerabant æthera votis,
Atque inter medias exiluêre cruces.
Scilicet extincto spondent sibi læta Iuello,
Quo viuo gemuit pressa caterua Papæ.
Cùm sic ex alto sonuit vox edita Olympo:
(Nempe à diuini numine missa Patris.)
Flete cucullati potius: nam, qualia gessit
Viuus, adhuc cassus lumine tela gerit.
Et sanctæ fidei testis pia charta manebit,
Quam recinet quidquid posteritatis erit.
Tuque etiam inuitis oculis, fera turba, reuolues,
Sit licet helleboro tristior illa tibi.

T. G.

QVàm tua vita bonis fuit exoptata pijsq́;
Tam tua mors ijsdem est, docte Iuelle, grauis.
Quamq; fuit vanis tua vita infesta papistis,

Tam

Tam tua mors illis grata repentè venit.
Sed bene, quòd summus sic rem disponit Iehoua,
Vt tua sit summo vitaq; morsq; bono.
Vita dedit varios in Christi messe labores,
Gaudia magna bonis, tædia magna malis.
Mors pia, quam scriptis docuisti & voce, salutem
Attulit, & vitæ signa perennis habet.

Henrici Kniuetti.

QVi sine labe piam didicit producere vitam, Ma.
& coluit sancta relligione Deum,
Et sine fraude bonus fatis sua debita soluit,
mortuus ille petet sidera summa poli.
At tua cum Christi quadrabat dogmate vita: Mi.
hoc pietas, mores, scripta, Iuelle, docent.
Ergo quid obstabit (meritò gemmate Iuelle), Con.
quo minus insignis laudibus astra petas?

Robertus Onslous.

PIerides planctu vestrum celebrate Iuellum,
flebilibus luge mœsta Camæna modis.
Et puer interitum cogor deflere Iuelli,
nam pueros etiam scripta venusta iuuant.
Hæc, hæc librorum semper monumenta manebunt,
ô puer, hæc Gemmæ gemmea scripta lege.
Terra tegit corpus, volitat super æthera fama,
Et præclara fides non peritura viget.

Surripit ecce tuum mors inimica decus
Nam perit arte Plato, Cato vita, Tullius ore,
Qui lux & patriæ gloria magna fuit.
Eripuit vitam mors huic, dedit huic quoq; vitam:
Nullis clausa locis fama perennis erit.
Corpus humum, cœlum referebat spiritus altum,
Pars imitata hominem, pars imitata Deum.
Pellitur (heu facinus) peregrinas exul in oras,
Dum furit in Christi, turba nefanda, gregem.
Inde redux tandem patriæq; relatus in arua,
Tam duri exilij præmia digna refert.
Iamq; vt pontificis celsos euectus honores
Pastorale tenens, munera iusta, pedum,
Abdita proposuit populo mysteria verbi,
Sedulus & Christi dogmate pauit oues.
Edidit & vigili sacrata volumina cura,
Depellens spurci somnia vana papæ.
Inde Deo charus studijs dormiscit in altis,
Membraq; terra tegit, spiritus astra capit.

Ad Sarisburiam Ciuitatem, cui Io. Iuellus præfuit Episcopus, Epigramma, viuente Iuello scriptum.

QVæ Sarum priscis fuit vrbs, Seueria quæq;
Dicta, Sarisburiam sæcula nostra vocant.
Quæ quondam (testis vicini in culmine montis
Arx sita) deuexo colle locata fuit.
Tercentum elapsis, decies quater insuper annis,
Deserto vallis monte habitata fuit.
Nadderus herbosas quâ radit flumine ripas,
Et vilugi fluctus auget Auona suis.
Nam quia mons vndis caruit, se valle potita,
Contulit ad fluidas incola siccus aquas.

Quò tunc fana loco, celsis surgentia pinnis
Æmula Romanis structa fuere tholis.
Mira canam, Soles quot continet annus, in vnâ
Tam numerosa, ferunt, æde fenestra micat:
Marmoreasq; capit fusas tot ab arte columnas,
Comprensas horas quot vagus annus habet.
Totq; patent portæ, quot mensibus annus abundat:
Res mira, at verâ res celebrata fide.
Purus & in vicos decurrit riuulus omnes,
Immundum mundâ qui sinit vrbe nihil.
Magna quidem sunt hæc: sed sunt maiora, quòd vrbi
Præsideat rarâ Præsul ab arte potens.
Qui verè est talis qualem sua nomina signant,
Gemmeus, & gemmis omnibus vna prior.

Danielis Rogerij.

Eiusdem.

SIc tibi sera fluant, & prospera fata viator,
Qui tumulum spectans, hoc brëue lemma legis.
Perlege, & ex isto virtutem disce sepulchro:
Nempe hi te lapides multa docere queunt.
Non ad degeneris natus fuit otia vitæ,
Quem positum hac clausit Parca, Iuèllus humo.
Sed Christo musisq; sacer, patriæ vtilis ora,
In studijs egit tempora cuncta pijs.
Sub ferulis creuit cui prima crepantibus ætas,
Dum Graios discit, dum Latiosq; sonos.
Implicitus Logicis mox artibus, impete mentis
Quæsiuit veri lege modoq; vias.

Historicas triuit mente manuq; vices.
Sed leuior labor hic: summi decreta tonantis
Maius opus, celsi & iura tenere poli.
Cui studio immersus cuiq; insatiabilis hærens,
Inuigilat biblijs immoriturq; sacris:
Cùm nigra pertæsus tenebrosæ nubila vitæ,
Discendi cœlum, captus amore petit.
Quâ situs: æterni propiùs videt ora Iehouæ:
Discit & à magno cuncta docente, Deo.

In D. Iuellum Io. Foxi.

τὸ ϛιχίδιον.

Τρεῖς ἅμα συμμάχοντο, τύχη τε, φύσις τε, χάρις τε,
τῷ γ' ἐνὶ ἰουέλλῳ πλειον' ἄποινα φέρειν.
πολλὰ φύσις, καὶ πολλὰ τύχη κειμήλια ἔνειμαν.
Αὐτὸς ὅθεν χύδην τοὔνομα Ἰωὲλ ἄγει.
ἡδὲ τύχη τιμάς, φύσις περικάλλεα τέχνην.
δῶρα μὲν ἀμφοτέραι, δῶρα δὲ φθαρτὰ δόχαν.
θνῆτα γὰρ ἀνθρώπεια, ὠκύμορ' ἕκαϛα μεγάλα.
οἴχελαι ἄτλα βροτῶν, καὶ μία πάντα κονὶς.
θεῖα δ' ὑπερβάλλουσα χάρις ηὐθύνετ' ἅπαντα.
ἃ βροτ' ἔδωκε φύσις, ἄμβροτα τεῦξε χάρις.
μοῦνον ἄρ' οὖν χριϛοῖο χάρις κειμήλιον. Ἀλλὰ
τὰ κενά. τῆς δὲ λαχὼν, ἴμιος ἐϛὶ λίθος.

Aliud Eiusdem.

Mœste quid Angle gemis? perijt tibi Gēma, Iuellus?
Viuit at Humfredus: mœste quid ergò gemis?
Gemma, nitor patriæ fuit ille: erit Orbis at iste,
Si licet auspicijs pergere, Christe, tuis.

FINIS.